

Bu Proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

1930-1990

MECLİSİN GENÇLİK SÖYLEMİ

Laden Yurttagüler

MECLİSİN GENÇLİK SÖYLEMİ 1930-1990

Laden Yurttagüler

Meclisin Gençlik Söylemi: 1930-1990
Laden Yurttagüeler

İstanbul Bilgi Üniversitesi
Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları – No: 7

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 466
Birinci Baskı İstanbul, Mart 2014
ISBN: 978-605-399-340-7

© İstanbul Bilgi Üniversitesi
Yazışma Adresi: İnönü Cad. No: 6 34387 Kuştepe / İstanbul
(0 212) 311 61 64 / 311 64 63
www.bilgiyay.com
e-posta: yayin@bilgiyay.com
Dağıtım: dagitim@bilgiyay.com

Yayına Hazırlayan: Nurhan Yentürk ve Devın Bahçeci
Tasarım ve Uygulama: Pelin Telyak
Düzeltili: Remzi Abbas
Redaksiyon: Bülent Çınar
Baskı & Cilt: ER-AY Basım Hiz. Tic. Ltd. Sti. Mas Sit. No: 87 Bağcılar 34204 İstanbul Türkiye
Proje Koordinasyon Ekibi: Devın Bahçeci, Kenan Dursun, Özlem Ezgin
Proje Danışmanları: Nurhan Yentürk, Laden Yurttagüeler, Yörük Kurtaran

Katalog Bilgileri:

İstanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data
İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü Tarafından Kataloglanmıştır.
Yurttagüeler, Laden.
Meclisin gençlik söylemi : 1930-1990 / Laden Yurttagüeler.

p. : charts ; cm.

ISBN 978-605-399-340-7

1. Turkey. Büyük Millet Meclisi - Sources. 2. Turkey - Politics and government - 1930-1990 - Sources. 3. Legislators - Turkey - Registers. 4. Speeches, addresses, etc., Turkish. 5. Youth – Turkey. 6. Youth – Research - Turkey. 7. Youth - Political aspects - Turkey. I. Title.

JQ1807.Y87 2014

Bu çalışmanın tüm yayın hakları saklıdır. Aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz. Baskıdan kaynaklanabilecek hata ve eksiklikler için lütfen www.sebeke.org.tr adresini ziyaret ediniz. Bu yayın, İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği tarafından desteklenen Şebeke: Gençlerin Katılımı projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu yayının, Avrupa Birliği'nin resmi görüşlerini yansıttığı düşünülmemelidir.

İÇİNDEKİLER

Şebeke Projesi Hakkında Önsöz	3
Meclisin Gençlik Söylemi: 1930-1990 Araştırması İçin Önsöz	7
1. Giriş	9
1.1. Araştırmanın İçeriği	12
1.2. Araştırmanın Çerçevesi	16
2. Makbul Genç	19
2.1. Memleketseverler	32
2.2. Terbiyeli Gençler	38
2.3. Okuyan Gençler	49
2.4. Çalışkan Gençler	62
2.5. Sağlıklı Gençler	70
2.6. ... Ve Genç Kadınlar	85
3. Gençlik ve Örgütlenme	97
4. Sonuç	113
Kaynaklar	117
EK 1: Metin içinde yer verilmeyen tutanaklar	121

ŞEBEKE PROJESİ HAKKINDA ÖNSÖZ

Şebeke: Gençlerin Katılımı Projesi'nin (ŞEBEKE) amacı, genç yurttaşların ve gençlerle çalışan sivil toplum kuruluşlarının (STK) kamusal tartışmalara ve karar alma mekanizmalarına katılımını güçlendirmektir. Aynı zamanda, gençlerin toplumsal katılımının desteklenmesi de hedeflenmektedir.

Bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetler arasında, genç yurttaşların katılımının güçlendirilmesi için farklı alanlarda ihtiyaç duyulan bilgi ve tartışmanın geliştirilmesi ve ilgili öznelerle paylaşılması bulunmaktadır. Bu kapsamda, proje çerçevesinde iki yıl boyunca, bir adet anket çalışması, dört adet akademik araştırma gerçekleştirilmiş, konu hakkındaki uluslararası kaynaklar taranarak altı adet çeviri kitaplaştırılmış ve gençlerin katılımı hakkında yeni tartışmalar açmak için üç adet çalıştay düzenlenmiştir. Proje boyunca sürdürülen tüm çalışmalar, proje sonunda düzenlenen bir uluslararası konferansla genç yurttaşlar, ilgili STK'lar ve karar alıcılarla paylaşılmıştır.

Projenin **kavramsal çerçevesi** şöyledir: Demokrasiye ilişkin güncel tartışmaların başında “yurttaşlık ve katılım” ilişkisi gelmektedir. Bu ilişkinin önemsenmesinin arkasında, demokrasinin temel eksenini olarak yurttaşların aktif ve sürekli katılımına dayanan bir karar alma sürecinin esas olması yatmaktadır. Bu ilişkinin yaşama geçirilme biçimi toplumsal karar alma süreçlerini de belirlemektedir.

Katılım; yurttaşların, kamusal yaşamı ile ilgili olan kararlara dahil olma ve bu kararları etkileme süreci olarak tanımlanabilir. Bu açıdan katılım, demokrasinin vazgeçilmez köşe taşlarından biridir. Yurttaşlık ise; devlet ile bireyler (yurttaşlar) arasında çok boyutlu ilişkisel bir bağ

olarak tanımlanabilir. Yurttaşlık, sivil, siyasal ve sosyal hakları ve sorumlulukları üzerinden toplumu oluşturan bireylerin her birine eşit statü sağlama iddiasındadır.

Hakların biçimsel eşitliği, yurttaşlara eşit ve adil bir statü sağlama noktasında eksik kalabilir. Eşit statünün var olabilmesi için hakların biçimsel eşitliğinin yanında, kaynaklara erişim yollarının ve karar alma süreçlerine katılımın da adil ve eşitlikçi bir biçimde var olması gerekir.

Bu noktada, yurttaşlığın haklar bağlamında soyut bir biçimsel eşitlik sağlayan statüsünü, ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal farklılıkları ve bu farklılıkların katılıma etkileri üzerinden sorgulamak gerekmektedir. Çünkü bu soyut biçimsel eşitlik, yurttaşın cinsiyeti, cinsiyet kimliği, cinsel yönelimi, dini, dili, etnik kimliği, kendini ait hissettiği sınıfı, ekonomik ve sosyal statüsü gibi birçok değişkenden etkilenebilmektedir. Genç olma hali ise, yurttaşlık bağlamında, önemli eşitsizlikler içeren değişkenlerden olmasına rağmen yeterince tartışılmamaktadır.

Bu bağlama uygun olarak, genç yurttaşların yurttaşlık bağı ve karar alma mekanizmalarına katılımı, ŞEBEKE kapsamında, siyasal, toplumsal ve ekonomik boyut olmak üzere üç alt kategoride ele alınmıştır.

ŞEBEKE çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalarda, siyasete katılım biçimleri, siyasi kurumlar ile yurttaşlar arasındaki ilişkiler, politika üretme süreçlerine ve politik karar alma mekanizmalarına genç yurttaşların katılımı **siyasal boyut** kategorisi altında değerlendirilmiştir. Genç yurttaşların sivil alana katılımı ve STK'lar ile ilişkileri ise **toplumsal boyut** kategorisi altında irdelenmiştir. Son olarak, **ekonomik boyut**, daha önce yapılmış olan birçok çalışmada ayrıntılı incelendiği için, ŞEBEKE kapsamında, temelde gençlik özerkliği bağlamında ele alınmıştır.

Siyasal, toplumsal ve ekonomik katılım konularını birbirinden ayrı araştırmak ve tartışmak yerine, birbiri ile bağlantıları olan, farklı konular üzerinden birbirini etkileyen, hatta kesişen tartışma zeminlerine sahip başlıklar olarak görmek gerekmektedir. ŞEBEKE çerçevesinde yapılan araştırmalar, tercüme edilen metinler ve düzenlenen çalıştaylar ile konferans kapsamında yürütülen tartışmalar yukarıda aktarılan üç kategorinin birbirini etkileyen yönleri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Yukarıda da ele alındığı gibi, Türkiye'deki genç yurttaşların her düzeyde karar alma süreçlerine katılımını etkileyen konular üzerine olan bu proje kapsamındaki tartışmalara kavramsal zemin oluşturabilmek için "Yurttaşlığın Genç Hali" tanımlanmıştır.

Yurttaşlığın Genç Hali kavramı, gençlerin, "genç olmalarından dolayı" yurttaş olma hallerini etkileyen, onları avantajlı ve / veya dezavantajlı duruma düşüren siyasal, toplumsal ve ekonomik öğelerin bütünü olarak tanımlanabilir. Genç algısı, gençlerin toplumsal ilişkileri, genç olmaktan dolayı ortaya çıkan dezavantajlar ve ilgili dezavantajların sebep sonuç ilişkileri, yerel ve ulusal seviyede gençlerin yurttaş olarak ihtiyaçları, ekonomik ve sosyal haklara erişimi, kimlik ve aidiyet duyguları, kamusal karar alma süreçlerindeki durumları ve bu karar alma süreçlerine etkileri ve gençler ile yurttaşlık konusuna ilişkin diğer öğeler "Yurttaşlığın Genç Hali" başlığı altında toplanabilir.

Özetlemek gerekirse, ŞEBEKE kapsamında, Türkiye’de yurttaşlığın genç hali, yani genç yurttaşların yurttaşlık ilişkisi ve katılım konusu; toplumsal, siyasal ve ekonomik boyutlar çerçevesinde incelenip genç yurttaşların güçlendirilmesi için gerekli görülen politika önerileri oluşturulmuş ve yurtdışında konu ile ilgili metinler tercüme edilmiştir.

Proje içerisindeki **araştırma faaliyetleri** şöyle özetlenebilir: Daha önce belirtildiği üzere, ŞEBEKE projesi kapsamında biri saha araştırması olmak üzere toplam beş adet araştırma yapılmıştır. Araştırmaların temel amacı; Türkiye’de genç yurttaşların karar alma mekanizmalarına katılımı ve yurttaş olarak var oluşlarını ayrıntılı olarak incelemektir. Araştırmalar ile genç yurttaşların toplumsal, siyasal ve ekonomik katılımının kapsamlı şekilde irdelenmesine ve genç olmalarından dolayı katılımlarına engel teşkil eden unsurların ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Toplumsal, siyasal ve ekonomik katılım boyutlarının üçünün de kesişim noktasına odaklanan ve genç yurttaşların toplumsal, siyasal ve ekonomik katılımına yönelik tartışma zeminini oluşturan bir saha araştırması; genç yurttaşların temsili demokrasi ile ilişkisi üzerine gerçekleştirilen meclis içi tartışma ve konuşmalarda gençliğin ve gençlerin ne şekilde ele alındığını inceleyen bir söylem analizi çalışması; karar alma ve hizmet mekanizmalarına genç yurttaşların erişimi ve katılımına yönelik uygulamaları inceleyen ve yorumlayan bir derleme; Avrupa’daki gençlik konseylerinin nasıl kurulduğu, genç yurttaşların Avrupa’daki gençlerin karar alma süreçlerine katılımı için var olan mekanizmaları ülke deneyimleri çerçevesinde ele alan karşılaştırmalı bir çalışma; ve farklı sosyal ve ekonomik statülerdeki gençlerin siyaset algılarının farklılaşıp farklılaşmadığı ve siyasete katılım mekanizmaları arasında bir farklılaşma olup olmadığı sorularına cevap arayan bir araştırma, yayınlanan beş çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Proje içerisindeki **çalıştayların** kapsamı ise şöyledir: ŞEBEKE çerçevesinde düzenlenen çalıştaylar, yurttaşlık ve katılım ekseninde yeni tartışmaların yürütüleceği, genç yurttaşların katılımı konusunun analitik bir biçimde irdeleneceği, atılması gereken adımlara ilişkin politika önerilerinin belirleneceği akademik toplantılar olarak görülmektedir.

Proje kapsamında üç farklı çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalıştaylardan ilkinde, genç yurttaşların siyasal partilere katılımının önündeki engeller ve siyasal partiler ile olan ilişkileri üzerine yeni tartışmalar yapılmıştır. İkinci çalıştayda, genç yurttaşların, önemli katılım mekanizmalarından biri olan sivil toplum kuruluşları ile ilişkisi irdelenerek gençlik ve gönüllülük ile ilgili tartışmalar yürütülmüştür. Üçüncü çalıştayda ise, karikatürler, sosyal medya araçları vb. alternatif katılım / iletişim yolları ile bu yolları etkin olarak kullanan genç yurttaşlar arasındaki ilişki ve bu araçların genç yurttaşların karar alma mekanizmalarındaki etkinliğini arttırmak için nasıl kullanılabileceği tartışılmıştır.

Proje içerisindeki tercüme faaliyetleri kapsamında, **Yurttaşlığın Genç Hali**’nden dolayı ortaya çıkan dezavantajlar bağlamında genç yurttaşları güçlendirmek için sivil alandaki kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılabilecek altı adet kitap Türkçeye tercüme edilmiştir. Çevirisi yapılarak yayınlanan metinler Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi başta olmak üzere uluslararası kurumlar tarafından yayınlanmış olan çalışmalardan seçilmiştir.

Çevrilen kitapları tespit etmek için bir anket çalışması yürütülmüştür. Türkiye’den 63 farklı birey ve 50 farklı kurum tarafından doldurulan anket ile tercüme edilecek kitapların konula-

rı belirlenmiştir. Bu anket ve projenin kavramsal çerçevesi bağlamında insan hakları, katılım ve toplumsal cinsiyet, gençlik politikaları, siyasal ve toplumsal katılım, yurttaşlık tartışmaları konularında altı kitap Türkçeye kazandırılmıştır. Çeviriler, araştırmalar, çalıştay sunumları ve raporlarına www.sebeke.org.tr adresinden ulaşılabilir.

Projenin yürütücüsü olan **İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi**; STK Eğitim ve Araştırma Birimi, Gençlik Çalışmaları Birimi ve Çocuk Çalışmaları Birimi olmak üzere üç ayrı birim olarak yapılmıştır. ŞEBEKE bu birimlerden ilk ikisi tarafından hayata geçirilmiştir. Türkiye’de ilk defa bir üniversite bünyesinde kurulan STK Eğitim ve Araştırma Birimi, çoğulcu demokraside STK’ların rolünün güçlendirilmesine ve STK’ların etkin çalışmalarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu amacın ardında STK’ların, özellikle de taban örgütlenmelerinin, katılımcı bir demokrasinin kurulmasında kilit aktörler oldukları görüşü yatmaktadır. **Gençlik Çalışmaları Birimi**, Türkiye’de gençlerin ihtiyaçlarının ve gençlik çalışmalarının görünürlük kazanması ve katılımçılık temelinde daha demokratik bir gençlik politikasının geliştirilmesi için öneriler tasarlama amacıyla akademik çalışmalar ve sahada gençlik çalışmaları yürüten bir üniversite birimidir. **Çocuk Çalışmaları Birimi** ise, Türkiye’de çocuk haklarının yaşama geçirilmesini ve çocuk politikasının gelişimine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi, hak temelli çalışan sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasite ve örgütlenme yeteneklerinin güçlendirilmesi ve desteklenmesi, artan eğitim ve yazılı ve görsel malzeme ihtiyaçlarına cevap verilmesinin yanı sıra, insan hakları, cinsiyet eşitliği, katılım, çokkültürlülük ve etik gibi konularda araştırmalar yapılması, toplantılar düzenlenmesi, STK’ların farkındalığının artırılması, STK’lar arası ağların oluşturulması ve ağ çalışmaları düzenlenmesi, AB müzakere sürecinde STK’ların etkisinin artırılması üzerine çalışmaktadır. Merkez, 2014 yılında sivil toplum çalışmalarına yönelik bir Yüksek Lisans Programı başlatacağıdır.

Şebeke projesi kapsamında hazırlanan yayınlar geniş bir ekibin kolektif çalışmalarının ürünleridir. Katkıda bulunan herkese teşekkür ederiz. En büyük teşekkürü ise, kurulduğumuzdan beri faaliyetlerimizde yer alan kişi ve kuruluşlara sunuyoruz. Görüş ve önerileriyle, alan deneyimleri ve birikimleriyle çalışmalarımıza katkıda bulundular.

Şebeke projesi koordinasyon ekibi ve danışmanları

MECLİSİN GENÇLİK SÖYLEMİ: 1930-1990 ARAŞTIRMASI İÇİN ÖNSÖZ

Türkiye’de gençlerin katılımı tartışmasının önemli boyutlarından biri de gençlik kavramının tarihsel olarak nasıl değiştiği, dönemsel siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerden nasıl etkilendiği konusudur. Bu nedenle, TBMM çatısı altındaki siyasi karar vericilerin gençleri nasıl algıladığı, gençlik kavramına hangi değerler yükledikleri ve gençlere konuşmalarında nasıl bir yer verdikleri böyle bir araştırma için önemli ipuçları sağlayabilir. Bu bağlamda, gençler ve gençlik kavramının temsili demokrasi içinde, başka bir deyişle Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) içinde milletvekilleri tarafından nasıl tartışıldığını incelemenin genç yurttaşların toplumsal, siyasi ve ekonomik katılımları ve yurttaş olarak var oluşlarını değerlendirebilmek için önemli olduğunu düşünüyoruz.

Bu amaca yönelik olarak, Şebeke projesi kapsamında, yasamanın başı olan TBMM içinde, mecliste gençlerin hangi çerçeve içinden tartışıldığını görünür kılmak ve gençlerin nasıl algılandığını ortaya koymak için meclis tutanaklarındaki söylemleri inceleyen **Meclisin Gençlik Söylemi: 1930-1990** adlı araştırmanın yapılmasına karar verdik.

TBMM’de yapılan her konuşma görevliler tarafından kelimesi kelimesine aynı olacak bir biçimde kayıt altına alınmaktadır. Bu kayıtlar, tüm yurttaşların erişimine açıktır. Elinizde tuttuğunuz bu çalışmada, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi’nden Laden Yurttağüler, 1930-1990 yılları arasında TBMM’de yapılan konuşma tutanaklarını tarayarak gençlerin milletvekilleri tarafından nasıl algılandığını inceledi. Çalışmada yazar, gençlerin milletvekilleri ve siyasi partilerin temsilcileri tarafından bir yandan gençlerin korunması gereken bir öge olarak ele alındığını, diğer yandan ise arzu edilen “yurttaş” inşaa etmek konusunda neler yapılması gerektiğine odaklandıkları sonucuna va-

rıyor. Araştırma, ayrıca, gençlerin TBMM çatısında, haklarında karar verilen nesnelere olarak algılandığını ve gençlerin kendi ihtiyaçları, siyasi, ekonomik ve sosyal koşulları üzerine karar verebilme yetkinliğine sahip özneler olarak görülmediğini tartışıyor.

Bu alışma, Şebeke projesi çerçevesinde yaptığımız diğer çeviri ve araştırmalarda vurgulandığı gibi, gençlik politikalarında gençlerin “daha büyük/önemli” olduğu iddia edilen bir başka proje için araçsallaştırılmaması ve gençlerin gelecekteki “gerçek hayata” hazırlanmak olarak tasarlanmaması, gençlik döneminde gençlerin özerk bireyler olarak kabul edilebilmesi ve gençlik politikalarının yetişkinlerin gençler için düşünüp tasarladıkları politikalarından ibaret olamayacağı perspektifinin milletvekillerinin gençlerle ilgili algılarında olduğunu söylemenin mümkün olmadığına işaret etmektedir.

Meclisin Gençlik Söylemi: 1930-1990 Araştırması'nın Türkiye’de siyasi partilerin, gençlik alanında çalışmalar yürüten kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına katkıda bulunacağını umuyoruz.

Nurhan Yentürk,
Danışman, STK Eğitim
ve Araştırma Birimi

Devin Bahçeci
Şebeke Koordinasyon Ekibi

1

GİRİŞ

Özellikle son yüzyılda, yurttaşların, günlük pratiklerini doğrudan etkileyecek kararlara katılımlarını sağlamak için yapılandırılan yöntemlerden en “olağan” karşılanana temsili demokrasidir. Temsili demokrasi, yurttaşların kendi adlarına karar vermeleri için vekillerini görevlendirmeleri ve yurttaş olarak bir topluluğa üyelikten kaynaklanan meşruiyetlerine dayanan ehliyetlerini seçtikleri bir vekilin ellerine bırakmasıdır. Vekil ve ehliyet sahibi/yurttaş arasındaki ilişkinin seçme/seçilme süreci ve içeriği farklılıklar gösterse de, yaygın uygulama çoğunluğun seçtiği vekilin, topluluk adına karar verme hakkını elde etmesidir. Diğer bir deyişle, vekiller, topluluğa üye olan yurttaşların “rıza”sıyla ve eşit (en azından kâğıt üzerinde) olarak ilgili topluluğa ilişkin kararları vermek ve politikaları yapmak için seçilmiştir (Phillips, 1995: 37). Vekili, diğer bir deyişle, temsilciyi seçmek için “ehil” kabul edilme başlı başına bir mücadele sürecidir. Özellikle feministlerin mücadelelerini ve siyasi hakların kazanımındaki katkılarını hatırlamak gerekir. Vekilin seçiminde kadınların yerine babalarının ya da kocalarının söz söylediği, seçtiği bir uygulamadan, eşitlik talebiyle, “kendi adına söz söyleme” dönemine geçiş feminist mücadelenin önemli kazanımlarından biridir (Phillips, 1995: 39-40). Sadece kadınlar için değil, tüm dezavantajlı gruplar için benzer bir mücadele söz konusudur. Kimin temsil edeceğini seçmenin hemen ardından gelen tartışma ise seçilen ile seçen arasındaki ilişkinin niteliği üzerine odaklanır. Seçilenin, seçenin taleplerini ne kadar dile getirebileceği, haklarını ne kadar koruyabileceği üzerine nice hararetli tartışmalar yapılmıştır. Kaldı ki, temsil kelimesinin etimolojisine bakıldığında, Arapça “misal”den türetilmiş olduğu görülür.

Misal, " bir eşyanın, bir şeyin, bir kimsenin, bir başka eşya, şey veya kimse tarafından herhangi bir şekilde canlandırılması," demektir (Araslı, 1989: 4). Etimolojisinden de anlaşılacağı üzere, temsil edenin temsil edileni en azından "canlandırabilecek" kadar tanınması gerekmektedir. Aynı zamanda, temsilin, temsil edilenin çıkarlarının savunulacağı ve temsil edilene "hesap veri(bi)leceği" bir ilişki olması beklenebilir (Pitkin, 1967: 5).¹ Oysa hem tarihsel olarak hem de günümüzde, temsil edenin, temsil edilenle olan ilişkisi, çoğu zaman, daha az tanışıklık ya da daha gevşek bir bağ üzerinden yapılmaktadır. Bunun nedenlerinden birisi, tarihsel olarak, her seçenin seçilme hakkının yasalarla garanti altına alınmamış olmasıdır. Dolayısıyla, temsilci olarak seçilen kimse, her seçenin seçilme hakkı olmadığından, seçenlerden biri olamaz. Dahası, seçilme hakkı olsa bile, temsilci olarak seçilenler iktidarın sahibi olan ve normla özdeşleştirilen "erkek egemen, yetişkin, sağlıklı, üst-orta sınıf" bireylerdir (Phillips, 1995). Hal böyle olunca, normun dışında tanımlanabilecek gruplar, norm ve iktidar sahibi olan temsil edenle ilişkilerini birbirini karşılıklı tanıma, hatta güven üzerine kurmakta zorlanabilirler. Dolayısıyla, temsil edilenlerin taleplerinin ve ihtiyaçlarının, temsil eden vekil tarafından farkına varılması ve/ya seslendirilmesi mümkün olmayabilir. Bu da, (temsil edenin normuna) norma yakın olmayan ya da olamayan bireylerin ve/ya grupların taleplerinin ya da ihtiyaçlarının karar verme ve politika yapma süreçlerine yansımaları önünde önemli bir engel oluşturur.

Norm olarak tanımlanan "erkek, yetişkin, sağlıklı, üst-orta sınıf" bireyler dışındaki öznelerin seçerek, ama daha da önemlisi, seçilerek karar verme süreçlerinde yer alması görünmez olan öznelerin ve ihtiyaçların görünür olmasını sağlamakta ve duyulabilir olmasına katkıda bulunabilmektedir. Bu süreç, vekilleri seçebilmek ya da vekil olarak seçilebilmek çerçevesinde, bir yandan "politikanın nesnesi olanların", yani karar sürecinin nesnesi olanların, özne haline dönüşmesini sağlar. Böylelikle, karar verme süreçlerinde etkin olma avantajına sahip olmayan dezavantajlı gruplar, kendileri hakkında verilecek kararlarda söz sahibi olabilirler. Ancak asıl önemli olan katkısı, politik alanın "erkek egemen, yetişkin, sağlıklı, üst-orta sınıf" egemen dilinden sıyrılıp, hem dili, hem de yöntemleri açısından dönüşmesine bir kapı aralamasıdır (Phillips, 1995). Bilmeye dayanan ve uzmanlık gerektiren, siyasetin iktidar "dil"indeki değişim, bireylerin kendi sözlerini söylemesini sağlayabilir. Sandık başında imza atmaktan öte, toplantılar aracılığıyla konu hakkında fikir edinip, tartışmaların nesnesi değil, aktörü olarak karar verme süreçlerinde yer almak, görünürlüğü arttıracığı gibi, dezavantajlı grubun güçlenmesini de sağlar.

Dezavantajlı grupların karar verme ve politika yapma süreçlerine katılımı bağlamında önemli bir yol katedilmiş olsa da, hem tarihsel olarak, hem de günümüzde, halen seslerini duyurma konusunda önemli engellerle karşılaşmakta ve önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Bu gruplardan biri olan gençler de, tıpkı diğer dezavantajlı gruplar gibi, "norm"un gereklerini karşılamak konusunda "yetersiz" kalmaktadır. Gençlik ve/ya gençliği ilgilendiren konular hakkında yapılan tartışmalar, gençlerle ilgili politikalar, gençler hakkındaki varsayımlar, gençlerden beklentiler, gençlerin harekete geçmesini teşvik eden söylemler gençler tarafından üretilmemektedir. Dahası, tüm bu tartışmalar, beklentiler ve politikalar gençlere taleplerinin ya da ihtiyaçlarının ne olduğu sorulmadan geliştirilmektedir. Gençlerin, günlük pratiklerini, kendilerini ilgilendiren konularda ya da kendilerinden beklenen eylemlilik (veya hareket) konularında *pasif özneler* olduklarının varsayılması başlı başına önemli bir eşitsizlik

¹ Temsilîyet kavramı ve temsil edenin sorumluluk ve alabileceği inisiyatifler hakkında tam tersi düşüncelerden beslenen tartışmalar da bulunmaktadır.

alanı ve görünürlük sorunu yaratmaktadır. Ek olarak, gençlerin eşit temsil edilmemeleri ve taleplerinin ve/ya ihtiyaçlarının görünür olmaması sorgulanmamakta, "olağan" bir durum haline gelmekte ve hem gençler, hem de diğer özneler tarafından kabul edilmektedir.

Gençler hakkında, ama gençlere sormadan beklentiler, amaçlar ve neyi, nasıl yapmaları gerektiğine ilişkin yöntemler üretme alışkanlığı, toplumun hemen her katmanında ve "ortak akıl" olarak göze çarpmaktadır. Bu aklın yansıması, ister atanmışlar, isterse de seçilmişler bağlamında olsun, karar verme ve politika yapma süreçlerinde de görülmektedir. İlgili yasaların oluşturulmasından, uygulanmasına kadar hem atanmışlar, hem de seçilmişler, gençlere taleplerini ya da ihtiyaçlarını sormadan karar verme eğilimindedirler. Her ne kadar atanmışlar yasa ya da politikaları yapma yetkisini ellerinde bulundurmasalar da, bunların uygulanmasında görevlendirilmiş öznelerdir. Kaldı ki, gençlerin atanmışlar tarafından göz ardı edilmesi, yalnızca ilgili yasa veya politikaların uygulanmasında taleplerinin ve/ya ihtiyaçlarının dinlenilmemesi ise sınırlı değildir. İlgili aklın uzantısı olarak gençlerin, atanmışın, yani uygulayıcının koltuğunda oturma ihtimali de ender görülür. Zira seçilmişler de, farklı nedenlerden ötürü, aynı akli yeniden ürettikleri için, çoğu zaman, uygulayıcı/karar verici olarak gençleri atamayı tercih etmezler. Seçilmişler, meclise vekil olarak gidenler, yasaları ve/ya politikaları geliştirirken, atanmışlar gibi, gençlerin taleplerini ya da ihtiyaçlarını sormadan ilerlemek eğilimindedirler.² Dahası, seçme hakkı olan gençlerin, seçilmişlerin karar verici ve politika yapıcı olarak yer aldığı, yasaları ve politikaları belirlediği en üst organ olan mecliste vekil olarak yer alma şansı yok denecek kadar düşüktür.

Türkiye özelinde, 2014 yılında, meclis için vekilleri seçme yaşı 18'dir. Oysa meclise vekil olarak seçilme yaşı 25'tir. Dolayısıyla, vekilleri seçme ehliyetinde olan gençler, seçilmek ve kendileri adına karar vermek için 25 yaşını beklemek durumundadırlar. Haliyle, seçme ve seçilme yaşları arasında 7 yıl vardır. Ayrıca, her ne kadar seçilme yaşı kâğıt üzerinde 25 olarak gözükse de, 2013 Eylül'ünde TBMM'deki vekillerin yaş ortalaması 52,6'dır.³ 2007 genel seçimlerinde ise bu rakam 54,3 olmuştur.⁴ Milletvekili seçilme yaşının 30'dan 25'e düşürülmesi, genç vekillerin mecliste olması bağlamında, önemli bir değişiklik yaratmamıştır. TÜİK verilerine göre, vekillerin temsil ettiği nüfusun %16,6'sını, 12.591.641 kişi ile 15-24 yaş grubu oluşturmaktadır. Seçilme yaşı 25 olduğu için, elbette, 25 yaş altı vekil olması da beklenemez. Genç nüfusun bu kadar büyük olduğu bir ülkede en genç milletvekili, Muhammet Bilal Macit, 1984 doğumludur. 2014 itibarıyla 30 yaşındadır. Türkiye'de 20-29 yaş arası genç nüfus, 2013 verilerine göre 12.757.693 ile toplam nüfusun yaklaşık %17'sini oluşturmaktadır. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere, Türkiye nüfusunun %17'sinin oy verbilmesine rağmen, ne denli temsil edildiği tartışmaya açıktır. Gençlerin, kendilerini temsil etmek için mecliste olmadığı ya da olamadığı açıkça görülmektedir. Bu da akla, vekillerin gençler hakkında karar verme ve politika yapma süreçlerinde nasıl bir yöntem izlediği ve gençler hakkında nasıl bir fikir edindikleri sorularını getirmektedir. Bu arada belirtmek gerekir ki, gençler Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ne ilk ne de muhtemelen son defa mecliste yer almama ya da temsiliyet sorunu yaşamaktadır. Cumhuriyet kurulduktan sonra, gençlere "genç cumhuriyet"i "ileriye taşımaları" konusunda önemli görevler biçilmesine rağmen, gençlerin karar verme ya da politika yapım süreçlerine katılımı, özellikle meclis bağlamında, son derece sınırlı olmuştur. Gençlerin taleplerini ve/ya ihtiyaçlarını dinlemeden, gençler

2 Seçilmişlik, yerel yönetimler bağlamında da tartışılabilir. Yerel yönetim düzeyinde seçilmiş olanlar, belediye başkanları ve belediye meclisleri doğrudan yasa ya da politika yapıcı olmasalar da, uygulayıcı olarak seçilmektedirler.

3 <http://www.memurlar.net/haber/410136/>

4 <http://www.milliyet.com.tr/tbmm-genclesemedi/siyaset/haberdetayarsiv/28.07.2007/207809/default.htm>

hakkında karar vermenin ve gençlerden “talep etmenin” bu coğrafyada bir hafızası olduğu söylenebilir. Bu tutumu “hatırlamak”, belleklerden çıkarmak, farklı dönemler arasında hangi tartışmalarda benzeştiğini, hangilerinin farklılık gösterdiğini anlamak, günümüzün anlaşılmasında da önemli ipuçları sağlayacaktır.

1.1. Araştırmanın İçeriği

Mecliste vekiller, kişisel ve/ya toplumsal olarak “gençlik” beklentilerini açıklarken ya da gençler “için” yapılması gerekenleri sıralarken, gençlerin yapabilecekleri ve ihtiyaçları hakkında bir varsayımda bulunurlar. “Gençlik”i, toptancı bir kategori olarak gören düşünme biçimi, tüm gençleri benzer hatta aynı özelliklerle donatır. Bunun sonucunda ise, “gençlik”i “sahip olan/sahip olması istenen” ve “kurtulması” gereken özellikleri olan bir grup olarak yapılandırır. Dolayısıyla, karar vericiler nezdinde, belli özellikleri beğenilen ve desteklenen, kendileri için vurgusu sınırlı olsa bile, vatan için “iyi” ve “yararlı” özellikleri olan gençler/gençlik ile, “zararlı” özellikleri olan gençler/gençlik birbirinden ayrılır. Bunun bir uzantısı olarak, “makbul genç, makbul gençler ve/ya makbul gençlik” tanımı yapılır. Hatta sadece makbul genci tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda, diğer gençlerin de nasıl “makbul” gençler haline gelebileceği konusunda tartışır, ilgili hükümeti sorgular ve eleştirir, politikaları düzenler ve kanun yapma çabasına girişirler. Bu araştırma, vekillerin tartışmalarına odaklanarak, 1930-1990 yılları arasında, yine vekillerin “makbul genç”i ve “makbul gençlik”i nasıl tanımladığını incelemeyi amaçlamaktadır. Temsili demokrasinin en “göz önünde” ve “göz bebeği” kurumu olan mecliste, bu coğrafya için, yine, en “kıymetli” sayılan gençlerin nasıl tartışıldığını görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Vekiller, yukarıda da özetlenmeye çalışıldığı üzere, hakkında “karar verdikleri” gençliğin bir parçası sayılmaktan pek çok özelliklerinden dolayı (demografik, sınıfsal, meslek sahibi olup olmama, medeni hal gibi) uzaktırlar. Dolayısıyla, bu çalışma vekillerin tahayyülündeki gençliğin ya da idealindeki “makbul genç”in nasıl olduğunu görmek açısından önemli ipuçları da sunmaktadır. Vekillerin makbul genci tanımlama ve “bulma” çabalarının, gençliğe ilişkin ya da gençlik ile ilişkilendirilen konulardaki düzenleme, kanun ve politikaları oluştururken üzerinde duracakları değerler zemininin ve ulaşmaya çalıştıkları hedef(ler)in tanımlanmasına katkıda bulunacağını düşünüyoruz.

Bu araştırmada, vekillerin farklı dönemlerde gençlere ilişkin söylemleri arasında bir ilişki olup olmadığı, söylemlerde bir süreklilik görülüp görülmediği araştırılmıştır. Dolayısıyla, gençlere ilişkin söylemlere hem dönemler bağlamında ayrı ayrı bakılmış, hem de tüm dönemleri ortak kesen nitelemeler incelenmiştir. Ayrıca, vekillerin, “genç”i bir niteleme olarak kullandığı durumlar da göz önünde bulundurulmuştur. Burada belirtmek gerekir ki, gençliğe ilişkin söylem statik değil dinamikdir. Diğer bir ifadeyle, bağlama göre değişiklik göstermektedir. Ancak akılda tutulması gereken, bu değişken söylemlerin bir izleğinin olması, bir akıl akışının ürünü/sonucu olmasıdır. Bundan ötürü, vekillerin söylemleri bağlamına göre değişiklik gösterse de, zaman zaman yinelenen, zaman zaman ise birbirini doğrulayan söylemler haline gelmektedir. Araştırma, bir izleğin peşinde olduğu için, gençlik söyleminin kullanıldığı her bağlam (her toplumsal ya da siyasi olay, durum ya da vaka) ayrı ayrı incelenmemiştir. Daha ziyade, farklı bağlamlarda, gence/gençliğe yüklenen anlamlara odaklanmaktadır. Araştırmanın amacı ve kapsamı gereğince, başlangıç seviyesinde bir çalışma olduğunu belirtmek gerekir. Çalışma, karar vericiler olarak vekillerin, temsil ettikleri

gruplardan biri olan gençler hakkında farklı dönemlerde neler düşündükleri, neler tahayyül ettiklerini ve bunları nasıl dillendirdiklerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, yukarıda da belirtildiği üzere, bu başlangıç aşamasında bir çalışma olduğu ve genel bir çerçeve çizmeye çalıştığı için ilgili söylemler hakkında yapılacak detaylı analizler gelecek çalışmaların konusu olarak bırakılmıştır. Gençlik alanı, vekillerin gençleri nasıl tahayyül ettiği konusunda, daha kısa dönemler içinde, vekilin kim olduğu, ilgili tartışmayı hangi toplumsal ya da siyasi bağlamda yaptığı ve yapılan tartışmanın özneler üzerindeki etkisi üzerine daha derinlikli araştırmalar yapılmasına ihtiyaç duymaktadır. Dahası, gençlerin “özne” olarak, farklı dönemlerde kendilerini nasıl tanımladıklarını ve vekillerin tartıştıkları konular hakkında kendilerini nereye konumlandıklarını incelemek aradaki farklılıkları ve dönem dönem yükselen tansiyonu anlamamıza da katkıda bulunacaktır.

Araştırma alanı olarak seçilen meclis ve vekiller tarihsel olarak ve günümüzde de siyasi söylemin üretilmesinde önemli bir yer kaplamıştır ve halen kaplamaktadır. Parlamentoda üretilen fikir ve tartışmaların temsiliyetinin sınırlı olduğu, vekillerin halihazırda partilerinin seçkinleri olduğu ya da tabanlarının fikirlerini yansıtmadığı iddia edilebilir. Ancak parlamento tarafından alınan kararların ve geliştirilen politikaların ve bu politikalar ile ilgili rasyonelin, tartışmaların ve yapısal değişikliklerin uzun vadeli sonuçlar doğurduğu da unutulmamalıdır (Goven, 2000: 286). Dolayısıyla, vekillerin söylemleri, karar vericiler olarak, günümüze kadar uzanan pek çok politika ve yasanın zeminini oluşturmaktadır. Son olarak hatırlatmak gerekir ki, meclis ve vekiller “demokrasi” içinde temsilin meşru vücut bulmuş halleridir.

Araştırmanın odaklandığı dönem 1930’dan 1990’a kadar 60 yıllık geniş bir süreyi kapsamaktadır. Çalışma, gençlerin ilişkilendirildiği bir vaka analizinden ziyade, genel resmi çizmeyi ve bir izlek ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yüzden de, uzun bir dönem belirlenerek farklı dönemlerde tekrarlanan söylemler gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışma sembolik olarak 1930 yılı ile başlatılmışsa da, tartışmanın asıl başlangıcı TBMM’nin 3. dönemidir (1927-1930 dönemi). Üçüncü Dönem ile başlatılmasının önemli sebeplerinden biri Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Askeri Ceza Kanunu, Hapishane ve Tevfikhanelerin İdaresi Hakkında Kanun gibi gençlerle ilişkilendirilen kanunların 1930’larda yapılandırılmış olmasıdır. Bu çalışmada da gösterileceği gibi, gençlikle ilgili tartışmalar 1930’larla beraber meclis gündeminde görünür şekilde yer almaya başlamış ve giderek yoğunlaşmıştır.⁵ Bu 60 yıllık süre zarfında, Türkiye Cumhuriyeti karar verme ve politika yapım süreci ve mekanizmaları bağlamında önemli değişiklikler yaşamış, bu değişiklikler, mecliste yapılan tartışmaların niteliğini de etkilemiştir. 1946 ile “kontrolsüz” (az kontrollü) ve karşıt seslerin mecliste yer almasıyla, gençlikle ilgili tartışmalar renklenmiştir.⁶ Araştırma süresini kapsayan 3 askeri müdahale dönemi bulunmaktadır. Mayıs 1960, Mart 1971 ve Eylül 1980 askeri müdahaleleri, hem meclisin toplanmasını etkilemiş, hem de gençlik hakkındaki tartışmaların derinlik ve keskinliğin artmasına neden olmuştur.⁷ Araştırma kapsamının 1990’a kadar uzatılmasının en önemli sebebi, 1980 darbesi sonrasında gençler hakkında yapılan tartışmaların niteliğinde bir değişiklik olup olmadığını görmektir.

5 Ayrıca, ilgili tartışmaları yapan vekillerin siyasete 1923 yılında dahil olmadığını da belirtmek gerekir. Aralarında önceki meclislerde yer alanlar ya da siyasi mekanizmalarda örgütlü olanlar da vardı. 1930’larda da Osmanlı’nın son döneminde partilerde örgütlenen ya da siyasette karar alıcı olanların TBMM’de yer aldıklarını gördük.

6 Tek parti döneminde, CHP’nin kendi içinden hükümeti eleştiren seslerin çıktığını, özellikle 1940’larla beraber bunların arttığını biliyoruz. Hatta, Cemil Koçak, 1939’da “Müstakil Grup”un hem parti, hem de hükümet üzerinde denetim kurmak için oluşturulduğunu, ancak yapısal ve içerikle ilgili düzenlemelerden ötürü etkin olmadığını da belirtir (Koçak, 2013: 72-82). Ayrıca, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimlerini ve bu deneyimlerin meclisteki çok sesliliğe yansımalarını da akıldta tutmak gerekir. (Koçak, 1989: 85-154)

7 1960 ve 1980’den sonra meclis bir süre toplanmamış, ancak 1971 muhtırası sonrası toplantılarını yapmaya devam etmiştir.

Araştırma, 1930-1990 arası tutanakların taranması ile gerçekleşti.⁸ Seçilmiş vekillerin tartışmalarının yer aldığı tutanıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin web sayfasından ulaşılabilir.⁹ TBMM, tutanakları yasama organlarına ve dönemlerine göre sınıflandırmıştır. Araştırma boyunca alıntı yapılan tutanıklara verilecek referanslar yasama organı ve dönem adı kullanılarak yapılacaktır. Tutanaklarda adı geçen yasama organı, TBMM, TBMM Birleşik Toplantı, Cumhuriyet Senatosu, Millet Meclisi gibi, farklı dönemlerde meclisin yeniden düzenlenmesi ile değişikliğe uğramıştır. TBMM ve Millet Meclisi dönemlere, TBMM Birleşik Toplantı ve Cumhuriyet Senatosu ise toplantı yıllarına göre sınıflandırılmıştır. Dönemler, seçim yapılan yıllar arasını kapsamaktadır. Hem yapısal nedenlerden, hem de erken seçimlere gidilmesinden ötürü seçim yapılan yıllar düzensizlik gösterdiğinden, dönemlerin kapsadığı yasama yıllarının sayısı da değişmektedir. Yasama dönemleri 4 ya da 5 yasama yılından oluşabilmektedir. Yasama yılları içinde, meclisin her toplanması birleşim olarak adlandırılmakta, birleşimlerin sayısı ise bir yasama yılından diğerine değişiklik göstermektedir.

Tutanak ve incelenen dönem sayısı çok yüksek olduğu için, öncelikle farklı dönemlerden, rastgele yasama yılları seçilip birleşim tutanakları taranarak anahtar kelimeler belirlendi. Anahtar kelimeler, vekillerin gençler hakkında tartışırken, gençleri tanımlamak ya da gençlere/gençliğe işaret etmek için kullandıkları sözcüklerden seçildi. İlgili anahtar kelimelerin uygunluğunu kontrol etmek içinse, gençlere ilişkin tartışmaların sık ve yoğun olabileceği 19 Mayıs ile öncesi ve sonrası günlere yoğunlaşıldı. Çalışma sonunda, "genç", "öğrenci", "talebe", "nesil", "üniversite", "çocuk", "gelecek" ve "mektep" olmak üzere 8 anahtar kelime belirlendi. Bu kelimeler, tutanakların taranmasında yol gösterici olarak kullanıldı. İlgili kelimelerin geçtiği tutanaklar incelenmek üzere ayrıldı. Süreçte karşılaşılan önemli sorunlardan bir tanesi, dildeki değişim oldu. Talebeden öğrenciye geçiş gibi, söz konusu değişimin öngörüldüğü durumlarda herhangi bir sıkıntı yaşanmazken, tarama sırasında, erken dönemde üniversite yerine kullanıldığı farkedilen "darülfünun" da listeye dahil edildi. Benzer şekilde, tarama tamamlandıktan sonra tutanakların incelenmesi aşamasına geçildiğinde, "evlat", "yavru", "delikanlı" ve "kız" gibi öngörülen farklı, gençleri işaret eden tanımlara da rastlandı. Her ne kadar bu tanımlamalar gözönüne alınmışsa da, ilgili kelimelerin taranması ve incelenmesi bir başka araştırmanın konusu olacaktır. Vekillerin söylemlerinin incelenmesinin yanı sıra, ilgili anahtar kelimelerin sayısı ve gençleri tanımlayan sıfatların belirlenmesi konusunda başlangıç aşamasında bir çalışma yapıldı.

Araştırmada, içinde anahtar kelimeler geçen onlarca söylem bulundu. Bu söylemlerin bir kısmı, örneğin üniversitelerin durumu, askerlik kanunu, istihdam gibi gençleri doğrudan ilgilendiren konuların ele alındığı tartışmaların içinde geçiyordu. Diğer bir deyişle, tartışmalar gençlik ve/ya gençler hakkındaydı. Bir kısmında ise vekiller, genç olma halini deneyimsiz olmaktan, enerjik olmaya kadar olumlu ya da olumsuz anlamlar yükledikleri sıfatlar ile tanımlıyordu. İki grup söylem de gençliğe yüklenen anlamların bir izleğini çıkarabilmek için incelendi. Dolayısıyla, gençliğin içinde geçtiği tartışmaların izi sürülmedi. İlgili tartışma, gençliğin nasıl tahayyül edildiğini anlamak için kullanıldı. Hem sayıca çok fazla oldukları, hem de zaman zaman kendilerini tekrar ettikleri için incelenen tüm söylemler alıntı olarak kitaba aktarılmadı.

Alıntılar, tutanıklardan derlendikleri için, vekillerin görüşlerini dile getirdikleri anlatılardan,

8 Tutanakların taranmasında büyük emeği geçen Elif Avcı'ya teşekkür ederim.

9 Tutanaklar için bakınız:

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.meclis_donemleri?v_meclisdonem=0ve

yazılı ya da sözlü sorulardan ya da yasa önerilerinin gerekçelerinden yapıldı.¹⁰ Alıntılarda zaman zaman, 2014 yılında yazım yanlışı olarak gözüken imlaya rastlamak mümkündür. Ancak, aradan geçen sürede, imla kurallarının da değiştiğini akılda tutmak gerekir. Ayrıca, erken dönem yapılan alıntılarda kullanılan bazı kelimeler, 2014 yılında az kullanılır hale gelmiş, hatta kullanımdan kalkmıştır. Metinlerin orjinal hallerine dokunmamak için günümüz Türkçesine değiştirilmedi. Alıntılarda, parantez içinde, “bravo”, “alkışlar” gibi dinleyici tepkilerine rastlanılacaktır. Diğer vekillerin, konuşmacıya verdiği tepkiler tutanaklara geçirilmiştir, bu yüzden de orjinal haliyle bırakıldı. Son olarak, tutanağın hem içerik, hem de format olarak nasıl bir metin olduğunun görülmesinin yararlı olacağı düşüncesiyle bir tutanak örneği de ekler bölümüne konulmuştur.

Araştırma, makbul gence ilişkin söylemler, gençliğe yüklenen değerler gözönüne alınarak belli temalar altında sınıflandırılmıştır. Alıntılar, ilgili konulara değinmelerine göre seçilmiştir. Vekillerin yaptıkları konuşmalar ya da tartışmalara katkıları, tam metin ya da metnin bir kısmı olarak ilgili temaları görünür kılmak için alıntılanmıştır. Gerek metnin tamamının alıntılanması, gerekse metnin bölündüğü durumlarda, tartışmalar farklı konuları üst üste barındırabilmektedir. Örneğin, “okullu gençler” konusunda, eğitim ve gençlik ilişkisini tartışırken, aynı zamanda gençlerin vatansızlığından, örgütlenmelerinden, etnik kimliklerine vurgudan toplumsal cinsiyete ilişkin değer yargılarına kadar üst üste binmiş pek çok tahayyül, beklenti ya da talebi ifade edebilir. Söylemin katmanlı ve birbirinin içine geçmiş damarlardan oluşması, diğer bir deyişle, birbirini doğrulayan ya da birbirinin neden-sonucu olan nedenselleştirmenin konuşmalarda/tartışmalarda sık sık yer alması incelemeyi zengin, bir o kadar da zor kılmaktadır. Bu yüzden, vekillerin söylemleri gençlikle ilgili sıklıkla görülen temalar altına dağıtılmıştır.¹¹ İlgili temalar, gençleri nitelendirme ya da tanımlamada ilk görülen grubu oluşturmaktadır.

Araştırmanın bölümlerini kısaca anlatmaya geçmeden önce, bu çalışmanın mecliste gençlerin hangi kavramlarla tartışıldığını belirlemeyi amaçladığının altını tekrar çizmek isteriz. Bu şekilde, vekillerin, gençlik hakkındaki tartışmalarda nasıl bir dile ve akla sahip olduğunu görünür kılmayı amaçlıyoruz. Bu araştırma, gelecekte, vekiller tarafından ya da konuların esas öznesi olan gençler tarafından önemli görülen ve gençlerle ilişkilendiren temalar (üniversiteler, örgütlenme özgürlüğü, kararlara katılım) ele alınıp geliştirilebilir. Araştırma meclisle sınırlı kalmayıp, gazeteler, dergiler gibi dönemin yayın organlarında yapılan gençlikle ilgili tartışmalarla birlikte incelenebilir. Hatta, yukarıda da belirtildiği üzere, “esas” özne olan gençlerin ilgili konular üzerine neler düşündüklerine, örneğin hatıratlardan yararlanılıp odaklanılabilir.¹² Bu araştırmanın, başlangıç çalışması olarak, vekillerin gençliği nasıl tartıştığının bir portresini çıkarmasını umuyoruz.

Bu araştırma toplam 5 bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, araştırmanın neden yapıldığını ve araştırmanın çerçevesini ortaya koymayı amaçlamaktadır. İlk bölümün son kısmında meclisin 1930 ve 1990 arasında geçirdiği yapısal değişikliklere ve meclisteki vekillerin özelliklerine de değinilecektir. Böylelikle, gençler hakkında söylem üreten vekillerin kimler olduğuna ve neden böyle bir söylem ürettiklerine ilişkin bir perspektif vermeye çalışılacaktır.

Araştırmanın ikinci bölümü, vekillerin farklı dönemlerde “makbul genç”i nasıl tanımladığına

10 Yasa önerileri ve gerekçelerinin mecliste okutulması tekrarlanan bir uygulamadır.
11 Bazı durumlarda vekil(ler)in aynı konuşmasından farklı bölümler farklı temalara dağıtılmıştır.
12 Demet Lüküslü, Gençlik Miti isimli kitabında hatıratlardan yararlanmıştır.

değınilecektir. Vekillerin genç tanımı, makbul gençle özdeşleştirilen nitelemeler ve gençlerle ilişkilendirilen özellikler bu bölümde tartışılacaktır. Bu bölümde ayrıca, makbul genç tanımının sınırında duran, ama bir türlü bu gruba dahil olamayan ya da görünmez olan genç kadınlar hakkında, diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet bağlamında vekillerin söylemi değerlendirilecektir.

Üçüncü bölüm ise, gençlerin örgütlenmesi ve gençlerin “siyaset” ile olan ilişkisini değerlendirecektir. Bu bölüm, araştırmanın içinde gerçekleştiği Şebeke Projesi’nin görünür kılmayı amaçladığı “karar verme ve politika yapım süreçlerinde gençlerin etkinliği” bağlamında ayrı bir tartışma olarak ele alınmıştır. 1930-1990 arası dönemde gençlerin farklı yapılar içindeki örgütlenmelerine nasıl bakıldığı ve gençlerin hangi örgütlenme hallerinin kabul gördüğü burada ele alınacaktır. Son bölüm ise, araştırmaya ilişkin genel bir değerlendirilmedir. Aynı zamanda, bu araştırmanın görünür kılmayı amaçladığı resimden yola çıkarak yeni sorular sormayı amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Çerçevesi

Vekillerin gençlik hakkındaki söylemlerini incelemeye başlamadan önce, vekillerin nasıl bir yapı içinde yer aldığını tanımlamak faydalı olabilir. Bu bölümde, araştırmanın kapsadığı dönemler arasında meclis dönemleri, kapsadıkları yıllar, vekillerin nasıl seçildiği ve meclisin nasıl işlediği anlatılacaktır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, her ilden 5 temsilcinin katılması amaçlanarak 23 Nisan 1920 tarihinde açılmıştır. İlk meclis Osmanlı Meclis-i Mebusanı’na katılan ve yeni gelen üyeler olmak üzere toplam 437 üyeden oluşmuştur.¹³ Araştırmanın başlangıcı olan 1930 tarihine kadar, TBMM için 3 dönem seçim yapılmıştır. 1930 yılından, araştırmanın sonlandığı 1990 tarihine kadar TBMM seçimlerinin dönemlerini, hangi yıllar arasını kapsadığını ve her dönem meclisin kaç vekilden oluştuğunu aşağıdaki tabloda bulabilirsiniz. Araştırmanın kapsadığı 1930-1990 arası dönemde meclisin yapılanmasında bağlayıcı olan anayasalar 1924, 1961 ve 1982 anayasalarıdır. 3. Dönem seçimleri 1927 yılında yapılmıştır. 1923 yılında kurulan ikinci meclis milletvekilliği süresini (Teşkilât-ı Esasiye ile belirlenen 2 yıldan) 4 yıla çıkarmıştır (TÜİK, 2012: ix-x). 1923, 1927 ve 1931 seçimleri, yukarıdaki düzenleme gözönüne alınarak yapıldığından, 5 Aralık 1934’te kabul edilen 2599 sayılı Yasa’ya kadar kadınlar seçimlerde oy kullanamamıştır.¹⁴ Aynı kanun seçmen yaşını 18’den 22’ye çıkarmıştır. TBMM üyeliğine seçilme şartları ise ilgili yasaya kadar 30 yaşını bitiren her erkek Türk olarak geçmekteydi. 1934’ten sonra kadınlar da seçilme hakkına sahip oldular. Ayrıca, yabancı devletlerin hizmetinde bulunanlar, bazı suçlardan mahkûm olanlar, Türkçe okuyup yazma bilmeyenler, medeni haklardan yoksun bırakılmalarına karar verilmiş kimseler mebus seçilemiyordu. TBMM üyeliğinin dört yıl sürdüğü ve yeniden seçilmeye engel bulunmadığı da belirtilmişti. 1924 ile ortaya konan temel kural TBMM’nin görüşmelerinin açık ve olduğu gibi yayınlanmasıdır. 1961 ile birlikte mevcut sisteme iki yeni kurum eklenmiştir. Bunlardan ilki, TBMM’nin yargı denetimini sağlayan Anayasa Mahkemesi’dir. Diğeri ise, dengeleyici bir unsur olarak oluşturulan Cumhuriyet Senatosu’dur. Cumhuriyet Senatosu’nun görevi, hükümetin işleyişinin meclis dışında bir organ önünde tartışılmasının da istenmesidir (Özgişi, 2011: 299-300). 1961 ile Millet Meclisi’ne seçilme yaşı 30’tur. Cumhuriyet Senatosu’na seçilme yaşı ise 40 olarak belirlenmiş ve yüksek öğrenim koşulu eklen-

¹³ Unutulmaması gerekir ki, bu coğrafyada meclis seçimleri TBMM ile başlamıştır. Eric Zürcher de Modernleşen Türkiye’nin Tarihi adlı çalışmasında, bölüm başlıklarına koyduğu isimlerle bile konuya dikkat çeker (Zürcher, 2009).

¹⁴ Kadınlar, 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu’nun 10. ve 11. maddelerinin değiştirilmesine ilişkin kanun teklifinin kabul edilmesiyse milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazandılar.

miştir. 1982 Anayasası ile yine tek meclis yapısına dönülmüştür (Şaylan, 1983: 2668-2670). 1961 Anayasası ile 21 olarak belirlenen seçme yaşı 1982 Anayasası'nda da aynı kalmıştır.¹⁵ Bu arada, vekillerin yaş ortalaması sembolik olarak belirlediğimiz yıllardan 3. Dönemde 49, 6. Dönemde 54 ve 14. Dönemde (1969-1973) 46'dır. Önce 18, ardından 21, sonra yine 18 olan seçme yaşı, seçilme yaşı olan 30 ile arasındaki farkı uzun süre kapatamamıştır. Dolayısıyla, eğer temsili demokrasi, yurttaşların vekillerini meclise gönderecekleri varsayımı üzerine kuruluysa, Türkiye'de gençler seçme ehliyetine sahip oldukları halde seçilmek için yeterli sayılmamış, yaş bağlamında kendilerinin temsilcilerini meclise göndermek için kanuni ve yapısal¹⁶ düzenlemelere sahip olamamışlardır. Hatta günümüzde bile seçilme yaşı, ne yazık ki, 25'tir.

Tablo 1. Dönemlere göre milletvekilleri sayıları

Dönem		Tarihler	Vekil Sayısı
3. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	3.09.1927 – 25.04.1931	335
4. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	26.04.1931 – 08.02.1935	348
5. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	09.02.1935 – 26.03.1939	444
6. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	27.03.1939 – 28.02.1943	470
7. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	01.03.1943 – 21.07.1946	492
8. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	22.07.1946 – 14.05.1950	503
9. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	15.05.1950 – 02.05.1954	492
10. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	03.05.1954 – 27.10.1957	537
11. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	28.10.1957 – 27.05.1960	602
12. Dönem	TBMM Birleşik Toplantı	25.10.1961 – 24.10.1963	450
13. Dönem	TBMM Birleşik Toplantı	24.10.1963 – 15.12.1965	450
14. Dönem	TBMM Birleşik Toplantı	12.10.1969 – 14.10.1973	450
15. Dönem	TBMM Birleşik Toplantı	14.10.1973 – 05.06.1977	450
17. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	24.11.1983 – 29.11.1987	400
18. Dönem	Türkiye Büyük Millet Meclisi	14.12.1987 – 01.09.1991	450

Kaynak: www.tbmm.gov.tr

¹⁵ 1961'e kadar seçme yaşı 18-22 yaş arasında değişikliğe uğramıştır. Seçme yaşı 1987'de 20 yaşına, 1995'te de 18 yaşına indirilmiştir.

¹⁶ Yapısal düzenlemeler bağlamında, yalnızca meclise seçilme için gerekli koşulları analiz etmek yeterli olmaz. Aynı zamanda siyasi partilerin yapılanmasına ve aday olma/olabilme süreçlerine de eleştirel bakmak gerekir.

2

MAKBUL GENÇ

Cumhuriyetin kurulmasının ardından, eski rejime (Osmanlı İmparatorluğu'na) karşı meşruiyetini kurduğu söylemlerden biri de “genç” ve “yeni” olmasıdır. Genç ve yeni Türkiye'yi tüm dünyaya anlatma ve gösterme çabası, giyimden şehir planlamaya, eğitimden sosyal hizmetlere, sosyal bilimlerden mimarlığa kadar hayatın tüm alanlarında değişim ve bu değişimin görünür olması kaygısıyla elele gitmiştir (Aykaç, 2003; Bozdoğan, 2002).¹⁷ Cumhuriyetin gençliği, yeni uygulamalarıyla “medeni dünyayı” yakalamak için uygun bir özelliktir. Önündeki engellerden biri ise, “hasta” ve “eski” rejimden kalan miras ve bu mirasın getirdiği bağımlılıklardır.

“Yeni doğan ve hayatı umumiyesini medenî âleme uydurmak aşk ve ünsiyetile kıvranan *genç Cumhuriyetin* ifasına mecbur olduğu vazifeleri bırakarak vergi namile bu fakir memleketten toplayacağı parayı mücerret fena bir mirası eline almak zaruretinde kaldığından altmış küsur sene harice vermesi bilerek intihar eylemesinden başka bir şey değil idi. Ahdine sadakat ve sözünde durmak faziletini: en medenî milletler kadar her zaman yerine getiren *genç Türkiye Cumhuriyeti* topraktan gelen bu borç ve faizlerinin yine o toprağın verimi ile mütenasip olacak bir miktarda olması için alacaklılarla anlaşmak yolunu aramadadır.”¹⁸

17 Aykaç'ın çalışması 1934-1948 yılları arasında çıkartılan La Turquie Kemalist dergisini incelemektedir. Adından da anlaşılacağı üzere Fransızca, İngilizce ve Almanca yayınlanan dergi, genç ve yeni cumhuriyetin tüm dünyaya anlatılmasını amaçlamıştır. Derginin önemli fotoğraflarla “genç ve yeni” cumhuriyeti anlatma çabasıdır. Bozdoğan'ın çalışması ise modern mimarinin, genç ve yeni cumhuriyet için nasıl bir temsil alanı oluşturduğu üzerinedir. Her iki çalışmada da “genç ve yeni” cumhuriyetin sembolik temsiliyetine odaklanmaktadır.

18 “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Osmanlı umum borçları hâmilleri arasında imza edilen itilafname ve ilişkilerinin tasdikine dair 1703 numaralı kanun lâiyhası ve Bütçe encümeni mazbatası”, 28.05.1933, 4. Dönem, 3. Yasama Yılı, 61. Birleşim, s. 17. İlgili alıntı, Osmanlı İmparatorluğu'nun borçlarının nasıl ödeneceği konusunda mecliste tartışılan ve 61. Birleşim'in tutanağında yayınlanan mazbatadır.

Genç cumhuriyet yeni, enerjik ve modern olarak tanımlanmıştır (Yurttagüler, 2004: 26-49). “Genç cumhuriyet”e ilişkin dil, 1950’lilere gelindiğinde yerini “genç demokrasi”ye terk etmiştir. Bu dil, 1946’da yapılan, çok partili seçimlere atıfta bulunmaktadır. Genç cumhuriyetin kendini eski rejime karşı kurmasında olduğu gibi, yeni ve genç demokrasinin meşruiyeti de bunu “tek parti dönemi” ile kıyaslayarak yerleştirilmeye çalışılmıştır.¹⁹

“Cumhuriyet devrine ait beyanda bulunmak istiyorum. *Genç Cumhuriyetimizin* kuruluşundan bu yana sembolik mahiyette birkaç bakanın Divanı Âliye sevkinden daha ileri gidilememiş ve milletin hukukuna tecavüz eden, gayrimeşru surette hanlar, apartmanlar, kâşaneler kuranlardan hesap istenmemiş ve bugün de değil istemek, günlük suiistimalleri, bir âmme hizmeti gören matbuat yolu ile umumi efkâra duyurmaktan meni cihetine gidenlerin demokrasi anlayışının en belîğ misalini teşkil eder.”²⁰

“Hürriyet esasına dayanan idare tarzını, henüz tatbika başlıyan memleketimizde ise, bu mevzuda daha dikkatli ve basiretli hareket olunmasının bir içtimai zaruret teşkil ettiğine inanmış bulunmaktayız. Ayrıca realiteler de inancımızı teyid etmektedir. *Genç demokrasimizin* halen ve âtiyen her türlü tehlikeden ezcümle bu nevi tarruz ve teaddilerden masun bulundurulmasının arz ettiği ehemmiyet de izahtan vârestedir.”²¹

Yukarıdaki her iki alıntı da, aynı tutanakta geçmektedir. İlk alıntıda, tek parti dönemi referansı verilerek genç cumhuriyet kullanılmıştır. İkinci alıntıda geçen genç demokrasi ise korunması gerektirir.

“Radyoda siyasi partilerin eşit bir şekilde istifadesini sağlayacak hükümler vaz’etmek bilhassa iç politika meselelerinin vatandaş topluluklarına tek taraflı aksetmesini önleyici tedbirler almak *genç demokrasimizin gelişmesi* yolunda vatandaş hak ve hürriyetlerini temin eden vasıta ve tesisleri sağlam ve kanuni esaslara bağlamak zorundayız.”²²

Genç demokrasi, bir yandan gelişime ihtiyaç duymaktadır. Henüz “ham”, “olmamış”tır. Genç demokrasi gelişmek için, vekillerin sağlayacağı korumaya ihtiyaç duymaktadır.

“Filhakika, Anayasa’da böyle sık sık değişiklik yapma teşebbüsleri, *genç demokrasimizi* zedeliyebilir. Bu itibarla, esasla hiç ilgisi bulunmayan bir şekil ve üslup değişikliğini tasavvur etmemek, böyle bir tasavvur akla gelse bile bunu esasa tercih ederek öne almamak gerekir.”²³

“...bu partiler taarfindan umumi menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve Hazineye iadesini emrederken *genç Türk Demokrasisinin* ahlâki temellerinden

19 Unutulmaması gerekir ki Türkiye Cumhuriyeti’nin çok partili sisteme geçme çabası 1946 ile başlamamıştır. Cumhuriyetin erken döneminde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ya da Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi partiler kurulmuş, ancak uzun süre dayanamadan kapatılmışlardır. Dolayısıyla, 1946’da Demokrat Parti’nin kuruluşu ve çok partili seçimleri milat belleyip, “genç demokrasi” dilini kullanmak analiz edilmesi gereken bir söylemdir.

20 Kazım Arar, 07.03.1954, TBMM 9. Dönem, 5. Yasama Yılı, 60. Birleşim, s. 403-404.

21 Osman Şevki Çiçekdağ, 07.03.1954, TBMM 9. Dönem, 5. Yasama Yılı, 60. Birleşim, s. 387.

22 Ali Yeniaras, 21.02.1955, TBMM 10. Dönem, 2. Yasama Yılı, 45. Birleşim, s. 396.

23 Necip Bilge, 08.12.1952, TBMM 9. Dönem, 4. Yasama Yılı, 14. Birleşim, s. 136.

birisine ait tedbiri almış bulunuyor,”²⁴

“Genç demokrasimizi mevzuat bakımından tekemmül ettirmek, tatbikat ile de teyit etmek ne derecede mühim ise rejimin tahammül ve müsamahaya, samimiyet ve vatanperverlik duygularına dayanan ahlâkiyatını da korumanın mânevi cephesini kuvvetlendirmenin de o derece ehemmiyetli olduğu şüphesizdir.”²⁵

Yukarıdaki alıntılarda, zarar görebilir (kırılgan / hassas) ve ahlak bakımından korunmaya muhtaç bir genç demokrasi tasvir edilmektedir. Farklı dönemlerde, gerek cumhuriyetin gerekse demokrasinin tanımlanmasında gençliğin kullanılması tesadüf değildir. Hem “genç cumhuriyet”, hem de “genç demokrasi” benzetmelerinde görüldüğü üzere, gençlik bir yandan olumlanan, kıymetli, taze, yeni, vatanperver, samimi ve “geleceğimiz” olma gibi olumlu özelliklerle sarılı bir durumdur. Bununla birlikte, her ikisi de korunmaya ihtiyaç duyan ve hassas dengelere bağlıdır. Aynı anda hem gelecek olması beklenecek kadar güçlü, ama bir o kadar da kırılgan olan cumhuriyet ve demokrasi, sahiplenilen ve ulaşıldığı için gurur duyulan amaçlar ve meşruiyet kaynaklarıdır. Bu durumda, yüklenen anlamların değişimi “genç” ile ilişkilidir. Gençlik ve genç olma hali, cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte hem bir durum olarak (yukarıda da sıralandığı gibi), hem de bir grup olarak güne ve geleceğe ilişkin beklentilerin vücut bulduğu alan/topluluk olmuştur (Lüküslü, 2009; Akın, 2004). Hal bu olunca, 1930’lar gibi erken bir tarihten başlayarak, gençliği ilgilendiren pek çok konuda düzenlemelere gidilmiştir. İlgili konularda politikalar geliştirilmiş, yasalar yapılandırılmış ve gerekli bütçeler ayrılmıştır. Ancak gençlik bu kadar önemli olmasına rağmen, tartışmalarda, gençliğe ihtiyaçlarının doğrudan sorulduğuna ilişkin (belirgin) bir referansa rastlanmamıştır. Dolayısıyla, ilgili yasa ya da politikalar, gençlerin ihtiyaçlarına dayanarak düzenlenmemiş, gençlerin varsayılan ihtiyaçları düzenleme yapılan konunun içine yedirilmiştir. Düzenleme yapılan konular, askeri talebelerin durumundan ulaşım ile ilgili düzenlemelere, gençlerin sağlığından üniversitenin yapılmasına kadar geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Bu kadar geniş bir alanda yapılan düzenlemelerin, gençlerin ihtiyaçları doğrudan sorulmadan yapılandırıldığında, vekillerin nasıl bir genç tahayyül ettikleri ve ilgili politikaları “hangi genç”i referans aldıkları önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genç kime denir?

Vekillerin, genç olarak kimi tarif ettiklerini incelemek, bir adım sonrası olan, bize “makbul genç” olarak kimi tahayyül ettiklerine ilişkin, önemli bir ipucu sağlayacaktır. Bu bölümde, ilk olarak, vekillerin “genç”e ilişkin referansları analiz edilecektir. Ardından makbul gencin tüm dönemler boyunca nasıl tanımlandığını anlamaya yardımcı olması için, gencin istenen ve istenmeyen özellikleri kuşbakışı ile incelenecektir. Bölümün son kısmında ise, gençle ilişkilendirilen kavramlar yakından incelenecektir.

Genç ve gençlik kavramları, kullanan öznelere bağlı olarak geniş bir yaş aralığını ve farklı özellikleri içerebilir. Vekiller, mecliste genci tanımlarken, özellikle iki referans noktası kullanmaktadırlar. Bunlardan ilki, vekillerin kendi gençliklerine referansla kurdukları söylem-

24 Okutulan kanun teklifi, 14.12.1953, TBMM 9. Dönem, 5. Yasama Yılı, 17. Birleşim, s. 162. İlgili kanun teklifi, C.H.P'nin mallarının hazineye devri ile ilgilidir. Alıntı, hazineye devrin gerçekleştirilmesi kısmındadır.

25 Adnan Menderes, 28.02.1954, TBMM 9. Dönem, 5. Yasama Yılı, 53. Birleşim, s. 53.

dir. "Benim gençliğimde...", "ben gençken..." ya da "benim çocukluğumda..."²⁶ ile başlayan konuşmalar, kendi geçmişine referanslar verdikten sonra, kendilerinin gerçekleştirdikleri ya da başkalarında gözlemedikleri (ya da gözlemediklerini iddia ettikleri) bir durumu, bir sorunu ya da bir konuyu tanımlamaktadırlar. Ardından, ilgili durumu (sorunu ya da konuyu) bir analiz nesnesi haline getirip, kendi değer yargıları ya da siyasi görüşleri çerçevesinde yorumlamakta ve günümüz gençliği için örnek ya da ibret alınacak bir çıkarım olarak sunmaktadırlar. Dolayısıyla, artık var olmayan, iyi ihtimal, "hatırlamalarına" dayanan, farklı bir bağlamda ve farklı koşullar altında yaşamış olan bir gençlik halini yüceltip, muhtemelen 20-30 yıl sonraki gençlerin sahip olması gereken özellikler için bir parametre haline getirmektedirler.

Genç ya da gençlik için, vekillerin, diğer referans noktası, hayal ettikleri gençliktir. Vekillerin gençlerden talepleri ya da gençlere ilişkin öngörüler, hayal ettikleri gençlikle, bugün var olduğunu varsaydıkları gençliği karşılaştırmaları üzerine kuruludur. Anderson'un ulus için yaptığı tespit ve derin tartışmadan yola çıkarak, hatta çalışmasının adından da esinlenerek, "hayali gençlik"ten bahsedilebilir. Anderson kitabında, ulusu, hayali politik bir cemaat (community) olarak ve ayrılmaz bir parçası olarak da sınırlı ve egemen hayal eder.²⁷ *Hayali* bir cemaattir, çünkü grubun (cemaatin) üyeleri çoğu zaman asla tanışmazlar ya da birbirlerinden haber almazlar. Yine de, her birinin kafasında kendi grubunun (cemaatinin) imgesi yaşar. Ulus, *sınırlı* olarak hayal edilir, çünkü en büyüğünün bile sınırı vardır ve sonu başka ulusların sınırlarına ulaşır. Ulus *egemen* olarak hayal edilmektedir, çünkü ulus (hayali cemaat) dini zorlamalardan, hanedanların ve toprakların genişletilme baskısından bağımsız özgür yaşamak ister. Özgürlüğün ölçüğü ve simgesi ise egemen devlettir. Son olarak bir *cemaat* (community/grup) olarak hayal edilir, çünkü cemaatin (grubun) içinde bulunan (ya da bulunabilecek) tüm eşitsizliklere ve sömürülere rağmen, ulus derin ve yatay bir yoldaşlık (kardeşlik) olarak algılanır (Anderson, 1996: 1-9).

Anderson'ın kabaca özetlediğimiz tespiti bağlamında, "hayali gençlik" ile "hayali cemaat" kavramsallaştırılması ilişkilendirilebilir. Vekiller, konuşmalarında sıklıkla "Türk Gençliği...", "Gençlik...", "Gençler..." ve "Bizim gençliğimiz..." gibi ifadeler kullanmaktadırlar. Gençlik, hem tek parça (monolithic), hem de homojen bir grup olarak hayal edilmekte ve aralarındaki farklılıklar görmezden gelinmektedir. Belki de aralarında fark olduğunun bile farkında değildirler, zira varolmayan, hayali bir gençlikten bahsedilmektedir. Gençleri homojen bir grup olarak ele alan vekiller, aşağıda da tartışılacağı üzere, gençlere sahip olmaları için (ya da dileğiyle) yüksek nitelik hedefleri koymuşlardır. Bu durum, araştırma bağlamında, memleketi kurtaracak gençlerin dışında kalan, günümüzün kavramsallaştırmasıyla "dezavantajlı gençlerin" görünmez olmasına neden olmaktadır. Tüm gençlerden bahseden ve gençleri tek parça bir grup olarak ele alan yaklaşım ise, vekillerin gençleri tanıdığı, hatta tek tek tanıdığı ve söylemlerini bu tanışıklık üzerine geliştirdiği varsayımı üzerine kuruludur. Oysa vekiller gençleri tanımaz ve "hayali bir gençlik" hakkında söylemlerini üretirler. Dahası gençler tüm bu tartışmalarda "özne" olarak değil, haklarında "konuşulan", doğrusu, karar verilen "nesne" olarak ele alınır. Hayali bir grup olan gençlerin, "hayali cemaat" gibi sınırları vardır.

26 Çocukluk ve gençlik, vekiller tarafından, sıklıkla birbirlerinin yerine geçen ya da birbirlerinin yerine kullanılan kavramlar olmuştur.

27 Metnin orijinalinde "inherently" kullanılmaktadır. *Inherently* kelimesi doğası gereği, esasen, kendiliğinden ya da ayrılmaz bir parçası olarak da çevrilebilirdi. Kolay anlaşılabilir olması için "ayrılmaz bir parçası" kullanılmıştır. Ancak "kendiliğinden" kelimesini kullanmak daha doğru olacaktır. *Inherently* için kullanılagelen bir başka sözcük ise "doğa" ve "doğal"dır. Ancak "doğa" ve "doğal"la ilişkilendirilen "öz" anlatisi ve "öz" verilen referansların önemli eleştiriler aldığı için aklıda tutmak gerekir. Biz, "öz"le anlatılagelen açıklamaların ve verilen referansların eleştirilmesi ve yapı bozumuna uğratılması gerektiğini düşünüyoruz.

Vekillerin, tüm yurttaşlardan, "gençler" diye bahsetmemelerinin önemli sebeplerinden biri, gençliğin, vekiller için de, bir sonu olmasıdır. Her ne kadar yakın dönem yazını, gençliği yaşa bağlı bir kimlik olarak kavramsallaştırmaya çalışsa da, önemli eleştiriler sonucu zamana ve mekâna bağlı değişkenlik gösterdiğini teslim etmiştir (Yentürk, Kurtaran ve Nemutlu, 2008: 4). 1930-1990 arası gençlikle ilgili tartışmalara katılan vekiller için ise, gençlik başı ve sonu net olmayan bir dönem olmakla birlikte, bireylerin hayat döngüsünün bir parçası (hatta başlangıcı) olarak ele alınmıştır. Vekiller için net değildir, çünkü gençlik ve çocukluk kavramlarını sıklıkla birbirinin yerine kullanmaktadırlar. Kimin çocuk, kiminse genç olduğu ve aradaki ayrımı nasıl koyacakları konusunda önemli bir belirsizlik vardır. Zira çocuklardan da, gençlerden olduğu gibi, memlekete yararlı olmaları ve/ya memleketi kurtarmaları beklenmektedir (Öztan, 2013). Öte yandan gençlik, istihdama katılmaya ve "tam" bir birey olmaya daha yakındır. "Hayali gençlik", bireylerin hayat döngülerinin içinde, yetişkin olunca tamamlanacak, geçilmesi gereken bir hazırlık dönemi olarak dillendirilir. Gençler eksiktir, çünkü vekillerin de sıkça anlatıya döktükleri gibi, "gençleri hazırlamamız lazım..."dır. Dolayısıyla "hayali gençlik", yetişkin olunca bitecektir. Son olarak ise, gençliğin egemen olması hayal edilir. Gençler, tam oldukları durumda ehliyetlerini kazanacak ve egemen olacaklardır. Ancak egemenliğin gelecek zamana ertelenmesinden öte, egemen olmalarının hayal edilmesine ilişkin en önemli gösterge, gençle bir tutulan cinsiyettir. Gençler erkektir. Memlekete fayda sağlayacak, ilerletecek, kurtaracak, bir gün tam-yetişkin olduğunda ehliyet sahibi olacak gençler, erkek olarak hayal edilmiştir. Genç denilince anlaşılan "erkek"lerden bahsettiğidir.²⁸ Dolayısıyla, vekillerin hayal ettikleri gençlik, tek parça, homojen, yarım/tamamlanmamış, henüz ehil olmayan ve erkektir.

Bu "hayali gençlik"e biçilen öncelikli görev, daha önce de belirtildiği gibi, memlekete faydalı olmak ve/ya memleketi kurtarmaktır. Vekiller, gençliğe memleketi emanet etmeyi umdukları (en azından bunu amaçladıkları) ve memleket, sıklıkla, gelecekle (*geleceğimiz*) eşitlendiği için "geleceği emanet etmek" önde gelen ve değerlerinden yöntemlerine kadar akıl akışlarını belirleyen temel unsurdur. Vekillerin, gençlere emanet ettiği gelecek "uzakta" ve belirsiz (belli bir süre verilmeden tanımlanan) bir gelecektir. Gençler, gelecek "gelince"ye kadar "tam" aktör değillerdir. Tutanaklar incelendiğinde ve bugünden bakıldığında, geleceğin asla "gelmediği" ve emanet edilmesi planlanan gençlerin yaşlanıp, kendilerinin bir sonraki nesle geleceği emanet ettikleri görülmektedir. Emanet edilen gençlikten, hem nüfusu sağlayanlar (yeni nesillerin dünyaya gelmesi), hem iş gücü (teknik, uzmanlık ve beceri bağlamında), hem de asker olarak "geleceği" inşa etmesi ve koruması beklenmektedir. Vekiller, gençlerin "emanet"lerini geliştirmeleri ve korumaları gerektiğini tespit etmişlerdir. Hal böyleyken, kendilerine biçtikleri görev, "geleceğin bekçisi" olan gençliği yetiştirmek ve onlar yetişirken/yetişene kadar korumaktır. Vekiller için gençliği yetiştirmenin ilk adımı, iyi bir eğitim almalarını sağlamaktır. "İyi eğitilmiş" gençler, işgücüne katılacak ve memleketin kalkınmasına katkıda bulunacaklardır. Ancak gençlerin, zihinlerini geliştirmeleri yeterli değildir. Gençler, geleceğin nüfusunun da üreticisi oldukları için fiziksel olarak (*bedenen*) sağlıklı ve sporcu olmalıdırlar. Gençleri yetiştirme görevi iyi eğitim almaları ve bedenen sağlıklı olmaları ile sona ermez. Gençler ahlak açısından da geliştirilmeli ve "milli" aidiyetlerinin farkına varmalıdırlar. Gençlerin yetiştirilme sürecinde vekillere düşen son görev gençleri korumak, bunda geç kaldıklarında ise "talihsiz" gençleri düzeltmektir. Vekiller, gençleri en iyi şekilde yetiştirebilmek için çalışmış ve çalışmaktadırlar.

Görev, memleketi ilerletmek/kurtarmak olunca, “memleketin çocuğu” olan bu gençlerden, “makbul” diye tanımlanabilecek özelliklere sahip olmaları beklenir. Gençliği makbul “etme” çabası, vekiller tarafından yüklenen değerlerin ya da gençlerden talep edilenlerin hem sayısını arttırmakta, hem de niteliğini derinleşmektedir. Gençlerden beklenen özellikler ardarda sıralandığında ise karşımıza mitik bir insan belirir, ki bu mit, her idolde olduğu gibi “ulaşılmaz”dır. Lüküslü, farklı dönemlerde ama devam eden bir süreklilikte, gençlerin siyasal bir kategori olarak tanımlandığını ve gençlere memleketi kurtarma rolü verildiğini tespit eder. Bu durumun ise bir “Gençlik Miti” oluşturduğunu belirtir (Lüküslü, 2009). Gençlerin, sayısız özelliklere sahip olmasının beklediği bu durumda, gençler nesneleşir. Gençlerin özne haline gelerek kendileri hakkında karar verebilmeleri ancak bu rolden kurtulmaları ile mümkündür (Neyzi, 2001: 426). “Hayali gençlik”in, memleketi kurtarmak misyonundan kurtulmasının ilk adımı, misyonu gerçekleştireceğine inanılan “makbul genç”i tanımlamak olacaktır.

“Makbul Genç” kime derler?

“Makbul genç”i tanımlama çabası, gençleri tek parça ve homojen olarak gören bakış açısının yansımasıdır. Gençlerin tümünün belli özelliklere sahip olduklarını varsayar. Bu özelliklerin bir kısmı terbiye aracılığıyla “aktive” edilerek, bir kısmı ise geliştirilerek “memleketi ilerletmek” için verimli hale getirilirler. Örneğin, gençler, sıklıkla, enerjik, dinç/dinamik ve modern (ya da yeniliklere açık) bir grup olarak tanımlanırlar (Yentürk vd, 2008).

“Klâsik kâzip şöretler, fosilleşmiş kalem efendileri, siyasi, şahsî, ailevi mülâhazalar ve müstesna tasarruflarla bu mekanizmada yer alabilmiş liyakatsiz ve her türlü temsil kabiliyet ve vasıflarından mahrum kimseler mevcutsa bu teşkilâtta en kısa zamanda uzaklaştırılmaları, *genç değerlerin enerjik hizmet ve başarılarına imkân sağlanması ve bundan böyle hariciye personelinin intihap, yetiştirilme, ihtisas ve tâyinlerinde son derece titiz davranılarak bu hususların şahıs, akraba, ve arkadaş menfaatleri değil, millî menfaatler ve ilim ışığında hazırlanmış bir talinlatin esas ve prensiplerine uygun yürütülmesi zaruridir.*”²⁹

Gençliğe, tekilliği içinde, enerjik, dinamik ve modern bir “öz” (essence) ithaf edilmektedir. Başka bir deyişle gençlik, özü gereği, enerjik olmalıdır. Eğer gençler (bir genç, bir grup genç ya da tüm gençler) enerjik değilse, bunun sebebi özünün farkında olmaması ya da özüne “ters” davranması olabilir. Bu durumda da vekillerin, ehil kişiler olarak, gençleri aydınlatmak için eğitmesi ya da doğru yola sevketmesi gerekir. Gençlerin, bir “öz”e sahip olduğunu varsaymak ve bu öze – zaten sahip olduğu varsayılan – anlamları yakıştırmak iki önemli sorun yaratır. Bunlardan ilki, herhangi bir “öz”ün doğal, olması gereken ve/ya değişmez olduğuna ilişkin inancı doğurmasıdır. Öz, bireyin doğuştan getirmiş olduğu özellikleriyle ve doğanın kuralları ile belirlenen ve sınırlanandır. Doğanın kuralları, “normal” olduğu durumlarda ve anomaliler dışında değişmez olduğu için öze atfedilen özellikler/kurallar da “olması gerekenler”dir. Doğanın kurallarının ne olduğunu inceleme, keşfetme ve açıklama görevi de bilime verilmiştir.³⁰ Bilim, iktidarın sahibi olarak, hem neyi araştırmanın gerekli olduğuna, hem nasıl araştırılmasının meşru olduğuna, hem de yaygınlaştırılacak bilginin nasıl sınıflandırılacağından, anlatının nasıl kurulması gerektiğine kadar, kendi meşruiyetini doğrulayan bir normlar bütünü sunar. Hal böyle olunca, normu tanımlayan ve normu üre-

29

Fethi Tevetoğlu, 05.02.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Yasama Yılı, 31. Birleşim, s. 158.

30

Bu iktidarın 18. yüzyıla kadar dinde olduğunu ve dinin belirlediği, tartışılmaz normlar üzerine yapılandırıldığını not düşmek gerekir.

ten aynı iktidardır (Grosz, 1994 ve Foucault, 2011).³¹

İkinci sorun ise, normun makbul olduğundan yola çıkarak, norma uymayanı “norm dışı” olarak tanımlar ve gruplar. Bu grupta, iktidar sahibinin de etkisiyle, bir yandan norm olanın iktidarını barındırır ve hiyerarşik bir akıl üretirken, bir yandan da çoklu yansımalar ortaya çıkarır. Kaldı ki, bu grupların homojenleştirici bir etkisi de bulunur (Plumwood, 2002: 22-23; Grosz, 1994). Örneğin, rasyonel olmak (bilimden de aldığı güçle) norm ise, duygusal olanı ezer. Bu durum, öznelere ilişkilendirildiğinde ise, norma “öz”ü gereği sahip olduğu düşünülen özne, norma sahip olmayan öznenin üzerinde iktidarını kurar. Örneğin, erkeğin özü gereği rasyonel olduğu ileri sürüldüğünden, kadının da özü gereği duygusal olduğunu tespit ederler. Bir yandan rasyonellik ve duygusallığın toptancı bir şekilde karşılıklı konumlandırıldığı, bir yandan bunların ayrı ayrı kadın ve erkekle eşitlendiği, bir yandan da birbirleri arasında hiyerarşinin kurulduğu bir durumla karşı karşıya kalırız.³² Dahası, bu ikilikler birbirine eklenip birbirini doğrulayarak çoğalırlar. Gençlerin enerjik ve dinamik olarak tanımlandığı bir ortamda, gençlere atfedilen bedensel özellikler de tesadüfi değildir. Gençler bedenken, gençlere yol göstermesi beklenen yetişkinler akıldır. Yetişkinler, ehil oldukları için, kararları alacak öznelere, gençler, ehil olacakları güne kadar haklarında karar alınan nesnelere.

Makbul gencin özellikleri tanımlanırken, basılan zemin “öz”ü gereği sahip olduğu düşünülen özelliklerdir. Bu özellikler, gençler tam-yetişkin oluncaya kadar geliştirilmeli ya da korunmalıdır ki, gençler de emanetlerini geliştirebilsin ve koruyabilsinler. İstenen özelliklere sahip olmayan genç çözümlenmesi gereken bir sorun olarak görülür (gençlik politikaları ve neyzi 413). Tablo 2.a ve 2.b, 1930-1990 arasında, vekillerin söylemlerinde gençliğin makbul – istenen ve makbul olmayan – istenmeyen, düzeltilmesi gereken özelliklerini göstermektedir. Gerek tabloda ve gerekse sonraki bölümlerde de görüleceği üzere, gencin ahlaklı, terbiyeli, imanlı, sağlıklı, zeki, masum, vatan sevgisi gibi özelliklere ya doğuştan sahip olduğu varsayılmış, ya ilgili özelliklerin geliştirilmesi sonucu münevver, kalifiye, kendini vatanına adanmış gibi özelliklerinin ortaya çıkması sağlanmış ya da gençleri koruyarak olumsuz özelliklerde görülen ahlaksız, iffetsiz, içki içen, komünist gibi özelliklere sahip olmalarının önüne geçilmiştir.

31 Doğal kavramının yapı bozumu için Grosz'un *Volatile Bodies* kitabına bakılabilir. Bu araştırma, tanımlayıcı (*descriptive*) bir metin sunmayı amaçladığı için, burada, daha derinlemesine tartışılmayacaktır.

32 İlgili kavramsal tartışmayı feminist yazına borçlu olduğumuzu belirtmek isteriz.

Tablo 2.a. Gençliğin Sahip Olması İstenilen Özelliklerin Dönemsel Dağılımı

1930-1940	1940-1950	1950-1960	1960-1970	1970-1980	1980-1990
Ahlaklı	Ahlaklı	Ahlaklı	Ahlaklı	Ahlaklı	Ahlaklı
Atatürk rejimine bağlı	Münevver	Münevver	Münevver, faziletli	İlim İrfan Sahibi	Modern Kültürlü
Askere isteyerek giden	Terbiyeli	Atatürkçü	Büyüklerine saygılı	Terbiyeli	Saygılı
Canlı	Sportif	Terbiyeli	Atatürk ilkelerine bağlı	Atatürk milliyetçisi	Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı
Çalışma kabiliyetli	Dinç	Dinamik/enerjik	Bedenen gelişmiş	Atatürkçü	İyi beslenen
Daima yükselmek, ilerlemek isteyen	Kendini vatanına adayan	İnkılapları koruyan	Dayanıklı, canlı, kuvvetli, sportif	Okuluyla İlgilenen	Türkiye Türklerindir sözünü benimsemiş
Hem bedenen hem fikren terbiye edilmiş	Türkçe'yi doğru yazan/okuyan	Medeni manada milliyetçi	Siyasi ve idari tesirler altında kalmayan	Kavram Karışıklığı Yaşamayan	Meselelerin milli birlik ve dayanışmayla çözümlenebileceğine inanan
Gürbüz	Okumayı seven	Gürbüz	Dinamik, yaratıcı	Seviyeli	Ahlaki değerleri benimsemiş
Hareketli	Türkle evlenen	Dinç	Toplumsever, fedakâr	Faydalı	Medeni
İşe yarayan	Askere giden	Tahsilli	Her bakımdan üstün	Ülkesever	İyi yetişmiş, eli çantalı
Kuvvetli	Fedakâr	Şuurlu	Güvenilir	Helali haramı bilen	Kalifiye
Münevver	Şuurlu	Milli Terbiye'ye sadık	Disiplinli, çalışkan		Vicdanı hür
Sıhhatli	Akıllı	Kabiliyetli	Fikren Gelişmiş		Fikri hür
Masum	Vazifeperver	Allahtan korkan	Tarihi okuyan/ibret alan		Yasal zeminde politika yapan(seçimler)
Memlekete faydalı olmaya çalışan	İtaatkâr	Kültürlü	Olgun, vakur		Sanatçı
Milli duygularla mücehhez	Nazik	Vatanperver	Çalışan yahut okuyan		Bilgili

Tablo 2.a. Devam

1930-1940	1940-1950	1950-1960	1960-1970	1970-1980	1980-1990
Milli duygularla mücehhez	Nazik	Vatanperver	Çalışan yahut okuyan		Bilgili
Sağlam	Hayırhah	Sağlam	Milliyetçi, vatanperver		Fikirlerini kavga etmeden savunan
Disiplinli	Olgun	Ecdada hürmet eden	Memleket yükseltici		Laik
Vatan müdafasında şuurlu	Faziletli	Laik	Ehil, kalifiye		Hoşgörülü
Zeki		Karakterli	Aydın		
		Dil Bilen	Hayat isteğiyle dolu		
		İdealist	Nizamlı		
		Vefakâr	Sorumluluk duygusu sahibi		
		İmanlı	Dini bilen/öğrenen/uyan		
		Okuyan	Yüksek tahsil gören		
		Bilgili	Zeki, uyanık		

Makbul gencin sahip olduğu ya da olacağı planlanan özellikler memleketi ileri götürmesi ve yurtsever olması üzerine inşa edilmiştir. Memleketi ileri götürmenin göstergelerinden biri, memleketin medenileşmesidir. Haliyle, genç de medeni olacaktır. Gencin medeniliği, sadece kamusal alana değil, özel alana ilişkin özelliklerinin de düzenlenmesini gerektirmektedir (Üstel, 2004: 174-182). Tablo'daki özelliklerde belirtildiği gibi, içki içmeyen, terbiyeli, büyüklerine saygılı, iffetli olması gibi gencin bedeninin, aklının ve ruhunun özel ilişkileri düzeyinde de düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Kamusal alana ilişkin, medeni ve yurtsever olması ise gencin, memleketi karşı olan askerlik gibi, çalışkan olmak gibi sorumluluklarını yerine getirmektir (Üstel, 2004: 183-190). Elbette tüm bu medeni özellikler, milli duygularla sarmalanmalıdır. Makbul gencin, dilini iyi konuşması, Atatürkçü ya da Atatürk inkılaplarına bağlı ve milliyetçi olması beklenir. Dönemlere göre gençlik hakkındaki tartışmaların sıklığı ve yoğunluğu değişse de medeni ve yurtsever olmanın izi 1930'dan 1990'a kadar devam etmiştir.

Tablo 2.b. Gençliğin Sahip Olması İstenilmeyen Özelliklerin Dönemsel Dağılımı

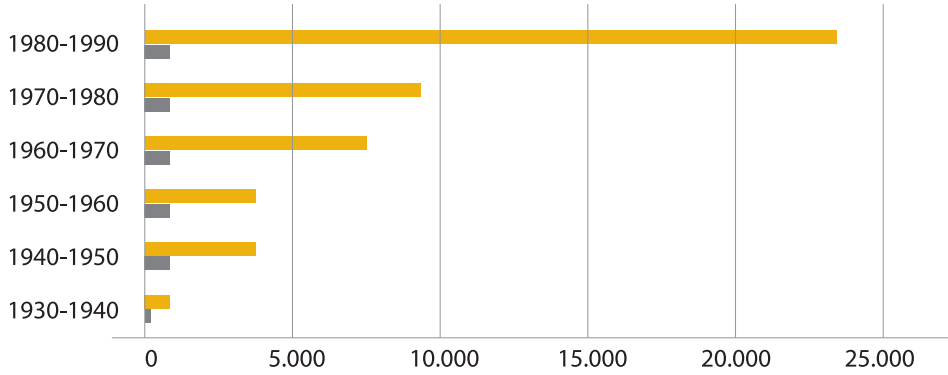
1930-1940	1940-1950	1950-1960	1960-1970	1970-1980	1980-1990
Ahlaksız	İçki içen	Anadolu'da vazife almak istemeyen	Taşrada çalışmak istemeyen	Maocu, Kastrocu, Leninci	Tembel
Hürmet göstermeyen	Paragöz		Kumar (toto) oynayan	Devrimci	Alkol alan
Büyüklerine saygısız	Komünist	Kumar oynayan	Servet sınıf düşmanı	Militan	Uyuşturucu kullanan
Müstehcen şeyler okuyan		Siyasi cereyanlara katılan	Türk Milleti'nin ruhuna uymayan hareketler yapan	Kargaşa yaratan	Boş gezen
		Fuhuşa düşkün	Ruhen çöküntüde	Bolşevikvari	Yeteneksiz
		İffetsiz	Şehitlere saygısız	Aşırı uç	Kalitesiz
		Sefahate düşkün	Komünist	Asi, bölücü	İnançsız
		Tesir altında kalan	Maddi şeylere değer veren	Okumayan, okutmayan	Kahveye giden
		Asabi	Yürüyüşlere katılan	Komando heveslisi	Askerden firar eden
		Miskin	İşsiz	Silahlanan	Askere gitmek istemeyen
		Atıl	Hırçın	Anarşist	
		Asayiş bozan	Manevi enerji ve istikametten mahrum	Marksist	
		Komünist	Boş neşriyat okuyan	Gerillacılık eğitimi gören	
		Muhalif	Partilerin gençlik kollarına katılan	Örgüt üyesi	
			Tembel	Kafası satılmış	
			Serkeş	Kitle hareketlerine karışan	
			Silahlanmış	Komünist	

Tablo 2.b. Devam

1930-1940	1940-1950	1950-1960	1960-1970	1970-1980	1980-1990
			Gangster	İç ve dış mihraklara kanan	
			Hocasına terbiyesizlik eden		
			Pısrık		
			Tahriklere kanan		
			Hıristiyanlık propagandasından etkilenen		
			Gönülleri boş kalan		
			Anarşist		

Gençlere yüklenen özelliklere geçmeden önce, vekillerin, gençler hakkındaki tartışmaların 1930-1990 arası sayısal değerlerini gözden geçirmek, gençliğin tartışmalara ne sıklıkta konu olduğunu anlamamıza katkı sağlayabilir (Çizim 1).

Çizim 1: Genç Kelimesinin Yıllara Göre Dağılımı

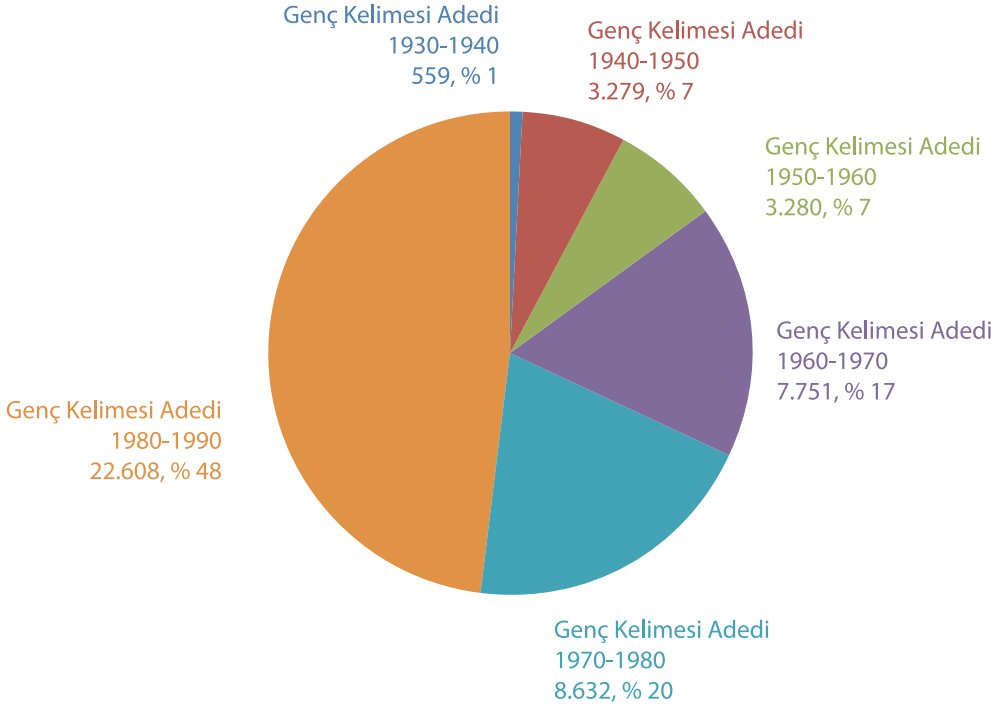
	1930-1940	1940-1950	1950-1960	1960-1970	1970-1980	1980-1990
■ Genç Kelimesi Adedi	559	3.279	3.280	7.751	9.632	22.608
■ Tutanak Adedi	135	435	577	627	675	885

İncelenen tutanaklar arasında, içinde gençlik geçen tutanak sayısı 3.304'tür. Genç kelimesi (ya da türevi olan gençlik kelimesi) tutanaklarda toplam 47.109 kere geçmiştir. Sayı büyük gözükmeyle birlikte, 60 sene içinde, hem içinde genç geçen tartışmalarda, hem de bir vekili tanımlamaktan, kendi gençliğine referans verdiği anlatılara kadar kullanılan her "genç" kelimesinin toplamın içinde olduğunu akılda tutmak gerekir.³³ Genç kelimesinin kullanımına ilişkin çarpıcı bulgulardan biri, kelimenin kullanımının yıllar içinde artmış olmasıdır. İlgili yazında, genç ve gençlik kavramının yapılandırıldığı öncü dönem olarak varsayılan 1930-1940 arası, hem tutanak adedi, hem de genç kelimesinin sayısı açısından en düşük olandır.

Genç kelimesinin yıllara göre dağılımına bakıldığında, en düşük yüzde 1930-1940, en yüksek yüzde ise 1980-1990 arası dönemlerde gözlemlenmektedir. 1980 darbesi sonrası, gençliğin yeniden tasarlandığına ilişkin önemli bir ipucudur. Takipçisi olan iki dönemden, 1960-1970'deki % 17 ve 1970-1980'deki % 20 ise hem dünyada, hem de Türkiye'de gençlik (özelinde öğrenci) hareketlerinin görünürlük ve etkililiğindeki artışı yansıtmaktadır. Gençlerin taleplerinin arttığı bu dönemde, vekiller de – çoğunlukla kaygı ve rahatsızlıklarından ötürü – gençler hakkında daha fazla tartışma ihtiyacı duymuşlardır (Çizim 2).

Çizim 2: Genç Kelimesinin Yıllara Göre Dağılım Yüzdeleri

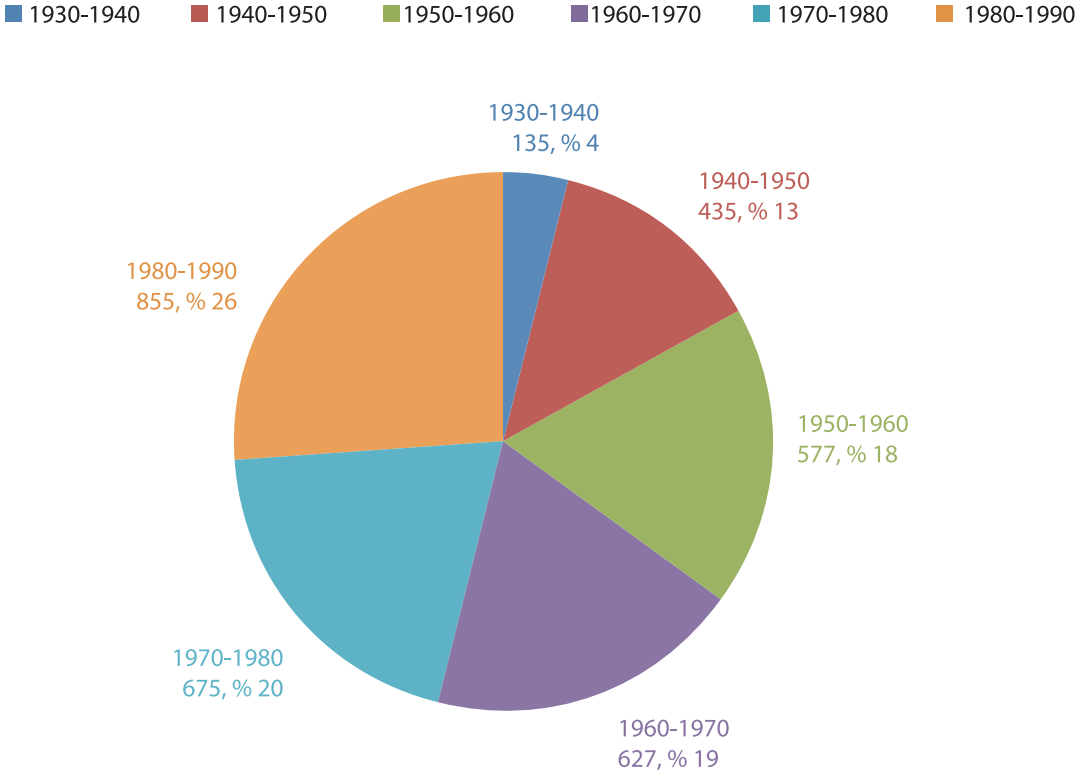
■ 1930-1940 ■ 1940-1950 ■ 1950-1960 ■ 1960-1970 ■ 1970-1980 ■ 1980-1990

³³ Genç kelimesinin sayımı bilgisayar programı kullanılarak yapılmıştır. Program her "genç" kelimesini yakaladığı için, adıyla soyadında genç bulunan vekillerin isimleri tek tek taranmış ve dönemlerin toplamlarından çıkarılmıştır.

Genç kelimesinin geçtiği tutanakların yıllara göre dağılımına bakıldığında ise, 1930-1940 arasındaki % 4 diğer tutanaklara göre en düşüktür. En yüksek yüzdeyi % 26 ile 1980-1990 arası oluşturmaktadır. Ancak 1950'den başlayan ara dönemin yüzdeleri birbirine çok yakındır. Sırasıyla 1950-1960 arası % 18, 1960-1970 arası % 19 ve 1970-1980 arası % 20'dir. Tutanak yüzdeleri, gençlerin sayısı olarak geçtiği yüzdelere farklı olarak, gençlerin oturumlarda ne sıklıkta konu başlığı olduğunu bize söyler (Çizim 3).

Çizim 3: Genç Kelimesinin Geçtiği Tutanaklar Yıllara Göre Dağılım Yüzdeleri

1930 ile 1940 arası dönem, her ne kadar vekillerin gençten bahsetmelerinin yüzdesi yüksek olmasa da, "hayali gençlik" in öncü özelliklerinin ortaya çıktığı dönem olduğu için önemlidir. Nitekim, gençliği niteleyen sıfatlara bakıldığında, diğer dönemlerin tamamına yansıyan kurucu öğeler görülebilir. Gençliğin geçtiği tartışmaların, hem genç bağlamında sayısının, hem de gündeme gelme sıklığının göstergesi olarak tutanak bağlamında sayısının artmasındaki önemli sebeplerden biri, yıllar içinde genç nüfusun artmasıdır. Genç nüfusun hem sayısı, hem de toplam nüfusa oranı itibarıyla artmasından ötürü, eğitim başta olmak üzere,

gençlikle ilgili düzenlemelerin de artmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bundan ötürü de, genç/ gençlik konusu meclis tartışmalarına da daha fazla yansımıştır. Dönemlerin, kendilerine özgü siyasi ve toplumsal gelişmelerinin de gençlikle ilgili tartışmaların artmasına neden olduğu söylenebilir. 1940-1950 döneminde hem genç kelimesinin geçmesi, hem de içinde geçtiği tutanak sayısı bakımından bir önceki döneme kıyasla gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Bunu izleyen 1950-1960 döneminde genç kelimesinin geçme yüzdeleri, 1940-1950 dönemi ile aynıdır. Ancak gençliğin tartışıldığı tutanak sayısı 1950'lerde % 5 yükselmiştir. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda yaşanan başlıca kaygı, elbette ki, Avrupa'da tırmanan uluslararası gerginlikler ve bunların sonucunda patlak veren İkinci Dünya Savaşı'dır.³⁴ Savaşa ilişkin hazırlıklar, askerlikle ilgili tartışmaların, görünürlüğünün artmasının önemli bir nedenidir ve sayılara da yansımıştır. 1940'larla başlayan ve 1980'lere kadar devam edecek bir başka kaygı ise sol cereyanlar, özelinde ise komünizm olmuştur. 1950'lerin yüzdelerinin yükselmesinde de, 1960-1980 arası gençlerin siyasetle ilişkileneşine vurgu yapan "istenmeyen özellikler" sıfatlarının kullanılmasında da bu endişe etkilidir. Ancak Türkiye'de gençlerin örgütlenme ya da siyasetle ilişkileneşme pratiğini 1960'larla başlayan döneme yığmak, 1950'lerde vekillerin "istemediklerini" sıklıkla ve kıyasıya belirttikleri "muhalif, siyasi cereyanların etkisinde kalan" gibi sıfatları ve artan yüzdeleri "kuruntu" olarak değerlendirmemize yol açar ki, bu da yanlış bir gözlem olacaktır. Kaldı ki 1950'ler, hem 6-7 Eylül olayları, hem demokrasiye yakıştırılan gençlik hali, hem de 1960'a yakın dönemde gelişen üniversite olayları yüzünden, gençliğin meclis tartışmalarına da taşındığı bir dönemdir. Son olarak, 1980'lerden sonra, gençliğe ilişkin tartışmalar sayı ve yüzde olarak artarken, istenen ve istenmeyen özellikler, sanki, değişen rejim koşulları ile konuşuyor gibidir. Yeni bir gençlik hayal etmeye başlayan vekiller, piyasa koşullarına uygun olan bir gençlik istemektedirler. Dolayısıyla da, yeniden bir kurulum söz konusudur. Yasaların yeniden yapılanmasından, değerlerin yeniden yapılanmasına kadar % 48 oranıyla gençliğin sayıca en fazla geçtiği dönem 1980'lerdir.

Tüm gençlik tartışmalarını, gençliğin sahip olması gereken özellikler bağlamında kesen 6 temel başlık vardır. "Hayali gençlik", vatansever, ahlaklı, itaatkâr, okuyan, çalışkan ve sağlıklı olursa, makbul gençlik olur. Sıralanan özelliklerin tamamı birbirine dolanmış anlatılarla kurulurlar ya da nedensellikleri birbirleri aracılığıyla açıklanır. Ancak, atfedilen özelliklerin, fotoğrafını çekmek için sembolik bir sınıflandırmaya gitmek iyi olacaktır. Sonraki bölümde, farklı dönemlerde vekillerin birbirine geçen anlatıları da kullanılarak yukarıda sayılan özelliklerle gençliği nasıl ilişkilendirdiği, hatta donattığı, sergilenmeye çalışılacaktır.

2.1 Memleketseverler... Memleketin iyiliği için çalışmak...³⁵

Vekillerin "makbul genç" için biçtiği işlev, gencin (gerekirse) memleketi koruması ya da memleketin ilerlemesine katkıda bulunmaktır. Zaman zaman bu dil, "memleketin iyiliği için çalışmalılar" dili ile değişmeli olarak kullanılmıştır. Gençlerin tanımlanan görevi, memleketi korumak, ilerletmek ya da iyiliğini sağlamak, her ne kadar değişimli olarak kullanılsa da, tüm dönemleri kesen bir talep olarak ortaya çıkmaktadır. Vekillerin diline ilişkin önemli farklılık ise, memleketin içine yüklenen değerlerle ilgilidir. Memleket, vekiller tarafından, zaman zaman coğrafi olarak vatani, insanları (çoğunlukla millet ya da Türk milleti ile eşit-

³⁴ 1930'lu yıllarda "yeni" bir cumhuriyet yapılandırma için farklı alanlarda reformlar yapıldığını ve/ya yapılmak istendiğini akıldan tutmak gerekir. Dolayısıyla, meclis içindeki tartışma konuları farklı alanlara odaklanmış ve gençliğe ilişkin belli temalar (örneğin beden terbiyesi) özellikle öne çıkmıştır.

³⁵ "Çubuk kaymakamı temiz, asabi, memleketsever bir genç," Fahri Ecevit, 26.08.1946, TBMM, 8. Dönem, 1. Yasama Yılı, 8. Birleşim, s. 135.

lenen anlama) ve/ya geleceği ifade etmektedir. Memlekete yüklenen anlamlar vekillerin kullandığı bağlama göre değişirken, yüklenen değerlerin içeriği de yine dönemlere göre değişiklik göstermektedir. Ortak kesen özelliği ise, memleketi koruma ya da ilerletme söyleminde açık ve/ya gizli bulunan milliyetçilik vurgusudur. Vekillerin kullandığı ve gençleri milli duyguları taşımaya ve korumaya davet eden dil, memleketi ilerletme söyleminin zeminini oluşturmaktadır. Türkiye'deki milliyetçilikle ilgili yazında, milliyetçiliğin, özelinde de Türk milliyetçiliğinin karakterinin dönemlere göre farklılıklar gösterdiği belirtilmiştir. Tanıl Bora, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce ciltlerinin Milliyetçilik cildinin başına yazdığı önsözünde, 1930'ları Türk milliyetçiliğinin kurulduğu, 1950'lileri milliyetçiliğin müstakil bir siyasi görünürlük kazanmadan mayalandığı, 1960-1980 arasını milliyetçiliğin "doğal" bir sıfat olmaktan uzaklaştığı ve 1980-1990 arasını da milliyetçiliğin resmi ideoloji olarak restore edildiği dönemler olarak sınıflandırır (Bora, 2002). Her ne kadar milliyetçiliğin dönemlere göre ağırlığı ve görünürlüğü değişse de, gençlerden beklenen memleketin iyiliği için çalışma görevi sabit kalmaktadır. Dolayısıyla, makbul gençlere yüklenen "milli duygular"a sahip olma durumu da sürekliliğini korumaktadır. Yukarıdaki dönemlendirmeye paralel olarak, makbul gençlerin sahip olması hayal edilen özellikler milliyetçiliğin yanı sıra yapılandırılmaktadır. Dönemlere göre makbul gençliğin vekiller tarafından nitelendirilmesine bakıldığında her dönem karşılaşılan tanım milliyetçi ve/ya vatanseverdir. Farklı dönemlerde, eklenen tanımlamalar ise dilini (Türkçe'yi) doğru okuyan yazandan, milli terbiye sahibi olmaya kadar çeşitlilik göstermektedir. Dönemin toplumsal gelişmeleri çerçevesinde önem verilen temalar hep milliyetçiliğe eklenerek sunulmuştur.

Tüm dönemlerin ortak keseni olan milliyetçilik, vekillerin dilinden, ulusun (*nation*) bir aile gibi tahayyül edilmesine neden olmuştur. Ulusun aile olarak hayal edilmesi, milliyetçi anlatı içinde güçlü bir semboldür. Bu anlatıda, ulus, aileye ait ya da eve dahil (*domestic*) bir alan gibi hayal edilir. Aile, ortak bir amacın bağladığı varsayılan "doğal" hiyerarşiyi sağlar. "Organik" olduğu varsayılan aile içinde, erkek ve kadın, çocuk/genç ve yetişkin arasındaki hiyerarşi "doğal" sayıldığı için, ulus içindeki hiyerarşi de "doğal" kabul edilir. Aile analogisinin bir diğer etkisi ise, zamana bağlı olan değişimin, ilerlemeyi açık ya da örtülü olarak vurgulayan "organik zaman" algısını yaratmasıdır. Çocukların büyüüp yetişkinliğe geçmesi ve değişmesi doğal görüldüğünden, "ilerlemenin" yanında getirdiği değişimin "doğal" olarak karşılanmasına neden olur (McClintock, 1993: 63-64). Aynı zamanda, çocuk yetişkin olunca ya kadar, babanın iktidarını da meşrulaştırır. Vekillerin dilinde, Türk milleti/ulusu bir ailenin yansımasıdır. Ailenin çocukları ise Türkiye Cumhuriyeti'nin yurttaşlarıdır. Yurttaşlar, hem ailenin çocukları olarak hiyerarşide alta kalanlardır, hem de bir gün büyüüp ilerlemenin lokomotifini (hatta kendisi) ve aynı zamanda karar vericisi yetişkinler olacaklardır. Türkiye bağlamında, yurttaşların ne kadar büyüebildiği tartışması önemli ve başka bir araştırmanın konusudur. Ancak araştırmanın çerçevesi düşünüldüğünde, genç cumhuriyetin "makbul gençler"i, ulusun bir gün büyüyecek, ama şu anda kendilerini anne-babalarının eline bırakması gereken öznelerdir.³⁶ Analojiye paralel olarak, gençler, vekillerin dilinde sıklıkla memleketin çocukları olarak nitelendirilmiştir. Memleketin çocukları olan bu gençler, tartışmasız "Türk genci"dirler.

36 Bülent Somay (1999), Hamlet Kuşağı, Defter, sayı 37, s. 50-57. Meltem Ahıska (1999), Genç Olmayan Gençler Üzerine Bir Deneme, Defter, sayı 37, s. 11-19. Her iki yazı da farklı perspektiflerden yukarı yazılanlara göndermede bulunmaktadır. Somay'ın yazısı özellikle devletin - yurttaş ilişkisinin çözümlenmesine üzerine önemli bir referanstır. Öte yandan Ahıska'nın yazısı, "genç cumhuriyet" kavramının kendi tarihi - geçmişi ve geleceği - üzerine yazısında sorular sormaktadır.

“Muhterem beyefendiler; müsaade buyurursanız; fikirlerimi, esaslı gördüğüm bir iki nokta üstünde bir Türk milliyetçisi ve bir Türk mebusu sıfatile anlatayım ve bunları açıkça söyleyeyim. Bir defa siyasî nutuklarda; bazı defa gördüğüm tarihî haklardan ve vazifelerden bahsedilmesine temas edeceğim; tarih noktai nazarından *Türk milleti, bütün milletin çocukları bilmektedirler ki*; başka tarihlerle ölçülemeyecek yüksek bir tarih varlığına kendileri sahiptirler (Şiddetli ve sürekli alkışlar). Eğer tarih menkıbeleri irsî olarak mevcut ve gelecek nesillere kudret ve hedef telkin ederlerse, böyle bir nazariyeyi Türk milleti ve *Türk gençliği* müsbet olarak kabul eder. (Bravo sesleri) Eğer tarih menkıbeleri bir millet için hak bahşediyorsa *Türk gençliği* çok iyi biliyor ki, bu davada en haklı kendisi çıkar (Bravo sesleri, alkışlar). Hatırası bir çok ümitlere mesnet teşkil ettirilme istenilen Roma imparatorlukları, gerek şarkî ve gerek garbisi, Türk tarihinin tanımadığı yerler değildir (Bravo sesleri, alkışlar).

Ve bu yerler *Türk gençliğine, tarihi önünde tutan Türk gençliğine manası meçhul yerler değildir* (Bravo sesleri). Demek istiyorum ki; Tarih delilleri, Türk milleti aleyhine kullanılacak hiç bir kuvveti haiz olamazlar. Yakın bir tarih olarak şunu da söyleyeyim ki; Türk inkılabı, en müşkül anlarında, en na müsait şartlar altında, dünyanın büyük devletlerle boy ölçüşerek, yeni Türkiyeyi kurmak kabiliyetini göstermiş bir inkılâptır (Bravo sesleri alkışlar).

Türk milleti bu iktidarı elbette on sene evvelkinden daha kati, daha seri bir şekilde göstermeğe hazırdır. Bunda kimsenin şüphesi olmamalıdır (Alkışlar). İkinci mülâhazam; Türk inkılâbının Türk milletine verdiği hedeflerdir. Müsaadenizle bunları kısaca tekrar etmeliyim: Bunlar, benim bir Türk olarak anladığıma göre:

1 - *Türk gençliği! sana ve senden sonra bütün Türk nesillerine nasihatimiz ve ülkü vedia-mız şudur: Millî hudutların dahilinde maddî ve manevî mütemadiyen kuvvetlenmek ve mütemadiyen yükselmektir.*

2 - *Millî hudutlar dahilindeki Türk toprakları mukaddestir. Millî hudutlar dahilindeki Türk toprakları çok mukaddestir. Bu topraklara ayak basmak cüretinde bulunacakların mutlaka belini kıracağıdır! (Çok güzel sesleri).³⁷*

Türk genci, özü gereği, kaçınılmaz olarak “iyi”dir. Türk gencinin iyiliğinin korunması için yapılması gereken milli terbiye ile donatılmasıdır. Ancak aynı zamanda, “kendi” geçmişini ve kültürünü öğrenmesi için bir alan gerekmektedir ki, bunun için de, vekiller, eğitimi işaret ederler. Milli terbiyenin oluşturulması işi (çocuklara ve) gençlere “öz Türk” ahlakının aşıl-anması ile yapılacaktır (Kaplan, 2013).³⁸ “Öz” kültürün ve ahlakın aşıl-anması için üzerinde özellikle durulan konu tarih ve dildir. Gençlerin Türk tarihi ve dili ile olan ilişkisi vekiller için önemli bir tartışma alanı olmuştur.

“Umumî kültür veren okullarımızın mükemmelleşmesi için keyfiyete teveccüh eden ve sathî olmaktan kurtulub derinliğine istikamet alan tedbirleri, lüzumlu ve faydalı bulmaktayım. *Türk gençliğinin bedence, hususile inzibat ve ahlâk mevzuunda iyi yetiştirilmeleri için çok dikkatli ve ciddi hareket edilmesini, millî terbiyemizin kuvvetlenmesi bakımından bir zaruret telâkki ederim.* (Bravo sesleri, alkışlar). *Türk kültürünün iki mü-him ve esaslı temeli olan dil ve tarih işlerimize yakın alâka ile önem veriyoruz.* (Alkışlar). Türk dili ve tarihi için çalışan iki kurumun lügat, imlâ, gramer, terim ve tarihimizin her safhasına aid tedkikleri için yeni hızla emeklerini teksif edeceklerine emniyetim vardır (Alkışlar).³⁹

37 Mahmut Esat Bey, 05.04.1934, TBMM, 4. Dönem, 4. Yasama Yılı, 35. Birleşim, s. 16-17.

38 Burada not düşmek gerekir ki, Kaplan tek bir milli eğitim ideolojisi olmadığını belirtir. Kaplan'a göre, tek bir milliyetçilik anlayışı olmadığı gibi, tek bir milli eğitim ideolojisi de yoktur. Dolayısıyla, milli eğitim ideolojisi dönemler arasında farklılıklar gösterir. Burada milli eğitim ideolojisinin temelini oluşturan milliyetçilik referans alınmıştır.

39 İsmet İnönü, 01.11.1940, TBMM, 6. Dönem, 2. Yasama Yılı, 1. Birleşim, s. 7.

Özellikle Türk tarihine ilişkin anlatı, bir meşruiyet alanı olarak kurgulanmış ve farklı dönemlerde dönüşüme uğramıştır. 1930'dan 1980'e dek milliyetçilik vurgusunun, Müslümanlıkla harmanlandığı bir anlatıya evrilmiştir (Copeaux, 2000). Öte yandan, Atatürk'ün öğretisi olarak çerçevelenen "Atatürk inkılapları" söylemi milli eğitimin zeminini oluşturmuş ve varlığını korumuştur. Vekiller, gençlerden Atatürk inkılaplarını öğrenmelerini ve bu inkılapların belirlediği yolda memleketin ilerlemesine katkıda bulunmalarını beklemektedir.

"Eğitim sistemimiz, millî bir kişilik ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne ve geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişisel mutluluğu yanında toplumun ve insanlığın refah ve mutluluğundan da sorumlu olduğuna inanan, sağlıklı, disiplinli, çalışkan, kendine güvenen, üretken, yaratıcı ve her şeyden önce milli dayanışma ve uzlaşma içinde yaşayan nesiller yetiştirmekle de yükümlüdür. Atatürk'ün belirlediği çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkma amacımıza ancak bu yolla ve bu sayede ulaşabiliriz.

Millî kültürün birleştirici, yönlendirici ve itici gücünü sezen Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu gücü harekete geçirerek, Türk Milletinin kurtuluş ve yeniden doğuş mücadelesini başanya ulaştırıp, Anadolu'da çağdaş bir milletteşme mucizesini gerçekleştirmiştir. Bu sebebledir ki, Türk Milleti, O'nu, Türkün Atalığına, Atatürklüğe yüceltmiştir...

...Çünkü, millî eğitim uygulamalarımızın temelini ve özünü, Büyük Önder Atatürk'ün birleştirici, kaynaştırıcı, bütünleştirici, çağdaşlaştırıcı, yol gösterici ilke ve inkılapları oluşturmaktadır. Bu ilke ve inkılaplar bütün çalışmalarımızda rehberimiz, güç ve ilham kaynağımız, teminatımız olacaktır ve olmalıdır... Milletine, ülkesine, kültürel değerlerine bağlı, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmanın sorumluluğu ile onur ve gururunu taşıyan, aydın, laik, demokrasi ilkelerine bağlı, insan haklarına saygılı vatandaşlar yetiştirmek temel amacımızdır. Bu bakımdan, millî eğitim alanındaki çalışmalarımızda, başta Anayasamızın hükümleri olmak üzere, Millî Eğitim Temel Kanununda belirtilen Türk millî eğitiminin genel amaçları, temel ilkeleri ve değişik derece ve türdeki eğitim kurumlarımızın özel amaçları aynen ve eksiksiz olarak uygulanacaktır.

Türk Milletini, Atatürk ilke ve inkılaplarının çizdiği çağdaşlaşma yolundan saptırmaya niyetli iç ve dış kaynaklı teşebbüslere karşı koyabilecek bilinçli, güçlü uyanık vatandaşlar yetiştirmek de çok önemli görevlerimiz arasındadır. Esasen, Anayasamızın 58 inci maddesinde yer alan, *'Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin, müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır'* hükmüyle, devletimize böyle bir görev verilmiştir. Ayrıca, Anayasamızın 42 nci maddesinde, *'Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz'* hükmü yer almaktadır. Çalışmalarımızda bu hükümlere titizlikle uyulacaktır."⁴⁰

Millî Eğitim, 1982'de Anayasası'nın da belirleyiciliği ile Atatürk İlkeleri ve İnkılapları doğrultusunda yapılandırılacaktır. Bu durum, makbul gence farklı dönemlerde yüklenen değerler ile de paralellik taşır. Zira, Tablo 2.1'de de görüldüğü üzere, makbul gençlik "Atatürk

ilkelerine" bağılı olarak tanımlanmıştır. Atatürk ilkelerine bağlılık, gençlerin yalnızca ilkeler hakkında fikir edinmesi ya da ilkeleri öğrenmesi ile bitmez. Atatürk, ilkelerin vücut bulmuş olduğu gençlerin (ve tüm milletin) kalbinde yaşatılmıştır.

"Biz bunu İstiklâl harbinde de isbat ettik. Arkadaşlar, *Atatürk'ün, o eşsiz kahramanın timsali hepimizin ve gelecek nesillerin kalblerinde canlı olarak yaşamaktadır ve yaşayacaktır. (Alkışlar).*"⁴¹

Hatta Atatürk'ü takip etmek, sadece kalpte değil, kafada da başka hiçbir ideolojiye yer vermemek demektir.

"Çünkü Türkiye'mizde "vatan - Atatürk" bir mefhum olduğundan, hakikî Atatürkçüler kalplerinde ve kafalarında Kemalizmden başka bir ideoloji asla taşımazlar ve taşıyamazlar."⁴²

Milli eğitim bir yanıyla, gençlerin memleketi ilerletecek becerileri kazanmasını, diğer yanıyla da gençlerin öz kültürlerini öğrenmesini sağlamaktır. Dolayısıyla eğitim, "makbul *Türk genci*"nin üretileceği bir alan sunar. Milli eğitimin, diğer bir deyişle okulun yanı sıra, milli kültürün ve aklın kazandırıldığı diğer bir kurum da askerliktir. Gençlerin askere gitmesi, memleketi korumak için gerçekleştirmeleri gereken bir yurttaşlık görevi olarak tanımlanmıştır. Yurttaşlık görevi olmasının yanı sıra, askerlik, gençlerin eğitildiği önemli bir kurumdur.⁴³

"20 yaşındaki Türk genci, ana kucağından "Asker Ocağına" bir düşün havasıyla gider; davullar vurulur, halaylar tutulur, genç için en mutlu gündür bugün. Vatana görev vermek, hizmet etmek için gitmektedir. Baba mağrur, anne gururludur bugün. Hiçbir görev ölmeyi emretmez; fakat Türk Silahlı Kuvvetlerinde gerekiyorsa, ölüm bile bir görevdir. Türk Silahlı Kuvvetlerinde zaman mefhumu yoktur. Zaman bir ömür ise, bu tamamen göreve hasredilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinde mesai mefhumu yoktur. Mesai 24 saattir. Cumartesi, pazar, bayram düşünülmeden görev yapılmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetlerinde izin mefhumu da yoktur. Aslında kanunî izin 1 - 1,5 ay gibi gözükürse de bunu Türk Silahlı Kuvvetlerinde hiçbir subay ve astsubay yapamaz; görevi, teftişi, denetimi mutlaka o izni de yarıda kesip görev başına dönmelerini icap ettirmektedir."⁴⁴

Milli kültürün kazandırılması gereken gençler, şehirlerde olup okullarla ulaşılan ya da askerlik aracılığıyla eğitilen gençlerle sınırlı değildir. Erken dönem cumhuriyetle başlamak üzere, vekilller (ve dönemin entelektüelleri) milletin özü ile eşleştirilmek üzere bir özne aramış ve köyü işaret etmişlerdir. Vekillerin dilinde, köylüler saf ve temizlikleri ile milletin özüne referans vermekteydi (Karaömerlioğlu, 2006). Köylüler, özelinde ise, köylü gençler saf ve temiz olmanın yanı sıra, çalışkanlıkları ve üretkenlikleri ile takdir toplamaktaydılar. Ancak köylü gençlerin de inkılaplar ve milli terbiye konusunda eğitime ihtiyaçları vardır. Vekillerin kendilerine biçtiği öncelikli görev de köylü gençlerin eğitim hizmeti ile buluşmasını sağlamaktır. Hemen ardından ise, memleketin fedakâr gençlerini göreve davet ederler.

41 Fethi Okyar, 12.05.1939, TBMM, 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 11. Birleşim, s. 71.

42 Tayfur Sökmen, 23.07.1971, TBMM Birleşik Toplantı 10. Toplantı, 10. Birleşim, s. 395.

43 Askerlik aynı zamanda gençliğin erkeklikle tanımlanmasının en doğrudan gözlemlenebildiği alanlardan biridir. Gençlik ve erkeklik arasındaki ilişkiye "ve genç kadınlar" bölümünde değinilecektir. Bakınız: 11.02.1949, ek bölümünde.

44 Nevzat Yağcı, 14.12.1984, TBMM, 17. Dönem, 2. Yasama Yılı, 42. Birleşim, s. 240.

“Bir tarihte Cumaibalâda bulunuyordum, köyleri gezerken Bulgarların çok bulunduğu bu köyde genç ve güzel bir muallime gördüm. Hayretimi mucib oldu. *Genç ve bu kadar güzel bir kadının ücra ve 15 - 20 hanelik bir köyde işi ne idi?* Kendisile konuştum, neden burada bulunuyorsunuz, siz Sofya’da veya büyük bir şehirde daha müreffeh bir hayat temin edebilirsiniz dedim. O kadın bana; beni iman buraya sevketti, benim imanım, milletime olan bağlılığım beni burada çalışmağa mecbur ediyor dedi. Eğer muallim mekteplerinde muallimleri yetiştirirken onlara bu ruhu telkin edebilsaydık, gönderilen yerlere giderler ve gittikleri yerlerde dururlardı. Muallimlerin vazifesi yalnız A, B, C öğretmekten ibaret değildir. Bilhassa bizim memleketimizde. *Gittikleri yerlerde Cumhuriyetin, inkılâbın, medeniyetin bütün esaslarını anlatacaklar, onlarla gece gündüz uğraşacaklar, hakikî imanlı, meslekli genç yetiştireceklerdir.* Eğer bu ruh bu enstitülerde verilmezse emek boştur.”⁴⁵

Gençlerin “görev”i, memleketi korumak ve/ya ilerletmek olduğu için, memleketseverliklerinin en önemli göstergesi de, bu vazifelerini layığıyla yerine getirmeleridir. Memleketsever gençler olarak vazifelerini yerine getirmenin bir parçası da fedakârlıktır. Makbul gençler, vatanperver duyguları ile kendilerini feda etmeli ve memleket için gerektiği kadar sıkıntı çekmelidirler. Gençlerin fedakârlığı kendini kurban etme seviyesinde olmasa da, bir miktar, kendinden vazgeçmeyi talep etmektedir.⁴⁶ Fedakârlık, yukarıda anlatıldığı üzere, memleketi korumak için askere gitmek ya da memleketi ilerletmek için yurdun her köşesinde görev yapmak olabilir. Burada hatırlatılması gereken bir nokta, memleketin kapsadığı alanın bağlama göre vekiller tarafından tekrar tekrar tanımlanabileceğidir. 1950’de Kore Savaşı’na asker gönderme üzerine yapılan tartışmalarda, Hamdullah Suphi Tanrıöver Türk askerlerinin bütün Asya topraklarını, kendi toprağı olarak gördüğünü söyler.

“Zavallı Türk Milleti, bin belâdan artakalan, kahramanlar yetiştiren Türk Milleti Türk Vatanından uzakta muharebeler ediyor. Kendisine has olan müstesna sezişiyile - ki onun kadar sezişi olan ancak İngiliz milletidir - oradaki muharebe benim muharebemdir dedi. Bütün Asya toprakları eski Türkün vatanıdır, evinin avlusudur. *Yarın gençlerimiz zaferler içinde, ikilliler içinde oradan dönecekler. Onlara “Kore’de yabancı mı idiniz” diye sorsanız ne diyecekler; “Hayır diyecekler, burası bizim topraklarımız, bizim bildiğimiz yerler, bütün Asya topraklarını kendi topraklarımız olarak biliriz” diyecekler.* Onlar bunun için oraya gittiler. Biz burada asker gitmeye miydi gitmemeli mi idi, Meclise gelmeli mi idi, gelmemeli mi idi diye münakaşa yaparken oradakilerden 4 - 5 tanesi gelipte *“Efendiler siz burada ne yapıyorsunuz, ben milletimin saadet ve bekası için seve, seve kanımı veriyorum”* dese ne cevap vereceksiniz? (Soldan bravo sesleri, alkışlar).”⁴⁷

Bir başka tartışmada ise, gençlerin vazifelerini fedakârlıkla yerine getirme aşkı alkışlarla karşılanmaktadır.

“Sayın arkadaşlarımızdan birisi ahlâka kıymet verilmesinden ye buna karşı, yapılmakta olan fenalıkların önüne geçilmesinden, ahlâkî ifsad eden cemiyet ve unsurlarla mücadele edilmesinden bahsettiler.

45 Hakkı Kılıçoğlu, 17.04.1940, TBMM, 6. Dönem, 2. Yasama Yılı, 41. Birleşim, s. 77.

46 Fedakârlık tartışması hem milliyetçilik, hem de gençlik bağlamında tartışılmaya ihtiyaç duymaktadır.

47 Hamdullah Suphi Tanrıöver, 11.12.1950, TBMM 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 17. Birleşim, s. 181.

Biz mesuliyeti üzerimize aldığımız andan itibaren aziz milletin bizden istediği vazifelerin başında bunun da bulunduğuna kaniiz (Bravo sesleri) ve hâlâ da bu kanaati taşımaktayız. Buna lâzım olduğu kadar ehemmiyet veriyoruz. Buna küçük bir misal olmak için size bu senenin ikinci ayının başlarında yazılmış olan bir tamimin bir fıkrasını müsaadenizle okumak istiyorum:

“Prensiblerimiz arasında ahlâkın, faziletin iltizamı ve korunması en mühim bir mevki tutuyor. Gençlikteki fazilet aşkını, vatan ve vazife uğrunda feragat ve fedakârlık duygularını her vesile ile teşvik ve takviye etmek ve bunlardaki yüksek zevki ona daha iyi tanıtmak borcumuzdur”⁴⁸

Memleketsever genç tanımı, vekillerin gözünden bakıldığında, Türk, milliyetçi, milli terbiye ile yetişmiş, erkek ve çalışkandır. Dolayısıyla, amaç memleketi kurtarmak ya da ilerletmek olduğu için, vekillerin, makbul gençten temel beklentisi yukarıda sayılan özelliklerle beraber fedakâr ve vazifelerinin farkında olmasıdır.

2.2. Ahlaklı, Terbiyeli ve Korunması Gereken Gençler

Vekillerin gençlikle ilgili kaygıların başında, “ait oldukları” ulusa ve vatana layık olmalarını sağlamak için yapılması gerekenlerdir. Tüm gençlerin vatansever olması gerektiği, hatta olduğu; eğer değilse makbul genç olamayacağına/olmayacağına ilişkin tartışmalar bir önceki bölümde incelenmişti. Bu bölümde, vatansever olmakla sıklıkla ilişkilendirilen ahlaklı ve terbiyeli gençler tanımlamalarına odaklanılacaktır. Gençlerin ahlaklı ve terbiyeli olmasının aynı başlıkta ele alınmasının önemli sebeplerinden biri, hem ahlakın, hem de terbiyenin, gencin nasıl düşünmesi ve nasıl davranması gerektiğinin sınırlarını tanımlayan dili/aklı ve bu sınırlar içinde hareket etmesini sağlayan yöntemleri geliştiren bir ikili oluşudur. Hatta bunun da ötesinde, ahlak ve terbiye, çoğu kez, birbirlerinin yerine de kullanılmıştır. Ancak terbiyenin, özellikle erken dönemde, eğitimin yerine de kullanıldığını not düşmek gerekir. Gerçi terbiyenin (ve ahlakın) disipline edici faaliyetler sonucu kazanılan bir özellik olarak kurgulandığı düşünülürse, eğitim yerine kullanılmasına da şaşırılmamalıdır. Ahlak/terbiye tanımı ve ahlaklı/terbiyeli olma halinin içine konacak değerler, tahmin edilebileceği gibi, dönemlere göre değişmektedir. Ancak, ahlakla/terbiyeyle ilişkili olarak değişmeyen temel unsurlarından biri ahlakın/terbiyenin sınırlarının iktidar sahibi - araştırma düşünüldüğünde gençler/gençlik bağlamında - yetişkinler tarafından çizilmesidir. Daha açık olmak gerekirse, ahlaka/terbiyeye ilişkin normları oluşturanlar bilenler, akıllılar ya da deneyimli olanlardır. Zira normlar, nasıl yaşanılması gerektiğini belirleyen temel kuralları oluşturur. Dolayısıyla da, terbiye/ahlak kuralları da (ve bunların içeriği), karar vericiler tarafından belirlenir. Hal böyleyken, meclis bağlamındaki karar vericiler vekiller olduğundan gençler için ahlaklı/terbiyeli olmanın sınırlarını da yine onlar çezecektir.⁴⁹

Gençlerin, vekillerin sınıflandırmasıyla, hem bedenleri, hem de akılları, hem de ruhları, memleket için faydalı hale getirilmeli, diğer bir deyişle, terbiye edilmelidir. Daha açıkça yazmak gerekirse, gençlerin ruhları ehlileştirilmeli ve itaatkâr hale getirilmeli; akılları memlekete

48 Faik Öztrak , 24.05.1934, TBMM 4. Dönem, 4. Yasama Yılı, 56. Birleşim, s. 213.

49 Bu araştırma, tanımlayıcı bir çerçeve çizmeyi amaçladığı ve başlangıç aşamasında bir çalışma olduğu için gençlerin hayatları üzerine karar verici olan diğer öznelerden bahsedilmemektedir. Ancak yine de hatırlatmak gerekir ki, özellikle 1930-1960 arasında mecliste gördüğümüz vekiller, aynı zamanda dönemin akademisyenleri, yazarları ya da ideologlarıdır. Dolayısıyla, sadece meclis içinde değil, toplumsal hayatta karar verici ve dönemin ruhunu belirleyen öznelerdir.

faydalı olan bilgiler ve fikirlerle işlenmeli ve son olarak bedenleri memleketin korunması ve yükselmesi için disipline edilmelidir. Vekiller, gencin ehlileştirilmesini (terbiye/ahlak sahibi olmasını), birbirinin içine geçmekle birlikte, farklı özneler ve araçlar arasında “metodik” bir çalışma yapmak üzere paylaştırmışlardır. Gençlere terbiye verme işi, gençlere kazandırılmaya çalışılan becerileri ve değerleri ortak kesen bir amaç haline dönüşür. Dahası, 1930-1990 arasında, gençlerin ehlileştirilmesi, tüm dönemleri kesen bir amaca dönüşmüştür. Terbiyeli/ahlaklı olmaya yüklenen anlamlar dönemlere göre, vekillerin ilişkilendiği görüşe ya da konunun tartışıldığı bağlama göre değişiklikler gösterse de, gençlerin “ahlaklı” olması için vekiller tarafından takınılan tutum büyük bir değişiklik göstermemektedir. Vekillerin takındığı tutumun ilk adımı, gençleri toy ve deneyimsiz olarak varsaymaktır. Gençlerin deneyimsizliği ve toyluğu varsayımı iki etkiyi de beraberinde getirir. Bunlardan ilki, gençlerin deneyimsizliğinin saflıkla ya da naiflikle eşleştirilmesidir. Zaman zaman, doğrudan, genç olduğu için deneyimsizdir ya da saftır tespitine varan bu varsayımın iki yansıması görülür. Bunlardan ilki gençlerin saf, deneyimsiz ve toy oldukları için korunmaları gerektiğine hükmeder.

Gençlerin toylukları, saflıkları ya da deneyimsizlikleri yüzünden korunması gerektiğine ilişkin tespitin ve harekete geçmeye davet eder dilin arkasında, ilk olarak, gençlerin temiz oldukları düşüncesi yatar, ki bu düşünce gencin ya da gençliğin bir özü olduğu aklına/diline de aynı zamanda referans vermektedir. Vekillerin bu varsayımına göre, dış dünyadan gelecek zararlardan korunmadıkları takdirde, bu gençlerin “temizliği” (saflığı) bozulur. Bu da (Türk) milletin özünün bozulmasına neden olacaktır.

Gençlerin temizliğinin, özünün, bozulmaması için vekillere düşen görev gençleri korumaktır. Vekillerin gençlerin neden korunmaya ihtiyacı olduğuna getirdiği açıklama, aynı zamanda, vekillere (yine açıklamanın içinden) gençleri koruma için iktidar sağlayan alandır. Başka bir deyişle, gençlerin kim tarafından ve nasıl korunması gerektiğine ilişkin meşru zemin, gençlerin neden korunması gerektiğine ilişkin açıklamanın kendisidir veya bu kendi kendini doğrulayan bir döngüdür. İkinci etki ise, bu açıklamanın, hatta bu gerekçelendirmenin, beraberinde getirdiği hiyerarşik yapıdır. Açıklamanın kendisi, daha “ham” olan gençler, saflıkları, temizlikleri bozulmamasını teminen, korunmaya muhtaç olduğunda, gençleri korumak için belirlenen aktörler, nelerden ve nasıl korunmaları gerektiği de “olgun”lar ya da deneyimliler tarafından belirlenmesi gereken bir alan olarak belirir. Gençler, toy, deneyimsiz ve saf olduklarına göre, norma ulaşınca, diğer bir deyişle olgun, deneyimli ve yetişkin oluncaya kadar, onlar adına, hatta onların iyiliği için karar vermek gerekir. Deneyimsiz olanın “daha az” bildiği bu anlatıda, deneyim, gençler bağlamında yaş üzerinden yapılandırılır.⁵⁰ Yetişkinlerin gençlerden daha iyi bilme hali, farklı gençler için de neyin “daha iyi” olduğuna karar vermelerinin meşru zeminini sağlar. Bu zemin genelde gençlik adına verilen kararlarda bir meşrulaştırma aracı olsa da, zaman zaman, vekillerin tartışmalar sırasında birbirlerine karşı “genç” olmalarını vurguladıkları da gözlemlenebilir. Karşılıklı atışmalarda kullanılan “genç arkadaşım” hitabı ya da genç olmasına yapılan vurgu, yaşını belirtmenin yanı sıra deneyimsizliğine de göndermedir.

“.....Sayın Ecevit konuştuğundan sonra, albüme baktım, doğum tarihi 1925. Oldukça genç. Mazi ile olan irtibatının kesilmesi, yahut *maziye tam bir şekilde vukuf sahibi ol-*

50 Deneyim sahibi olmanın ya da bilmenin, örneğin köylü-sehirli veya kadın-erkek gibi başka ikiliklerde, norma yakın olanın nitelikleri üzerinden yapılandırıldığı göze çarpmaktadır. Ancak konu gençler ve yetişkinler olduğu için bu bağlamda yaş belirleyici bir etkindir.

maması gençliğinden ileri geliyor. Kendisini mazur görürüm.”⁵¹

“Efendim sayın arkadaşımız Tahtakılıç bana, bir meziyet olarak mı yoksa bir nakisa olarak mı, aynı yaşta olmamıza rağmen genç Bakan diye hitap ediyorlar.”⁵²

Hatta genç olma hali üzerine kurulan iktidar, meslek bağlamında uzmanlık konusunda da kendini göstermektedir. Bilime bu kadar çok vurgu yapılan ve eğitim aracılığıyla memleketin ilerleyeceğine inanılan bir bağlamda (tüm dönemlerde bu vurgunun varlığı iddia edilebilir), bir uzmanın genç olması durumunda daha az önemsenmesi gerektiği ya da daha az önemseneyeceğine ilişkin söylem, şaşırtıcı şekilde, kendi içinde tezat oluşturmaktadır.

“... on sene boşanamayan insanlar vardır. Ahlâk itibariyle düşmüş bir kadını boşamak için mahkemeye başvuran bir koca, kadının boşanmam demesi üzerine, iki sene aylık kararı alıyor. Bu vaziyette zavallı iki sene hem nafakasını veriyor ve hem de onu dostuna teslim ediyor. Ben 13 sene bu şekilde boşanamayan vatandaşlar bilirim. Çok rica ederim, genç hâkimler, evliliğin ne demek olduğunu, aile hayatının ne demek olduğunu bilmezler. Hiç olmazsa bu hâkimleri bizim gibi ak saçlı olanlardan ayırın. Benim karıma nasıl bir genç karşıabilir. Çocuk dediğime. Hâkimler gücünmesin. Gerçi altı aylık bir staj yapıyorlar, benim karımla olan muamelemi nasıl tâyin ve tefrik edecek? (Gülüşmeler)”⁵³

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere, yasa yapıcının verdiği kararların uygulanmasında ana aktör olan hâkimin yaşı gereği yetersiz sayılması gerektiğine ilişkin bir serzeniş vardır. Burada hâkime karşı takınılan tavır, genç bir insanın çalışması üzerinden takınılan tavır değildir. Daha ziyade genç bir insanın iktidar sahibi olmasına itirazdır. Ne de olsa gençler deneyimsizdir.

Gençlerin terbiyelerini/ahlaklarını kaybetmemeleri için korunmaları gerektiği farklı dönemlerde, sıklıkla tekrarlanmıştır. Hem korumanın yetmeyeceği, hem de gençlerin olgunlaştıklarında “doğru” karar verebilmesini sağlamak için yapılması gereken gençlerin maneviyatını sağlamlaştırmaktır. Gençlerin maneviyatını sağlamlaştırmak için vekiller kendilerine görevler biçmiş ve diğer vekilleri ve/ya bakanları da uyarmışlardır. Bir senatörün sözlü sorusunda, gençlerin kitaplıklardan ve kütüphanelerden ödünç alabileceği kitaplara değinilmiş ve meclisle, uygun olmayan kitapların olası zararları paylaşılmıştır.

“1. Millî Eğitim yaymevlerinde sattırdığınız, Bakanlığınızın resmî amblemini taşıyan neşriyatınız içinde, Bakanlığınıza bağlı kitaplıklarla, okul ve enstitü kütüphanelerinde Bakanlığınız tarafından neşredilmiş veya satın alınmış dergi ve kitaplar arasında: *Türklüğe, İslâmîyete, Kurani Kerime ve Peygamberimize hakaret dolu, ahlâkî, dinî ve millî inanışlarımızı kökünden sarsmayı hedef edinmiş, fikrî ve cinsî sapıklık yayan ve açıktan açığa komünizm telkin eden son derece muzır propaganda unsurlarının mevcudiyetinden malûmattar mısınız?*

2. İlim, fikir, ahlâk ve sanatla hiçbir münasebeti bulunmayan yıkıcı propaganda vasıtalarını yetkili bir heyete tesbit ettirip yaynevlerinizi ve kütüphanelerinizi bu muzır basından temizletmeyi ve bunların imhası suretiyle gençlerimizin fikrî, ahlâkî korun-

51 Emin Kalafat, 27.02.1958, TBMM 11. Dönem, 1. Yasama Yılı, 39. Birleşim, s. 1086.

52 Vedat Dicleli, 02.12.1949, TBMM 8. Dönem, 5. Yasama Yılı, 12. Birleşim, s. 33.

53 Sinan Tekelioğlu, 22.02.1951, TBMM 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 48. Birleşim, s. 472.

masına hizmet etmeyi düşünüyor musunuz?”⁵⁴

Senatör, Milli Eğitim Bakanı'nın verdiği cevaptan memnun kalmasına rağmen sözlü ve gençlerin maneviyatının ne denli önemli olduğunun ve nasıl tehlikelerle kuşatıldığının altını çizmiştir.

“Muhterem Başkan, çok muhterem senatör arkadaşlarım, Sayın Millî Eğitim Bakanının, sözlü sorum üzerindeki beni tatmin eden değerli konuşmasını şükranla karşıladığımı evvelâ sözlerimin başında hatırlatmak isterim. Saydıkları ve daha önce basılmış olduğunu söyledikleri ve halen bir kısmının toplatıldığını işaret buyurdıkları eserler, hakikaten bizim de rastladığımız kitapların bir kısmıdır. Yalnız şu kadarını arz edeyim ki, vaid buyurdıkları şekilde, birçok kitaplıklarımızda, okullarda, enstitülerde ve Millî Eğitim Bakanlığı emrinde bulunan umumi kitaplıklarda, kitap satılan millî eğitim satış yerlerinde maalesef bu eserlerden hâlâ mevcuttur. Bendeniz, buraya çantamın ancak alabildiği şu kitaplarla geldim. Bunların burada isimlerini söylemeyeceğim. Bundan evvel, yine burada bir kitap üzerinde yaptığım bir tenkidin üzerine, kitabın nerede ise 5'inci ve 6'ncı baskıya gittiğini tecrübe ettikten sonra, bu muzır bu yıkıcı, hakikaten memleketin millî ve mânevi yapısına kasıtlı insanların ve ajanların vaktiyle hazırlamış oldukları bu kitapların neler olduğunu, isimlerini tekrar burada açıklamayı zararlı görmekteyim. Fakat, merak eden her hangi bir arkadaşım varsa bu dergi ve kitaplardan, hakikaten milliyetimize, dinimize ve mefahirimize nasıl yıkıcı hücumlar yapıldığını ve açıktan açığa nasıl komünizm propagandası yapıldığını tetkik etmeleri her zaman için mümkündür. Ayrıca bir liste halinde bende mevcut eserleri; yani rasladığım, ve muhakkak temizlenmelerini, kaldırılmalarını lüzumlu gördüğüm eserleri, Sayın Millî Eğitim Bakanımıza ayrıca arz edeceğim. Kendilerine bu vesile ile bir kere daha teşekkür ederim.

Muhterem arkadaşlar, bu sözlü sorum dolayısıyla bir iki hususa işaret etmeme müsaadelerinizi istirham ediyorum. Bir memleketi silâh kuvvetiyle alamıyacaklarına inananlar, orayı işgal etmek için, orada kültür bolşevizmini kullanırlar. Bu memleketlerde eğitimi ve okul politikasının otokratik esaslar üzerine kurulmasını gerçekleştirmeye çalışırlar. Böylece merkezileşen ve hareket noktasını, demokrasi düşmanı olan merkezin, indî ve kasdi görüşlerinde bulunan ve bu sebeple de daima tezada düşenler, demokrasiye, insan ve vatandaş terbiyesine daima aykırı giden bir maarif sistemine taraftar olurlar. Tek devlet kitabı sistemini savunurlar. Batının demokratik dünyasında değil, ancak demirperde gerisi memleketlerde tatbikatını bulan din ve maneviyat düşmanlığı neşir ve telkinini esas bilirlir. Dünyanın neresinde olursa olsun, okullara sokulan maneviyat düşmanlığı, ancak, demokratik bloku yıkmaya çalışan cephe mensuplarını sevindirecek neticeler hazırlar. Okullar, ahlâk ve maneviyat konusunda kelimenin Batı medeniyetlerindeki manasıyla lâik değil ise, hayvanlara yaraşan bir tâbirle amoral demektir. Bu birkaç örneğini vermeye çalıştığım ve isimlerini zikre lüzum görmediğim kitaplarla, maalesef daha önce, daha çok önce yapılmış olan kitaplar durmakta ve bunlardan zehirlenme devam etmektedir. Okullarımızda da yalnız din ve maneviyat değil, bunun kadar millî mefahir ve şanlı mâzinin düşmanlığını yaratmak kaskine de dikkati çekmek isterim. *Bir milletin çocukları şerefli ecdadına ait eserlerden mahrum edilir, hele tahrif edilmiş kasıtlı eserlerle, mazisinden, kahramanlığından, ordusundan nefret ettirilmeye uğraşılırsa; o millet tehlikededir. Mânevi enerji ve*

istikametten mahrum bir gençliğe sahip milletler, daima ve kısa zamanda tarihten silinmişlerdir. Bu sözlü sorumluzla, çocuklarımızın korunmasına ve dolayısıyla karakter ve şahsiyet terbiyesine temel teşkil eden millî dil, millî tarih ve millî kültür derslerinin ve bunların yanlış ve kötü yolda geliştirilen bu kabîl zehirli eserlerden bir an önce temizlenmesine ve gençliğimizin bu zararlı yoldan kurtarılmasına işaret ve hizmet etmek istedik. Sayın Vekili, değerli ilgisi ve anlayışından ötürü bir kere daha şükranlarımızı arz ederek selâmlarım. Hürmetlerimle. (Alkışlar)⁵⁵

Yukarıda da görüldüğü üzere, gençlerin maneviyatı bir tek öğeden ziyade milliyetini ve dinini bilmekten, ahlaklı davranışlar sergilemeye kadar geniş bir yelpazedeki oluşur. Vekiller, gençlerin maneviyatını sağlamlaştırmak için farklı özneleri göreve çağırır ya da farklı öznelere görev verirler. Gençlerin terbiyeli ve ahlaklı olması için göreve çağırılan ilk özne ailedir. Vekillere göre, aile gencin içinde yetiştiği ve temel terbiyesinin kazandırıldığı kurumdur.

“Sayın milletvekilleri, Türkiye’nin parlak geleceği için, sosyal hayatımızda, siyasî hayatımızda, iş hayatımızda, kadınlarımıza çok daha geniş imkânlar tanıma zarureti vardır. Türk toplumunun ana direği, ailedir. Türk ailesinin orta direği ise, kadındır, anadır. Bu bakımdan, Türk Milletinin temel direği olan aileye çok büyük önem vermek zorundayız. Yavrularımızı ve gençlerimizi, Türk örf-âdet ve gelenekleri içinde çağdaş bir insan gibi düşünmeye yöneltecek olan, önce, aile terbiyesidir. Sayın milletvekilleri, biz, çocukları severiz, biz gençleri severiz, biz insanı severiz. Bu millî hasletimizin de hepimize getirdiği ortak vazifeler vardır. Gençlerimizi, çeşitli gruplar arasında sevgi ve saygının, insanî ilişkilerde uygar ve insancıl davranışların hâkim olduğu bir toplum yaratmaları yönünde eğitmeliyiz. Millî bütünlüğümüzün, tartışma konusu dahi yapılmaması gereğini anlatmalıyız. Türk ergin insanına, Türk anasına, aile babalarına düşen görev, kendisini kontrol etme kabiliyetine sahip, ölçülü ve seviyeli bir nesil yetiştirmektir.”⁵⁶

Vekil, tıpkı genci hayal ettiği gibi, aileyi de hayal eder ve genci uygun şekilde terbiye etmek için gerekli özelliklerle donatır. Ailenin görevi milletine faydalı olabilmesi için gencin terbiyesinin ve ahlakının gelişmesine katkıda bulunmaktır. Ailenin katkıda bulunacağı konular uzun bir listeden oluşur. Bu liste bir yandan gencin nasıl olması gerektiğine ilişkin bir resim ortaya çıkarırken, diğer yandan vekillerin istediği, tahayyül ettiği ailenin özelliklerine ilişkin de önemli ipuçları verir.

“Aile yapımızın tabii ve tarihî vasıfları olan, örf ve anelerimiz ile perçinlenmiş bulunan sevgi, saygı, feragat ve fedakârlığın geliştirilmesinin, toplum hayatının ahenkli ve sağlam bir şekilde devam ettirilmesinde, gençlerimizin yetiştirilmesinde, ahlakın, millî ve manevî değerlerin korunmasında, çok önemli bir rolü olduğuna inanıyoruz. Fert ve millet seviyesinde sosyal güvenliğin ilk ve en önemli teminatı ailedir. Muhterem üyeler; geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin modern ve ileri Türkiye idealine, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, millî ve ahlakî değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmî düşünceye sahip, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medenî birer insan olarak yetişmelerini millî eğitimin esası sayarız.”⁵⁷

55 Fethi Tevettoğlu, 28.05.1963, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 69. Birleşim, s. 345-346.

56 Turgut Özal, 09.11.1989, TBMM, 18.Dönem, 3. Yasama Yılı, 29. Birleşim, s. 306.

57 Turgut Özal, 19.12.1983, TBMM 17. Dönem, 1. Yasama Yılı, 10. Birleşim, s. 69.

Aile, yukarıda da belirtildiği ve alıntılardan da görüleceği gibi, gençlerin yetiştirilmesinde ve korunmasında öncelikli aktördür. Dönemin başbakanı, ki bu yalnızca onun söylemi değildir, aileyi aynı zamanda fert ve milletin sosyal güvenliğinin teminatı saymıştır. Gençlerin (ve milletin) “sosyal güvenliği” için ailenin tayin edilmesinin, gençlerin korunması ve yetiştirilmesi ile yakın ilgisine dikkat çekmek önemli olabilir. Gençliğin yetişmesinden ailenin sorumlu tutulması daha önce de rastlanan bir çizgidir. Ancak gençliğin iyi halinin, ailesinin doğrudan eline bırakılmasının öncül izleri bu söylemde görülmektedir. Ailenin gençliğin iyi halinden sorumlu tutulması, gençlerin otonomisinin doğrudan aileye bağlanması sonucu doğurmaktadır. Hal böyle olunca, daha önce “geleceğimiz” gençlerinin iyi halinden sorumlu olan, devlet (ve devletin temsilcisi vekiller) bu sorumluluğunu aile ile paylaşmaktadır.⁵⁸ Paylaşmaktadır, çünkü aynı konuşmada, başbakan, Milli Eğitim’i, gençlerin ailenin yetiştirmesini beklediği özellikler ile paralellik gösteren (hatta zaman zaman ortaklaşan) değerlerle donatmakla görevlendirmiştir. Milli Eğitim’in gençlerin terbiyesine ve ahlakına olan ya da olacak katkısı, 1930’lardan başlayarak vekiller tarafından defalarca talep edilmiş, zaman zaman yetersiz görülüp eleştirilmiş, eksik bulunmuş ya da alkışlarla karşılanmıştır. Ancak değişmeyen gençlerin terbiyesine ve ahlakına, devlet eliyle yapılacak katkının beklentisidir. Milli Eğitim’den beklenen katkıyı tartışmadan önce, aileden beklenenlere değinilecektir.

Gençliğin özüne atfedilen değerleri, memleketin ailelerinin de (Türk ailelerinin vurgusu sıkça yapılmaktadır) “doğal” olarak barındırdıkları düşünülür. Dolayısıyla genç, ilk etapta, ailede eğitim görür. Gencin aileden alacağı en önemli özellik milli ve ahlaki değerleri benimsemiş olmasıdır. Aile, genci milli değerlere ve geleneklere uygun yetiştirmekle görevlendirilir. Ailenin kendisine verilen görevi yerine getirmesi ise, ancak yine milli geleneklerden (kültür ve terbiye geleneğiyle yer değiştirerek sıklıkla kullanılır) kaynaklanan, makbul gencin, başta babası olmak üzere ebeveynlerine itaat etmesi ile mümkündür. Gençten Türk kültürünün ve terbiyesinin bir parçası olarak babasına itaat etmesi beklenir. Anne, çocukların ya da gençlerin bakımını sağlarken, baba itaat edilmesi gereken figürdür. Milletin, aile olarak okunduğu bir yapıda ise itaat edilmesi gereken (en azından bu araştırma bağlamında; zira devletin taleplerini dillendiren vekiller eril bir dil kurmaktadır) devlete dönüşür. Ne de olsa, tüm yurttaşların babası olan devlet, ailenin (ulusun/milletin) hem koruyucusu, hem de “en iyi” bilenisidir. Kanunlar aracılığıyla kural koyucunun devlet olduğu düşünüldüğünde, gençler, ailenin çocukları olarak devlete de itaat etmelidirler.

Dolayısıyla genç, ailesi ve/ya devlet tarafından “önerilen” değerleri kabul etmeli, bu değerleri benimsemeli ve uygun davranmalıdır. Herhalde (yukarıdaki alıntıda da bulunan) “bentimlemek”, gencin kendi “rızasıyla” itaat etme halini en iyi tanımlayan kelimedir.⁵⁹ Ailenin gence öncelikle kazandırması gereken özellik ise, milli ahlak ve terbiyedir. Gençlerin milli ahlak ve terbiye kazanmalarındaki ilk adım aileleridir. Ancak ailenin oluşturduğu ve/ya güçlendirdiği maneviyatlarına (terbiyelerine ve/ya ahlaklarına) güvenilmekle birlikte, zaman zaman kaygıya da düşülmektedir. Gencin “öz”ünde bulunan saflık ve temizlik, dış etkiler ya da dış tehlikeler yüzünden bozulabilir. Vekiller, gençlerin temizlikleri ve saflıkları gereği kandırılmaya açık olduğunu defalarca vurgularlar. Yukarıda da tartışıldığı üzere, gençlerin saflıkları, deneyimsizlikleri ve toylukları kandırılmalarını kolaylaştıran bir etkidir. Üstüne

58 Gençlerin otonomisi ve bu otonominin sosyal politika ile ilişkisi başlı başına tartışılmaya ihtiyaç duyan bir konudur. Tarihsel olarak olmasa bile, günümüzde gençlerin özerklikleri ve bağımsızlıkları hakkında bir tartışma Şebeke projenin yayınlarından biri *Türkiye’de Demokratik Gençlik Politikası: Sorunlar ve Fırsatlar* başlıklı yayında yer alacaktır.

59 Ailenin, gençlik gibi “makbul” olarak tanımlandığını ve (gençlikte olduğu gibi) tek bir aile modeli olmadığını akıldan tutmak gerekir. Ayrıca aileye yüklenen değerler de dönemlerine göre değişiklik göstermiştir. Değişiklik göstermeyen ise aileyi tahayyül etme ve aileye değerler yüklemek halidir.

bir de gençliğin getirdiği heyecan binince, dışarıdan gelen her türlü etkiye açıktırlar. Vekillerin kurgusu, dışarı ve içerisi üzerine yapılmıştır. Dolayısıyla, gençlerin “dışarı”sı ile olan ilişkilerini düzenlemek görevini kendilerine biçmişlerdir. Bu görev bir yandan gençlerin “dışarıdaki etkiler” erişimini, diğer yandan da dışarısını düzenlemek üzerine kurulmuştur. Gençlerin korunması gereken etkiler, siyasetten, özellikle komünizmden, fuhuşa, başıboş kalıp suça bulaşmasından içki ve kumara kadar uzanan geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Her ne kadar dönemlere göre farklı konuların vurguları artsa da, yukarıda sayılan tüm tartışmaların 1930’dan 1990’a kadar aralara serpiştirildiği, zaman zaman görünür olduğu farke dilebilir. Gençleri korumak genel bir tartışma olduğu, gençlerin ahlakı ise Türk milletinin devamı için esas olduğundan, bu ahlakın korunması konusu ilgili bağlamda tartışılmıştır. Dolayısıyla bu bölümde, gençlerin ahlaklarının korunması gerektiği düşünülen konulardan kısaca bahsedilecek, ancak ilişkili olan konular ilgili bölümlerde ele alınacaktır.

Gençlerin ahlakının korunması için, öncelikle yapılması gereken genç dimağların ve ruhların zehirlenmesini engellemektir. Gençlerin dimağlarını ve ruhlarını etkilemede en önemli olumsuz etken ise siyasi cereyanlardır. Gençlerin siyasi cereyanlarla imtihanı, 1960’lar ve 1970’ler boyunca tartışılmaya devam etmiştir. Gençlerin örgütlenmesi başlı başına konuşulabilecek bir konu olduğu için, gençlerin siyasi akımlarla ilişkilenmeleri konusu ile birlikte, gençlerin örgütlenmesi bölümünde ayrıca tartışılacaktır. Ancak burada belirtmek gerekir ki, gençlerin ahlakını bozan ve Türk milletine hizmetten uzaklaşmasına neden olan etkenin siyaset olarak görülmesi oldukça şaşırtıcıdır. Zira vekillerin çizdiği “Türk Milleti’nin gelişmesi” kendi içinde siyasi angajmanlar barındıran bir söylem olduğuna göre, vekillerin derdi söyledikleri gibi gençlerin siyasete bulaşması değildir. Gençlerin, vekillerin belirlediğinin dışında bir siyasete bulaşmasıdır.

Gençliği etkileyen ya da etkileyebilecek önemli bir başka dış etken ise medyadır. Vekiller tüm görsel, işitsel ya da yazılı malzemeleri “dış etken” olarak gördükleri için üst başlığı medya olarak adlandırılmıştır. Vekillerin medyaya ilgili en büyük kaygısı gençlerin müstehcen yayınlarla karşılaşmasıdır. Vekillerin medyadan duydukları kaygı sinemayı ve gazeteleri de kapsamaktadır. Müstehcenlik konusu toplumsal cinsiyet bölümünde tartışılacaktır. Ancak burada da vekillerin kaygılarına kısaca değinilecektir. Vekillerin kaygı duyduğu basın araçlarının temelini gazeteler ve dergiler oluşturmaktadır. Kaygılarını paylaştıkları öğeler erken dönemde sinema ile başlamış, 1980’lere gelindiğinde televizyon ile devam etmiştir. Yayınların, gençlerin maneviyatına zararları üzerine endişe duyan bir başka vekil, yayınların yanı sıra sinemayı da kaygılarına konu etmiştir. Sözlü sorusunu Millî Eğitim Bakanı’nın cevaplamasını istemiş ve Türk evlatlarını korumak için alınan tedbirleri sorgulamıştır.

1. Bugünkü çeşitli dergi ve neşriyatlardan Millî Eğitim Bakanlığı memnun mudur?
2. Bu neşriyatların Millî Eğitim Bakanlığı olarak gençliği tahribetmiş olduğuna, cemiyyet bünyesinde ahlâki yönden rahneler açtığına inanmakta mıdır? Eğer inanıyorsa tedbirleri neler olmuştur ve neler olacaktır?
3. Bakanlığın Talim ve Terbiye Dairesi, cemiyyet bünyesini ahlâki yönlerden tahribedici neşriyatlar hakkında neler düşünmektedir? Ve şimdiye kadar bu hususlarda tutumu ve davranışları neler olmuştur, ne gibi kararlar almıştır?
4. Bir gizli yazı ile kitaplıklardan bazı eserlerin toplattırıldığı doğru mudur? Doğru ise bu eserlerin toplattırılmasının sebepleri ne ile izah edilebilir ve toplattırılan eserlerin müellifleri kimlerdir, kitapların adları nelerdir?

5. Sinemalardaki çocukların seviyelerine uygun olmıyan filimlerin tahribinden Türk evlâtlarını korumak için ne gibi tedbirler alınmıştır ve ne gibi tedbirlerin alınması düşünülmektedir?⁶⁰

Gelen cevaptan tatmin olmadığı için söz almış ve sorularının gerekçesini meclise açıklamıştır.

“Şimdi, her gün gazetelere bakılacak olursa çocuklarımızın üzerinde başıboş neşriyatın ne kadar büyük rahneler açtığı meydana çıkar ve ‘Sayın Milli Eğitim Bakanının şöyle bir gazeteleri kesip bir kolleksiyon yapmasını çok arzu ederdim.. (Hatip elindeki gazete ve mecmuaları Heyeti Umumiyyeye göstererek.) Şu gazetelerden bir kısmını ben kestim, çocuklarımızın kötü akılleri hep bu başıbozuk neşriyattan ileri gelmiştir. Bugün bunlar bir tetkike tabi tutulduktan sonra bir Milli Eğitim Bakanlığı, “hakikaten yangın var...” diyecek ve Maarif Vekili Talim ve Terbiye Dairesini toplayacak, Talim ve Terbiye Dairesi ile beraber bunlar hakkında kararlar alabilecektir ve aldığı kararlar hakkında aynı zamanda okullara tamimde bulunacaktır. Maalesef bu yapılmamıştır. Muhterem arkadaşlar, şu yayınlara bakın, (Hatip elindeki “Peri mecmuası”⁶¹ Heyeti Umumiyyeye göstererek) Bana başka iyi yayınlar da geliyor. Şu yayının diğer basınıla bir alâkası var mı? Ve başka memleketlerden buna örnek gösterilebilir mi? Bunu genç çocuklar alıyor. Yine şu yayınların var mı alâkası, şu yayınların var mı alâkası, şu yayınların?.. Bunları körpe, genç çocuklar okuyorlar. Ve memleketimizde disiplinsizlik varsa, ve yine memleketimizde çocuklarımızda anormallikler varsa bunlar hep böyle kontrolsüz, başıboş neşriyattan ileri gelmektedir. Bunları gördükten sonra değil Milli Eğitim Bakanının yerinde durması, uyku dahi uyumaması iktiza eder. Milli Eğitim Bakanı yine arabasından insanın de sinemaların ve başka yerlerin kapısından şöyle bir baksın... Sinema kapılarının önünde çocuklarımız hangi neşriyatı okuyorlar gözüyle görsün. Milli Eğitim Bakanlığının sadece bütün bu vazifeleri aileye yüklemesi de kâfi değil. Bu hususta Milli Eğitim Bakanlığının aileyi de tenvir etmesi gerekmektedir. Ve aynı zamanda bu hususta sıkı tedbirler alması lâzımdır. (Bir sinema afişini Heyeti Umumiyyeye göstererek) Bana bunu Başköy’den gönderdiler. Sinemalar meselesi... Çocuklarımızı ne şekilde harabettiğine dair. Bu sinema meselesi üzerinde elbette ki, durmak iktiza eder. Bendeniz okul müdürlüğü yaptığım sırada bunu tatbik etmiş bir insanım. Bir tamimle bu önlenabilir, çocuklar hangi sinemaya gitsin, hangilerine gitmesin; bütün bunlar tetkik edilir ve çocuklar topluca sinemaya götürülür. Bu şekildeki davranış çocuklarımız üzerinde de tahribat yapmaz. Gazetelerde okudum, geçen gün Konya’da bu nevi kötü filimlerden birisine giden bir çocuk eve döndüğünde, ninesinin, kardeşinin, annesinin ve dedesinin üzerine benzin dökerek, gazyağı dökerek yakmaya, öldürmeye çalışmış. Tabii bu arada evi yakmış. Bu hâdiseler gösteriyor ki, hakikaten memleketimizde namütenahi başıboş muzır neşriyat vardır. Biz burada diğer faydalı neşriyattan değil; dolayısıyla başıboş neşriyattan bahsettik. Bu da bunlardan biri... Yüzlerce... Dünyanın hiçbir tarafında bizim memleketimiz gibi başıboş neşriyat yoktur. Bunlar sadece para kazanmak için yapılan ve gençliği harabeden neşriyatlardır.

Arkadaşlar, dış kuvvet önce bir millete elini kolunu sallıyarak gelmez. O dış kuvvet, mutlaka gelmiş olduğu memleketin ahlâkını bozmaya çalışır. Ve kötü neşriyatlarla

60
61

Hüsnü Dikeçligil, 28.01.1964, Cumhuriyet Senatosu, 3. Toplantı Yılı, 32. Birleşim, s. 533.
Dönemin muzur neşriyat olarak nitelendirilen dergilerinden.

matbuatına hulul etmeye çalışır.”⁶²

Vekillerin gençleri etkilemesinden korktukları medya, yalnızca müstehcenliği ile değil, aynı zamanda devlet aleyhtarı diliyle de kaygılara neden olmuştur.

“Arkadaşlarım; sizin günlerce gözlerinizi yoran ve beni okumakla yoran bu kanunlar hakkında tek bir kelime gördünüz mü? Hayır. Yazamazlar, onlar [*muhalif basın*] yazamazlar, çünkü millî kaynak olan buradan çıkan veya buradan kuvvet alan Hükümetin getirdiği eserler bir abidedir. Fakat onlar abidelere bakamazlar. Onların gözü daima aşağıdadır. Onların gözü asırlardan beri Babiali kaldırımları altında gizlenen levslere bakmaktadır. İzmir’deki faciaların kokusunu aramaktadırlar. Muhalefet matbuatının başımıza çıkardıkları gaile yalnız siyasî değildir, bunun bir de ahlâkî kısmı vardır. *Siyasî cepheden daha mülevves bir hareketleri vardır ki daha muzırı bunun hedefi ne sizsiniz, ne de ben. Hedefi doğrudan doğruya namus, aile namusu, saf gençliktir arkadaşlar!*

Arkadaşlar; hususî lügatlarla ancak anlayabileceğiniz yazılarla aile namusunu, aile bağlarını, evlilik hayatını, yetiştirdiğiniz ve üzerinde titrediğiniz kızlarınızın haysiyetini, çocuklarınızın şereflerini ihlâl edecek yabancı bir takım neşriyat ile doludur. Türkün en kıymetli fazileti olan namusuna dokunan bir paçavra haline gelmişlerdir. Siyasî tahribat yaptıkları esnada bir yandan da bizim hürriyeti matbuat bu mudur? Muhalif matbuat bu mudur? Muhalif olan matbuat bana gittiğim yolların fenalıklarını anlatmak, öğretmek, göstermek değil midir? Biz muhalif matbuatı ancak tenkit ve muahaze ile anlarız. Bizce samimî tenkit ve muhalefet edenlerin çok kıymetleri vardır. Fakat kendilerini asla bu yolda göremedik. Arkadaşlarım; aile bağlarımızın gevşemesine kadar tesir edebilecek bu çirkinliklerle ve bunları yapanlarla mücadele zamanı gelmemiş midir? (*Gelmiştir sesleri*). Bana kalırsa çoktan gelmiştir, geçiyor bile.... Bunlar matbuat hürriyeti veya matbuatın muhalefeti değil levis kültürüdür.”⁶³

Hatta bunu sağlamak için kanunlarda değişikliklere gitmiş ya da yeni kanunlar çıkartmışlardır.

“Memleket içinde basılmakta ve satılmakta bulunan ve Devlet *rejimi aleyhinde tahrikat veyahud başka Devlet rejiminin propaganda mahiyetinde tesirat yapan eserler ve yazılar* akislere, telkinlere çok müsaid olan ve henüz iyiyi veya kötüyü birbirinden tamamiyle ayırd edebilecek derecede muhakeme kudreti tekemmül etmemiş olan *talebeleri kolaylıkla ızlal ve bu genç körpe dimağların iradesini ihlâl eyleyeceği* cihetle ordu saflarında ve komuta yerlerinde müstemiren çalışmak ve en güç işleri başarmak için sıkı bir disiplin ve inzibat altında azim ve iradesine hâkim ve çok metin olarak yetiştirilmeleri icabeden Askerî okullar talebesini bu muzur tesirattan korumak lüzumu ve zarureti hâsıl oldu.”⁶⁴

Genç dimağların etkilenmesi tüm gençler için taşınılan bir kaygı olsa da, askeri talebeler memleketin koruması ile doğrudan görevlendirildiklerinden, onlara özel ihtimam gösterilmiştir.

Gençliğin sakınılması gereken en görünür tehlike grubu ise içki, uyuşturucu ve kumardır.

62 Hüsnü Dikeçilgil, 28.01.1964, Cumhuriyet Senatosu, 3. Toplantı Yılı, 32. Birleşim, s. 534.

63 Ziya Gevher, 05.07.1931, TBMM 4. Dönem, 1. Yasama Yılı, 22. Birleşim, s. 9.

64 Mazbata, 28.06.1938, TBMM 5. Dönem, 4. Yasama Yılı, 82. Birleşim, s. 1.

Erken dönemlerde, içki ve kumar daha fazla yan yana anılmış, 1980'lere gelindiğinde ise uyuşturucu da bir diğer tehlike olarak bunlara eklenmiştir. Her ne kadar erken dönemde de uyuşturucudan bahsedilse de, içki tüm dönemleri kesen ve büyük kaygı yaratan dış mih-raktır. İçki ve uyuşturucu ile ilgili tartışma, sıklıkla gençlerin bedenleri ve beden sağlıkları üzerinden işlenmiştir.

“ ... Satış çokluğunu temin etmek üzere küçük şişe ile rakı satışı vardır. Bu küçük şişelerin alınması ucuz ve saklanması kolay olması dolayısıyla *maalesef gençler arasında bizim takip ettiğimiz milli terbiye ve milli sıhhat gâyesine muğayir olarak ayyaşlığın vaktinden evvel taammümüne sebebiyet vermektedir.* Bu defaki seyahatimde bir kaç yerde bu noktai nazarı, gerek halk ve gerek onu idare edenler tarafından şikâyetli bir surette işittiğimden nazarı dikkati celbetmeyi kendime bir vazife bildim.”⁶⁵

İçki, uyuşturucu ve yanlarına eklemlediği için kumar gençlerin hem bedenlerine zarar veren, hem de ahlaklarını bozan bir etken olarak karşımıza çıkmıştır. Gençlerin sağlığına yapılan vurgu, çözüm olarak sıklıkla sporun önerilmesini de beraberinde getirmektedir. Bu yüzden, gençlerin içki ve uyuşturucudan korunmasına dair tartışma “gençlerin sağlığı” bölümünde ele alınacaktır. Vekiller, gençlerin korunması gereken etkenlerin yanı sıra, nasıl korunmaları gerektiğine ilişkin öneriler getirirken, yalnızca korumanın değil, aynı zamanda makbul gençliği yetiştirmenin de gerekliliğine değinmişlerdir.

Gençlerin ahlaklı ve terbiyeli yetişmeleri için Milli Eğitim'e düşen görevler olduğu tüm vekillerce teslim edilmiştir. Ancak Milli Eğitim'e ilişkin esas tartışma konusu verilecek milli terbiye ve ahlakın içeriğinin ne olacağı üstündür. İçerik söz konusu olduğunda, öne çıkan tartışma ise din eğitimi üzerine olmuştur. Erken dönem cumhuriyetten itibaren, makbul gençliğin inançlı olması üzerine bir akıl ve dil birliği bulunmaktadır.

“Muhterem Bakanımızdan, eğitimin ve öğretimin her sahasında ahlâk mevzuunun birinci derecede ele alınmasını ve her fırsat ve sahada yavrularımızın ve gençlerimizin güzel ahlâk ve millî duygularla mücehhez yetiştirilmesinin teminini istirham ederken, millî duygularla mücehhez ve güzel ahlâk sahibi olmanın esası ve şartının da dinî müeyyide ve Allah korkusu olduğuna inanıyorum.”⁶⁶

“Gençliğin yalnız zekâsını inkişaf ettirecek bir şekilde yetiştirilmesi, ruhî tekâmülün esas kanunlarına aykırıdır. Zira ruhun, entellektüel faaliyetleri yanında entellektüel olmıyan faaliyetleri de vardır. Bunlardan ahlâk duygusu şahsiyetin teşekkülünde çok mühim rol oynar.” En güzel ahlâki kaideleri sinesinde cemetmiş bulunan islâm Dini-nin öğretilmesinde gençlik için sayısız menfaatler mevcuttur. Bu bakımdan şimdiye kadar gösterilmiş olan, lâkaydiye de son vermek zamanının gelmiş olduğuna kaani bulunuyoruz.”⁶⁷

Ancak asıl tartışma konusu, inançlı olmanın hangi çerçevede öğretileceği ve içeriğinin derinliği olmuştur. 1950'lerle birlikte başlayan din dersi ihtiyacına ilişkin tartışma, 1960'larda farklı koşelerin tutulduğu ve devam eden bir alana dönüşmüştür. Din eğitiminin, terbiye ve ahlakın parçası sayılmasının yanı sıra, iktidarın tercih etmediği siyasi cereyanlar için de bağışıklık kazandıran bir etkiye sahip olduğu düşünülmüştür.

65 Refik Şevket Bey, 29.04.1933, TBMM 4. Dönem, 3. Yasama Yılı, 43. Birleşim, s. 131.

66 Ömer Lütfü Bozcalı, 06.02.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 32. Birleşim, s. 204.

67 Rasim Hancıoğlu, 03.02.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 29. Birleşim, s. 641.

“.. Radyodaki dinî, ahlâki neşriyatın artırılması ve konuların aktüel, sınıf mücadelesini önleyici, servet düşmanlığını bertaraf edici, muzir neşriyata, komünizmden ve yıkıcı sosyalizm akımından koruyucu olmasına dikkat edilmesi sağlanmalıdır. Ve yine bu hususlarda bilûmum vaiz ve hatiplere tamimlerde bulunulması temin edilmelidir.”⁶⁸

Kaldı ki, 1949 yılında kurulan Ankara Üniversitesi bünyesinde oluşturulan İlahiyat Fakültesi’ne ilişkin tartışmalar, dinin gençlere bilimsel öğretilebileceği konusunda argümanlara sahne olmuş, bu argümanlar 1960’larda da devam etmiştir.

“Gelelim aydın din adamı yetiştirme meselesine :
Gerek birinci Koalisyon Hükümeti programında ve gerekse ikinci Koalisyon Hükümeti programında yukarıda arz ettiğim veçhile aydın din adamı yetiştirmek hususu yer almıştır.”⁶⁹

1960’lar ve 1970’ler, vekillerin, dinin “yıkıcı ve bölücü” etkilere karşı gençlerin maneviyatını güçlendirdiğini düşündükleri dönemdir. 1980’lere gelindiğinde, din gençleri manevi olarak güçlendirmenin değişmez parçası olarak görülmeye başlanmıştır.

“Manevi kalkınmayı planlı şekilde başlatmak lazımdır. İnsanımızı maddi imkânların, yanı sıra manen de kendine ve içinde yaşadığı topluma faydalı olacak şekilde yetiştirmek gerekir. Bunun için de okullara Kuran, din ve ahlak dersleri koymalı, *gençlerimize helali haramı öğretmeliyiz*. Bunu gösteriş için değil, inanarak yapmalıyız.”⁷⁰

Her ne kadar, din, gençlerin terbiyesinde önemli bir unsur olarak görülmüşse de, uygulamalar, özelinde Diyanet İşleri’nin uygulamaları (söylemleri, yayınları gibi) zaman zaman eleştiriler de almıştır.

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri; din gibi kutsal bir konunun üzerinde, yıllardan beri oluşturulan sömürücü, gayri ahlakî yazılar, laikliğin heder edilmesine yönelik propagandalar, Diyanet İşleri Başkanlığının takvim, dergi, kitap ve gazetelelerinde sürekli olarak yayınlanmaktadır. Ben bunun ıstırabını çekiyorum. Ben, bu seçimde buraya gelmeyi istedimse, sadece ve sadece bu konunun üzerinde durmak, aralarından geldiğim insanların din adına, laiklik adına, Atatürkçülük adına hangi yolu izlediklerini siz sayın milletvekillerine duyurmak için geldim.

..... Sayın milletvekili arkadaşım, Diyanet İşleri gibi dinle ilgili bir müessese için, sanki, “din kutsaldır dolayısıyla Diyanet İşleri de kutsaldır” gibi bir ifadeye bulundular. Diyanet İşleri Başkanlığı bir daire başkanlığıdır. Bir genel müdürlük mesabesinde. İslamda kutsal olan yalnız bir tek yer vardır yer olarak, o da Kabe’dir. Camiler dahi meşveret yerleridir. Biz kutsallık atfetmişiz; bu güzel bir şey; fakat şunu söylemek isterim ki, ben asla siyasî bir polemik yapmadım, yapmam. Söylediğim sözler çok noksandır. Aslını okursanız şaşarsınız ve böyle bir müessese Türkiye’de nasıl var olmuştur, dersiniz. Bir daire başkanlığı bunları nasıl yazar, terbiye adına bu terbiyesizlikleri nasıl yapar dersiniz. Söylemeye dilim varmıyor, bir kadını, erkek olsa buraya çıksa, Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlarındaki müstehcen, gayri ahlakî sözleri tekrar edemez sayın arkadaşlarım, tekrar edilemeyecek kadar çirkin. Bunlarla Müslüman Türk halkını,

68 Hüsnü Dikeçliçil, 31.01.1963, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 35. Birleşim, s. 443.

69 Hüsnü Dikeçliçil, 31.01.1963, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 35. Birleşim, s. 446.

70 İdris Arıkan, 23.07.1980, TBMM Birleşik Toplantı, 19. Yasama Yılı, 92. Birleşim, s. 613.

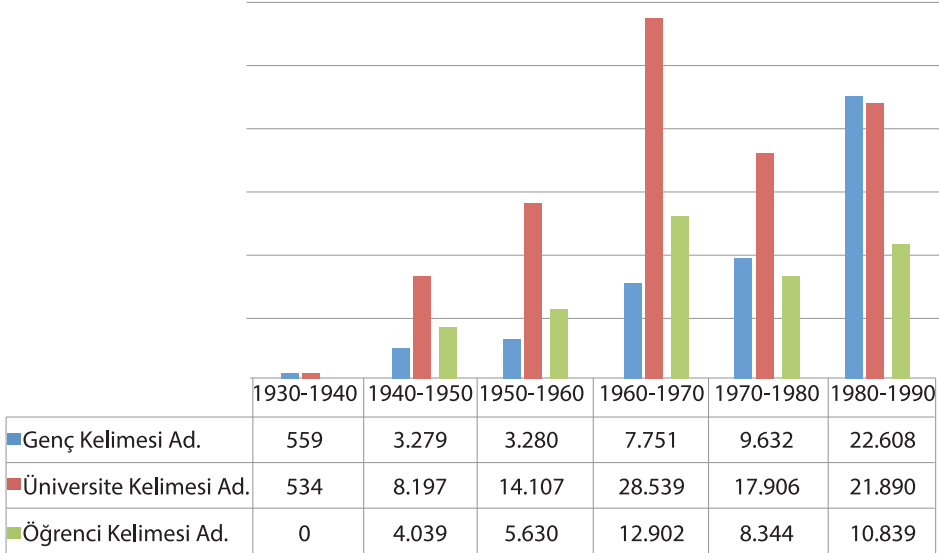
Türk gençlerini terbiye etmek için, doğru yola sevk etmek için çaba gösterdiklerini söylüyorlar ve de Devletin kesesinden bunları yazdıkları için para alıyorlar...⁷¹

Terbiye ve ahlak sahibi makbul gençler yetiştirilmesi, vekillerin dilinden düşmeyen ve tahayyüllerinin ana hatlarını çizen temel amaçtır. Vekiller, gençlerden yapmalarını istedikleri her ilerleme ile eş tutulan tartışma için yanında maneviyatlarını da kaybetmemeleri çekinmesini de not düşmüşlerdir. Gençlerin maneviyatını oluşturan (milli) terbiye ve ahlakları olduğu için, vekiller gençlerin eğitim almasını istemekle birlikte, özlerini–maneviyatlarını kaybetmelerinden de çok korkarlar. Gençlerin, modernleşmesini çok önemseseler de dejenerere olmalarından ya da maneviyatlarının bozulmasından da yoğun şekilde endişelenirler. Gençliğe özü yakıştıran vekillerin aklı, özün bozulması durumunda milletin da bozulacağına ilişkin kaygılarla gençlerin maneviyatını korumaya özel önem verirler.⁷²

2.3. Okuyan (talebe) Genç

Makbul gencin ayırt edici özelliklerinin başında “okuması” gelmektedir. Araştırmanın ilk aşamasında, gençler tartışıldığında, çoğunlukla “öğrenciler/talebeler” hakkında konuşulduğu farkedilmiştir. Gençlerden bahsedilirken, öncelikle “talebe/öğrenci” oldukları varsayılmış, talebe olmadıkları düşünüldüğünde bu durum ayrıca belirtilmiştir. Bu yüzden, tarama sürecine anahtar kelime olarak öğrenci kelimesi de dahil edilmiştir. Öğrenci kelimesine eklenen bir diğer kelime ise üniversitedir. Hem örgün eğitim içinde kalan 18 yaş üstü gençlerin üniversiteye devam ettiği düşünüldüğünden, hem de üniversite tarihsel olarak da gençlerin örgütlenme alanlarından biri olduğundan taramaya dahil edilmesine karar verilmiştir.⁷³

Çizim 4. Genç, Üniversite ve Öğrenci Kelimelerinin Yıllara Göre Dağılımı

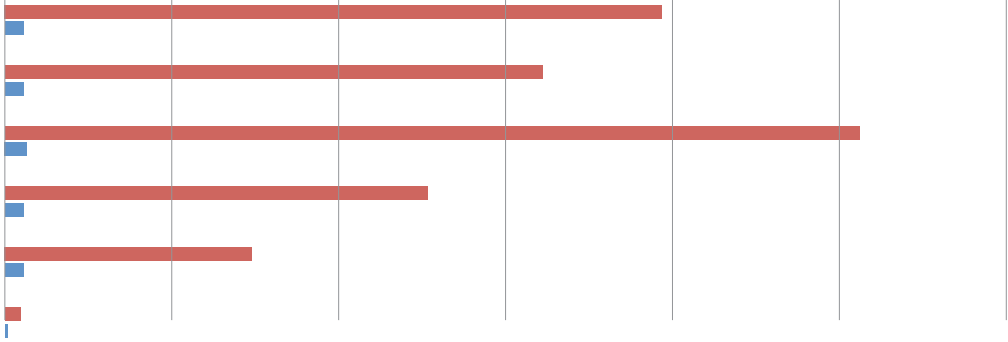
71 Bahriye Üçok, 17.05.1984, TBMM 17. Dönem, 1. Yasama Yılı, 67. Birleşim, s. 662-663.

72 Öze ilişkin vurguyu ve ilgili dilin yapıbozumunun analizini Chatterjee'nin Ulus ve Parçaları kitabında bulmak mümkündür.

73 Araştırma sürecinde, öğrenci kelimesinin kullanım sayısına bakılmışsa da, talebe sayısına bakılmadı. Öğrenci 1930-1990 arası genel olarak kullanılan bir kelimedir. Ancak talebe, 1960'lardan sonra oldukça az kullanılan bir kelimedir.

Çizim 4'te de görüleceği üzere, hem üniversite, hem de öğrenci kelimelerinin vekiller tarafından kullanımı yıllar içinde artış göstermiştir. Üniversite, vekiller tarafından hem kurum olarak üniversiteye, hem akademisyenlere, hem de öğrencilere referansla kullanılmıştır. Yıllar içinde artış göstermesinin önemli bir sebebi demografik yapıdaki değişim ve buna paralel artan sayıdaki üniversitedir.

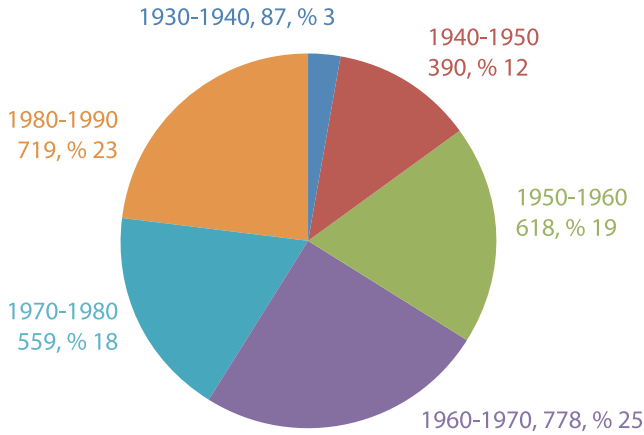
Çizim 5. Üniversite Kelimesinin Yıllara Göre Dağılımı

	1930-1940	1940-1950	1950-1960	1960-1970	1970-1980	1980-1990
■ Kelime Adedi	534	8197	14.107	28.539	17.906	21.890
■ Tutanak Adedi	87	390	618	778	559	719

Çizim 6. Üniversite Kelimesinin Geçtiği Tutanak Adedi ve Yıllara Dağılım Yüzdeleri

■ 1930-1940 ■ 1940-1950 ■ 1950-1960 ■ 1960-1970 ■ 1970-1980 ■ 1980-1990

Her ne kadar üniversite kelimesinin kullanımında giderek artan bir trend izlense de Çizim 4 ve 5'te görüleceği üzere, 1970-1980 döneminde azaldıktan sonra 1980-1990 döneminde yeniden artışa geçmiştir. Yüzdesel olarak, üniversitenin vekillerin söylemlerinde tuttuğu yere bakıldığında, 1960-1970 döneminin özelliği göze çarpmaktadır. Hem artan sayıda üniversite öğrencisi, hem de dönemin öğrenci hareketi nedeniyle, üniversite vekiller arasında yoğun tartışmalara konu olmuştur. Gerek üniversiteye yapılan atıflardan, gerekse de gençlere yüklenen görevlerden tahmin edileceği üzere, okullu gençler, okullu olmayan ve/ya istihdam dışı gençlere kıyasla daha fazla ele alınan, hatta daha fazla kollanan gruptur. Hatta meclis tarafından ayrılan ve üzerine tartışılan bütçelere bakıldığında, "talebe"lere ayrılan kaynakların, "diğer gençlere", yani talebe olmayan gençlere ayrılanlardan çok daha fazla olduğu görülebilir. Bütçelerde gençlere özel alanlara "gençlik kulüplerine yardım" başlığı altında, o da oldukça kısıtlı kaynak ayrıldığı göze çarpmaktadır. Öte yandan, talebeler için ayrılan hem yurt, hem de harçlık gibi kalemler şişkinlikleri ve sıklıkları ile dikkat çekmektedir.⁷⁴

"... Gene meselâ "Orta Doğu Teknik Üniversitesi"ne, "Orta Doğu Kalkınma Üniversitesi" adını versek, bu üniversitede ırk farkı gözetilmeden, iktisadi kalkınma ve kalkınma teorisi ile ilgili derslerin okutulduğunu ilân etsek ve başlangıçta bu memleketler gençliğine önemli sayıda burs sağlasak; kanaatimce hem geniş ölçüde politikamızı yürütürüz, hem de Üniversite için Milletlerarası yardım müesseselerinden çok daha mühim malî imkânlar sağlamış olunur."⁷⁵

Belki de bunun tek istisnası, "köylü gençler"dir. Burada da, köylü gençlerin üniversite bağlamında olmasa da makbul gençler olarak okullaşmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, köylü gençler, istihdamın önemli bir parçası sayılmış ve çalışkanlıklarına övgüler düzülmüştür.⁷⁶

"Arkadaşlar bu sene de geçen yıldan fazla olarak köy enstitülerine 16 milyon lira kadar bir para tahsis edilmiştir. Katî olarak bilmemekle beraber bu yıl yurt içindeki köy enstitülerinin sayısı 18'e çıkacaktır. Şahsen ben bu yıl ve geçen yıl 7 - 8 köy enstitüsünü gezdim, çocuklarla beraber bulundum. Hakikaten köy enstitüleri dâvası bu memleketi, bilhassa köy ve köylüyü kaldıracak, yükseltecek en büyük eserdir, öyle bir eser ki, Türk milleti bu eseriyle daima iftihar edecektir. *Bilhassa bu köy enstitülerinden çıkardığımız çocuklar imanları, görüşleri ve feragatleri itibariyle hepimizin sevgisini üzerlerine çekecek bir durumdadırlar. Dâvaya inanmışlardır ve yollarını aydınlatmışlardır.* Onun için bundan çok müsterihim."⁷⁷

"Okuyan gençler", genç tanımlamasının yansıması olarak, hem çocuklar, hem de yetişkinler için kullanılmaktadır. Okullu olma hali, ilkokuldan başlayarak üniversiteye kadar devam eden bir süreç olduğu için, vekiller bu kadar uzun bir zaman diliminin içinde yer alanları tanımlamak için hem çocuk, hem de genç kelimelerini kullanmaktadırlar.

"... Şimdi, yarın sanırım hepimiz yollara dökülen gözümüzün önünde veya hayalimizde 435 bin genç insanı izleyeceğiz. Bunlar üniversite giriş imtihanına girecekler ve

74 Yıllık bütçelerin ve ek bütçelerin tartışıldığı tutanaklarda talebe ya da öğrenci başlığı altında eklenen kalemlerin, ilgili yılların genel bütçesine oranına bakmak önemli bir bilgi sağlayacaktır. Örneğin, 22 Mayıs 1939'da görüşülen ve 1939 bütçesinin değiştirilmesine ilişkin tartışmalar, talebelere ayrılacak olan bütçe üzerine yoğunlaşmıştır.

75 Hıfzı Oğuz Bekata 01.02.1965, Cumhuriyet Senatosu, 4. Toplantı Yılı, 36. Birleşim, s. 989.

76 Ayrıca köylü gençlerin de makbul gençler, Fusun Üstel'in tespitiyle "makbul yurttaşlar" olarak yetiştirilmesi hakkında bakınız, Üstel, 2004 ve Köylülük tartışmaları için bakınız: Karaömerlioğlu, 2006.

77 H. Dağlıoğlu, 24.12.1945, TBMM 7. Dönem, 4. Yasama Yılı, 17. Birleşim, s. 315.

435 bin çocuktan üniversiteler sadece 40 bin yer ayırabilmektedir...”⁷⁸

Dahası gençler, vekillerin dilinde, çoğunlukla ve/ya öncelikle okullu gençlerde vücut bulmaktadırlar.

“Türkiye’de *gençlerin sorunlarını* samimi olarak tespit etmek isteyen bakanın ilk yapacağı iş şûra toplamak değildir. Sayın Bakan *gençlerin sorunlarını tespit etmek istiyorsa, üniversiteye gitsin*, içeri girenlere baksın, kapıdan dönenlere baksın; yurtlara gitsin, üniversiteye hazırlayan kurslara, dersanelere gitsin, 100 kişilik sınıflara girsin; Meşrutiyet Caddesinde Anavatan Partisi Çankaya Belediye Başkanının yemek dağıttığı aşevinden bir iki kap yemek alabilmek için iki saat kuyrukta bekleyip, kaldırımda oturan üniversiteli gençlerle konuşsun; sanayi çarşılarını gezsin, işçi pazarlarını, kahvehaneleri gezsin, gençliğin meselelerini en geçerli şekilde tespit etmiş olur.”⁷⁹

Ayrıca okuyan gençleri tartışırken, çoğu zaman, üniversitenin yapılanması, verdiği eğitimin içeriği, “uygun” olan ve olmayan özellikleri, istihdamla ilişkisi ve öğretim üyelerinin tutumları ve yeterlilikleri de tartışma konusu olmuştur. Okuyan gençler bölümünde, vekillerin özellikle üniversite çağındaki gençler hakkındaki tartışma, kaygı ve önerilerine değinilecektir.

Vekiller, başta üniversite eğitimi olmak üzere, eğitime geleceğin münevverlerini yetiştirerek, memleketi ileri götürecek araçlar olarak bakmışlardır. Üniversiteliler, hem teknik donanım sahibi olarak hem de bilim öncüleri olarak memleketin kalkınmasına ve ilerlemesine hizmet edeceklerdir. Her ne kadar 1930-1990 arası dönemdeki başlıca kaygıları mühendis ve doktorların yetiştirilmesi olsa da, sosyal bilimler bağlamında da “kökleri” araştırmak için çalışmalar yapılması beklenmiştir (Göle, 2012). İlerlemenin özellikle mühendislik ile ilişkilendirilmesi, köklere ilişkin kaygıların ise sosyal bilimler tarafından giderilmeye çalışılması vekillerin zihin dünyalarına ilişkin önemli ipuçları sunar. İlköğretimden üniversiteye kadar uzun bir süre boyunca gençlerin eğitimine damgasını vuran dil ilerlemedir. İlerleme sayesinde, dönemin münevverleri yaratılacak ve memleketin kalkınması sağlanacaktır.

“Müspet ilimle ve sosyal ilimlerle gençlerimizin yetiştirildiği bu nur ve irfan ocakları, vatan müdafaasında şuurlu ve en yüksek duyguların geliştirildiği, hak ve adalet ülküsünün, hürriyet ve demokrasi ilkelerinin pekleştirildiği yerler olarak toplum hayatında en mümtaz mevki işgal etmektedirler. Bu vesile ile sosyal, ekonomik ve hukuk ilmi arasında toplum hayatına her zaman ışık tutan üniversitelerimizin değerli profesör ve öğretim üyeleri ilim adamlarımıza bu kürsüden şükranlarımızı bildirmeyi bir borç sayarım. (Alkışlar)”⁸⁰

Üniversiteler, tüm toplum hayatını aydınlatan kurumlar olarak teşekkürü hak ederler. Zira genç cumhuriyetin en büyük ihtiyacı ve kaygısı olan “aydınlanma” (ışık tutmak) işlevini gerçekleştirmektedirler.

“Bir millet için gençliğini yetiştirmek hususunda tuttuğu yol, istikbali tayin eden en

78 Nermin Abadan-Unat, 14.06.1979, Cumhuriyet Senatosu, 18. Toplantı, 76. Birleşim, s. 922.

79 Yaşar Topçu, 08.11.1988, TBMM 18. Dönem, 2. Yasama Yılı, 22. Birleşim, s. 423-424.

80 Suphi Kahraman, 06.02.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 32. Birleşim, s. 209.

büyük esastır. Bu bakımdan bizim bu günkü maarif programımızda, yani ilk mektepten başlayarak üniversiteye kadar, bilhassa üniversiteye kadar, olan kısımda ve üniversite programlarımızda takip edilen umumî istikamet, doğrudan doğruya memleketin umumî hizmetleri için eleman yetiştirmek maksadına matuftur, yani açık türkçesile, mekteplerimiz başından sonuna kadar, umumî hatlarla, memur müessesesini takviye etmek ve ona eleman yetiştirmek gayesile işler bir makine halindedir.”⁸¹

Üniversite eğitimi uzmanlık sağlamanın yanı sıra, Avrupalı gençlerden hiçbir eksiği bulunmayan Türk gencinin kendini geliştirmesini, dolayısıyla, memleketin de gelişmesini sağlayacaktır.

“Fikri Beyin ikinci suali, gençliğin maruz kaldığı propagandadır. Bir çok memleketlerde, bir çok anasır, bir çok propagandalara maruzdur. Fikir hayatı mevcut olan her memlekette bu böyledir. Binaenaleyh bütün vatandaşlar gibi gençler de buna maruzdur ve tabiatile propagandacılar gençliğe daha ziyade ehemmiyet atfediyorlar. Çünkü *gençliğin dimağını* elde etmek daha kolaydır. Fakat itminanla söyleyebilirim ki, gençliğimizde milliyetçilikten başka hiç bir propaganda kök tutamamaktadır. (Alkışlar)... Binaenaleyh gençlik sağlamdır. Onun teyakkuzu, hatta bizim teyakkuzumuzdan da fazladır. Binaenaleyh bunlara karşı şükranla eğilmek lâzımdır ve onlar hakkında ne kadar ümit beslersek yeridir.

Üniversite için getirdiğimiz ecnebi profesörler diyorlar ki, bu gençlik vasatı surette Avrupa memleketlerindeki gençlikten daha zekidir. Yalnız onlar kadar yetiştirilmemiştir. Binaenaleyh, gençliğimizin zekâsı, ecnebilerce de takdir edilmektedir. Sonra gençliğimizde çalışma hevesi gayet büyüktür. Büyük bir ekseriyet kolay imtihandan, kolay dersten memnun değildirlere (Bravo sesleri). Eğer kendileri bekledikleri kadar ciddi tedrisat görmezlerse onlar şikâyet ediyorlar binaenaleyh, ahlâklarına, seciyelerine, zekâlarına ve çalışma arzularına itimat edebiliriz. (Bravo sesleri). Bu bizim istikbalden büyük ümitler bekleyebileceğimize delildir, bundan müsterih olabiliriz.”⁸²

Tüm dönemler boyunca sıklıkla vekillerin makbul gençliği nasıl gördüğünü tanımlamak için kullandığı “münevver” olma hali eğitim aracılığıyla gerçekleşecek ve genç dimağlar aydınlanacaktır. “Genç dimağ” betimlemesi, vekillerin, gençleri işaret etmek için sıklıkla kullandığı bir kavramdır.

“Bununla beraber her teşkilâtli toplulukta olduğu gibi adı geçen teşekküllerde de fırsat ve menfaat düşkünlerinin millî menfaatlerimizle bağdaşmayan ideolojilerini genç dimağlara yerleştirmeye çalıştıkları gerçeği karşısında bulunuyoruz.”⁸³

“Hatırlarsınız, Büyük Millet Meclisinde de sıkıyönetim ilân edilirken, bu sıkıyönetimi Anayasa rejimine karşı cereyan etmiş hâdiselerin muhakemesinin kendisine göre bir özellik taşıdığı mucip sebebi ile ilân etmişti. Onun için şimdi, Ankara’da, sıkıyönetim ilânının esas sebebini teşkil eden hâdiselerin muhakemesinin neticelenebilmesi gibi bir sebep le sıkıyönetimin uzatılması tecviz edilse bile hakikaten şurada noktayı nazarlarını dermeyan eden arkadaşların açıkça söylediği gibi, artık İstanbul şehrinin kalabalık bir şehir olması, münevver nüfusun kesif olması,

81 Feridun Fikri, 27.05.1941, TBMM 6. Dönem, 3. Yasama Yılı, 57. Birleşim, s. 211.

82 Hikmet Bey, 29.05.1934, TBMM 4. Dönem, 4. Yasama Yılı, 60. Birleşim, s. 441.

83 Mucip Ataklı, 22.01.1963, Cumhuriyet Senatosu 2. Toplantı Yılı, 30. Birleşim, s. 118.

genç ve körpe dimağlara menfi düşüncelerin telkin edilmiş olması gibi sebepler ile sıkıyönetimin uzatılmasının hiçbir mucip sebebi yoktur.”⁸⁴

Vekiller için “genç dimağlar” kavramsallaştırması, çoğunlukla üç ayrı tartışmaya dikkat çekmek amacıyla kullanılmıştır. Bunlardan ilki genç dimağların eğitilmesi ile ilgilidir. Genç dimağlar, eğitimle zenginleşecek ve güçlenecektir. Bir diğer kullanım alanı, genç dimağların çalışkanlığı ile ilişkilidir. Eğitimi için bu denli çaba harcanan ve gerekli görülen değerlerle donatılan bu gençler, memleketin ilerlemesi için çalışacaklardır. Son kullanım alanı ise, genç dimağların zarar görmesini engellemek üzerine kurulur. Genç dimağlara zarar verebilecek önde gelen faktör siyasettir. Özellikle üniversitelerdeki örgütlenme genç dimağların kirlenmesine neden olabilir. Ancak siyasetin yanı sıra, vekiller tarafından tanımlanan tüm zararlı etkiler genç dimağlar için tehlike olarak vurgulanmıştır. Dimağ, yani beyin, vekiller tarafından kullanılırken, Tablo 2.1’de de belirtildiği gibi gençlerin zeki, akıllı, okuyan, şuurlu olması gibi özelliklerine atıfta bulunmuştur. Ayrıca kullanımın bu hali, vekillerin gençleri ne kadar işlevsel gördüğüne ilişkin de önemli ipuçları sunmaktadır. Genç dimağların kirlenmesine ilişkin kaygı ise, satır aralarında, gençlerin kendileri için belirlenen amaçların dışına çıkma ihtimallerinden duyulan kaygının önemli bir göstergesidir.

Gençlerin, vekiller tarafından, hem akılla özdeşleştirilerek, hem de bir tür kahramanlaştırılıp memleketi kurtarma ya da ilerletme görevine tayin edilerek, işlevselliklerine göre sınıflandırıldığı ve değerlendirildiği gözlemlenmektedir. Bu tutumun bir yansımasına gençlerin meslek seçimlerine ilişkin tartışmalarda rastlanmaktadır. Sıklıkla ortaya çıkan tartışmalardan biri de gençlerin okuyacakları okulların gençler tarafından değil, memleket yararını gözetecek, yetişkinlerin (meclis tartışmaları durumunda vekillerin) seçmesi olmuştur. Dolayısıyla, gençlerin kendi gerçekleştirmeleri üzerine kurulu tercihlerinden ziyade, memleketin ihtiyacı olan meslekleri gerçekleştirebilecekleri okullara devam etmeleri talep edilmiştir. Eğitimin devlet tarafından karşılandığı (ya da desteklendiği) durumlarda gençlerin, memleketin faydası için çalışmasını istemek, zaten olağandır.

“Genç kabiliyetlere yer verilmesi üzerinde durulmasından da memnun oluyoruz. Sayın Maarif Vekilinin samimiyetine güveniyoruz. Meselâ arz edeyim. Maarif Bakanlığı ile diğer Bakanlıklar arasında bir koordinasyon kurmak zaruridir. Bir kaç sene Bayındırlık Bakanlığının hangi elemana ihtiyacı olacaktır, bunu evvelden bilmek lâzımdır. Diğer Bakanlıkların durumu da aynı mahiyettedir. Bu memlekette bir *münevver enflâsyonu* olduğunu kabul etmek lâzımdır. Meselâ bir kademedede üniversiteler fazla geliyor, diğer bir kademedede durgunluk hâsıl oluyor. Çin’in 200 bin Jeolog yetiştirdiğini söylersem hayret etmeyiniz. Bu memlekette ne kadar teknik elemana ihtiyaç olduğunu takdir buyurursunuz. Bunu tesbit etmek lazımdır. Bakıyorsunuz hukuk sahasında bir gelişme vardır, vaktiyle, bir şehirde on avukat varken, bakıyorsunuz 100 avukata, yükseliyor. Devlet babanın bu yüzden çok sıkıntı çekeceğini hepimiz biliyorsunuz. Devlet babanın üzerine düşecek ağırlığı düşünüyorum da doğrusu üzülüyorum. *Memleket gençliğine istikamet verirken onları kendi istedikleri yönlere değil, piskolojik ve teknik meseleler göz önüne alınmak suretiyle, onların istidat ve kabiliyetlerine göre bir istikamet verilmelidir, üniversiteler ve Teknik okullar üzerinde durmak suretiyle memleketin havasına, rengine uygun olarak dağıtılmalıdır.*”⁸⁵

84
85

Abdülhak Kemal Yörük, 19.12.1963, Cumhuriyet Senatosu, 3. Toplantı Yılı, 18. Birleşim, s. 16.
Fehmi Alpaslan, 29.11.1961, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 10. Birleşim, s. 135 – 136.

Memleket için okuyan gençler tahayyülü, mezun oldukları alanlarda çalışmayan gençlerle ilgili önemli bir kaygıyı da beraberinde getirmiştir. Şikâyetçi vekiller zaman zaman gençleri, zaman zamansa dönemin hükümetini “bu münevver ve yetişmiş” gençliği harcamakla suçlamışlardır.

“... Sınavsız üniversiteye giriş taahhütleri, programda yeni bir şekil almıştır. Üniversitelerimiz özerktir. Fakülte ve yüksek okullara alınacak öğrenciler, yurdun ihtiyacını tespit eden kalkınma plânlarına göre alınması iktiza eder. Bu ihmâl edilirse insan gücü plânlı bir şekilde yurt kalkınmasında ihtiyaca göre ayarlanmış hale gelmemiş olur. *Plânlı dönemde, üniversite ve yüksek okullara sınavsız öğrenci alınmasını hedef tutan bir program, aydınlar enflâsyonu yaratabilir...*”⁸⁶

“... Bugün ihtisas yapmak isteyen genç doktorlarımız yer bulamıyorlar ve birçok güçlüklere mâruz kalıyorlar. Bunların yetiştirilmeleri için esaslı tedbirler almak; ve bu arada bunlara ilmî araştırmalar imkânını temin etmek lâzımdır...”⁸⁷

Memleketin ilerlemesi için işaret edilen özne gençler olunca, üniversiteye ya da okuyan gençlere ayrılan kaynaklara ilişkin tartışmalar da tutanaklarda yerlerini almışlardır. Tartışmanın konusunu özellikle okullu olan gençler için merkezi bütçeden ayrılan kaynaklar ve bu kaynakların nasıl kullanıldığı oluşturmuştur. Ancak belirtmek gerekir ki, vekiller talebelere ayrılan kaynaklara hemen hiçbir dönem itiraz etmemişler, tartışmayı sadece bunların nasıl kullanıldığı konusu ile sınırlı tutmuşlardır. Üniversite sayısının ya da üniversiteye kayıt edilen öğrenci sayısının yetersiz olması, barınma koşulları ve yurtlar ile talebelere sağlanan “harçlık”ların yeterliliği hakkında tartışmalar yaşanmıştır.

Öncelikli tartışma konularından birisi üniversiteye kabul edilen ya da üniversiteye giren gençler hakkındadır. Tersten dillendirmek gerekirse, vekillerin dertlendikleri önemli konulardan biri, gençlerin üniversiteye devam etmek isteyip, kontenjan yetersizliği ya da (daha geç dönemde) sınav sisteminden kaynaklanan sorunlar yüzünden üniversiteye gidememesidir.

“Yurdun dört bucağından gelen genç lise mezunlarının pek çoğu istemedikleri fakültelere mecburen girerken, pek çok talebenin de hiçbir fakülteye kaydını yaptırmıyarak, kupkuru lise diploması ile başbaşa kalması ve memlekete, ana baba yanma dönmesi, mahcubiyeti, üzüntüsü ve ümitsizliği tarif edilemeyecek kadar ağırdır. Muhterem Bakanın vermiş olduğu rakamlardan şu netice çıkmaktadır. Orta - Doğu Teknik Üniversitesi imtihanına 3.045 talebe girmiş, neticede 600 talebe imtihanı kazanmıştır. Ankara Üniversitesi imtihanına 13.500 öğrenci girmiş, bunun 3.763’ü imtihanı kazanmıştır. Kazanamıyan talebelerin akıbeti elbette meçhule doğru gitmektedir. Bu bakımdan, yedek subaylıktan da mahrum edilen, meslek, iş ve sanatı olmyıyan bu *genç lise mezunu çocuklarımızı memleket ve millet hizmetine bir an evvel yerleştirmek için mutlak ve âcil tedbirler alınmalıdır.*”⁸⁸

İster erken dönemde olsun, isterse de daha geç bir dönemde, gençlerin üniversiteye gidememesi hem ailelerinin hem de memleketin geleceği olan gençlerin “boşa harcanması”

86 Sabri Çağlayangil, 05.02.1974, Cumhuriyet Senatosu, 13. Toplantı Yılı, 26. Birleşim, s. 379.

87 Esat Oktay, 26.02.1949, TBMM 8. Dönem, 4. Yasama Yılı, 53. Birleşim, s. 799.

88 Cevdet Geboğlu, 22.01.1963, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 30. Birleşim, s. 115.

olarak değerlendirilmiştir. Hatta, biraz cüretkâr bir analizle, vekillerin serzenişlerinin “kendi görevlerini” yerine getirememekten duydukları kaygıyı dışarvurumları olduğu bile söylenebilir.

Vekillerin bir diğer önemli gördüğü konu ise okuyan gençlere sağlanan imkânlardır. Bu imkânları iki ana başlık altında tartışmak mümkün olabilir. Bunlardan ilki, okuyan gençlerin okula devam edebilmesi için ayrılan harçlık ve yurtlar ile ilgili kaynaklarla ilişkilidir. İkincisi ise, okuyan gençleri yetiştirecek olan üniversiteye ayrılan kaynaklar ve imkânlarla ilişkilidir.

Gençlerin harçlıkları ve yurtlarının durumu önemli bir uzlaşma noktasını oluşturur. Özellikle, okuyan gençlere ayrılan harçlıkların miktarları dönemin hükümetlerine yöneltilen eleştirilerin başında gelmektedir. Hükümetler ise, özellikle bütçe tartışmalarında, gençlere yeterli miktarda harçlık (ya da bursun) hazır edilmesi konusunda vekillere sıklıkla teminat vermekte ve çalışmalarını anlatmaktadırlar.⁸⁹ Örneğin, 1967 bütçe görüşmelerinde burs miktarının artırılmaması vekiller tarafından eleştirilmiştir. İlgili bakan ise cevaben, burs alan öğrenci sayısının arttığını ve burs olarak tahsis edilen imtihan ücretlerinin kaldırıldığını belirtmiştir.

“... Durum böyle olduğu halde teknik okullarda, hukuk ve siyasal bilgiler fakültesinde teknik eleman veya hukuk adamı olarak yetiştirilecek öğrenciler için, bütçenin 14.520 nci burs giderleri maddesine konulan ödenekte hiçbir artma mevcut değildir. 41 öğrencinin teknik okulda ve 23 öğrencinin hukuk fakültesinde okutulmakta olduğu bütçenin tetkikinden anlaşılmaktadır. Görülüyor ki 1967 bütçesine konulan ödenek, sadece, halen bursla okumakta olan öğrencilere aittir. *Mevcutlara her hangi bir ilâvenin düşünülmediği ve bu sebeple daha fazla ödenek konulmadığı görülmektedir. Bu tutumu, idarenin geliştirilmesi için yüksek tahsilli elemanın çoğaltılması prensibi ile bağdaştırmak asla mümkün değildir. Bunun sebebini öğrenmek isteriz...*”⁹⁰

“... Sayın Artukmaç, mütalâasında “Burslu talebe adedinin geçen seneye nazaran değişmemiş olduğunu” ifade buyurdular. Filvaki tahsisat bakımından bu mütalâa doğrudur. Ancak, geçen sene çeşitli yüksek okullarda burslu olarak bulunan talebe adedi 501 iken, bu sene aynı tahsisat ile 614 talebemiz bulunacaktır. Bunun sebebini arz etmek isterim. Teknik okulda imtihan ücretleri kaldırıldığı cihetle, imtihan ücretlerinden mütehasıl meblâğ burs olarak tahsis edilmiş ve bu suretle 501 talebe adedi 614 e çıkarılmış bulunmaktadır...”⁹¹

Özellikle yurtdışına giden gençlerin harçlıkları, eğitimlerini etkilememesi için vekiller için önemli bir başlığı oluşturmuştur. Gençlerle ilgili (halen süren) diğer bir konu ise yurtların yetersizliğidir. Özellikle erken dönemde, üniversitelerin sayıca az olduğu ve merkezlerde toplandığı dönemde yurtların kapasitesi önemli bir eleştiri alanı olmuştur. 1940’ların sonunda yurtların yeterli gelmemesi sonucu yeni yurt ve aşevlerinin açılması için kanun teklifi verilmiş ve itirazsız kabul edilmiştir. İlgili teklifin gerekçesi, yurtlarla ilgili mecliste gerçekleştirilen tartışmaları özetler niteliktedir.

“... Öğrenimlerine, İstanbul ve Ankara gibi büyük merkezlerde toplanan Üniversite-

89 03.02.1963 tarihli Cumhuriyet Senatosu tutanağında bunların da örneği vardır. Eğitim kurumlarının masraf cetvelleri tutanaklarda ayrıntılı bir şekilde yer almıştır.

90 Sadık Artukmaç, 02.02.1967, Cumhuriyet Senatosu, 6. Toplantı Yılı, 27. Birleşim, s. 482.

91 Refet Sezgin, 02.02.1967, Cumhuriyet Senatosu, 6. Toplantı Yılı, 27. Birleşim, s. 489.

lerle yüksek okullara devam etmek üzere gelen *gençlerin* önemli bir kısmı barınma ve yeme içme ihtiyaçlarını bugün pek elverişsiz şartlar içinde temin edebilmekte ve bir kısmı ise bu imkânı bile bulamamaktadırlar. İkinci Genel Savaşın bilhassa büyük merkezlerde sebep olduğu mesken darlığı, hayat pahalılığı ve Batılı memleketlerde olduğu gibi ailelerin yanlarına küçük ücretlerle ve pansiyoner olarak öğrenci almaları şeklinde bir geleneğin de bizde henüz gereği kadar teessüs etmemiş olması ve gerek özel kişiler, gerekse bâzı dernekler tarafından kurulmuş, mazbut, ucuz, sıhî ve gençlerin öğrenimlerine endişesizce devam edebilmelerine imkân verebilecek derecede rahat yurtların ve aş evlerinin mevcut olmaması, sayıları küçümsenmeyecek derecede çok olan *gençlerin* bu gibi şehirlerde öğrenime devamlarını ya güçleştirmekte veya bunu imkânsız bir hale getirmektedir. *Memleketin irfan hayatı ve gençliğin ruh ve beden sağlığı* ile yakından ilgili bulunan bu öğrenim ve eğitim dâvamızın bir an evvel halledilmesi zamanı gelmiş ve ihtiyaç da kendisini şiddetle hissettirmiş olduğundan ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.⁹²

Yurtların düzenlenmesi ve sayılarının artırılması konusunda getirilen öneriler bir yandan gençlerin eğitimlerine devamlarıyla ilişkili kaygıları yansıtırken, diğer yandan da gençlerin uygunsuz yerlerde kalıp ahlaklarını kaybedecekleri yönündeki eleştirilerden oluşmaktadır.

“Gençlerimizi *otel köşelerinden nâmüsait mahallerden* kurtarmak için öğrenci yurtlarına da önem vermeli, bilhassa yurtlara kuvvetli bir disiplin havası hâkim kılınmalıdır. Millî Eğitim Bakanlığının bu önemli dâvaya müessir bir çare bulacağına ümitle bakmaktayız.”⁹³

Üniversitelere ayrılan imkânlar ise, gençlerle doğrudan ilişkilendirilerek tartışılan ikinci önemli konu başlığıdır. Üniversitenin hem fiziksel kapasitesi, hem de insan gücü, yani öğretim elemanlarıyla ilgili tartışmalar mecliste farklı dönemlerde gündeme gelmiştir. Üniversitenin fiziksel kapasitesinin bir parçası olan laboratuvarların durumu, derslikler gibi konular daha ikincil tartışmalardır. Ön sırada gelen iki tartışma ise, öğretim görevlilerinin yeterlilikleri ve ders kitaplarıdır. Öğretim görevlilerinin (hem sayısal, hem de akademik) yeterlilikleri hakkında, özellikle erken dönem yapılan tartışmalar sonucu, eksikleri kapatmak için tercih edilen yol yurtdışından uzmanlar getirmektir.

“... Eğitim Fakültesinin öğretim üyeleri: Öğretim üyeleri konusu, hiç şüphesiz, fakültenin en hayati yönünü teşkil etmektedir. Müstakbel fakültenin. Batılı benzerleri seviyesinde olması, kaygılarımızın başında gelmektedir. Bu itibarla, *yurt dışından davet edeceğimiz öğretim üyelerini*, her fedakârlığa katlanarak en iyileri arasından seçeceğiz. Yurt içindeki imkânlardan istifade konusunda da ölçümüz, bu seviyeyi muhafaza etmek olacaktır. Her sahada olduğu gibi, bu sahada da ilim adamı kıtlığımız malûmdur. Bu sebeple *genç istidatların* yurt dışında en iyi imkânlarla yetişmelerini de sağlayacağız...”⁹⁴

Diğer konu ise, ilkokuldan üniversiteye kadar uzanan dönem boyunca kendini hissettiren ders kitaplarının yetersizliğidir. Ders kitaplarının hem nitelikleri (özellikle içerikleri), hem de

92 Yüksek öğrenim öğrenci yurtları ve Aşevleri Kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporu, 28.04.1944, TBMM 7. Dönem, 2. Yasama Yılı, 50. Birleşim, s. 1.

93 İhsan Akpolat, 06.02.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 32. Birleşim, s. 192.

94 İbrahim Öktem, 01.12.1964, Cumhuriyet Senatosu, 4. Toplantı, 11. Birleşim, s. 246-247.

kolayca ulaşılır olmalarını sağlayan yaygınlıkları açısından eksiklikler görülmüş ve telafi edilmeye çalışılmıştır.

“Herkesçe malûmdur ki bunun için çalışan memleketimizde bir ziraat enstitümüz vardır. Bu müessesemiz bu sene daha iyi bir hale gelmiştir ve daha iyi bir hale gelecektir. Fakat *bu talebenin elinde notları yoktur. Yarın mektebden çıktıktan sonra müracaat edecekleri kitabları yoktur.* Şimdiye kadar hariçten bir çok profesörler, mütehasıslar getirildi. Şimdiye kadar bu mütehasıslardan bir istifade edilememiştir. Benim gördüğüm budur, kanaatim de budur.”⁹⁵

Cumhuriyetin erken dönemlerinden, araştırmanın kapsadığı 1980'lere kadar, genç münevverleri yetiştirmek için bulunan yollardan biri de yurtdışına öğrenci göndermek olmuştur. Erken dönemde, uzmanlık alanlarında yaşanan yetersizlikleri gidermek, sonrasında ise Batı'ya ya da ilerlemeyi –ki Batı ve ilerlemenin sıklıkla yan yana kullanıldığı gözlemlenmektedir– yakalamak için yurtdışına lisans ya da yüksek lisans seviyesinde öğrenci gönderilmesine çaba gösterilmiştir.⁹⁶ Türkiye Cumhuriyeti, yurtdışına öğrenci göndermeyi, ilerlemenin, uzmanlaşmanın ve kalkınmanın anahtarı olarak görmüştür. Dolayısıyla, öğrenci ya da öğretim elemanı yetiştirmek için yurtdışına gönderme etkili bir çözüm olarak değerlendirilmiştir.

“Muhterem arkadaşlar, ecnebi memleketlere staj için gönderilecek memurlar münasebetiyle Gümrük ve inhisarlar vekâleti bütçesinde maruzatta bulunmuştum. O mesele hakkındaki maruzatımı itmam için burada da söz almış bulunuyorum. Burada ecnebi memleketlere gönderilecek talebe mevzuubahistir. Memleketimizin Avrupa'da iyi yetişmiş insanlardan çok istifade etmiştir. Hiç şüphesiz bunun devamı lâzımdır. Harp içinde bulunuyoruz ve harp içindeki memleketlere talebe göndermenin müşkülâtı hepimizin malûmudur. Fakat Avrupa'da tahsilini ikmal edip bilgilerini, görgülerini ikmal edip memlekete bir sel gibi bu gençlerin gelmesi ve bunun sene besene devam etmesi mutlaka lâzımdır. Bu talebeyi, bazı fedakârlıklar pahasına da olsa, bilhassa teknik mevzuu üzerinde, ecnebi memleketlere göndermek ve bunlardan istifade etmek çok lâzımdır kanaatindeyim. Bazı içtimai ilimler için bu, o kadar mühim olmıyabilir. Fakat teknik terakkinin çok seri olduğu bu zamanda bu gençliği Avrupa ve Amerika'nın daimî tahavvülâtından istifade ettirmek ve memlekete avdet ettikleri zaman vatandaşların bunlardan istifade etmesi çok lâzımdır. Bu fasılda filhakika konmuş bir tahsisat olmakla beraber, bendeniz, eski senelerde olduğu gibi bu işin ehemmiyetle ele alınmasını ve kabilesi aynı miktarda talebe gönderilmesini temenni ederim. Maruzatım bundan ibarettir.”⁹⁷

Benzer tartışmalar 1960'larda da yaşanmaya devam etmiştir. Uzmanlaşmak ve kalkınmak için yurtdışında eğitim gören gençlerden yararlanma fikri, ilk 5 yıllık Kalkınma Planı'na da yansımıştır.⁹⁸ Söz alan hemen her vekil, gençlerin eğitiminin önemi üzerine yoğunlaşmıştır.

“En nihayet her şey yapacak insan oğlu olduğuna göre yarının *Türkiye'sinin genç ada-*

95 Yahya Sezai Uzay, 29.05.1939, TBMM 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 20. Birleşim, s. 361.

96 Uzmanlaşma için yurtdışına gönderilenler yalnızca öğrenci ya da öğretim üyesi seviyesindekiler değildir. Aynı zamanda memurların ya da teknik elemanların da uzmanlaşmak için gönderildiğine rastlanmaktadır. Memurlar ya da teknik elemanlarla ilgili konulara bir sonraki bölümde değinilecektir.

97 Kasım Gülek, 26.05.1942, TBMM 6. Dönem, 4. Yasama Yılı, 63. Birleşim, s. 320.

98 İlk 5 yıllık Kalkınma Planı'nı inceleyen bir çalışma için: Barış Alp Özden, 1960'larda Türkiye'nin Planlama Deneyimi (Turkey's Experience with Planning in the 1960s), 2004, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enstitüsü, (basılmamış yüksek lisans tezi).

minin yetiştirilmesi hangi yönlerden mütalâa edilmiş ve edilmektedir?”⁹⁹

“Arkadaşlar; dost acı söyler. Ben şahıslar üzerinde durmuyorum. *Türkiye’imizde yetişmiş insan kıtlığı* vardır. Bu dâvayı liberal bir görüşle kökünden halletmeğe mecburuz. Biz asırlar boyunca, insan harcamışız. Kıymetli zamanınızı almamak için teferruat üzerinde durmak istemiyorum.”¹⁰⁰

Vekillerin duyduğu en büyük kaygı, konu planlama da olunca, kalkınmak için gerekli insan gücünün eksikliğidir.

“Türkiye’yi asıl kalkındırarak olan *insan kadrosu*, muayyen bir zaman içinde yetiştirilmek üzere tesbit edilmiş değildir... Benim yaptığım bir hesaba göre bu insan kadrosunu kazanmak için öğrencilerimizi, bugünkü üniversitelerimizde değil, muhakkak surette *Batı dünyası üniversitelerine* göndermek suretiyle yetiştirmek şarttır. Bunları, oralara göndermekten asıl maksat teknik malûmat almaları değil, asıl mesele, bu memleketi değiştirecek olan zihniyet meselesidir:

Batının ilim zihniyetidir. Bu itibarla, *çocuklarımızın* her şeyden evvel bu kıymetleri alarak yetiştirilmesi şarttır. ... Bu içtimai insan kadrosunu yetiştirmek için, genç ve bilgili kimseleri muayyen bir seçme mekanizmasına tabi tutarak, kütle halinde, bunları Batı ülkeleri üniversitelerine göndermek şarttır.....

... her şevden evvel *dimağî bozulmamış*, henüz yanlış bir formasyona sapmamış *gençlerden* hareket etmek suretiyle, üniversite içinden ve *yeni mezun olmuş üniversite gençlerinden* seçmek suretiyle, senelik muayyen – memleketimizin muhtaç olduğu – *insan kadrosunu* tesbit ettikten sonra, bunu hangi imkânlarla ve hangi zamanda sağlayabileceğimizi de bir rakamla tâyin edip bu rakamı doğrudan doğruya temin etmek lâzımdır. Ben şöyle düşünüyorum; bu *gençlerin* bir kısmını iyi bir seçme ile ayırıp Avrupa’ya göndersek, iyi bir kontrol mekanizması ile tahsillerine devam eden bu insanların asgari yarısı doktorasını vererek memlekete dönecek ve üniversite camiasında vazife kabul ederek bizi tatmin edici vasıflarla eleman yetiştireceklerdir. Bu *gençlerden* bir kısmı da araştırma enstitülerinde vazife alacak, ilim adamı gibi çalışacaklardır. Bu *gençlerin* yetişmesine sarf edeceğimiz paralara karşılık bunlar bize milyarlar kazandıracaktır.”¹⁰¹

Okurer konuşmasına, gençlere ayrılacak bütçeden ve yıllar içinde nasıl dağılım sağlanabileceğinden örnekler vererek ve hesaplarını diğer vekiller ile paylaşarak devam etmiştir. Okurer’in önerisi üzerine yapılan planı anlatan Feyzioğlu, gençlerin yurtdışında eğitim almasını programlarına koyduklarını da belirtmiştir.

“Sayın Okurer arkadaşımız, *yüksek seviyede bilim adamı* yetiştirme konusunun ihmâl edildiğini söylediler. Yüksek seviyede bilim adamı yetiştirmek bakımından ilk defa olarak bu plân çok ciddi tedbirler getiriyor. Bu beş yıllık plân içinde, yalnız üniversitelerimizin araştırma elemanı ve öğretim üyesi ihtiyacını karşılamak için 3 000 tane seçilmiş Türk genci Devlet hesabına Batı memleketlerine gönderileceklerdir. Plânlama Teşkilâtımızın hazırladığı ilk müsvettede bu aded 5 000 idi. Fakat, uzun tetkikler sonucunda, Millî Eğitim Bakanı ile yapılan temaslardan neticesinde döviz imkânsızlıkları dolayısıyla 3 bin dendi. Bu 3 bin rakamını tekrar ediyorum. Bu yalnız

99 Hüsnü Dikeçligil, 07.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 4. Birleşim, s. 82.
100 Hüsnü Dikeçligil, 07.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 4. Birleşim, s. 84.
101 Cahit Okurer, 09.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 6. Birleşim, s. 161-162.

üniversitelerimiz için yabancı memleketlerde yetiştirilmelerine karar verilmiş insan sayısıdır. Bunun dışında İktisadi Devlet Teşekküllerimizin, bütün bakanlıklarımızın dışarıya gönderecekleri elemanlar vardır. Bu gitgide sayısı artmakta olan Milletlerarası teşkilât veya ikili anlaşmalardan teknik burs temini ile dışarıya gönderilen sayısız eleman vardır. Bunların katılmasıyla rakam üç binin üzerine çıkacaktır. Arkadaşımızın istediği, rakamın da üzerine çıkacaktır. Bunun üzerinde çok münakaşa olabilir. Fakat, plân böyle düşünmüş, böyle getirmiştir.”¹⁰²

Alıntıların yapıldığı tartışmalar, vekillerin memleketin geleceğini nasıl gördükleri konusunda önemli ipuçları veren (ve sembolik önemi de olan) birinci 5 yıllık kalkınma planının görüşüldüğü tutanaklardan alınmıştır. Bu bağlamda, görüldüğü üzere, devlet bütçesinin yurtdışına gönderilecek öğrenciler için düzenlenmesi (özellikle de bilim insanı yetiştirmek üzere) ya da yeniden yapılandırılması tartışmalara konu olmuştur.

Yurtdışında okumuş gençlerle ilgili önemli sorunlardan biri “kaybedilmeleri”dir. Yetişmiş, kalifiye ve okumuş gençlerin başka ülkelere göç etmesi memleketin ilerlemesinin önünde önemli bir sorun olarak görülmektedir. 1960’lardaki Almanya’ya göç furyasında, eğitimsiz yurttaşların göç etmesi alkışlanırken, okumuş gençlerin yurtdışına göçü ise en üst seviyede kaygı uyandırmıştır.

“Bugün Türk milletinin alın teri ile yetiştirdiğimiz *teknik elemanın* yabancı ülkelere işçi olarak akması, bizim gibi geri kalmış bir ülkenin ileri memleketlere yardımcı sayılmamalıdır. Sanat okullarında, meslek okullarında yetişen *genç, dinamik, kalifiye* elemanın iş için başka diyara göç etmesinden millî gelirimiz zarar görmektedir. Bu *gençlerin* yetiştirme maliyetlerini hesaplıyacak olursak yıllık zararlarımızı ve bu milletin ödediği vergi miktarından ne kadarının yabancı ülkelerin faydalandığı anlaşılacaktır.”¹⁰³

Yetiştirildikten sonra, memleketin gelişmesi için çalışması gereken gençler, yabancı ülkelere işçi olarak göç etmektedirler. Göç tercihini gencin yaptığına ilişkin bir tespit, dolayısıyla da gence bir itham yoktur. Ancak, kalkınmak için bir “araç” olan okumuş gençlerin, göç etmesinin “millî bütçe”ye zararının altı çizilmektedir. Genç, millî bütçenin, yani milletin katkısı ile yetiştiğine göre, yabancı ülkelere değil, bu millete hizmet etmelidir. Aynı dönem yapılan bir başka tartışmada, yukarıda da alıntılanan ilk Kalkınma Planı tartışmalarında da, yurtdışında okuyan gençlerin yetiştikten sonra memleketi terk edip gitmelerinden bahsedilmektedir.

“Maarif sistemimizin ıslahı arkadaşlar. Maarif sistemimizin ıslahına büyük önem verilmelidir. İlk mektepten itibaren üniversiteye kadar ıslah edilmelidir. Üniversitelerimizin bugün 4 - 5 ay tedris de bulunmaktadır. Ve verimli bir halde *gençlerimizi* yetiştirememektedir. Dünyanın her tarafında üniversiteler asgari 10 aydır. Binaenaleyh üniversitelerimize, orta mekteplerimize, liselerimize, ilk mekteplerimize çok dikkat etmeliyiz... Binaenaleyh orta mektepleri, üniversiteleri ıslah etmek lâzımdır. Saniyen. Üniversitelerimiz, mühendis mekteplerine, tıbbiyemize yatırdığımız paralar bize bir mühendisimizin, bir doktorumuzun 120 bin lira’ya mal olduğu sabittir. *Bunlardan ve-*

102 Turhan Feyzioğlu, 09.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 6. Birleşim, s. 176.

103 Bakı Güzey, 01.02.1964, Cumhuriyet Senatosu, 3. Toplantı Yılı, 34. Birleşim, s. 22. Aynı tutanakta, yabancı memleketlerde çalışmaya giden gençlere destek olmaları için konsolosluklara “genç, enerjik ve fikri takip sahibi elemanlar”ın tayin olması gerektiği “Türk Varlığını Koruma ve Memleketimizi Tanıtma Faaliyetleri” başlığı altında belirtilmiştir. İşçilerin yabancı ülkelere çalışmaya gitmesinde sorun görülmemekte, hatta bu durum desteklenmektedir.

rim alacağımız kimseler de memleketi terkedip gitmektedir. Bu arkadaşların oraya kaçma sebepleri üzerinde ısrarla durarak neden kaçtıklarını tesbit etmeli bunun önüne geçilmeli veyahut bu müesseseleri paralı hale getirip mezun olanları bir mecburi hizmete tâbi tutmalıdır.”¹⁰⁴

Gençler, bu kadar pahalıya mal olduktan sonra, ülkeyi terk etmektedirler. Gençlerin ülkeyi terk etme sebepleri yetersiz maaşlardan, uygun kadroya yerleştirilmemelerine kadar çok çeşitli “şüphelilerle” teşhis edilmeye çalışılmıştır. Elbette bu tartışmaya “olağan şüpheli” olan kadınlar da katılmıştır. Gençlerin okudukları ülkelerde evlenmeleri, hem verim almasını engelleyen, hem de Türklüğe zarar veren bir durum olarak ortaya konmuştur.

*“... 3’ncü maddede Bütçe encümeni yabancı memleketlere talebe ve stajyerler gönderilmesindeki kontrolün bir elde olmasını ve bunu Marif vekâletinin idaresini rica ediyor. Benim de bir kaç dileğim vardır. Avrupaya gidecek talebe ve stajyerlerin, imtihanında, talebe imtihanında olduğu gibi, hiç bir hususî tesire tâbi olmadan bütün vatandaşların, eğer memur ise memurların müsavi şartlar gözetmek lâzımdır. Sonra memlekete döndükleri zaman sıkı bir muayeneden geçirilerek ilim ve karakterlerinde düşüklük olanları tecziye etmek de lâzımdır. Gerek talebe ve stajyerlerin Avrupadan evlenip gelmemelerinin de temini şarttır. Çünkü arkadaşlar, büyük devletler biliyorsunuz ki uzun hedefli programlarla hareket ediyorlar. O ecnebi kızlarının içinde safiyetle bizim tabiiyetimizi kabul etmiş olanlar olabilir. Fakat o kadar hüsnü niyet sahibi olmamız da bizim vazifemizdir. *Emeli, maksadı ne olduğu belirsiz kadınla evlenip buraya gelenler burada en mühim işlerin başına geçerse biz gençliğe tevdi edeceğimiz istikbal için biraz gevşek davranmış oluruz. Bu, tehlikeli bir maceradır. Onun için Devlet parasile gidenler buraya yabancı bir kadınla gelmemeli ve bir Türk kızı ile evlenmek mecburiyetinde kalmalıdır...”¹⁰⁵**

Üniversite mezunlarının mezun olduktan sonra iş bulması, eğitimle birlikte tartışılan bir konudur. Dolayısıyla meslek seçimlerinin istihdama uygun yapılması konusu vurgulanmıştır. Diplomalı gençlerin ya da münevver gençlerin işsizliği bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

Okuyan gençler tartışması ilköğretimden üniversiteye kadar vekillerin gündeminde olmuş, tüm dönemleri keser şekilde gençlikle ilgili ana konu olmayı sürdürmüştür. Eğitim şart söyleminin şans eseri bu denli popüler ve yaygın olduğu düşünülemez. Zira gençler, eğitim aracılığıyla, memleketi geliştirecek ve kurtaracak olan adres olarak tartışmalarda yer almışlardır. Bir yandan ülkeyi geliştirmelerini sağlayacak yeterli donanımına sahip olmalarını sağlamak için gerekli kaynakların ayrılmasına önem verilmiştir. Bu çaba, gençlerin yurtdışına gönderilmesinden gençlere “harçlık” adı altında bursların merkezi bütçeden ayrılmasına, üniversitelerde eğitimin iyileştirilmesi için yabancı uzmanların getirilmesinden, gençlerin kalacağı yurtların yapılmasına ya da sayılarının arttırılmasına kadar pek çok farklı konuya yayılmaktadır. Okuyan gençlerin merkezinde yer aldığı bir başka tartışma ise, mezun gençlerin durumudur. Mezunların nerede “kullanılabilecekleri”, memlekete katkısı ve yeterlilikleri öncelikle memleketin ilerlemesi ve kalkınması başlığı altında, hemen ardından da fedakârlıkları, deneyimsizlikleri, vatanseverlikleri gibi başlıklar altında derinlemesine tartışılmıştır. Gençlerin hareketliliği, özellikle göç etmesi, iki ana başlık üzerinden tartışılmıştır. Bunlardan ilki, eğitimini, özellikle devlet bursu ile, yurtdışında almış gençlerin yurtdışında

104 Hazım Dağlı, 07.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 4. Birleşim, s. 80-81.
105 Kâzım Karabekir, 22.05.1939, 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 14. Birleşim, s. 154.

kalması ve eğitimini Türkiye’de almış özellikle teknik elemanların yurtdışına gitmesi konularında duyulan kaygıların ifade edilmesidir. Her iki durumda da, yetişmiş ve “işe yarayacak” işgücünün kaybindan endişe duyulmaktadır. Gençlere biçilen görev “memleketi ilerletme” olunca, eğitimin niteliği de ilerleme ve kalkınma söylemine uyum sağlayan ve istihdam politikaları ile ilişkilendirilen bir zihniyet çevresinde şekillenmiştir. Dolayısıyla eğitim, işgücü ihtiyacını karşılayacak ya da karşılaması beklenen bir fonksiyonu üstlenmiştir.

2. 4. Çalış(k)an Genç

Okullu genç ve çalış(k)an genç arasında hem memleketin talepleri ve ihtiyaçları, hem de gençlerden beklenenler bağlamında yakın bir ilişki vardır. Okuyan, eğitim gören, beceri edinen ve uzmanlaşan gençlerin, Türkiye’nin ihtiyaçlarını karşılayarak modernleşmesine ve kalkınmasına hizmet edecekleri söylenmektedir. Dolayısıyla, gençlerin öncelikle kendi tercih ettikleri mesleklerden ziyade (kendini gerçekleştirmelerine olanak sağlayacak meslekler yerine), ülkenin ihtiyaç duyduğu meslekleri ve/ya işleri tercih etmeleri önerilmekte, hatta bunda ısrar edilmektedir. Tablo 2.1.’deki sıfatlarda işe yarayan, memlekete faydalı ya da kendini vatanına adayan, idealist ve çalışkan ya da çalışma kabiliyetinin izi sürülebilir.

“... Müesseselerin, politik maksatlarla istismarı havasından uzaklaşmak suretiyle ileri ve medenî bir Türkiye yaratmanın yapıcı kudretini elinde bulunduran Sanayi Bakanlığı ile ona kardeş Enerji ve Tabii Kaynaklar ve Köy İşleri Bakanlıklarının genç, dinamik, gayretli ve fedakâr Bakan ve değerli mesai arkadaşlarına hizmetlerinden dolayı teşekkürlerimizle en iyi dilekelerimizi takdim ederken, bütçenin hayırlı ve uğurlu olmasını dileriz...”¹⁰⁶

“... Bu politika tam olarak ele alındığı ve gerekli imkânlar verildiği takdirde genç ve dinamik hariciyemizin bu sahalarda da müsbet işler yapacağına kaaniim...”¹⁰⁷

Çalışkanlıkla elele giden bir diğer özellik de disiplinli, vazifeperver, sorumluluk duygusu sahibi olmaktır. Ancak tüm bu özellikler ehil, kalifiye ve iyi yetişmiş¹⁰⁸ olmayınca beklentileri karşılamayabilir. Bu yüzden, gençlerin, ülkenin gereklerini karşılayabilmesi için iyi bir eğitim alması gerekir. Önceki bölümde de belirttiğimiz gibi, gençlerle ilgili ana konulardan biri iyi bir eğitim almasıdır. Gençlik ve eğitimin eşleştirilmesi, aynı zamanda yaşam döngüsünün bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Gençler, eğitimlerini tamamladıktan sonra, istihdama katılacak, kalkınmaya ortak olacak ve nihayetinde emekli olarak görevlerini tamamlayacaklardır. Tekniker yetiştiren yüksek okul öğrencilerinin, taleplerinin karşılanması için yaptıkları eylem sonucunda sınavlara girmemeleri, sadece kendi hayatları için değil, aynı zamanda memleket için de bir kayıp olarak değerlendirilmiştir.

“... Böylece de iş tamamen çığırından çıkmış ve bir çok vatan evlâdını imtihanlarına girmemek suretiyle bir yıllık emeklerini feda etmelerinden de ileri giderek hayatlarıyla oynamaları derecesine kadar getirmiştir. Tabii bu arada memleketin bu gençlerden beklediği hizmet ve taze insan gücü de, o nisbette heba olmuştur....”¹⁰⁹

Aynı konuşmanın devamında, gençlerin eğitimlerini tamamlamalarının memleketin kalkın-

106
107
108
109

Fehmi Alpaslan, 01.02.1965, Cumhuriyet Senatosu, 4. Toplantı Yılı, 36. Birleşim, s. 941.

Hıfzı Oğuz Bekata 01.02.1965, Cumhuriyet Senatosu, 4. Toplantı Yılı, 36. Birleşim, s. 989.

1980’lerde iyi yetişmiş olma hali için, eli çantalı kullanılmıştır. Buradaki eli çantalı olma hali, girişimciliğe referans vermektedir.

Zerin Tüzün, 03.11.1966, Cumhuriyet Senatosu, 6. Toplantı Yılı, 2. Birleşim, s. 46.

ması için ne kadar önemli olduğuna değinilmiştir.

“... ortada çok açık olarak bilinen bir husus vardır ki o da; Tekniker okullarında yetişmekte olan gençlerin bugün teknik kalkınma isteğimizin oturtulacak ana temellerinden biri olduğudur...”¹¹⁰

Cumhuriyetin erken döneminde, memleket, gençlerin “genç cumhuriyeti” ileri götürmesine ve medeni milletleri yakalamasına ihtiyaç duyar. 1950’lerden sonra ise, gençlerin görevi memleketin kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Dolayısıyla, memleketin ihtiyaç duyduğu konularda meslek seçmeli ve bu konularda uzmanlaşmalıdırlar. Uzmanlaşan gençler gurur duyulacak ve memlekete katkı sağlayan bireylerdir.

“... bu müessenin başında *ihtisas sahibi Türk gençleri vardır...*”¹¹¹

Her ne kadar gençlerin uzmanlaşmasına 1930’lardan itibaren önem verilse ve yurtdışına eğitim için gönderilmelerine ilişkin tartışmalar mecliste yapılırsa da, mesleki anlamda uzmanlaşmalarına verilen önemin 1950’ler, hatta 1960’lar ile arttığını gözlemek mümkündür. Gençlerin uzmanlaşmaları için özel çaba sarfedilmiş, dışarıdan uzmanlar getirilmiş ya da dışarıya eğitim için memurlar gönderilmiştir. Her ne kadar uzmanların gönderilmesi ve killerin çoğunluğu tarafından desteklense de, arada üniversiteden mezun olduktan sonra yurtdışına eleman gönderilmesi konusunda sorular sorulmasına da neden olmuştur. Memleketin “yetişmiş” gençlik ihtiyacı Türkiye’deki üniversitelerde daha fazla gencin okuması sağlanarak, yabancı ülkelere uzman yetiştirmek üzere gençler gönderilerek ya da Türkiye’ye yabancı uzmanlar getirilerek çözülmeye çalışılmışsa da, mezuniyet sonrası, “memur olarak atanan” gençler için de meslek içi eğitim tartışması gündeme gelmiştir. Her ne kadar uygulamaya dönmüş olsa da, tartışmasız bir süreç yaşandığını söylemek güçtür.

“... Memurlar esasen memuriyete tayin edildikleri vakit lâzımgelen kifayete sahip olmalıdırlar. Yoksa memuriyete tayin edildikten sonra kendisine vazifesini bildirecek mektepler, kurslar açmak ne dereceye kadar doğrudur bilmem. Bu gün memleketimizde lise, orta mektep tahsili görmüş bir çok gençler var. Bilhassa ziraat mekteplerinden bir çok efendiler yetişmiştir ki bunların âli kısmı olmadığı için mektepten çıkar çıkmaz muhtelif yerlerde muallim veya memur oluyorlar...”¹¹²

Yukarıda da görüldüğü üzere, zaten eğitim almış birinin, tayin edildikten sonra da eğitime ihtiyaç duyması kolayca kabul edilen ve anlaşılabilir bir durum olmamıştır. Yurtdışından uzman getirmeye ya da yurtdışına mezun veya memurları göndermeye bütçe ayrılmıştır. Yurtdışına gönderilen memurların, özellikle teknik gelişmeleri takip etmeleri ve memleketin ilerlemesine katkıda bulunmaları beklenmiştir. Ancak gençlerin uzman olmasına yüklenen değer, sıklıkla, gençliğe yüklenen deneyimsizlik hali ile bir tezat oluşturmuştur.

1960’larla beraber çalışan gençlerin kalkınmaya etkisinden ilk 5 yıllık Kalkınma Planı’nda ve tartışmalarında da bahsedilmiştir. İronik olan ise, bir yandan uzmanlaşmaları için gençleri yurtdışına okumak için göndermeye çalışan vekillerin,¹¹³ aynı anda, gençlerin yazdığı raporları şiddetle eleştirmesidir. İlk 5 yıllık Kalkınma Planı’nın görüşmelerinde, 7 Kasım

110 Zerin Tüzün, 03.11.1966, Cumhuriyet Senatosu, 6. Toplantı Yılı, 2. Birleşim, s. 48.

111 Berç Türker, 07.07.1939, TBMM 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 37. Birleşim, s. 182.

112 Kitapçı Hüsnü Bey, 29.04.1933, TBMM 4. Dönem, 3. Yasama yılı, 43. Birleşim, s. 130.

113 Bir önceki bölümde, Kalkınma Planı’nda okuyan gençlerden nasıl söz edildiğini tartışmıştık.

1962’te, Kalkınma Planı okunduktan sonra vekiller söz almış ve plana ilişkin görüşlerini ve eleştirilerini sunmuşlardır. Vekillerin bazıları görüşlerini sunarken, planın içeriğini eleştirmekle kalmamış, raporun gençler tarafından yazıldığı için yetersiz kaldığını belirtmiştir.

“Acaba plân sarf edilen mesai nisbetinde muvaffak olmuş mudur? Bu kadar mesaiye göre daha iyisi yapılmaz mı idi?

Umumi kanaata göre, Plân dayandığı nazariyeleri kuvvetli, fakat memleket realitelerine hakkiyla vakıf olmiyan *genç ve tecrübesiz elemanlar* tarafından hazırlandı.”¹¹⁴

“Diyoruz ki, plân yapılırken Türkiye’nin durumu ele alınmış mıdır? Bu da plânı yapan *arkadaşların tecrübe meselesi* ile ilgilidir. Biz bu fikrimizi açıklarken, aklımıza şu geliyor. Bugün, 87 yaşında bulunan eski Amerikan Reiscumhuru Herber Hoover çiftliğinde yaşamaktadır. Gönül arzu eder ki, Amerika’da olduğu gibi, bizde de *tecrübeli insanlar* çiftliğine çekilsin *gençleri* irşat etsinler. Türkiye; böyle, *gençleri* irşat edecek *tecrübeli* insanların irşatçılığından mahrumdur. Bu bakımdan da meselelerde muvafakiyet sağlanamıyor....

.... Arkadaşlar, *arkadaşlarımı kınamam*. Yalnız bir plân yapılırken *tecrübe esastır*. Meselâ koca Mimar Sinan der ki çıraklık devrimde Şehzade Camiini, kalfalık devrimde Süleymaniye Camisini, ustalık devrimde ise Selimiye Camiini yaptım. Buna göre yetişmesini yani hayatını çıraklık, kalfalık ustalık diye üçe ayırmış olur. Elbete Sinan’ın eserlerinin en muhteşemleri ustalık devrindeki Selimiye Camiidir. O halde, insanlar kendilerini yetiştirdikten sonra ustalık devirlerinde çok güzel plânlar yapıyorlar ve en güzel eserlerini veriyorlar. Ben *plânlamacı arkadaşların yaş durumlarına* bakıyorum, acaba diyorum; bu arkadaşlarımız plânı yaparken cemiyetin akışını, gerçeklerini, tarihî seyrini, sosyolojik durumunu, halk psikolojisini kavrar durumunda mıdırlar? Maalesef bu kifayette göremiyorum. Arkadaşlar, şunu ifade edeyim ki, bizim memleketimiz yönünden Mimar Sinan’ı misal verdiğime göre, bu *genç arkadaşlarımızın* tamamıyla Türkiye gerçeklerini tanıyıp duruma olmadiğini ben de anlıyorum. Bilhassa bir plân yapılırken, memleketin bünyesi ve gerçekleri ile tarih içindeki akışını mutlak surette nazarı itibara almak lâzımdır....

.... Şu halde bir şey yapalım diyorsak, *yaşlıların tecrübeleriyle gençlerin enerjilerinin* birleşmesinden bir kuvvet doğacağına inanmak lâzımdır. Aksi takdirde iyi ve müspet sonuçlara ulaşamaz. Bu bakımdan, plânlama yapılırken ben isterdim ki, bu plânı yapan arkadaşlar, *memleketin muhtelif işlerinde saç ağartmış tecrübeli insanlarla, genç, dinamik insanlardan teşekkül etsin* ve bu memleketin gerçekleri, realiteleri göz önünde tutularak plân hazırlansın...

... *Plânın tümünü hazırlıyan arkadaşlarımız, tecrübe bakımından, memleketin ihtiyaçlarını aksettirme bakımından tam mânasiyle kuvvetli değillerdir*”¹¹⁵

Yukarıdaki alıntılarda da açık olduğu üzere, genç olma hali tecrübesizlikle eşleştirilmiştir. Dahası, gençleri ilgilendirecek bir kalkınma planının, gençler tarafından yazılmasına “ihtiyaçları” doğru tespit edemeyecekleri iddiası ile sert eleştiriler getirmişlerdir. Aslında, “Gençler memleketin ihtiyaçlarını bilmez” argümanını dayandırdıkları bir zemin de yoktur. Yaşlıların, kendi deneyimleriyle tecrübelilerin, gençlerden daha iyi bileceğine ilişkin bir sav öne

114 İzzet Gener, 07.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 4. Birleşim, s. 59.

115 Hüsnü Dikeçliçil, 07.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 4. Birleşim, s. 82-83.

sürmüşlerdir. Üstüne üstlük, işi yapmak gibi bir niyetleri olmadığı, sadece “yönlendirmek” istedikleri de metinlerden okunabilir. Görüşmeler ertesi gün de devam etmiş ve başka iki vekil gençleri savunurcasına gençlere teşekkürlerini sunmuştur.

“... Devlet hizmetlerini omuzladıkları andan itibaren bu lüzum ve zarureti takdir ve takibeden Devrimcilerimizle, *medeni âlem otoritelerinin takdir ve güvenini üzerlerinde toplayan genç uzmanlarımıza* ve bu hayati eserde vazife almış olan bütün personele, himmet ve gayretlerinden dolayı, yüksek huzurlarınızda şükranlarımı arz etmeyi borç bilirim...”¹¹⁶

“*Kendilerini mevzua bihakkin hasretmiş yıllarca emek vermiş genç ekonomi uzmanlarının* hazırladıkları eseri gelecek aydınlık günlerimizin bir müjdecisi sayarak bilgilerini ve güçlerini harcayan *idealist iktisatlılarımızı* muhabbetle selâmlıyarak zamanın dar ölçüleri ve kendi gücüm ölçüsünde görüşlerimi arz etmek için söz almış bulunuyorum.”¹¹⁷

Her iki vekil de, gençlere teşekkür ederken, konularında uzman olduklarından ve uzmanlıklarının tanındığından bahsetmiştir. Görüldüğü üzere, uzmanlık ve tecrübe arasında bir çekişme yaşanmaktadır. Gençleri eleştiren vekiller meşruiyetlerini deneyim üzerine kurarken, gençlere teşekkür eden vekiller ise söylemlerini çalışkan gençlerin konu hakkındaki “bilgileri”ne dayandırmışlardır.

“Teşkilât mensuplarının çalışmaları, liyakatları bakımından çeşitli endişeler, çeşitli tenkidler ileri sürüldü. Devlet Plânlama Teşkilâtının devamlı *uzman* kadrosunda hakikaten *genç yaşta birçok uzman* arkadaşlar vardır. Fakat yaş vasatisinin Millet Meclisi yaş vasatisinin çok altında olduğunu iddia etmek mümkün müdür bilmiyorum? Kaldı ki, Amerikan eski Cumhurbaşkanı Hoover’dan, çeşitli ediplerden birçok sözler nakledildi. Bunların karşısına Türk sağduyusunun güzel bir örneği olarak söylenmiş âbideleşmiş bir atasözü ile çıkmak kabildir. “Akıl yaşta değil, baştadır.” *Tecrübe* denilen şeyin tarifi nedir? Günün 24 saatinde yapılan işi bir ömür boyunca tekrar etmek bu her zaman tecrübe sahibi olmak demek değildir, her halde. Bir insan *genç* olur, ama, daha geniş görüşlü, daha geniş ufuklu olabilir. Daha geniş ufuklara bakmasına tesir edecek, buna yardım edecek kültüre sahip bulunabilir. *Uzmanlarımızın* içinde, yalnız Batı kültürü almış olanlar değil, bilgileri ile geniş görüşlülüğe sahip, bu memleketin gerçeklerini iyi bilenler, bu memleketin, topraklarının meselelerini iyi bilenler, ilim ile en doğruyu bulanlar vardır. Gerçekçi gözle hâdiselere bakmasını bilen insanlardır. Bu *genç uzmanları* yakından bilen Sayın Akif Eyidoğan ‘ı işahadetmek isterim. Tecrübesi ile bu arkadaşları benden iyi tanıdığını ve beni teyidededeceğini zannediyorum. Çünkü kendisi bunlarla temasa geçmiştir.

Muhterem arkadaşlar; *yaş mevzuunda insanların gücünü ölçmeye kalkarsak*, korkarım ki Anafartalar’da Mustafa Kemal’in, hattâ Samsun’a ayak basan Mustafa Kemal’in, İstanbul’u fetheden Fatih’in yaşını, senatör olmak yaşı ile mukayese ettiğimiz zaman çok düşük olur. Milletvekillerinin yaş vasatisiyle mukayese ettiğimiz zaman bu çok düşük olur. Hattâ, Plânlama Teşkilâtı mensuplarının yaş vasatisini mukayese ettiğimiz zaman çok düşük olur ve bu işi nasıl yaptılar demek mümkün olur. *Bir kısım ar-*

116

Fehmi Alpaslan, 08.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 5. Birleşim, s. 125-126.

117

Niyazi Ağırnaslı, 08.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 5. Birleşim, s. 131.

kadaşların yaşlarının çok küçük olduğundan hareket ederek, tecrübesiz olduklarını ifade etmek zannediyorum ki çok haksız bir görüş olur.”¹¹⁸

Sahneye toparlayıcı olarak çıkan Feyzioğlu ise konuşmasında hem gençlerin uzmanlığı konusunda güvence vermekte, hem de genç oldukları için eleştirildiklerinin altını çizmektedir. Genç olmalarının ürettikleri işe olumsuz değil, geniş görüşlü, geniş ufuklu olmak gibi katkılarının olabileceğinden bahsetmektedir. Mecliste gençleri, uzmanlık ve yeterlilik bağlamında destekleyen ender konuşmalardan biri olsa da, tecrübe ile ilgili söyledikleri biraz şaşırtıcıdır. Gençliğe bu denli güven duymasına rağmen, tecrübe argümanını yıkmaya çalışmamış; aksine gençlerin de “uzmanlık”larından ötürü tecrübeli olduklarını iddia etmiştir.

Yurtdışına gönderilenler ya da uzman getirtilip eğitilenler ile ilgili en önemli kaygılardan biri “yetişmiş” gençleri kaybetmektir. Bu endişelerin başında da, giden gençlerin geri dönmemesi gelmektedir.¹¹⁹ Bir diğer kaygı ise, yetişmiş gençlerin geldiklerinde kadro bulamaları ya da kadro bulmalarına rağmen kamuda çalışmayı tercih etmemeleridir. Sadece yurtdışında teknik eğitim alan değil, Türkiye’de de yetişen üniversite mezunu gençlerin çalışma hayatına nasıl katılacakları ve memleketin kalkınmasına nasıl katkıda bulunacakları da değişken ve çok yer tutan bir tartışma konusu olmuştur. Öncelikli tartışma, üniversite mezunu gençlerin iş bulup bulamayacağı hakkındadır. Münevver gençlerin “işsiz” kalması ya da kadro bulamamasına önemli bir kayıp olarak bakılmıştır.

“... Bir defa yetiştirilmiş okadar muallim vardır ki, hâlâ bunlar yer bulunup yerleştirilmiş değillerdir ve hâlâ boş yer arıyan öğretmenler vardır. Yetişmiş olan bu gençler henüz yerleştirilmemiştir...”¹²⁰

“... Liselerimizde talebenin azalmasına itlak ile sevinmiyoruz. Böyle bir şey bahis mevzuu değildir. Yalnız, lise tahsili yapan çocuklarımız Üniversite tahsiline namzettirler ve Üniversite tahsilini bitirdikten sonra da çocuklarımız memlekette muayyen birtakım işlere namzettirler. Üniversitelerimizin ve yüksek okullarımızın yetiştirdiği gençlerle hayatın taleplerini ayarlamak mecburiyetindeyiz. Elbette bir gün liselerimizin talebesi çok daha yükselecektir, elbette bir gün Üniversitelerimizin verimi çok daha artacaktır. Fakat oradan yetişecek gençlerin hayatta sefalet çekmemelerini düşünmek, onlara yer, iş düşünmek de Hükümetinizin vazifesidir. Binaenaleyh ayarlamayı kolaylaştıran bir vaziyeti arzetmiş bulunuyorum. (Doğru doğru sesleri)...”¹²¹

Devletin, kamunun, yetişmiş ve üniversite mezunu gençlere (vekillerin deyişle insangücüne) iş imkânı tanınmasının kalkınmaya katkıda bulunacağı önemli argümanlardan biridir. Tüm bu kaygılara rağmen, vekillerin bazıları da gençlerin diplomalarını alır almaz devlette kolay para kazanma peşine düştüklerine ilişkin eleştirilerini dile getirmişlerdir. Üniversiteden zamanında mezun olmayan gençler ya da üniversite diploması ile kamuda iş bulma planları yapanlar (yaptıkları varsayılmaktadır) “kolay yoldan para kazanmayı istiyorlar” eleştirisi ile karşı karşıya kalmaktadır.

“... İktisadi gelişmemize her vatandaşın gücü yettiği nisbette emek vermesi lâzımdır. Biz henüz bu dâvaya hiçbir taraftan el atmış değiliz... Devlet kapısına dayanma ve

118 Turhan Feyzioğlu, 09.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 6. Birleşim, s. 171.

119 Gençlerin yurtdışına gönderilip geri gelmemeleri konusu “okuyan gençler” bölümünde tartışılmıştır.

120 Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 29.01.1951, TBMM 9. Dönem, 2. Toplantı Yılı, 36. Birleşim, s. 456.

121 Tahsin Banguoğlu, 02.02.1949, TBMM 8. Dönem, 2. Yasama Yılı, 40. Birleşim, s. 9.

oradan kolay ve çalışmadan kazanma, münevverlerimizin tarihî gelenektir. ... Üniversitelerden çıkmak yolunda olan gençlerimizin çoğu da, ya ailelerinin varlıklarına veya cemiyetin çeşitli yardımlarına dayanarak, öğrenim; devrelerini mümkün mer-tebe uzatmak, gençliğin hararetili yıllarının huzur ve rahat içinde geçirmek peşin-dedirler. Diplomayı bir kolay geçinme ve rahat yaşama, bol kazanma vasıtası olarak elde etmek bizde kökleşmiş kötü bir zihniyettir... Hepimiz çalışmadan, emeğimizi ve gücümüzü harcamadan, maharet ve ehliyetimizi göstermeden kolayca kazanmak isteğindeyiz.”¹²²

Yukarıdaki alıntıda görüleceği üzere, gençlere 2 temel eleştiri yöneltilmiştir. Bunlardan ilki, ailelerinin (dolayısıyla da milletin) ya da cemiyetin (dolayısıyla yine milletin) kaynaklarını kendi rahatları için kullanmakta ve üniversiteden zamanında değil, okulu uzatarak mezun olmaktadır. Eleştirinin zemini, sorumluluklarını hiçe sayan bu gençlerin memleketin iktisadi gelişmesine katkı yapmak yerine, kendi rahatlarına bakmaları, tembellik etmeleridir. Tembelliklerinin bir parçası olarak, bu gençler, diplomalı oldukları için, devlet kapısında kolayca iş bulmayı ummakta ya da bulacaklarını bildiklerinden çaba harcamamaktadırlar. Hem çalışkan olmamayı (üniversiteyi uzatarak), hem de devlet kapısından kolay para kazanmayı tercih ettikleri için, bu gençler, davaya ihanet etmektedirler. “Devlet kapısından kolay para kazanma” ya da “iş hep devlette arama” eleştirisi, dönem içinde vekillerin gençlere ilişkin perspektifindeki değişimi göstermektedir.¹²³ “Aman münevver gençleri kaçırmayalım” düsturundan, “devlet gençlere iş bulsun ki toplumsal patlama olmasın” diline geçişte gençlerin çalışkanlığına yüklenen değerler de değişmiştir. Her ne kadar genç işsizliği tüm dönemleri kesen bir sorun olarak kalsa da, vekiller tarafından değerlendirilişi ve gençten/devletten beklenen beceriler ve özelliklerde dönüşüm yaşanmıştır.

“... Tasarruf maksadiyle verilmiş olan bu karar münhal olan memuriyetlere kimsenin tâyin edilmemesi şeklindedir. Devlet kapısını sınıksız kapamak suretiyle vatandaş bağlayan bu karar iki seneden beri yüksek mekteplerden çıkan gençlerimizi cidden müteessir etmiştir.

Şimdiye kadar bütün yüksek mekteplerden çıkan gençlerimizin yegâne ümidi memuriyette idi ve halen de böyledir. Elyevm cari olan teamülümüzde de böyledir. Çünkü yüksek okul talebelerinin % 80 i memuriyete intisabederdi. İki seneden beri vaziyet çok elimdir, hele fakir olanlar âdeta sürünüyorlar. Binaenaleyh Meclisi Alinin bir geçici komisyonunda Tekaüt Kanunu müzakere edilmektedir ve iki aya kadar huzurunuz gelecek olan bu kanun mevkiî tatbika geçtiği zaman birçok memuriyetler açılacaktır. Geçen seneden beri çıkan yüksek okul talebelerini münhal bulunan bâzı memuriyetlere yerleştirelim ve bu seneden itibaren bundan sonra çıkacak talebeleri Devletin yerleştirmek mecburiyetinde olmadığını ilân edelim. Bu suretle okumakta olan talebelerimiz ona göre vaziyetini tesbit eder ve Hükümetten de iş istemeye hakkı olmaz.

Bugün açıkta olan yüksek tahsil görmüş gençliği bu suretle himaye etmek, gerek Meclisi Âlinin ve gerekse Hükümetin meşgul olacağı kadar mühim bir iştir. Bunları, sefaletleri yüzünden, her hangi menfi bir ideolojiye kaptırmamak lâzımdır. Bendeniz bu noktai nazardan bu işin üzerinde durulması lâzımdığı kanaatindeyim.

Muhterem Şemsettin Günaltay Hükümetinden bu gençlerin sefaletine nihayet ver-

122 Suphi Gürsoytrak, 01.02.1964, Cumhuriyet Senatosu, 3. Toplantı Yılı, 34. Birleşim, s. 40-41.

123 Elbette dönemin demografik değişimleri de etkili olmuştur. Ancak bu değişime ilişkin detaylı bir inceleme başka bir araştırmanın konusu olacaktır. Bu çalışma vekillerin gençlere ilişkin vurguladıkları ana temalarla sınırlıdır.

mek için icabeden tedbirin alınmasını bilhassa rica ederim...”¹²⁴

Vekillerin gözünden, erken dönem cumhuriyette, münevver genç işsizliği devletin, memleketin ilerlemesi (kalkınması) için, çözmesi gereken bir sıkıntı iken, 1980'lere gelindiğinde genç işsizliği artık yalnızca devleti değil, tüm toplumu ilgilendiren “toplumsal bir sorun” haline gelmiştir.

“... Özellikle gençlerimizin, işsizlik gibi korkutucu sorunla karşılaşması kendilerinde ve toplumda büyük sıkıntıların doğmasına sebep olacak niteliktedir, işsizlik baskısı altında gençleri bırakmak, toplumsal patlamalara davetiye çıkarmak anlamına gelir. Gençlerimizi suçlayıcı tutumlar içine girmek yerine, işsizlik sorunlarına çözüm bulmak, onlara sorumluluklar vermek devletin görevidir; gençlerimizin de hakkıdır...”¹²⁵

Vekiller gözünden, gençlerin çalışma hayatında bulunmaları ile ilgili diğer konulardan biri de maaşlarıdır. Gençlerin maaşları, hem “kendilerine bir hayat kurabilmeleri”, hem de milletin değeri olan gençlerin kamuda çalışmaya devam etmesi için önemli etken olarak görülmüştür. Yetişmiş gençlere verilen maaşların, kendilerine bir hayat kurlmalarına yetmediğinden, bu yüzden de kamudan ayrılıp özel sektörde çalışmaya başlamalarından yakınan vekiller, çoğunlukla, gerekli düzenlemelerin yapılmasını talep etmektedirler.

“... Tabiidir ki bu şekilde birden daha yüksek maaşa geçecek olanlar memleketin en güzide evlâdları olacaktır. Eğer memleketin idare mevkileri güzidelere verilirse şüphesiz ki en çok istifade temin edilmiş olur. Fakat memleketin güzide evlâdlarına idare kapılarını açmaz da kaparsak zannederim ki memleket için hayırlı olmaz. Mevcud kadro, bize getirilmiş ve bu kanuna bağlanmış bulunan kadrolar bu kapıları tamamen o gençlere kapıyor. Arkadaşlar, idare meselesi için Dahiliyenin esası şudur: Yüksek mektebden yani mülkiye veya hukuktan mezun olanlar evvelâ maiyet memuru olarak almıyor. Burada bunlar için 25 liralık, bir de 30 liralık kadro koymuşlardır. Yüksek mekteb mezunları 30 lira ile tayin edilirken 25 liralık kadro nerde kalır? Hiç bir yüksek mekteb mezunu 25 liraya gelir mi? Haydi maiyet memuru olduğu gibi nahiye müdürlüğüne de gönderilebilir diyelim. Fakat ihtisas yapmışsa 35 liralık nahiye müdürlüğü yok ki gitsin. 35 liralık maiyet memurluğu da yoktur. Bu adam ihtisas yapmış ve lisan öğrenmişse 40 liralık maaş vermek icab edecek. O vakit te bunu almak için kadro yoktur. Bu hal güzidelere için dahiliye, meslek kapılarını kapıyor. Bütçe encümeni bunu tedkik etsin. Hattâ ihtisas encümeni tedkik etse daha iyi olur. Bu yolu açmalıyız...”¹²⁶

Zira yetişmiş gençlere “düzgün” maaşlar ödenmediğinde, yerlerine gelen vasıfsız gençler milleti kalkındırmak için gerekli ve yeterli özelliklere sahip olamayacaklardır. Gençlerle ilgili bir diğer kaygı ise yükselme olanaklarının sınırlı tutulmasıdır. Genç neslin, çalışmaya başladıktan sonra, yaşlılar (emeklilik yaşı gelmiş olanlar) tarafından engellenmesi kamuda çalışmayı tercih etmemelerine neden olmaktadır. Ayrıca, gençlere yüklenen olumlu değerler yüzünden, sıklıkla kadroları gençleştirmekten ve bunun kalkınmaya ya da ilerlemeye sağlayacağı katkılardan bahsedilmektedir.

124
125
126

İbrahim Arvas, 21.02.1949, TBMM 8. Dönem, 4. Yasama Yılı, 48. Birleşim, s. 61-62.
Kenan Süzer ve 38 arkadaşının soru önergesinden, 25.10.1988, TBMM 18. Dönem, 2. Yasama Yılı, 16. Birleşim, s. 380.
Galib Pekel, 14.06.1939, TBMM 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 26. Birleşim, s. 169.

"... Son iki yıllık sakat ve maalesef biraz da keyfi tatbikat neticesi *hariciyemizin kıymetli genç elemanları şevk ve ümitlerini kaybetmiş bulunmaktadır. Kalite bir tarafa itilmiş, kantite ile iş görülmüştür. Bunu düzeltmek, gençlere imkân tanımak lâzımdır...*"¹²⁷

"... Biz eğer inanıyorsak ki, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun başında muvazzaf kadrodan bir son dereceye gelmiş memur bulunması yerine; *dinamik, genç, dünya görüşü olan, kitabı olup ne idüğü belli...* (A. P. sıralarından müdahaleler.) *...hiç değilse varlığının, fikrî varlığının, bilimsel varlığının, sanatsal varlığının tipi belli olan bir insanın, gelip de haber üretmesine, kültür üretmesine ve bu ülkenin insanlarını kültüre, habere ve birbirleri ile uyum halinde yaşamasına gerçekten imkân verecek bir müdüre ihtiyacımız olduğu için biz bunu getirdik...*"¹²⁸

Gençlerin uzmanlaşmaları ve çalışkan olmaları beklentilerinin dayandığı temel "milletin kalkınmasıdır". Bu yüzden vekillerin konuşmalarından, özellikle, erken dönemde münevver gençlerden beklentilerinin fedakârlık olduğu görülür. Vekiller sıklıkla gençlerin köylere gidip çalışmalarını beklediklerini ifade ederler.

"... Köyde, kentte gezdiğim yerlerde genç ziraatçilerle konuştum. Niçin gitmiyorsunuz? dediğim zaman vasıtamız yok, derler. Vasıtaları vardır. Fakat varsa da giderler yarım saat kalırlar köyde. Köylüye karşı tavırları da değişmemiştir. Osmanlı memuru tavrındadırlar. Emredici, akıl öğretici tavrındadırlar. Görüşmek, anlaşmak, birlikte iş görmek, kaynaşmak yolunda değildirler. Bu bakımdan ziraatçilerimizi eğitim yönünden çok eksik görüyorum.

Bâzı genç teknisyenlere diyorum ki : Sizi şu köy öğretmenleri gibi köyde oturtsak, ne dersiniz? Hayır, diyorlar, oturmayız. Ben ona kaniim ki, arkadaşlar, bizim köye sokacağımız ilk bilgili unsur tarım teknisyenleridir. Hattâ belki bu öğretmenlerden de önce gelirdi..."¹²⁹

"Hekimin vazifesi sırasında onun kafasına, vicdanına tahakküm edilemez. Bu, bir *gönül davasıdır*. Hastasına gönülle bağlanmayan hekim zaten hekim değildir. İşe bunları dâvalarına bağlayacak vasıtalarından ve yollardan başlamalıyız. Ben gördüğüm *yeni çıkmış genç arkadaşlardan fena intibalar aldım*. İçimizde bulunan genç arkadaşlar gücenmesinler. Bulduğum mıntaka içinde bir çok hakikaten fakir, hakikaten zayıf ve hakikaten, ne bileyim, biraz zevkine, eğlencesine düşkün bir hekimi memnun edemeyecek yerler vardı. Bir misalini söyleyebilirim: Mihaliççik. Ben bu güzel, temiz ve yeşil vatan topraklarında hekim arkadaşlarımı *vazifeye bağlıyamadım*. Bu arkadaşlar meslekî kabiliyetleri itibarıyla en yüksek, en kıymetli arkadaşlardı. Birisi sınıfının başçavuşu bulunuyordu. Fakat gittiği yerde çalışamadı, ağladı ve gitti... Çünkü memleketini anlamamıştı, dâvasını anlamamıştı. Türk hekimi değildi, halk hekimi değildi... Vazifeli meslektaşlar bulunduğu işlerde bu kafa ile gittikçe biz bu milletin derdine çare bulamayız, göz yaşını dindiremeyiz... bundan sonra yetişecek genç arkadaşlar bu dâva uğrunda, bu tezle yetiştirilmezse Sıhhat Vekâleti dâvalarımızı ne kadar candan takip etse, Büyük Millet Meclisi ne kadar takayyüdat koysa, kanunlar her gün biri birini takip etse bu dâva yürümez. Yürümeyecektir."¹³⁰

127 Kamran İnan, 05.02.1974, Cumhuriyet Senatosu, 13. Toplantı Yılı, 26. Birleşim, s. 421.

128 Fikret Gündoğan, 25.02.1975, Cumhuriyet Senatosu, 14. Toplantı Yılı, 36. Birleşim, s. 21.

129 Tahsin Banguoğlu, 31.01.1965, Cumhuriyet Senatosu, 4. Toplantı Yılı, 35. Birleşim, s. 827.

130 Talat Simer, 24.05.1944, TBMM 7. Dönem, 2. Yasama Yılı, 60. Birleşim, s. 228-229.

Burada köy fedakârlık yapmanın simgesi olarak ele alınabilir. Elbette köylere gidilmeye ve kamu hizmetlerinin sağlanmasına ihtiyaç vardır. Ancak, çalışma bağlamında önemli olan, bu beklentinin her kamu görevlisinden öte özellikle gençlerden beklenmesidir. Kendini feda etme hali, gençlerin aldıkları eğitim (milli bütçeden yatırım gibi) karşılığı sunmaları gereken bir hizmetmiş gibi dillendirilmiştir. Yanı sıra, zorlu koşullarda çalışmak *davanın*, diğer bir deyişle memleketi ilerletme davasının gereğidir.

Tüm bu süreçlerin, ya da diğer bir deyişle eğitim ve istihdam dışında kalan gençler ise vekillerin konuşmalarına sınırlı ve çoğunlukla olumsuz nitelendirmelerle konu olmuşlardır. Diplomalı işsiz gençler dışındaki gençler, ki diplomalı gençlerin işsiz olması “onların suçu” değil, “devletin eksigi” olarak görülmüştür, başıboş olarak tanımlanmış ve çoğunlukla kriminal bir dil içinden tartışılmıştır.

“Efendim, Refik Şevket Bey arkadaşımız dilencilik meselesinden ve Ankara vaziyetinden bahsettiler. Bendeniz bu dilencilik meselesi hakkında Dahiliye vekili Beyefendiden bir şey rica edeceğim.

Ne kadar da önüne geçemeseler, Ankara’da yine dilencilikle mücadele ediyorlar. Taşralarda ise mücadelesizlik yüzünden halk çok fazla mutazarrır olmaktadır. 8, 10, 12, 14 yaşındaki çocuklar dilencilik yapıyor. Bunlar mektebe gitmez, sanat öğrenmez, küçük yaşta dilencilik yaparsa, elbette 18 yaşında da hırsız olur. Bu sebeple kendilerine köylere git, çiftçilik öğren, çalış dersek gitmez. Çünkü dilencilige alışmıştır. Rica ederim, diğer vilâyetler de bir tamim yazsınlar, bu husus her yerde menedilsin.”¹³¹

Tıpkı yoksulluğun, yoksulun kabahati olduğu gibi, işsizlik de “başıboş” gençlerin kendi suçudur. Ancak yukarıdaki ton, diplomalı işsizlerden bahsedilirken kullanılan tonla aynı değildir. Zira diplomalı işsizlerin aksine, başıboş gençler memleketi ilerletecekleri halde, kendi beceriksizlik ya da seçimleri sonucunda yük haline gelmişlerdir. Araçsallaştırılan gençler, gerekli niteliklere sahip ve işlevsel oldukları ölçüde, potensiyel olarak kalsalar da (örneğin diplomalı gençler durumunda) “makbul genç”tirler.

2.5. Sağlıklı Gençler

60 yıllık döneme kuş bakışı bakıldığında da görüleceği üzere, gençlik sıhhatli, canlı, sağlam, gürbüz, hareketli, dinamik, kuvvetli ve sportif olarak tanımlanmıştır. Sağlıklı olmak, gençlikle doğrudan ilişkilendirilen bir özelliktir. 1930’lardan başlayarak gençlik, önceki kuşaklardan sağlıklı, enerjik ve güçlü olarak tanımlanmıştır.

“Arkadaşlar şu olur ki nasıl insanın kuvayı zihniyesi, kuvayı akliyesi bir hazine ise kuvayı bedeniyesi de makul olmayan, şeraiti sıhhiyeye mugayir olan bir yolda inkişaf ederse yazık olur. Ne olur? diyeceksiniz. Şu olur ki nasıl insanın kuvayı zihniye ve akliyesi bir hazine ise kuvayı sıhhiyesi de matlup şekilde teşekkül etmezse ziyan olur. *10 sene bu havanın içinde büyüttüğüm bir genç benden fazla kuvvetli çalışma kabiliyeti, benden fazla, zekâsı, sükûnu asabiyesi ve kalbi elbette benden fazla kuvvetli olması lâzımdır. Benden sıhhatli olmazsa demek ki benden daha faydeli bir adam olamamış*

131

Reşit Bey, 28.05.1934, TBMM 4. Dönem, 4. Yasama Yılı, 59. Birleşim, s. 388.

olur. Ondan beklediğim asgarî hizmet tahakkuk etmemiştir. Başkalarının faaliyeti bedeniyeleri zararına olarak bir tekasüf vücade gelmiş demektir.”¹³²

Gençlerin memlekete faydalı olabilmeleri için sağlıklı olmaları gerekir. Dolayısıyla da, sağlıklı olarak tahayyül edilmişlerdir. Gençlik ve sağlık birbiriyle öylesine özdeşleşmiştir ki, Türk milletinin genç olarak tanımlandığı bir anlatıda, diğer nitelermeler sağlık üzerinden kurulmuştur.

“Türk milletinin asla bu oyuna gelmeyeceğini, Türk milletinin baştan başa salim ve her türlü mikrobdan muarra, zinde, tüvana, azimli, ensali müstakbelesine tam bir istiklâl tevdiine karar vermiş zinde, sağlam ve *genç bir millet* olduğunu tekrar saadet ve zevkle ifade etmeği bir vazife bilirim. (Bravo sesleri, alkışlar).”¹³³

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere, bir yandan millet beden analojisi üzerinden anlatılmış, diğer yandan ise bu beden kurulum tarihi de göz önünde bulundurularak genç olarak tanımlanmıştır. Gencin sağlıklı olacağı ön kabulü, sağlığın norm (olması gereken) olarak ele alınmış ve “öz”ü gereği sağlıklı olduğundan, bu norma uymayan durumlar, istisna olarak değerlendirilmiştir. Eğer gençlerin sağlıklarını tehkiye sokan bir durum var ise, kontrol altına alınmalı ve gençlerin sağlıkları korunmalıdır. Gençlerin, özellikle memleketi kurtaracak olan münevver gençliğin sağlığının korunması için üniversiteler içinde birimler oluşturulması da tartışmalara konu olmuştur.

Gençlerin sağlıklı olmadıkları durumlar iki ana başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki, özellikle salgın hastalıklar aracılığıyla gelen sağlığından “olma” durumudur. Salgın hastalıklar arasında, özellikle erken dönemde, sıklıkla anılan hastalık veremdir.

“... Verem savaşı: Bugünkü *genç nesil üzerinde tahripkâr bir tesir icra eden bu korkunç belâ* ile şiddetle mücadele etmek bizim için hayati bir zarurettir, buna Sayın Bakan önem verdiler, inşaallah kısa bir zamanda memnun edici neticeler almaya muvaffak olurlar...”¹³⁴

Meclis tutanaklarında, detaylı tartışılmamakla beraber, bütçe kalemi olarak üniversite öğrencilerine özel sanatoryumlara rastlanır. Özellikle 1940’lar ile 1950’lerde, üniversite gençleri için özel sanatoryumlar açıldığı görülmektedir. Münevver gençlerin korunmasına özel olarak önem göstermek gerekir. Zira bu gençler yakın gelecekte, belki de öğretmen olacak ve sınıflarındaki genç neslin sağlığı da onlardan sorulacaktır. İlgili bir örnek, vekillerden birinin konuşmasına konu olur. Celal Otman memleketin sağlık işlerinden bahsederken anlatır:

“... Samsun’da orta okul müdürünün odasında bulunuyordum, okul müdürü coğrafya dersine girmemizi söyledi, derse girdim, *24 yaşında bir genç kız* dershanede ders verdiği zaman mütemadiyen öksürüyor, hali bitap. Dersi bitirdi, arkadaşına rica ettim, -bu hanımı bir muayene edeyim- dedim. Muayenede sağ taraf ciğerinde bir kavern sesi aldım. Samsun Vilâyet Hastanesine sevkettim. Oradaki arkadaşlar muayene ettiler, tüberküloz buldular, ve her sahada 30-40 basil görüldü. Bu hasta dershanede her

132 Fazıl Ahmet Bey, 17.05.1933, TBMM 4. Dönem, 3. Yasama Yılı, 52. Birleşim, s. 143.

133 Feridun Fikri, 12.07.1940, TBMM 6. Dönem, 2. Yasama Yılı, 73. Birleşim, s. 61.

134 Galip Kenan Zaimoğlu, 26.02.1949, TBMM 8. Dönem, 4. Yasama Yılı, 53. Birleşim, s. 808.

defa öksürmesinde basil saçılıyordu. En büyüğü 16 yaşında bulunan çocuklarımız karşısında ders takrir ediyor. Bunu ne murakabe eden ve ne de kontrol eden vardır. Bir de beri taraftan verem hastaneleri açarak tedbir almakla meşgul bulunmaktayız...”¹³⁵

Cumhuriyetin özellikle erken döneminde, sağlık politikası nüfusun arttırılması, nüfusun sağlığının korunması ve ölümlerin azaltılması üzerine kurulmuştur (Günel, 2008). Salgın hastalıkların yüksek oranda görüldüğü erken dönemden araştırmanın son dönemine kadar, genç sağlıklı bir birey olarak varsayılmıştır. Salgın hastalıkların tüm nüfusu etkilediği ve iktidar tarafından yıllar boyunca pek çok farklı salgın hastalıkla mücadele için önemli çaba harcandığı bir dönemde, gençliği kendinden “sağlıklı” saymak ve hastalık halini istisna olarak gündeme getirmek oldukça şaşırtıcıdır.

Diğer başlık ise “talihsizlik” olarak nitelendirilen engellilik durumudur. Engellilik durumunun tartışıldığı ana konu başlığı engelli gençlere, eğitimlerine devam edebilmeleri için gerekli malzemelerin sağlanmasıdır. Bu konuyla ilgili öncü tekliflerden biri, “kör” gençlerin eğitimlerinde ihtiyaç duyacakları donanımın gümrüksüz geçirilmesi için verilmiştir. Aynı teklifin tartışmasından öğrendiğimiz, 1951 yılında İzmir’de “dilsiz – sağır” mektebinin memleketteki tek engelli okulu olduğudur. Tasarının gerekçesi aşağıdaki gibi hazırlanmıştır.

“Yurdumuzun her sahada kalkınılmasına başlanıldığı şu sıralarda kör vatandaşlarımızın yetiştirilmesi zaruri bulunmakta ve bunlar arasında tahsil görmeye başlayanları da görülmektedir.

Dünya nimetlerinden istifade etmek imkânından mahrum olan bu talihsiz vatandaşlarımızı okutmak ve terbiye etmek içtimai seviyesi yüksek her cemiyetin tafciî vazifeleri arasındadır. Bu maksatla yurdumuzda birçok dernekler de teşekkül etmiş bulunmaktadır.

Ancak kör gençlerin tahsil ve terbiyeleri, hususi surette ihzar ve imal edilmiş bir takım makine, alet ve cihazlara ve bunlar da kullanılacak bir kısmı malzemeye ihtiyaç göstermektedir. Ekserisi fakir olan bu kör vatandaşların yetiştirilmesi için gereken makine ve cihazların pahalı olan kıymetlerine bir de gümrük, muamele ve saire gibi vergi ve resimlerin inzımanı bunların kullanılmasına mâni olmaktadır.

Bu nevi makine ve aletler başka yerlerde başka maksatlarla hiçbir suretle kullanılmıyacağı, esasen bugüne kadar yurdumuza getirilmediği cihetle Hazineye mali bir fedakârlık da tahmil etmeyecektir. Ecnebi memleketlerde körler için hususi okullar, kütüpaneler ve vasıtalar *temin* edilerek bu zavallıların umumi hayata intibakları geniş miyasta temin edilmiştir. Yurdumuzda böylesi bir cereyanın inkişafını sağlamak irfan hayatımızda önemi haiz iyi neticeler verecektir. Bu sebeplerle kanun tasarısında isimleri yazılı eşyadan vergi alınmaması hayırlı bir hareket olacağı düşünülerek bu tasarı hazırlanmıştır.”¹³⁶

İlgili teklifin tartışma kısmında okul ve eğitimden bahsedilmesine rağmen, gerekçe dışında “kör genç” ifadesi kullanılmamıştır. Her ne kadar 1980'lere gelindiğinde engelliler için meslek eğitimi ya da kontenjandan bahsedilse de, engelli gençler hakkında özel ve derin bir tartışmaya meclis tutanaklarına rastlamak pek mümkün değildir.

135 Celal Otman, 15.11.1950, TBMM 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 6. Birleşim, s. 102.

136 “Ordu Milletvekili Refet Aksoy’un, körlerin tahsil ve terbiyelerine ait bazı gereçlerden Gümrük Resmî alınmaması hakkında kanun teklifi ve Gümrük ve Tekel, Millî Eğitim ve Bütçe komisyonları raporları (2/172)”, 18.06.1951, TBMM 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 91. Birleşim, s. 198.

Gençlerin zararlı alışkanlıklardan korunmaları

Gençlerin beden sağlığını korumanın tek yolu, onları hastalıklardan korumak olarak ele alınmamıştır. Aynı zamanda gençleri “zararlı alışkanlıklar”dan korumak da, beden sağlıkları için önemli şart olarak öne çıkmıştır. Kaldı ki, vekillerin, gençlerin ahlaklarını korumak için gençlerin beden sağlığına müdahale etmeleri de bir gereklilik olarak görülmüştür. Daha önce de belirtildiği üzere, zararlı alışkanlıklarda, siyasi “cereyanlar” öne çıkmaktadır.¹³⁷ Bunu takip eden tehlikeler ise, içki, uyuşturucu, fuhuş ve suçta bulaşma ihtimalidir. Gençlerin sağlıklı olması ve beden “sıhhati”nin ahlaklı olması ile ilişkilendirilmesi 1930’larda yoğun olarak yükselen, sonrasında da tekrar eden bir söylemdir. Sağlıklı beden ahlaklı da olacağını ve hem sağlığı hem de ahlakı yeni nesillere aktaracağını iddia eden öjenik söylem, 1930’larda yaygın olarak görüldükten sonra azalsa da süreçte (en azından dilde) yok olmamış ve 1980’lere kadar süregelmiştir (Yurttagüler, 2004).¹³⁸ Bu söylem, gençlerin sağlığı ve ahlakı arasında bir ilişki kurmakla kalmamış, aynı zamanda hem sağlıklı, hem de ahlaklı olmanın gelecek nesillere aktarıldığını doğrudan ya da dolaylı olarak tekrarlamıştır. 1930’larda başlayan dönemde, gençliğin ne denli memleketin geleceği olarak görüldüğü ve gençliğe nasıl roller biçildiği gözönüne alındığında, gençliğin beden sağlığının hem simgesel, hem de fiziksel olarak memleketin geleceği ile nasıl ilişkilendirildiği de görülebilir. Simgesel ilişkinin kurulduğu alan, 1930’larda cumhuriyetin ve 1950’lerle başlayan süreçte demokrasinin “genç” olarak tanımlanmasıdır. Sağlıklı, güçlü kuvvetli genç tahayyülü, Türkiye Cumhuriyeti’nin cumhuriyeti ve demokrasisinin de sağlıklı olacağına atıfta bulunur. Aynı zamanda sağlıklı gençlik, ahlaklı da olacağından, doğacak gelecek nesiller de “sağlıklı” olacaktır. Gençlerin sağlıklı ve ahlaklı olmaları söylemlerinin iç içe geçtiği durumda, içki ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklara da sağlık söylemi ardında, ama sıklıkla ahlaka vurgu yaparak değinilmiştir. Erken dönemde öne çıkan zararlı alışkanlık ise içkidir.

İçki içmek ve sağlık arasındaki ilişki, hangi içkinin içilmesinin “uygun” olabileceği üzerine süregiden bir tartışmada hararetli bir hal almış, hatta “milli içki” konusuna kadar uzanmıştır. 1939’da, içkinin ne kadar sert (alkollü) olması gerektiği üzerine başlayan bir tartışma dallanıp budaklanarak içki içmenin nüfus sağlığı üzerindeki zararlarına kadar ilerlemiştir. İçkiye ulaşımın fazla serbest olduğunu iddia eden bazı vekiller, bunun kısıtlanması gerektiğini savunmuşlardır. Bunun üzerine, bir vekil gençliğin keyif almak için içki içebileceğini öne sürmüştür.

“... elbette her memlekette halkın hafta sonunda, yahud hafta başında, biraz tenez-zühe, biraz eğlenmeğe ihtiyacı vardır. *Bilhassa gençlik biraz kafasını dumanlamak ihtiyacında veya itiyadındadır. (Gülüsmeler)*. Ben çok yer gezdiğim için bilirim Bu yalnız bizde değil, bütün dünyada vardır. Bir çok memleketlerin milli içkileri var ki, hafiftir. Bira Almanyanın her yerinde, her evinde su gibi harcanır. Her gazinoda, her bahçede, her kahvede nereye gitseniz orada, ucuz bol, leziz bir bira önünüze konulur. Hatta iyi bir su için vereceğiniz para mukabilinde birayı içersiniz. Hafif bir sersemlik te verir ki, o da hayatta matlubdur... Bir daha muhterem ve kıymetli inhisarlar vekilimizden rica ediyorum. Bira ucuzlasın. Memleketin her kır kahvesinde beyiye resmi alınmasın. Bira ucuzlasın, ötede beride iyi su diye içilen fena suların fiyatına satılsın ve bu satılabilir. Satıldığı takdirde İnhisar idaresinin ve bira fabrikasının varidatı azalacak değil,

137 Gençlerin zararlı alışkanlıklardan korunma konusu Ahlak bölümünde tartışılmıştır.

138 Halen günümüzde de devam eden sağlıklı ve “iyi insan olma” hali arasındaki ilişkinin en görünen yüzü cinsel yolla bulaşan hastalıklar üzerinden üretilen söylemdir.

bilakis çoğalacaktır. Birayı rakı yerine koymalıyız. Rakı itiyadının yaptığı tahribatı, bira itiyadı muhakkak ki yapmaz...”¹³⁹

Karşılığında gelen cevap ise hayli serttir. İçkinin bir sıhhat meselesi olduğu ve gençlerin yanına bile yaklaşmaması gerektiği söylenmiştir.

“Arkadaşlar; ben söz istedikten sonra Ziya Gevher arkadaşımız kürsüye çıkarak aşağı yukarı söylemek istediğim şeyleri söylediler. Fakat bunları bir kere daha tekrar etmeği bir memleket kadımı olarak vazife bilirim. Evvelâ bu mesele geçen senelerde de böyle idi. Ne vakit bu mesele bu kürsüde mevzu bahis edilse; içer misin, zevkini bilir misin, gibi lâflar ediliyor. Bilâkis bu çok ciddi bir mevzudur. Çünkü memleketin sıhhat ve nüfusu ile âlâkardır. Her ne kadar dairesi varidat temin etmekle mükellef ise de memleketin sıhhati hiç bir zaman göz önünden uzak tutulmamak lâzımdır. Çünkü vazifesidir. Biz millet vekili olarak kendisinden bunu istiyoruz, istemek hakkımızdır. Sonra kürsüye çıkan doktor arkadaşlarımızdan bazıları bizi biraz hayrete düşürdüler. Biz onlardan daha kuvvetli bir müdafaa isterdik. Vakıa votka şudur, viski budur ama bunların hiç birisi rakı ile kabili kıyas değildir. Bu her halde daha sert bir içkidir ve sıhhat üzerinde yapacağı tesir de diğerlerinin yapacağından aynı değildir. *Arkadaşlarımızdan biri de : gençlerin biraz içmesi lâzımdır, dedi. Bu iddiayı katıyen ve katıyen kabul etmiyorum. Gençler içki içmeğe hiç muhtaç değildirler. Gençlikleri neşelenmeleri için kâfidir. Başka bir şey ihtiyâç yoktur (Bravo sesleri, alkışlar).* Evet, memleketi kuru yapmağa imkân yoktur... İçki içmenin belki tamamen önüne geçilemez. Fakat pek âlâ müşkülleştirebilir...”¹⁴⁰

Tartışmada son noktayı koymasalar da kürsüye gelen iki vekil, yüksek kültürlü gençliğin, artık, içkiyle ilgilenmediğini belirtmiştir.

“... Arkadaşlar, genç nesilde şayanı şükran bir vaziyette içki içmenin azalmakta olduğunu görmekteyiz. Bu itibarla arkadaşların endişelerinin biraz hafifleyeceği ümidindeyim. Kanunî tedbirlere gelince; arkadaşlar, birinci Büyük Millet Meclisinden beri muhtelif tedbirler aldık. Tamamen menettik, tahdidat koyduk ve saire.. Fakat gördük ki, bunlarla değil, kültür vaziyetimiz ilerledikçe buna muvaffak olacağız. Terbiyemize dikkat etmek lâzımdır. Genç nesli buna karşı az mübtelâ görüyoruz. Hakikaten azdır. Onun için Türk milleti gençliği ile iftihar edebilecek vaziyettedir...”¹⁴¹

“... Pekâlâ Bayan arkadaşımız ve Rasih Kaplan arkadaşımız da söylediler ki, memleket gençliği hakikaten sıhhatinin ve nefinin ne yolda olduğunu idrâk etmektedir. *Gençlik yükselen kültürü icabı içkiye meylini azaltmıştır. Yoksa biranın fiyatını indirmekle, bira istihsalini arttırmakla, şarap fiyatını düşürmekle, memleket sıhhati korunmuş olmaz.* Efendiler, bu kürsüden söylemek istemezdim, fakat mecbur oldum şarap rakıdan daha az zararlı gibidir, buna kani olun. Çünkü onun ispirtosu rakı kadar saf değildir. Alkol hastalığını, emin olunuz ki, ikincisi de yapar.”¹⁴²

Gençlerin içki tüketimiyle ilgili kaygıların 1939'da sona erdiğini düşünmek yanıltıcı olacaktır. Bu endişeler, 1940-1980 arası dönemde de devam etmiş ve meclisteki tartışmalara za-

139 Ruseni Barkın, 10.05.1939, TBMM 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 10. Birleşim, s. 43-44.
140 Mihri Pektaş, 10.05.1939, TBMM 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 10. Birleşim, s. 45.
141 Rasih Kaplan, 10.05.1939, TBMM 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 10. Birleşim, s. 45.
142 Sadi Konuk, , 10.05.1939, TBMM 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 10. Birleşim, s. 46.

man zaman yansımasıdır. Bu madalyonun bir yüzünde gençlerin sağlığının, diğer yanında ise ahlakının bozulma ihtimali bulunmaktadır. 1980'lere gelindiğinde ise, gençliğin "dış" tehlike ile ilişki kurmasının engellenmesi için yeni bir hamle yapılır. 14 Haziran 1984'te, gençlerin alkollü içkilere ulaşımının kısıtlanması için bir yasa teklifi verilir. İlgili yasa teklifinde, tartışmanın büyüğü bira üzerinden ilerler. Zira bira, düşük alkol oranı ile satışı nispeten yaygın olan bir içecektir. Yeni kanun ile biranın da "alkollü içecek" olarak tanımlanması ve satışına kısıtlar getirilmesi istenmektedir.

"... öğrencinin bira içerek sınıfa girdiği, memurun bira içerek işinin başına oturduğu, işçinin bira içerek tezgâhının başına geçtiği her zaman tespit edilir hale gelmiştir. İnsan sağlığından sorumlu kuruluşlar ve otoriteler topyekûn Türk insanının ve özellikle Türk gençlerinin bira yoluyla alkol alışkanlığı kazanması karşısında devletin bira meselesine el atmasını istemişlerdir."¹⁴³

Gençlerin alkolik olmaması için, devlet göreve çağırılmıştır. Bu çağrı, hem bilimin iktidarı yoluyla desteklenmiş, hem de sağlıkla kurduğu ilişki üzerinden meşruiyeti tesis edilmiştir. Vekiller konuşmalarında, Gülhane Askerî Tıp Akademisi, Ankara ve Hacettepe Tıp Fakülterine mensup 106 öğretim üyesi tarafından hazırlanan rapora referans vererek kendi argümanlarını ortaya koymaktadırlar. Akademik bir referans üzerine kurulan nedensellikleri, yetişkin olmalarının verdiği meşruiyet ile daha da güçlenmektedir. Vekiller, genelde toplum ama özelinde gençler tarafından tüketilen biranın kültürü de yozlaştırdığını belirtmektedirler.

"Bira kültürde de yozlaşmaya yol açmaktadır. Aziz milletvekilleri, bira bir sosyal meselemiz olmakla birlikte, kültürümüzde de bir yozlaşmaya yol açmaktadır. Bira, Türk kültürüne karşı lümpen bir kültür oluşturmaya başlamıştır. Dünyanın tadına doyamadığı, dünyanın hayranlıkla bahsettiği, hâlâ kırk yıllık hatırandan vazgeçemediğimiz "Türk Kahvesi"nin yerine bira ikame edilmeye başlanmıştır. Okullarımız çay günlerinin yerine bu yıl (Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerimizin düzenlediği gibi) geleneksel bira günleri düzenlemektedir."¹⁴⁴

Gençlerin terbiyesini, dolayısıyla Türk kültürünü yozlaştıran biranın yasalarla düzenlenmesi için meclisi göreve davet etmektedirler.

"... Aziz Atatürk'ün, "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" ilkesine aykırı nitelik taşıyan, Türk insanının ve Türk gençliğinin sağlıklı gelişmesini engelleyen, alkol alışkanlığının kazanılmasında son derece etkili olan biranın, öteki içkiler mevzuatına alınmasıyla ilgili kanun değişikliği konusunda grubumuzda bağlayıcı bir karar alınmamıştır. Mesele, grubumuza mensup arkadaşlarımızın halis vicdanlarına ve takdirlerine bırakılmıştır."¹⁴⁵

Gençleri korumayı kendilerine görev bilen vekiller, 1982 Anayasası'nın 58. maddesinin onları sorumlu kıldığını, meclisteki diğer vekillere de hatırlatmışlardır.

143 Mehmet Budak, 14.06.1984, TBMM 17. Dönem, 1. Yasama Yılı, 79. Birleşim, s.351-352.

144 Mehmet Budak, 14.06.1984, TBMM 17. Dönem, 1. Yasama Yılı, 79. Birleşim, s. 351-352.

145 Mehmet Budak, 14.06.1984, TBMM 17. Dönem, 1. Yasama Yılı, 79. Birleşim, s. 351-352.

"Türkiyemizi uçurumun kenarından döndüren 12 Eylül Harekâtı ve Konsey döneminde halkın tasvibine sunulan ve yüzde 90'ların üzerinde tasvip gören Anayasamızın 58. maddesinde aynen; *Devlet, gençleri alkolizm, her çeşit keyif verici ve uyuşturucu maddelerden, kumar ve cehaletten korumak için gerekli önlemleri alır*, hükmüyle lüzumlu kanunî düzenleme gerçekleştirilmiştir. Milletçe şükran borcumuz vardır... *gençleri alkolizme götüren yolun önemli başlangıç noktasının serbest bira satışları ve reklamları olduğu gerçeği ortadadır.*

Konunun hazin tarafı da, entelektüellerin alkolizm mücadelesini bira - gazoz mücadelesi şeklinde görecektir kadar gaflet içinde olmalarıdır... Spor kulüpleri maskesi altında spor yerlerinde kumar ve içkinin spordan daha yaygın bir meşgale haline getirilmiş olduğu hepimizin malumudur. İstikbalimizin teminatı olan *gençlerimizin bedenî ve ruhî sağlıklarını düşünmek ve korumak* görevini bize sarıh bir hükmüyle vazife kılan Anayasamızın ve ilmin gerçeklerini de göz önünde tutacak olan yüce heyetinizin, Milletimizin de tasvibine mazhar olacak hayırlı kararı vereceğine emin olarak, bu teklifi gündeme getiren arkadaşta da şükran borcumu eda ederek, yüce heyetinizi saygıyla selamlarım. (ANAP sıralarından alkışlar)"¹⁴⁶

Günümüzde de geçerli olan Anayasa'nın 58. maddesi, gençlerle ilgili geçen tek maddedir. 1930'lardan beri süregelen gençleri koruma aklının bir yansıması olan madde, bu iş için yetişkinleri görevlendirirken, gençlerin "dış" çeperde bulunan tehlikeler ile arasına bir mesafe koymaya çalışmıştır. Bu bölümde de tartışılacağı üzere içki, uyuşturucu ve alkol gençlerin korunması gereken, kısmen tanımlı bir hat oluşturmuştur. Gençlerin cehaletten korunması ise daha önce de belirtildiği üzere, sadece gençlerin eğitime ulaşmaları ile değil; aynı zamanda gençlerin vekiller tarafından içeriği belirlenen eğitime ulaşmaları ile gerçekleştirilebilecek bir hedeftir. Reklamlara yapılan vurgu, gençlerin kolayca kandırılabilir oldukları varsayımı ile doğrudan ilgilidir. Bir başka dikkat çekici nokta ise, gençleri zararlı alışkanlıklardan kurtaracağı varsayılan sporun, kötü emellere alet edildiğine ilişkin vurgudur.

"... Devletin temsili ve icrai unsur ve gücünü teşkil eden sayın Hükümetin vazife ve mesuliyetine müteallik bu mükellefiyeti müdrik olarak gençleri himaye maksadıyla talim ve terbiyesi istikametinde programına "*Gençliğimizin ruh, fikir ve beden yönünden mükemmel gelişmesini sağlamak hedefimizdir*" ve ayrıca "*Aile yapımızın tabii ve tarihî vasıfları olan örf ve ananelerimiz ile ahlakın, millî ve manevî değerlerin korunmasında önemli bir rol oynadığına inanıyoruz*" ibareleriyle Hükümetin Türk umumî efkârına tercüman olarak taahhüt ettiği bu hedefe vasıl olmak sadedinde yapılacak gayret ve hamleleri teshil ve yardımcı olmak iktidar kadar muhalefetin vicdan ve şuurunda millî ve içtimai müşterek bir vecibe olduğu izahtan varestedir. *Cemiyetin varlığı ve istikbalin teminatı olduğuna inandığımız ve üzerinde ittifak etmekte olduğumuz gençliğin himaye ve selameti için inandırıcı fiilî tedbirlerin alınması başta Hükümet olmak üzere millî iradenin tecelli ve temerküz ettiği bu kutsal çatı altında, milletin serbest rıza ve hür iradesiyle toplanmış olan siz hakikî vekillerinin vazgeçilmez umdesi olduğu şüpheden âridir...* Ancak entelektüellerin meseleler karşısında müstağni ve gaflet içinde olmaları halinde, yakın geçmişte görüldüğü gibi, emsallerine benzer şekilde gençlerin millî ve tarihî hedeflerinden inhiraf ederek cemiyet içinde içtimai bir dert olacakları kabili inkâr olmaz.

Muhterem milletvekilleri, Avrupa'nın en genç ve dünyanın ise sayılı genç milletleri arasında yer alan *Türk Milletinin gençliği alkolizm, uyuşturucu madde, fuhuş, kumar ve müstehcen neşriyat gibi daha birçok vasıtalarla dahilde ve hariçte fırsat kollayan düşmanlarımız tarafından felaket bataklığı içinde imha edilmek istendiği hususunda pek çok misal vardır...* Son 10 yıldan beri biranın alkolsüz içki sayılması, kahvehane, büfe, kantin ve her yerde ruhsatsız serbestçe satılması keyfiyeti, hatta okulların ananevi günlerinde dahi biranın başta gelen ikram haline girmesiyle gençliğin hızla alkolizme doğru âdeti sevk ve teşvik edildiği bilinen hir hakikattir... Şu halde, gençleri alkolizme sevk eden ve iten yolun mühim bir başlangıç noktası bira satışı ve reklamlarıdır. Birayı alkollü bir içki görmeyen zihniyetin amil olduğu kanunî bir tatbikat vasatında henüz ortaöğretim devresinde pek çok genç, mekteplerinin civarına ağ örmüş "birahaneleri doldurmaktadırlar."¹⁴⁷

Yukarıdaki metinden de anlaşılacağı üzere, gençler hem sağlıklarını, hem de kültürlerini kaybetme tehlikesi altındadırlar. Gençlerin himayesi ise vekillerin sorumluluğudur. Kaldı ki, bira ile başlayacak "çöküş", gençleri uyuşturucu, kumar, fuhuş gibi başka yollara da itecek ve beden, akıl ve ruh sağlıklarına mal olacaktır. Biradan kaynaklanabilecek tehlikelerin ne denli büyük olduğunu anlatmak için uyuşturucu ve kumar da hemen yanı başında sayılmaktadır. Uyuşturucunun gençliğe vereceği zarar 1940'larda tartışılmaya başlanmış, ancak içki kadar hararetli olmamıştır.

1941'de Ceza Kanunu'nda yapılacak değişikliklerin tartışıldığı bir birleşimde, konulardan biri de uyuşturucu maddelere verilecek ceza olmuştur. Cezanın arttırılması yönündeki değişiklik talebi, vekiller tarafından sorgulanmamış ancak "uyuşturucu madde"nin ne olduğu konusunda tartışmalar süregitmiştir.

"Hükümetin mucip sebepler lâyihasında uyuşturucu maddelerin memlekette yaptığı ve yapabileceği tahribat hakkında gayet etraflı ve düşündürücü bir mülâhaza vardır. Hükümetin mucip sebepler lâyihasında Uyuşturucu maddelerin; *ordu ve donanma mensupları, Devletin inzibat ve asayiş ile mükellef memurlar ve mektep talebeleri* üzerinde yapacağı zararların memleketin müdafaa ve emniyet kuvvetlerini zaafa uğratmak ve genç dimağların inkişaflarına mani olmak bakımından vehameti haiz olduğu nazara alınarak bu hallerde suçlulara tertip olunacak ceza bir nisbet dahilinde artırılmıştır" deniyor."¹⁴⁸

Vekillerin önemseddiği tartışmadan öte, burada altı çizilmesi gereken, talebelerin, memleket gelebilecek zarar bağlamında asker ve polislerle aynı kategori altında değerlendirilmesidir. Uyuşturucu ile ilgili vekillerin kaygılarının ortaya çıktığı geç dönem bir metinde ise yine gençlerin, geleceği emanet alıp alamayacağı sorgulanmaktadır.

"Sayın milletvekilleri, bugüne kadar genç kuşaklarımız için ciddi bir tehlike de, tehlike olarak görünmeyen alkol, alkolizm kısa süre içinde temel sorunlarımızın biri haline gelmiştir. Ayrıca son yıllarda üst ve orta gelir gruplarına mensup gençlerde uyuşturucu kullanma eğilimleri hızla artmaktadır. Açık olan nokta, Türk genç kuşağının önümüzdeki yıllarda, bugüne kadar toplumumuzda görülmemiş boyutlarda bir

147 Mahmut Altunakar, 14.06.1984, TBMM 17. Dönem, 1. Yasama Yılı, 79. Birleşim, s. 354.
148 Nevzad Ayas, 23.05.1941, TBMM 6. Dönem, 3. Yasama Yılı, 55. Birleşim, s. 140.

alkolizm ve uyuşturucu batağına saplanma durumuna gelmiş olacaktır... Bu şartlar altında üretken bir gençliğin yaratılması, kendine güvenin oluşturulması mümkün olabilir mi? Bu tür şartlar altında yetişen gençliğimize gözümüz arkada kalmadan gelecek yönetimi nasıl emanet edebileceğiz? Geleceği, bu zor şartlar altında yetersiz yetişen bir gençlikle nasıl yürütebileceğiz? İşte bunlar, bizi tereddüte düşüren, ürküten sorulardır. Cevaplarını ancak sessiz şekilde kendi içimizden verdiğimiziz; ancak, hiç de sessizce düşünmediğimiz tartışmalarımız ve sorunlarımızdır...¹⁴⁹

Gençlerin uyuşturucu kullanıyor olma ihtimalleri, vekil için, gençlerin kendi sağlıklarından öte, memleketi emanet edemeyecek olma endişesini yaratmaktadır.

Kumarla ilgili tartışma, 1930'larda doğrudan ahlaki ilgilendiren bir konu olarak ele alınmıştır. Ancak Spor Toto'nun gündeme gelmesinin ardından, sporla birlikte tartışılmaya da başlanmıştır. Ayrıca kumar, daha geç bir dönemde, vekiller tarafından hızlıca içki ve uyuşturucu ile birlikte sayıldığı için bu bölümde incelenmesine karar verilmiştir. Spor ve kumarın yan yana geldiği ilk tartışmalardan biri 29 Nisan 1959'da futbol müsabakalarında müşterek bahislerin tertip edilmesi ile ilgili olarak yaşanmıştır. Müşterek bahislerin kanuni ve –vekillerin dilıyla– meşru hale getirilmesi konusunda şiddetli tartışmalara sahne olmuştur. Ancak asıl önemli konu, spor ve müşterek bahis arasında kurulan ilişkide, vekillerin gözüyle, gençlerin ne kadar etkileneceği yönünde beyan edilen görüşlerdir.

" ... gencimin bir eğitim tesislerini kurmaktan âciz midir ki, *gençliğin bir eğitim vasıtası olan spor, bir kumar vesilesi yapılmak ve kumar kazancı böyle bir niyetle meşrulaştırılmak isteniyor? Spor, gençliğe sağlam vücutla birlikte sağlam ruh, sağlam karakter, fedakârlık, vefakârlık, menfaat kaygılarından azadlık vasıflarını kazandırabildiği takdirde yardıma ve teşvika şayan olabilir.*

Körpe yavruları kumara alıştırmaya, takımları bin bir çeşit menfaat kaygıları altında dürüstlük dışı hareketlere sevk edebilecek bir tertibin gerçek sporla alâka ve münasebeti olamaz. Esbabı mucibeye göre başka memleketlerde de bu usuller varmış. Başka memleketleri örnek almadan önce kendi durumumuzu, kendi haleti ruhiyemizi, kendi ananelerimizi, kendi kuvvet ve zarflarımızı, hasılı kendi maddi ve mânevi bünyemizi göz önünde bulundurmamak mecburiyetindeyiz. Hem başka memleketlerde futbol bahsi müşterekinden önce alınması gereken çok daha faydalı ve zaruri müesseseler var."¹⁵⁰

Kanun teklifi, kısaca, müşterek bahislerin oynatılmasının resmî kanallara bağlanmasını ve bahislerden gelecek gelire de spor tesisleri yapılmasını önermektedir. Dolayısıyla, hem sporun kumara alet edilmesi, hem de buradan gelecek para ile spor tesisleri yapılması konusunda iki önemli tartışmaya neden olmuştur. Zira spor cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gençlerin bedenlerini ve ahlaklarını koruyacak bir adres olarak gösterilmiş, zararlı alışkanlıklara karşı panzehir olarak öne sürülmüştür. Hal böyle olunca, gençleri kötü alışkanlıklardan kurtaracağı varsayılan kurumun, bahis oynatmadan sorumlu kılınması önemli itirazlara neden olmuştur.

149 Mustafa Murat Sökmenoğlu, 10.04.1988, TBMM 18. Dönem, 1. Yasama Yılı, 51. Birleşim, s. 82-83.
150 Kamil Boran, 29.04.1959, TBMM 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 62. Birleşim, s. 422.

“Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğüne diyoruz ki; sen kumar oynat. Hem de kime oynat? Genç çocuklara, gençliğe kumar oynat.”¹⁵¹

Hatta bazı vekiller, durumu dramatikleştirerek ilgili kurumun (ve maarifle olan işbirliğinin sonucu) gençlerin kumara gitmesini artık engelleyemeyeceğini iddia etmişti.

“Sonra arkadaşlar, mektep idareleri, gençlerin daima iyi ahlâklı olmalarını, kumar oynamamalarını, esrar içmemelerini, mektepten kaçmamalarını haklı olarak takibeder. Mekteplerin talimatları böyledir, Maarifin emri böyledir. Acaba bu kanun kabul edildikten sonra, mektep idareleri talebelerini nasıl takibedecek, kumarı nasıl önliyecek? Bunu anlamak, hattâ önleneceğini tasavvur etmek bile mümkün değildir.”¹⁵²

Tüm kaygılara rağmen, kanunun getirisi –en azından kanunu teklif edenlerin varsaydıkları– bahislerin oynatılmasından elde edilecek gelirin, spor tesisleri yapımına ayrılacağı ve gençlerin spora ulaşmalarının artacağıdır. Bu yüzden teklifi öneren Demokrat Partililer meselelerin partici bir zihniyetle değil bir gençlik meselesi olarak ele alınması gerektiğini söylemişlerdir.

“Arkadaşlar burada bunun bir gençlik meselesi olduğunu, bir memleket meselesi olduğunu ve dolayısıyla partilerarası müşterek ve hattâ partilerüstü millî bir dâva olduğunu ifade ettiler. Müzakerenin açılışında, dikkat buyurmuşsanız, hava içinde kalınmadı.”¹⁵³

Ardından öne sürdükleri sav ise, üstte iddia edilenler ile oldukça örtüşmektedir. Gençleri kumardan uzak tutmak için, spor tesislerine ihtiyaç vardır.

“Başka memleketlerin, gençliği kahvehanelerden, kumarhanelerden ve fena oyun sahalarından, muzır yerlerden uzaklaştırmak için başvurdukları çare nedir? Bu çare spor sahaları, yüzme havuzları, atletizm ve spor tesisleri kurmaktır. Binaenaleyh... Bu spor sahalarını kurmak için bir gelir istiyoruz.”¹⁵⁴

Dolayısıyla, gençler için yeni spor tesisleri yapılması gereklidir ve yeni spor tesislerinin yapımı için ihtiyaç duyulan gelir de bahislerden kazanılacaktır.

“Muhterem arkadaşlar; milletçe bâzi mühim dâvalar karşısında bulunduğumuz bir hakikattir. Spor dâvası yani bu memleket gençliğinin ruh ve beden kuvvetlerini muvazeneli bir şekilde geliştirmek meselesi de bunlardan birisidir. Ve bunun millet hayatındaki ehemmiyeti izahtan varestedir. Sporun gelişmesi de. Spor saha ve tesislerinin kurulmasına ve spor alet ve malzemesinin temin ve tedarikine bağlıdır. İtiraf etmek lâzımdır ki, bugün Türkiye bu bakımdan pek geridir. En kısa zamanda, bu hususta büyük işler yapmak zaruret ve mecburiyeti karşındayız.”¹⁵⁵

151 Kemal Sariibrahimoğlu, 29.04.1959, TBMM 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 62. Birleşim, s. 426.
152 Kemal Sariibrahimoğlu, 29.04.1959, TBMM 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 62. Birleşim, s. 427.
153 Behzat Bilgin, 29.04.1959, TBMM 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 62. Birleşim, s. 428.
154 Behzat Bilgin, 29.04.1959, TBMM 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 62. Birleşim, s. 430.
155 Ahmet Morgil, 29.04.1959, TBMM 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 62. Birleşim, s. 424.

"Gençlerin miskin ve âtil kalması elbette tecviz edilemez. Oların spor sahasında faaliyet göstermelerini teşvik etmek elbette ki, bu Hükümetin ve Türkiye'de icrayı Hükümet eden her partinin aslı vazifelerinden birini teşkil eder. Bunun inkârı sporun inkişafı değil, tedennisi demektir. Hayır arkadaşlar, bu kanunun tatbiki neticesinde toplanacak bir yardım bahis mevzuu değildir. Bütün Türkiye'ye şâmil olmak üzere hasılat, ihtiyaca göre, hiçbir nispet farkı gözetilmeksizin, sporun her çeşit kollarında inkişafını sağlamak için sarf edilecektir."¹⁵⁶

"Türk milleti en üstün medeniyet seviyesine yükselmelidir!" Bunu yalnız bir sahada anlayacak değiliz. Umumi mânada düşünmek lâzımgelirse spora meyleden Türk gençliğinin bu faaliyeti için lâzımolan spor tesislerinin hazırlanması lâzımdır. Bunu sadece Hazineyi maliyeden böyle fakirane bir şekilde temin etmemize imkân yoktur. Muhalifi, muvafığı bunun böyle olduğunu bilirler. Bu, nihayet bir kanunu mahsusla belediye ve hususi idarelere tahmil edilmiştir. Bundan beklenen fayda istihsal edilememiştir. Biz bunu bu şekilde yürütenleyiz... Türk gençliğini, hareketiyle, moral üstünlüğü ile dünya milletlerinin huzuruna çıkarmak istiyoruz. Bunun için de evvelâ kendi memleketlerinde faaliyetlerine elverişli olan spor sahası ve tesislerini temin etmemiz şarttır."¹⁵⁷

"Gençliğe yarayacak mı yoksa bozulmasına mı neden olacak?" tartışmasında, önemli ortak kesen "kimin oynayabileceği" üzerinedir. Mektep talebelerinin oynayamayacağı, oynamasının yasaklanacağı teklifi getirenler tarafından kesin dille bildirilmiştir. İlginç olan mektep talebesi tanımlanmasının vekillere üniversite öğrencilerini de düşündürmesidir.

"...Bir defa yaş haddi muhakkak maddeye girmelidir. Talebe kaydı da girmelidir. Talebe deyince arkadaşlar, burada tereddüt uyanıyor, çünkü yüksek tahsil gençliği de vardır."¹⁵⁸

Vekiller, anlaşamaları bile, yasa geçmiş ve ehliyet sahibi olanların oynayabilmesi konusunda karar kılınmıştır. Sporla doğrudan ilişkilendirilmeden de, tutanaklarda, kumarın gençlerin ahlakını bozduğu konusunda başka tartışmalar da bulmak mümkündür.

"...Talih oyunları oynamak için bâzı kulüplerin açılma izninin verilmesi hakkındadır. Bu maddenin lâyihadan çıkarılmasına taraftarım. Çünkü bu madde evlâtlarımızın, *Türk çocuklarının terbiyesinde menfi bir rol oynamak ihtimali gösteriyor...*"¹⁵⁹

Gençlerin terbiyesini korumanın yolu, dışarıdaki zararlı etmenlerle aralarındaki ilişkiyi kesmekten geçmektedir. En sık başvurulmuş yol ise, ilgili zararlı etmenin toptan ortadan kaldırılmasıdır. Bu yasaklama eğilimi, içkinin toptan yasaklanmasından, şans oyunlarının meşru hale getirilmemesine kadar geniş bir yelpazede izlenebilir.¹⁶⁰ İlgili faaliyetin yukarıda da görüldüğü üzere toptan yasaklanamaması halinde ise, gençlerin buna erişimini kısıtlama yoluna gidilmektedir. İçki alımına ya da şans oyunları oynamaya yaş sınırı koymak örnek olarak verilebilir. Ancak gençleri "sadece" korumaya çalışmak, "makbul gençlik" yaratmak

156 Vacid Aşena, 29.04.1959, TBMM 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 62. Birleşim, s. 423.

157 Halil Turgut, 29.04.1959, TBMM 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 62. Birleşim, s. 425-426.

158 Kemal Özçoban, 29.04.1959, TBMM 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 62. Birleşim, s. 442.

159 Perihan Arıburun, 25.04.1960, TBMM 11. Dönem, 3. Yasama Yılı, 60. Birleşim, s. 250.

160 Hatta bu yasaklama eğilimi, yalnızca fiilen yapılan faaliyetlerde değil; aynı zamanda düşünsel faaliyetler için de yaygındır.

Gençlerin örgütlenmesi bölümünde, gençlerin siyasetle kurdukları ilişkiye nasıl müdahale edilmek istendiğine ilişkin önemli ipuçları bulunmaktadır.

için yeterli değildir. Aynı zamanda, makbul gençlerin yetişmesi için çalışılması da gerekmektedir. Vekillerin “makbul gençlik”i yetiştirmek için çalıştıkları önemli alanlardan biri de “beden terbiyesi”dir.

Gençleri korumak için...

Vekiller, sadece gençleri nelerden korumak gerektiğini sıralamaz, aynı zamanda nasıl korunacağı ve yerine ne konacağını da önerirler. Vekillerin zararlı alışkanlıkların yerine konmasını önerdikleri pratik beden eğitimidir. Bedenin eğitimi gençleri zararlı alışkanlıklardan koruyacaktır. Zaten gençlerin bedenlerinin korunması, akıl ve ruhlarını da korumayı sağlayacaktır. 1935’te belediye kanunu tartışılırken, şehirlere spor alanlarının yapılması önerisi gelir. Spor alanlarının gerekliliği gençleri memleketi korumaya hazırlamak içindir.

“... Birinci maddedeki tenvirat kelimesinden sonra (Spor alanları) kelimesinin de zikredilmesini rica ederim. Malûmu âlinizdir ki, memlekette spor alanları henüz kurulmamıştır, pek azdır. Hattâ İstanbulda bile bir iki tanedir. Spor alanlarının bir an evvel meydana gelmesi; gençliği memleket müdafaası ve beden kabiliyeti hususunda yükseltecektir. Ben bu kaydın da buraya eklenmesini istirham ederim.”¹⁶¹

Vekiller tarafından memleketi korumak, çoğu zaman, mecazi anlamda kullanılmıştır. Ancak yukarıdaki söylemde de görüleceği üzere, gençlerin savaş durumunda hazır olabilmelerinin bir aracı olarak beden eğitimi görülmektedir. Dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, öneriyi sıhhi bir katkı olarak tanımlamaktadır. Ulusal bayramlara Gençlik ve Spor Bayramı’nın 1938’de katılmasıyla, resmi metinlerde de “gençlik” ve “spor” ikilisi yan yana görülmeye başlanır. 29 Haziran 1938’de spor teşkilatı hakkındaki ilk kanun geçer. Hükümet tarafından teklif edilen “spor teşkilatı” yerine, meclisteki öneriler sonucu “beden terbiyesi” başlıkta yerini alacaktır. Adından da anlaşılacağı üzere kanun, yurttaşların, ancak özelinde gençlerin, bedenlerinin disipline edilmesini amaçlar. Beden terbiyesi kanunu önerisinin girişinde Şükrü Kaya bir açılış konuşması yapar.

“Beden terbiyesi, spor ve ona mülhak olan diğer hareketleri, biz millî terbiyenin esaslı bir rûknü olarak telâkki ediyoruz. *Her terbiyenin olduğu gibi, beden terbiyesi, ferdleri milletlere ve milletlerle beraber bütün beşeriyete hayırlı bir eleman olarak yetiştirmek* gayesini istihdaf eder. *Beden terbiyesi ile, vücudu kuvvetlendirmek, güzelleştirmek, gençlerimizi, ferdlerimizi hayat savaşı için kudretli bir hale getirmek istiyoruz.* Beden terbiyesini düşünürken fikir terbiyesini de ihmal etmemeği daima derpiş etmekteyiz. Bizce sırf beden terbiyesine hasrı kuvvet ederek; zihni, fikri ve şuuru bir tarafa bırakmak, ham bir madde vücuda getirmek demektir.

Şuursuz kuvveti, dımağsız kudreti başkalarının elinde bin bir şekil alacak bir kalıp gibi telâkki ediyoruz. Onun için ne vakit beden terbiyesini düşünecek olursak onunla müsavi olarak fikir terbiyesini de derhal derpiş etmekteyiz.

Fikir terbiyesi, kuvvetli bir fikir terbiyesi şüphesiz ki, sağlam vücutta bulunur. Sağlam vücut elde edebilmek için yalnız milletin verdiği tabii eleman kâfi değildir. Onu zamanımızın bilgilerile ve tecrübelerile teşhiz ederek yetiştirmek lâzımdır. Türk milleti esasen kuvvetlidir. Cihanda “Türk gibi kuvvetli” denmenin elbette bir sebebi vardır. Türk milleti kuvvetini yalnız kendi ırkmdan almış değildir, kuvvetini yalnız ırkı

hususiyetine de borçlu değildir. Türkler bütün sporları yapmış ve onlarla vücudunu kuvvetlendirmiş bir millettir. Tarihe bu kadar şanlı zaferler verebilmek için onu, o zaferleri elde edenlerin her halde çok kuvvetli olması lâzımgeldi. Diğer milletlere üstün kuvvetleri ve daima şuurlu kafaları sayesinde bu gün medeniyet âleminin bile iftihar ettiği, bir çok meydan muharebelerinde zaferler kazanmıştır.”¹⁶²

Şükrü Kaya'nın konuşmasından, beden terbiyesine ilişkin, dönemin iktidarının ne düşündüğünü, nasıl bir perspektif sahibi olduğunu anlamak mümkündür. Ayrıca, önceki bölümlerde de belirtilen “öz”e ilişkin bir referansı vardır. Aynı tutanakta aşağıdaki satırları ekler.

“Bizim Atatürk rejiminin, Kemalist inkilâbının rejiminin adamı güzel vücudlu, sağlam düşünceli, cesur, vakur, hakkını ve fikrini heryerde müdafaa eder, neşeli ve ciddi olmaktan ibarettir. Bizim aradığımız budur. Bu beden terbiyesinden maksad, fikrî, seciyevî ve ahlakî terbiyedir. Bizim rejimin istilzam ettiği tip budur.”¹⁶³

Yeni çıkarılan kanunun 4. maddesi ile gençlere beden terbiyesine devamı zorunlu kılınır.¹⁶⁴ Ayrıca mektepleri, kıışları ve cezaevlerini de uygulayıcı olarak belirler. 1940 yılı Beden Terbiyesi genel direktörlüğünün bütçe görüşmelerinde, amacın gençlerin, memleketin yararlanacağı hale getirilmesinin olduğu bir daha belirtilir.

“Memleketin ihtiyacı olan gençliği yükseltmek, gürbüzleştirmek, yavuzlaştırmak ve gençlerde disiplini ve sıhî vaziyeti teğmin etmek.”¹⁶⁵

Gençlerin korunmasına yönelik faaliyetlerin düzenleneceği yerlerin en başında okullar gelmektedir. Okullar, gençlerin beden eğitimini gerçekleştirecekleri başta gelen alanlardır. Doğayısıyla, gençlerin beden terbiyesini alacakları ilk kurum mektepler olarak işaret edilmiştir.

“...bedenî terbiye meselesidir. Mekteplerimizde ilk okullarda olsun, orta ve liselerde olsun, yüksek mekteplerde olsun, bedenî terbiye yoktur veyahut tamamile gayri kâfidir. Gençler, çocuklar daha altı yaşından yirmi yaşına kadar Maarif vekâletinin emrindedir, onun mektepleri içindedir. Bütün hayatı orada geçiyor. Gerçi beden terbiyesi genel direktörlüğü diye umumî bir teşkilâtımız varsa da bunun mektepler içine nüfuzu ve orada faaliyeti olamaz. [Gençlerin] Bunları bedenî terbiyelerini temin etmek için ve orada maarif mektepleri programları içine daha geniş ve ciddi bir şekilde koymak mecburiyetindeyiz. Biz talebe iken çocukluğumuzda mekteplerimizde geniş mikyasta jimnastik talimlerimiz, derslerimiz vardı. Hemen her gün bir, bir buçuk saat jimnastik muallimlerinin terbiyesi altında yetişiyorduk.

Bu gün benim ilk mektepte ve liseden yetişmiş çocuklarımda benim kadar bedenî terbiye almış hiç bir vaziyet görmüyorum. Tanıdıklarımda da öyledir. Halbuki gençliğe millet çocuklarını daha küçük yaşta bedenî bir terbiye ile vücut kabiliyetlerini yükseltmek, neşvü nemalarını temin etmek, cesaret ve zekâlarını artırmak, yüksek ve cesur bir millet olmak için küçük yaştan itibaren verilecek terbiyeye mekteplerimizde daha çok önem verme ve beden terbiyesi derslerine daha geniş zamanlar

162 Şükrü Kaya, 29.06.1938, TBMM 5. Dönem, 4. Yasama Yılı, 83. Birleşim, s. 484.

163 Şükrü Kaya, 29.06.1938, TBMM 5. Dönem, 4. Yasama Yılı, 83. Birleşim, s. 487.

164 İlgili kanun çıkarıldıktan 3 yıl sonraki bütçesine ilişkin tartışmalar, hem kanunun nasıl uygulanması hayal edildiğine, hem de neye bütçe ayrılmasına gerek görüldüğüne ilişkin önemli ipuçları sunar. Beden terbiyesi umum müdürlüğü teşkilât kadrolarına müteallik kanun lâyihası ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları hakkında tartışma için bakınız: 30.05.1941, TBMM 6. Dönem, 3. Yasama Yılı, s. 356-374.

165 Cemil Taner, 01.06.1940, TBMM 6. Dönem, 2. Yasama Yılı, 61. Birleşim, s. 9.

ve daha faal hocalar tahsis etmek ihtiyacında olduğumuzdan bunu bilhassa Maarif vekilimizden dilerim.”¹⁶⁶

Gençliğin memleketi kalkındırma ve korumadaki rolü, beden terbiyesini zorunlu kılmaktadır. Zira beden olarak gelişmiş gençler, aynı zamanda “iyi asker” de olabilirler. Ancak, eş zamanlı olarak, gençliğin terbiye edilebilmesi için askerlik kurumundan da sorumluluk üstlenmesi beklenmektedir. Gençlerin bedenen gelişmelerinden sorumlu tutulan bir diğer kurum ise askerliktir. Askerlik, gençlerin bedenlerini hale yola sokacak bir süre olarak hayal edilmektedir. Askerlik gençleri hem sıhhatli, hem de atletik yapacaktır.

“Fakat askerliğin, vatanın çeşitli iklimlerinden gelen genç vatandaşları bir süre, aynı çatı altında, aynı terbiye ile, aynı kutsal temeller peşinde toplayarak, millî birliği tahakkuk ettirme idealine hizmet gibi bir vazifesi de vardır. Bunun dışında, yine askerliğin, o ana kadar tahsil hayatının gayrisihhi şartları içinde yetişmiş olan gençleri, açık havada, mukavemetli, atletik bünyeli, sıhhatli gençler haline getirmek gibi vasıfları da vardır. Bu itibarla ordu, kutsal millî müesseselerimizin en başta gelen ve millî bünye üzerindeki faydalı etkileri başkaca temin ve “telâfisine imkân olmıyan birisi ve birincisidir.”¹⁶⁷

Ancak vekiller için bu iki kurum yeterli gelmez. Gençlerin spor yapmalarını sağlayacak ve bu alışkanlığı sürekli hale getirecek bir alan olarak spor kulüpleri hayal edilir. Bu kulüpler yalnızca şehirlerde değil, köylerde de kurulacak ve gençlerin bedenlerinin zinde kalmasını sağlayacaktır. Hatta genç başına spor kulübü sayısı bile hesaplanmıştır.

“Memlekette sporu büyük şehirlerden, bütün kasabalı ve köylü halk tabakaları içine yaymak ve bilhassa millî sporlara (güreş, binicilik, atıcılık, cirid) şimdiki kadar olandan çok fazla önem vermek gaye edinilmiştir... *Bedenden olduğu gibi normal bakımdan da yüksek vasıflı bir Türk gençliği yaratmak gayelerin başında gelmektedir.* Yurddaşlara spor yaptıracak müessese, eskiden olduğu gibi bu kanunda dahi ordu ve mekteb haricinde kulüb olacaktır. Spor kulüplerinin adedine kadar çoğalırsa sporun yurdda yayılması da o nisbette artacağına göre bu kanun ile (*köylerde 50 genç başına bir spor kulübü ve kasaba ve şehirlerde de 500 genç başına bir spor kulübü kurulması düşünülmek suretile*) alâkalılar kulüplerin sayısını arttırmakla mükellef kılınmaktadırlar.”¹⁶⁸

Gençlerin bedenen geliştirilmesi konusunda duyulan kaygılar ve söylem sadece 1930'larda ve 1940'larda kalmamış, hayali gençliğin korunması ve yetiştirilmesi gereken bir özelliği olarak 1960'lara kadar uzanmıştır.

“*Beden terbiyesi ve spor sahasında* programın bazı mertebe kanaatkârlık gösterdiğini kaydetmeden kendimi alamayacağım. Hükümetin *gençliğin sıhhati kadar ahlakını da ilgilendiren bu iki konu* ile esaslı bir şekilde meşgul olması temenniye şayandır.”¹⁶⁹

166 İzzeddin Çalışlar, 27.05.1941, TBMM 6. Dönem, 3. Yasama Yılı, 57. Birleşim, s. 215-216.

167 İzzet Birant, 05.02.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 31. Birleşim, s. 108.

168 Mazbata, 29.06.1938, TBMM 5. Dönem, 4. Yasama Yılı, 83. Birleşim, s. 2.

169 Celal Tevfik Karabasan, 29.11.1961, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 10. Birleşim, s. 118.

İlginç olanı, beden terbiyesi ve sporu birbirine bağlayan bu söylemin 1960'larda da birbirinden ayrılmadan devam etmesidir. Dilde değişiklik yoktur. Gençlerin bedenleri, ruhları ile ilişkilendirilmiş ve "iyi alışkanlık"ların kazanılması için bedeni ve ruhi eğitimin gerekliliği vurgulanmıştır.

" Sayın Başkan Sayın senatörler, Muhterem Hükümet Erkânı;
Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bütçesi hakkındaki görüşlerimizi açıklamak üzere huzurunuzda çıkmış bulunuyorum.

Beden eğitimi, genel eğitimin bir parçasıdır. Eğitimin tam sayılabilmesi için gençliğin fikren gelişmesi yanında, ruhen ve beden de gelişmesi, iyi alışkanlıklar alması, canlılık kuvvetlilik, dayanıklılık, sorumluluk duygusu arkadaş, nizam ve toplum severlik gibi vâsıflar kazanmış, hayat isteğiyle dolu, her bakımdan üstün ve kendisine güvenilir bir halde gençliğin yetişmesi lâzımdır. Malûmunuzdur ki, demokrasi fikre saygı, hüsnüniyet, medeni cesaret, mertlik ve karşılıklı itimat rejimidir. Feragat ve fedakârlık, samimiyet sayesinde yaşar. Bu saydığı vâsıfları da gence, ancak bedeni ve ruhi eğitimle verilebilir.¹⁷⁰

1980'lere gelindiğinde Vehbi Dinçerler, gençlikle ilgili düzenlemelerde ne denli hijyenik davrandıklarını anlatırken gençlerin neler yapmalarına "müsaade edilmediğinin" altını çizmiştir.

"Bakanlığıma bağlı Beden Terbiyesince yapılan ve gençlerin hizmetine sunulan spor sahası ve tesisleri ile Beden Terbiyesi Kanununa göre gerçek ve tüzelkişiler tarafından beden eğitimi ve spor çalışması amacıyla açılan okul, salon, enstitü ve benzeri yerlerde içki içilmesi ve kumar oynatılması öteden beri kesinlikle yasaktır. Ayrıca kapalı salonlarda sigara bile içilmesine müsaade edilmez. Uygulamayı takip için, Emniyetin dernekler masası ile Beden Terbiyesi teşkilatı zaman zaman denetlemeler yapar ve genelgeler çıkarır. Emir ve talimatlara uymayanlar hakkında da kanunî işlem yapılır, Yükseköğrenim gençliğinin hizmetine sunulan yurtlarda, alkollü içki içme ve kumar oynama yasağı yine öteden beri vardır. Ayrıca, dışarıda alkol alıp yurda gelmeyi itiyat haline getiren öğrencilere de disiplin cezası verilmekte ve devam ederse yurtla ilişkisi kesilmektedir.

Bu yurtlardaki kantinlerde bira dahil hiçbir alkollü içki satılmamakta ve içilmemektedir. Ayrıca, sizin de tahmin ediyorum dikkatinizi çekmiştir, spor saha ve tesislerimizde yine ötedenberi alkollü içki reklamı (bira dahil) yoktur ve kabul edilmemektedir. Yüce Meclisin malumları olduğu üzere, Anayasamızın 58 inci maddesi, "Devletin, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden korumasını" emretmiştir.

....

Yaptırdığımız inceleme sonunda, diğer alkollü içkiler gibi ve belki de daha fazla olarak genelde çok sulu içkilerin, özelde biranın beden ve ruh sağlığına ciddi zararlar verdiğini gösteren ilmî raporlar vardır, bulunmuştu....¹⁷¹

Gençler, uzun bir dönem boyunca ya korunmaları ya da terbiye edilmeleri gereken özneler olarak ele alınmışlardır. Gençlerin "korunmaları gerekliliğinin" yüzeyde gözükken nedeni,

170 Mehmet Çamlıca, 4.2.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 30. Birleşim, s. 30-31.
171 Vehbi Dinçerler, 17.04.1984, TBMM 17. Dönem, 1. Yasama Yılı, 53. Birleşim, s. 282-283.

sıklıkla dile getirildiği gibi, sağlıklardır. Ancak satır aralarında, korunmadıkları ve “zarar gördükleri” durumda, hasta olmak gibi, bağımlılık yaratan maddeleri kullanmak gibi, memlekete fayda sağlamama olasılıkları vekillerde endişe yaratmaktadır. Gençleri korumak için vekillerin önerdiği yol eğitimidir. Ancak sadece zihinlerini eğitmenin yeterli olamayacağı, aynı zamanda bedenlerini de eğitmenin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Gençlerin bedenlerini eğitmek, bir yandan da, “akıllı uslu” davranmalarına neden olacaktır. Bedenleri islah edilen, uysallaştırılan, kontrol altına alınan gençler hem memleketin ihtiyaçları için zinde ve dinç olacaklar, hem de yetişkinlerin uygun gördüğü şekilde davranıp başıboşluk etmeyeceklerdir. Akıllı davranmaya davet edilecekler, tersini yapan gençler ise cezalandırma mekanizmaları ile karşılaşmaya hazır olacaklardır. Bedenin islahı üzerinden, Foucault’a referans veren bu anlatı, gençlerin gerekli terbiyeyi aldıktan sonra, yetişkin oldukları dönemde, emaneti devralabilmek için kendilerini disipline edecekleri varsayımını, biraz kaba ve ham haliyle, içinde barındırmaktadır (Foucault, 1977).

2.6. ... Ve Genç Kadınlar

Genç, vekiller tarafından erkekler için kullanılagelen bir tanımlama olmuştur. Gencin hem işlevselliği, hem de özne olarak görülmesi açısından erkekler için kullanılması şaşırtıcı olmayabilir. Zira akılda tutulması gereken, kadınların 1934’e kadar ne seçme, ne de seçilme hakkı olduğudur. Hatta meclise ilk girişleri 1935 yılında olmuştur. Dolayısıyla, araştırmanın başlangıç tarihi olan 1930-1935 arasında kadınlar mecliste yoktur. Bu durum elbette, gençliğin erkek olma haliyle ya da erkeklikle eşitlenmesinin tek açıklaması değildir. Ancak, anlaşılan, gençliğe yüklenen ilerleme, güçlü, enerjik gibi özellikler ile memleketi ilerletecek gençler, çalışacak gençler ve asker gençler gibi gençliğe “işlev” açısından yaklaşan akıl bu becerinin erkeklerde olduğunu varsaymaktadır.

“Uzun muharebelerde *gençliğini* şehit vermiş bir millet, istilâlar altında mamureleri harap olmuş bir vatan için bundan daha fena bir miras tasavvur olunur mu?”¹⁷²

Yukarıda da görüleceği üzere, askerlerin de erkek olduğu düşünülürse, genç ve erkek bir tutulmuştur. Bir başka örnekte köylü gençlerden bahsedilmektedir.

“...Bu gün domuz yetiştirmek için bazı *Türk gençleri* heves etmişlerdir...”¹⁷³

Bir sonraki örnekte ise, ortalıkta dolaşan gençlerin başına gelen bir olaydan ve kayıpların verdiği üzüntüden bahsedilirken genç ve delikanlı birlikte kullanılmıştır.

“Adana - Adanaya yarım saat mesafede Balı Ali köyünde çok feci bir kaza olmuştur. Bu köy ahalisinden ikisi 15 şer, birisi 20 yaşlarında üç *delikanlı* tarlada dolaşırken topraklar arasında Fransızlar zamanından kalma bir top mermisi bulmuşlardır. Üç arkadaş mermiyi toprak arasından çıkararak içindeki barutu sökmek üzere taşlarla uğraşmağa başlamışlardır. Bu sırada mermi birden bire patlamıştır. Bu patlama neticesinde *delikanlıların* her üçü de parça parça olmuşlardır. Şimdiye kadar bu gibi

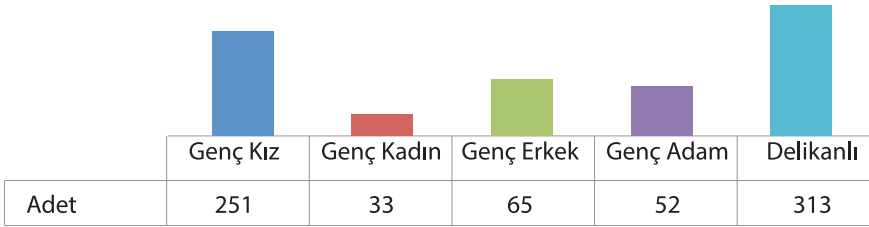
172 Hasan Fehmi Bey, 28.05.1933, TBMM 4. Dönem, 3. Yasama Yılı, 61. Birleşim, s. 394. İlgili tartışma, Osmanlı İmparatorluğu’ndan kalan borçlar hakkındadır. İtalikler bana aittir.

173 Hamdi Bey, 29.06.1931, TBMM 4. Dönem, 1. Yasama Yılı, 19. Birleşim, s. 200.

yüzlerce vakayii gazetelerde okuduk ve yüzlerce *delikanlı genç* kaybetik. Her yerde bu gibi daha bir çok bombaların bulunacağı ve faciaların devam edeceği anlaşılıyor. Şimdiye kadar bu gibi yüzlerce vakayii gazetelerde okuduk ve *yüzlerce delikanlı genç kaybetik.*"¹⁷⁴

1930-1990 arası dönemde genç kadınların sayısal olarak meclis tutanaklarına ne kadar geçtiğine bakıldığında, vekillerin yukarıda da örneklenen söylemlerinin, sayılara yansıdığı görülmektedir. Çizim 7'de de görüldüğü üzere, 1930-1990 arası toplam 251 kere genç kız, 33 kere ise genç kadın geçmiştir. Genç erkek ve genç adam tanımlarının sayısı da sırasıyla 65 ve 52'dir. Her ne kadar "genç erkek" ve "genç adam" nitelemelerinin kullanım sayısı sınırlı olsa da, giriş bölümünde Çizim 1'de de belirtildiği üzere, genç kelimesinin tekrarlanma sayısı 47.109'dur. Hem araştırma sırasında rastlanan söylemlere (araştırmadaki diğer alıntılar da gözönüne alındığında), hem de sayısal verilere bakıldığında genç kelimesinin erkekler için kullanıldığı görülebilir. Vekillerin genci, erkekler için kullandığı düşünülürse, özellikle tanımlamak durumunda kalmadıklarında "genç erkek" ya da "genç adam" kullanmayı, sayılardan da görüleceği üzere, tercih etmemişlerdir.

Çizim 7. Cinsiyeti Belirtilmiş Gençlerin Yıllara Göre Dağılımı

Vekillerin, genç kadınlardan bahsetmeleri ise kendi belirledikleri alanlar ile sınırlıdır. Genç kadınlara belirledikleri alanlar ise kadınlara biçilen roller ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, vekillerin "makbul", yani memleketi kurtarmasını bekledikleri gençler, esas olarak erkeklerden oluşmaktadır. 1930'lardan itibaren vekillerin söylemlerini saran vatanperverlik söylemi, milliyetçilik, cumhuriyetperverlik gibi kavramlarla değişimli olarak (ya da zaman zaman birlikte) kullanılmıştır. "Memleketi emanet etmek" ise içinde çoklu anlamları barındırmış ve farklı dönemlerde, memleketin yerine millet, ulus, vatan gibi kavramlar yerleştirilmiştir. Her ne kadar her dönemin baskın ideolojik çerçevesi değişken olsa da, vatanperverlik, en azından meclisteki vekillerin çoğunun dilinde, tüm dönemleri kesen bir söylem olarak yer etmiştir. Hal böyle olunca, vekillerin gençler için uygun gördüğü ve tasarladığı "memleketi emanet etme" projesi, milliyetçi akıldan beslenen bir projeye dönüşmüştür. Milliyetçilik, karşılıklı olarak, toplumsal cinsiyet ile birbirini kuran ve birbirini dönüştüren bir projedir (Sirman; 226). Memleketin emanet edildiği durumda, nasıl kurtarılacağı ya da ilerletileceği hakkında vekillerin bir fikri vardır. Okuyan gençlik ya da çalışan gençlik bölümlerinde de görüldüğü üzere, vekiller gençlere görevler biçmekte, ilgili görevi nasıl gerçekleştirebileceklerini tanımlamakta ve onları bu göreve hazırlamaktadırlar. Dolayısıyla, bir iş bölümünden söz etmektedirler. Bu iş bölümü gençlerin yalnızca teknik olarak hazırlanmaları

ve teknik kapasiteleri hakkında değil, aynı zamanda manevi olarak yetiştirmelerini de kapsamaktadır. Vekillerin manevi olarak yetiştirme görevini verdikleri kurum ise ailedir. Kaldı ki, memleketseverlik bölümünde değinildiği üzere, millet ve aile arasındaki analogi ve ahlak/terbiye bölümünde değinildiği üzere aile, gençler ve milli terbiye arasındaki ilişki sıkı sıkıya kurulmuştur. Gençlerin hem teknik olarak, hem de manevi katkılarını sunmaları bağlamında görevlendirilmelerinde genç erkeklerle ve genç kadınlara ortaklaşan ve ayrılan görevler biçilmiştir. Vekiller, genç kadınlardan bahsedecekleri zaman ilgili görevler, diğer bir deyişle, ilgili roller bağlamında genç kadınları söylemlerinin konusu haline getirmişlerdir.

İş bölümüne bakıldığında, genç kadınlar, vekiller tarafından öncelikle annelik – karılık ile görevlendirilmişlerdir. Vekillerin, genç kadınlardan bahsettiği bir diğer durum öncelikli görevlerinin yan ürünü olarak öne çıkan mesleklerdir. Son olarak ise, genç kadınların ahlakları, annelik – karılık görevleriyle de ilişkilendirilerek önde gelen tartışma konularından birini oluşturmuştur. Vekiller, genç kadınlarla genç erkekleri rolleri açısından ayırırken, kadınlık halini konusunda da kafa karışıklığı yaşamışlardır. Ceza Kanunu'nun düzenlemelerinde, kadın ve genç kız arasında fark olup olmadığı tartışmalara yansımıştır. Sarkıntılık konusundaki ceza düzenlemesinde, madde önce "Dört yüz yirmi birinci madde - Kadınlara ve genç erkeklerle söz atanlar on beş günden üç aya kadar ve sarkıntılık edenler bir aydan altı aya kadar hapsolunur" olarak düzenlenmiştir. Düzenlemedeki "kadın" betimlemesinin kimleri kapsadığı ise aşağıdaki tartışmaya neden olmuştur.

"Refik Bey — Efendim, encümenden soruyorum bu maddede *kadınlar tabiri* vardır. Lisanımızda yalnız olarak *kadın sözü söylenildiği zaman derhal evli olan kadın hatıra gelir. Bilmiyorum, bu tabirde kız da dahil midir?* Dahilse tasrih edilmesi faydalı olacağı kanaatindeyim. İkincisi, *genç erkeklerle söz atanlar denmektedir. Genç tabiri kaç yaşa kadar devam eder?..* Lütfen tasrih etsinler?

Salahattin Bey — Efendim, maddenin aslı şudur. Madde (kız ve erkek genç kimselere söz atanlar) diyor. Burada söz atanlara ceza vardır...Eski yazılışta (kız ve erkek genç kimseler) idi. Halbuki biz (kadın ve genç erkekler) dedik. *Kız da kadın tabiri içine girebilir. Kadın deyince olsa olsa bakire hariç kalabilir denir ki bu, maksut değildir. Madde kadın için mutlaktır erkeklerden de gençlere mahsustur. Genç erkek kanunda şudur, budur diye tavsif edilemez, takdiri bir keyfiyettir (Gülüşmeler)..* Binaenaleyh bu yazılışta Kazım Paşa — Yaşı tayin edilmelidir.

Salahattin Bey — Rica ederim efendim. Hâkim huzuruna gelerek, böyle bir söz atma filinden dolayı kendini mağdur görenek bir ceza tayinini isteyen veya polisin, bu hareketi görerek hakkında takibat yapılmasını *istediği erkeğin genç olduğu takdir olunabilir.* Maddede şu veya bu yaşta denemez

Emin Fikri Bey — Kaç yaşındaki kadma söz atılırsa ceza görülür?

Salahattin Bey — *Kadın hakkında bir şey yoktur efendim, mutlaktır. Erkekler için genç tabiri vardır.*

Refik Bey — *Bu izahatla anlaşılıyor ki kadın kelimesi içinde kız da dahildir.*

Reis — Evet efendim. Maddeyi reye arz ediyorum...

Süleyman Sırrı Bey — *Kadınlara söz atan erkekler ceza görürler, erkeklerle söz atan kadınlar neden ceza görmesin?* (Bravo sesleri, alkışlar).¹⁷⁵

Yukarıdaki tartışmadan da görüleceği üzere, yasaya geçecek olan kadın kelimesinin "kızları"

da kapsadığı belirtilmiştir. Kadın ve kız arasındaki ayırım ise bakire olup olmamaları üzerine kuruludur. Kadınların cinselliğinin evlilikle sınırlandırıldığı bir akıl akışında, bakire olup olmamaları, kadınların evli olup olmamasına referans vermektedir. Kaldı ki kadınlara biçilen toplumsal görevin annelik ve ev hanımlığı olduğu düşünülürse, evli olup olmadıkları görevlerini yerine getirmeleri konusundaki ilk adımdır. Vekillerin, genç kadınlardan beklediği, öncelikle, genç cumhuriyet için çocuk doğurmaları ve evlerinin kadını olmalarıdır. 1930'ların başındaki bu tartışma, sonraki yıllarda yapılan kanunlara ve kanunların diline de yansımıştır. Genç kadınların memleketi ilerletmek için görevlerinin "çocuk doğurmak" olduğu meclis tartışmalarına da yansımıştır.

"Demim bazı arkadaşlar bahsettiler ki, kızlarımız evlenmiyor. Evlenmelidirler, Onların bütün gayesi, bütün mefkuresi hakikaten ana olmak olmalıdır. Bol çocuk yetiştirmek, geniş, zengin ve refah verici bir aile ocağının anası olmak olmalıdır. Bunları görmüyoruz. Niçin görmeyelim? Bunun sebeplerini aramak lâzımdır. Kızlar evleniyor, fakat çocuk yapmıyor veyahut bazıları biraz akıllıdır, aile rabitasını biraz kuvvetlendirmek için tek bir çocukla iktifa ediyor. Bir milletin yaşaması için her ailenin en az dört çocuğu olması lâzımdır. Bundan aşağısı nüfusça milletlerin istikbalini temin etmiş sayılmaz."¹⁷⁶

Kadınların nüfusa yapacağı katkı, hem memleketin savunmasının, hem de ilerlemesinin temel gereğidir. Ancak özellikle cumhuriyetin ilk döneminde kadınlara verilen çocuk doğurma görevinin, tüm gençlere verilen nüfusu arttırma görevinden bağımsız olmadığını, hatta doğrudan ilişkili olduğunu hatırlatmak gerekir.

"Köylü 15inde de evleniyor. Çünkü köylünün bünyesi Doktor beyin bünyesi gibi değildir (Gülüşmeler, alkışlar). Evlenebilir. Bunu kanunla teyid etmemiz lâzımdır arkadaşlar. Herşey evlenme aleyhine, herkes evlenme aleyhine, memleketteki muzır anasır Türklüğün yoğalması [çoğalması] aleyhine her gün propaganda yapıp duruyor. İşte size çikolatalardan çıkan bir kâğıd okuyorum. (Derdin yoksa söylenme : Borcun varsa evlenme), Bu, memleketin her tarafına dağılıyor, çocukların eline veriliyor. Bunu görmeli, aramalı, bulmalı ve şedid bir ceza ile cezalandırılmalıdır. Hulûsa kanun yerindedir. İhtiyaçtan doğmuştur. Bu gün hakikat bu yolda cereyan etmektedir (Sen niye evlenmiyorsun! sesleri). Şunu da size söyleyeyim ki biraz da genç iken evlenilir (Alkışlar, bravo sesleri)."¹⁷⁷

Nüfusu arttırılması için çalışmak şehirli ya da köylü gençler için sorun değildir. Zira "her" genç kadının temel isteğinin evlenmek, çocuk sahibi olup mutlu bir yuva kurmak olduğu varsayılmaktadır. Genç kadınların hayalinin "evlenmek ve çocuk sahibi olmak" olduğu vekiller tarafından farklı dönemlerde tekrarlanmış, hatta çalışan genç kadınların ailelerinden uzak yerlere tayinleri önemli bir kaygı konusu olmuştur. 1984 gibi geç bir tarihte bile genç öğretmen kadınların ailelerinden uzağa tayinleri önemli bir endişe kaynağıdır. Bir vekilin sorduğu sözlü soruya, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanı'ndan aynı özenle cevap verilmiştir.

"Türk - İslam aile kavramında kız çocukları bekâr kaldıkları sürece ailenin yanında veya yakın kontrolünde kalmaktadır. Ancak öğretmenliğe yeni başlayan veya rotasyonla

176 İzzeddin Çalışlar, 27.05.1941, TBMM 6. Dönem, 3. Yasama Yılı, 57. Birleşim, s. 216.
177 Besim Atalay, 15.06.1938, TBMM 5. Dönem, 4. Yasama Yılı, 76. Birleşim, s. 172.

nakledilen bekâr bayan öğretmenler, millî geleneklerimize ters düşen bir uygulama ile, ailelerinden çok uzakta olan illere ve o illerin ücra köşesinde bir okula tayin edilmektedir. Bu nedenle aileler, uzaklarda öğretmenlik yapan kızlarını kontrol edemedikleri ve yardımcı olamadıkları için daima huzursuz olmaktadır. Bu öğretmenler de aileden uzakta ve birçok şeyden mahrum olarak kendilerini yalnız ve himayesiz hissetmektedir. Ayrıca bu bahtsız öğretmenler, maalesef bazı kişiler tarafından tecavüzlere varan sarkıntılıklara maruz kalmaktadır. Öte yandan her genç kız gibi, bu öğretmenler de *genç yaşta evlenip bir yuva kurmayı hayal ederler. Ancak birçok şeyden mahrum olan böyle yerlerde, kısmetlerini bulmak imkânsız gibidir.* Böyle yerlere atanan öğretmenler, kuracakları aile ocağının hasretiyle gençlik yıllarının uçup gitmesinden de huzursuzluğa ve mutsuzluğa düşmektedir.

Bütün bu sakıncaları bertaraf etmek üzere, bekâr bayan öğretmenlerin hiç olmazsa ailelerine yakın illere ve o illerde ücra olmayan bölgelerdeki okullara tayinlerini sağlamak üzere yönetmeliklerde değişiklik yapmayı düşünüyor musunuz? Böyle müspet bir düşünceniz varsa ne gibi değişiklikleri tasarlıyorsunuz ve ne zaman uygulamayı düşünüyorsunuz?”¹⁷⁸

Bakanın cevabı genç kadınları tek başlarına köylere vermedikleri, evli öğretmen ailelerin bulunduğu köylere verildikleri ve isterlerse tayinlerinin yerine getirileceğidir. Yukarıdaki soruda, genç kadınların yalnız ve himayesiz kalamayacakları, evlenmek ve çocuk sahibi olmak istedikleri (yuva kurmak) ve kısmetlerini “o yerlerde” bulamayacakları ard arda sıralanan varsayımlardır. Ancak vurgunun genç kadınları koruma kaygısının yanı sıra, her genç kadının, genç yaşta evlenmek istediği üzerine olduğuna dikkat çekmek gerekir.

Her genç kadının evlenme ve yuva kurma hayali, kadınların öncelikli rolü olan annelik ve ev hanımlığı pozisyonunu da desteklemektedir. Cumhuriyetin erken döneminde, nüfusla ilgili kaygılardan ötürü çok çocuk yapmak ve kadınların annelik rolü teşvik edilmiştir (Yurttagüler; 2004). Aile ve millet arasında kurulan ilişki, hem gelecekte ailenin başına geçecek olan erkeklere bir iktidar sağlamakta, hem de kadınları erkeklere “yardımcı” olarak atamayı meşrulaştırmaktır (Sirman; 232). Bu söylemde genç kadınların görevi, erkekler memleketi ilerletirken onun hayatını kolaylaştırmaktır. Bu yüzden, genç kadınların hem kocalarına, hem de çocuklarına en iyi şekilde bakabilmeleri için eğitimle desteklenmesi önemli tartışmalardan biri olmuştur. Vekillerin kız enstitülerinden beklentileri genç kadınların en verimli şekilde evlerini idare etmesini sağlamaktır. Akşit’in dönemleştirmesi referans alacak olursanız, 1929’dan başlayan süreçte genç kadınların anne olmalarının yanı sıra, evi idare etme konusunda beceri kazanmaları ve gelecek nesilleri iyi yetiştirmek için eğitim kurumları hizmete girdi. Kız Enstitüleri, yeni ulus-devlet yaratma sürecinde hanenin düzenlenmesinden ve haneye uygun görülen “genç kadınların” yetiştirilmesinden sorumluydu (Akşit; 2005: 143-183). Evin idaresinden, çocuk bakımına kadar “bilimsel” ve verimli metodların genç kadınlar tarafından öğrenilmesi ve kullanımının, memleketin ilerlemesine katkısı önemlidir (Yael Navaro Yaşin; 2000). Kız Enstitülerini takip eden – ki vekil de aşağıda görüleceği üzere Kız Enstitüsü diye tanımlayarak sormuştur - Kız Teknik Okulları (Kız Sanat Okulları), 1960’lara gelindiğinde bile mesleki beceriler üzerinden değil, hane içi kadının rolü üzerinden tartışılıyordu. Birinci 5 yıllık Kalkınma Planı tartışmalarında, vekillerden biri doğrudan konuyla ilgili olmadığı halde, eğitimden bahsedildiğinde, kadınların ilgili okullar sayesinde istihdama ne kadar katılabileceğini değil, evde ne kadar tutumlu olabileceğini sormuştu.

"Sorum şimdi sizlere: Şimdi kız enstitüsü mezunlarımız bu feragati gösterebiliyorlar mı? Ve buna göre yetiştiriliyorlar mı? Bilâkis israfçı bir zihniyetle yetiştiriliyorlar. Feragat da yok... Ev ekonomisi için, *30 lira asli maaşlı bir gencin* evini idare edecek şekilde, *enstitülerimizde ev hanımı yetiştirmekle mükellefiz.*"¹⁷⁹

Dikeçligil, para kazana rolüne kocayı – erkeği yerleştirmiş ve genç kadınların tutumlu olup olamayacağını sorguluyordu. Feyzioğlu'nun cevabı ise toplumsal cinsiyet rolleri dağılımı bağlamında çok da umut verici değildir. Öncelikle kadının rolünü anne ve ev kadını olarak belirlemiştir. Ardından kurduğu cümle ise, kadınlara uygun meslekleri ayırmak akli üzerindedir.

"Kız Teknik okullarından şikâyet edildi. *Genç kızlarımız çok lükse alıştırtılıyor*, dendi. Türkiye'nin gerçekleriyle alâkalı olmıyan bir plân yapıyor, dendi. Muhterem arkadaşlarım, bizim Kız Teknik öğretimden beklediğimiz neticeler iki noktada tasrih edilmiştir.

Birincisi, *ev kadını yetiştirmek; iyi bir ev kadını yetiştirmek*. Ailesinin bütçesini iktisadi bir şekilde kullanan, çocuklarını iyi bir şekilde yetiştiren bir ev kadını.

İkincisi, *bilhassa kadın olmak bakımından, kadın için en verimli olan, bir kısım mesleklere erkekler nazaran daha iyi muvaffak olması bakımından bu mesleklere ve hayata kabili tatbik bilgileri mücehhez insanlar olarak yetiştirmek*. Bu ilkelere göre Kız Teknik öğretim düzenlenecektir diye zikredilmiştir. Bundan başka bir şeyin kalkınma programına girmemesini her halde arkadaşlarımız mazur görürler."¹⁸⁰

Evlenmekten ve çocuk doğurmaktan kaçınan genç kadınlar ise kınanmaktadır. Zira bu genç kadınlar, "öz"leri gereği yapmaları gereken görevlerini ahlakları bozulduğu ya da dejenere oldukları için gerçekleştirilmemektedirler. Vekillerden biri, ahlak bozulmasının referanslarından birini genç kızlarımızın rahata düşkün hale gelmeleri olarak tanımlar.

"Ömer Bilen - ....Bilhassa Devletin nüfus siyâseti iflâs etmek üzeredir. Hassaten *büyük şehirlerde genç kız ve kadınlarımız meşru evlenmekten ve evlât yapmaktan kaçınmaktadırlar*.

Hamit Şevket İnce — Hoca, böyle şey yok, bu lâfları bırak...

Ömer Bilen (Devamla) — Çünkü bunlardan az çok tahsili olanlar her nedense devri sabıkta erkekler tercihan Devlet dairelerinde kolaylıkla vazife alabiliyorlardı. Şimdi de yine aşağı yukarı böyledir. (Sağdan gülüşmeler) Fakat bu zümreden bâzılarının almış oldukları maaş ve ücretleri ayrı mübrem bir ihtiyaca değil, mağazaların vitrinlerinde gözlerine ilişen ziynet ve lükse sarfederek çarşı, pazarlarda sokak ve eğlence yerlerinde birer kahraman gibi dolaşıyorlar. (Gülüşmeler) .... Binaenaleyh arzetmek istediğim o lüks ve israf yalnız adı geçen iki zümreye inhisar etmiyor. Hepimizi özendiren ve imrendiren bu manzara karşısında ev kadınları ve çocuk anneleri de onları taklit etmek suretiyle israf ve sefahet dairei fâsidesini tevsî ederek Devletin nüfus siyâsetini felce uğrıyor.

Bu hususta bir müşahedemi, bir mesmuatımı heyeti celilenize arz etmeyi faydalı say-

179 Hüsnü Dikeçligil, 07.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 4. Birleşim, s. 86-87.
180 Turhan Feyzioğlu, 09.11.1962, Cumhuriyet Senatosu, 2. Toplantı Yılı, 6. Birleşim, s. 175.

maktayım: Bundan 7 ay evvel Samanpazarı yolu ile evime gitmekte iken *biri yaşlı ve biri genç iki kadın* arasında şöyle bir muhavere geçmiştir. ("Bu neecessüs" sesleri) (Gülüşmeler) ("Devam et hoca" sesleri)

Başkan — Arkadaşlar, sükûneti bozmıyalım, daha zevkli dinleriz. (Gülüşmeler)

Ömer Bilen (Devamla) — *Yaşlı bayan genç bayana diyor ki: "Kızım Türkân niçin çocuk yapmıyorsun?"* (Gülüşmeler) Bunu sorması üzerine öteki "A teyze, çocuk yapayım da başıma belâ mı alayım şimdi dilediğim yerde geziyorum diye cevap verdi". Hâmid Şevket İnce — Nasıl dinledin, nasıl duydun bunu?

Ömer Bilen (Devamla) — Kolay, çok kolay duyarım. (Gülüşmeler)

Muhterem arkadaşlar, çocuk yapmayı baş belâsı diye tavsif eden bir Türk kadını milletini başına belâ değil de nedir, rica ederim. (Bravo sesleri) İşte böyle mübalâtsiz sokak ortasında konuşan aile muhitinden uzaklaşan kahramanvari kendilerini teşhir için reklâmlar yapan böyölelerinin bu gibi hareketleri vatana asker yetiştirmekte olan masum Türk köylüsüne sirayet etmeye başlamıştır. (Gürültüler) (Ne münasebet sesleri) Geçen seçim münasebetiyle Keskin köylerinde dolaşırken yanında üçer, beşer yaşlarında birkaç çocuklu bir kadına tesadüf ettim. (Soldan: Gürültüler) ("Bütçe ile alâkası ne" sesleri) Hepiniz bütçe harici konuştunuz (Gülüşmeler) "Bu yavrular senin mi" diye sordum, o da, benimdir dedi. "Aferin vatana ne güzel asker yetiştiriyorsun" dedim. Fakat cevap olarak maalesef şu cevabı aldım: "Evet, şehir hanımları çarşı pazar istedikleri yerlerde gezsinler, biz vatana asker yetiştirelim. Bundan sonra ben de bir kolayını bulup çocuk yapmıyacağım" dedi. Bu, bir vakıdır. (Gürültüler) Arkadaşlar; anadan doğma asker olarak yaratılan Türk Milletini kısırlığa sevkeden sefahet unsurları önlenmediği takdirde kahraman milletimizi soysuzlaştırmış oluruz. Bu hususta bizlere terettüp edecek vebal ve günah çok büyük olur. Bunların sayıları ne kadar az da olsa yapacakları tahribat mühim ve korkunçtur..."¹⁸¹

Çalışmaya başlayıp, para kazanan genç kadınların evlenmekten ve çocuk doğurmaktan vazgeçmesini endişeyle karşılayan vekil, muhtemelen yukarıdaki hikâyeyi kendi penceresinden dillendirmiştir. Ancak bu konuşmanın mecliste yapılması bile, vekillerin kaygısı adına iyi bir göstergedir.

Vekiller kadınların, özelinde ise genç kadınların, hane içinde etkin olmasını bekledikleri için, onlara bakacak bir erkeğin (babaları ya da kocaları) olmadığı durumda devleti baba olarak tayin etmişlerdir. Daha açık ifade etmek gerekirse, milleti aile analogisi ile kuran akıl, aileye (ve millete) bakma görevini verdiği erkeğin eksikliğinde, kadınlara bakma görevini üstlenmiş ve ilgili kanunları yapılandırmıştır. Genç kadınların geçtiği önemli bir başlık olan maaşların aktarımı, erkeklerden farklı olan genç kadınlar için hem yaş daha büyüktür, hem de medeni hal bağlayıcıdır. Özellikle medeni halin bağlayıcı olması, (genç) kadınların bakımı için erkeklerin tayin edildiğine ilişkin önemli bir ipucu olarak okunabilir.

"...Mütেকaidin, eytam ve eramilin şimdiye kadar muhassas olan ve badema da tahsis edilecek olan aylıklarından bir nüfusa isabet edecek miktarı (300) kuruş veya daha dun ise on seneliği tahsisatı fevkalâdesile birlikte defaten verilerek alâkaları kesilir. Bu miktar, yetimler meyanında bulunan kız çocukların 25, erkek çocukların 19 yaşını ikmaline kadar tahakkuk edecek müddete ait verilecek miktarı geçemez. Ancak yaşları yirmi beşi mütecaviz bulunan kız çocuklara muhassas aylık ve tahsisatı

fevkalâdeleri mecmuunun iki seneliği defaten verilerek alâkaları kesilir...”¹⁸²

Genç kadınların tartışmalara konu edildiği bir diğer konu ise, ev hanımlığı ve annelik görevleri dışında memleketin ilerlemesine katkılarının nasıl olabileceğine ilişkindir. Vekiller tarafından genç kadınlar için önerilen görevler özellikle bakım işlevi üzerine odaklanan görevlerdir. Öğretmenlik ya da hemşirelik gibi iş kollarının genç kadınlar tarafından doldurulması gerektiğine ilişkin gözle görülür bir uzlaşma vardır. Hatta zaman zaman genç kadınların bu iş kollarına rağbet etmemesi ya da az ilgi göstermeleri vekillerin yakınmalarına da neden olmuştur.

“... Sağlık elemanlarının; orta kısmını teşkil eden hemşireler, ebeler ve sağlık memurlarının sayı ve kalitelerine gelince; bunlardan bilhassa hemşire sayısı çok noksandır. Bu sebeple hemşirelik mesleki üzerinde durmak ve meşgul olmak lâzımdır... Birkaç seneden beri Haydarpaşa Numune ve Şişli Etfal hastanelerinde de hemşire okulları açılmış ve yeni mezun vermeye başlamıştır. Bununla da ihtiyaç karşılanmamaktadır. Bir de hemşirelerin bizdeki çalışma şartlarına, aldıkları aylıklara, tâbi oldukları hastane talimatnamelerine, bakalım: Hemşirelerimizin aldıkları maaş 15 - 35 liradır. Laborantlar 150 - 200 lira ücret alırlar. Hemşireler günde 11 saat çalışırlar, haftanın altı gününü hastanede geçirmek mecburiyetindedirler, haftada bir gün izinli olarak çıkabiliyorlar. Bu durumdaki *hemşire evlenebilir mi, evlenirse evlilik hayatı nasıl cereyan eder, çocuklarına nasıl bakar?* Bunun izahını bulmak gayet güçtür.

Onun için genç kızlarımız ancak muztar kaldıkları zaman bu mesleğe giriyorlar ve ilk imkân buldukları anda ayrılıyorlar.

... Bu sebeptendir ki, hemşirelik mesleğini cazip bir meslek haline koymak ve memleketin muhtelif yerlerinde yeter derecede hemşire okulları açmak lâzımdır. Bu suretle *en değerli, vatanperver, şefkatli, insaniyetli kızlarımızın seve seve bu kutsi mesleğe girmeleri ve çalışmaları mümkün kılınmış olur.*

Bir de bu hemşireleri ihtisas sahibi olarak yetiştirmek lâzımdır, idareci, dâhiliye, cerrahi, çocuk, intani hastalıklar, verem mücadele, ziyaretçi, diyet, uçak, endüstri ve saire hemşireleri yetiştirmek lâzımdır. Bunları yaparken hemşirelerin terfilerini, istikballelerini, hastanede çalışma durumlarını teminat altına almak lâzımdır...”¹⁸³

Genç kadınları çalışmaya yönlendirmek dillerinde olsa bile, kadınların esas görevinin çocuk yetiştirmek olduğu, kadınların emekliliği tartışmalarına bile konu olmuştur.

“... Bir de o kadınların evli ve çocuk sahibi oldukları nazarı itibara alınırsa bunların çektikleri güçlük hiç de küçümsenemez. Binaenaleyh resmî işlerinden ayrılmaları halinde sadece öğretmenlikten vazgeçiyorlar ve neticede evlerine dönüyorlar. Uzun senelerden beri evlerinin bozulmuş düzenini yerine getirecekler ve vatan için çocuk yetiştireceklerdir. Okumuş yazmış kadınların yetştirdikleri çocuklar elbette ki vatana daha hayırlı olacaktır. Binaenaleyh olaylar bize göstermiştir ki, biz nüfus siyasetimize çok ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz. Zira büyük Devletler mağlûp da olsalar, istilâya da uğrasalar mutlaka varlıkları harta'î âlemden silinmez. Buna sebep o devletlerin nüfus siyasetine bağlı olmalarıdır. Onun için ben bu tasarımı şu cihetten müdafaa ederim ki, genç yaşında bir kadın eve dönerse, varsa çocuklarına bakar, yoksa

182 Müzakere edilen madde, 24.05.1933, TBMM 4. Dönem, 3. Yasama Yılı, 58. Birleşim, s. 331.

183 Esat Oktay, 26.02.1949, TBMM 8. Dönem, 4. Yasama Yılı, 53. Birleşim, s. 799-800.

çocuk yetiştirir, bu bakımdan vatana daha çok faydalı olurlar... Bilmiyorum, Maliye Komisyonu bütçeye yük tahmil etmeyen bu tasarımı neden dolayı reddetmiştir. Yerlerine hem başka öğretmenler geçer, hem de evde çocuklarını yetiştirecek ana olurlar ve vatanın kıymetli, kahraman askerlerini yetiştirirler. Başka sahada vazife görürler, değerleri de onların yerlerini işgal ederek öğretmen vazifesini görürler.”¹⁸⁴

Görüldüğü üzere, vekiller için kadınlara biçilen görev annelik, ikinci olarak seçilen görev ise öğretmenliktir.

Genç kadınların, meclis tartışmasında görünür olmasını sağlayan önemli konulardan biri de gençlerin cinselliğidir. Vekiller, farklı dönemlerde, gençlerin cinselliğini düzenlenmesi gereken bir alan olarak belirlemişlerdir. Gençlerin cinselliğinin düzenlenmesi alanında ahlak sahibi olmakla, memleketin “nüfus siyaseti”ne katkıda bulunmak arasında dağılan söylemlere rastlanmaktadır. Vekiller bir yandan gençlerin ahlakının¹⁸⁵ bozulması hakkındaki kaygılarını dile getirmektedirler. Gençlerin ahlakı ve terbiyeli davranıp davranmadığı vekillerin yakın takibi altındadır. Özellikle genç kızların ahlakı ve terbiyesi önemli konulardan biridir.

“Mâruzâtım İstanbul’daki randevu evleri içindir, bu randevu evleri âdeta bir batak-hane halini almış ve bütün fakir ailelerin *genç kızlarını* birtakım muhabbet tellâlları gidip, kendi evine götürüyor ve bu *zavallı kızları fena yollara teşvik ediyorlar*. Vakıa bu randevu evleri Emniyet Umumiye tarafından kontrol ediliyor ve kapatılıyorsa; bugün beş tane kapatılıyorsa yarın 10 tanesi meydana çıkıyor. Onun için çok rica ederim; bu genç kızları himaye edelim.”¹⁸⁶

Vekilin duyduğu kaygı fakir genç kızların fena yollara sevkedilmemesi ve üzerlerine düşen görev gereği genç kızların himaye edilmesinin gerekliliğidir. 1949 senesinde bir milletvekili tarafından verilen soru önergesinde dönemin popüler gazetelerinden *Yeni Şafak* gazetesinde çıkan bir habere atıfta, Amerikan gemicilerinin katıldığı bir danslı çay partisinin yapılip yapılmadığı sorulmaktadır. Ancak asıl sorun, dans partisine katılanların genç kızlar olmasıdır. Vekil genç kızların, böyle dans partilerine katılmalarını hoş karşılamamış ve giden öğrenciler “Lisan ve Sanat Dershane”si öğrencileri olduğu için Milli Eğitim Bakanı’na da zorlu sorular yöneltilmiştir. Her ne kadar soru önergesi sonunda tatlıya bağlansa da, genç kızların Amerikan erleri ile dans partisine katılmasına ve bu konunun Türk ananelerine uygun denetim altına alınmamasına tepki gösterilmiştir.¹⁸⁷ Türk ananeleri gereği, genç kızların korunması gerekmektedir. Gençlerin ahlaklarının bozulmasından duyulan kaygı, flört etmelerinden, cinsellekle tanışmalarına kadar tüm süreci denetlemeyi amaçlayan bir eğilimdir. Ahlakın bozulması kaygısı, endişe duyulan cinselliği tanımlarken, gençlerin cinselliğinin hangi durumlarda onaylanacağı ve hangi durumlarda gençlerin cinselliği yaşayabileceği konusunda sınırları da belirlemektedir. Dolayısıyla, gençlerin cinsellekle nasıl ilişki kuracaklarından nasıl tanışacaklarına ve nasıl yaşamaları gerektiğine kadar sürece müdahale etme eğilimi göze çarpmaktadır.

184 Ömer Bilen, 11.05.1951, TBMM 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 75. Birleşim, s. 213.

185 Ahlak tartışması genel olarak terbiyeye referans verse de, burada, toplumsal cinsiyetle olan ilişkisi üzerinden, cinsellekle ilgili olan “ahlaklı” olma hali tartışılacaktır.

186 Berç Türker, 24.05.1944, TBMM 7. Dönem, 2. Yasama Yılı, 60. Birleşim Yılı, s. 214.

187 Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu ve milletvekili Hasan Dinçer arasında soru önergesi. 02.05.1949, TBMM 8. Dönem, 4. Yasama Yılı, 79. Birleşim, s. 24-27. Tam konuşma metni için ekler bölümüne bakınız.

Gençlerin cinsellikle “tanışma” alanlarından biri olan basılı dergi ya da kitaplar kaygı uyandıran alanlardan biridir. 1962 Mayıs’ında yapılan bir Cumhuriyet Senatosu tartışmasında, Senato üyesi Ömer Lütfi Bozcalı “Müstehcen ve hayâsızca yazılmış her nevi kitap, gazete, risale, mecmua, makale ve ilânların neşri veya bu kabîl yazı, resim ve fotoğrafların teşhir veya sinema ve tiyatrolarda gösterilmesi veya şarkı gibi söylenmesi Türk Ceza Kanununun 426, 427 ve 428 inci maddeleriyle menedilerek cezai müeyyideler altına alınmış olduğu” halde, “kanunlara mugayir neşriyatın pek çok artmış ve hayâsızca ihzar olunan müstehcen resim ve fotoğrafların her tarafı istilâsı” görülmesinin nedenleri ve nasıl mücadele edileceği hakkında Adalet Bakanı’na, İçişlerine Bakanı’na ve Milli Eğitim Bakanı’na sözlü soru sormaktadır.¹⁸⁸ Milli Eğitim Bakanı, kapatılan dergiler hakkında bilgi verdikten sonra çocukların ve gençlerin eğitimi açısından ilgili müdahalenin ne kadar önemli olduğunun altını çizmiştir.

“Çocuklarımızın ve gençlerimizin eğitimiyle yakından ilgili bulunan, bu konu üzerinde gereken hassasiyetin, gösterilmesi zaruretine inanıyoruz. Bu itibarla yukarda kanunlaşamadığından bahsolunan tasarı yeniden ele alınmış ve günümüzün şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun bir hale getirilmek üzere gerekli çalışmalara başlanılmıştır.”¹⁸⁹

Bozcalı, cevap aldıktan sonra, konu ile ilgili son sözü almış ve gençler hakkındaki kaygılarını yinelemiş, hatta genişletmiştir. Önce yasanın uygulanmasına ve genişletilmesine neden ihtiyaç duyulduğu konusunda kısa bir açıklama yapmış, ardından ise “Avrupa” devletlerinde nasıl yasalar olduğunu araştırdıklarını anlatmıştır.

“Bir defa kanunun mevzuu 18 yaşından aşağı çocuklara aittir. Biz, mektep çocuklarının hayat ve maneviyatını korumakla mükellefiz. Herkes çocuklarını mekteplere verdiği zaman o çocukların masuniyetlerini himaye altına almak bizim vazifemizdir ve bundan mesulüz. Bunun için mekteplerimizde okuyan çocuklarımızı memleketin mânevi kuvvetlerinin himayesi altında bırakmaya ve maneviyatlarını takviye etmeye mecburuz. Bir seneden beri tetkikat yaptık ve birçok şikâyetler aldık. Nihayet gördük ki, mektep çocuklarını kurtarmak lâzımdır.”¹⁹⁰

Her ne kadar Bozcalı, 18 yaşın altındaki çocukları korumaktan bahsetse de konuşmanın devamında da görüleceği üzere, 18 yaş üzeri gençlerin, hatta tüm toplumun da korunması konusunda endişeleri vardır.

“Bilhassa son senelerde gençlerimizin ruhlarında,elîm tesirler icra eden bu muzır neşriyatın zararlarını bir an evvel önlemek hepimizin vazifesidir. Bir sanat veya ilmi kıymeti haiz olmıyan, şekil ve münderecat itibariyle kaba ve ahlâka mugayir görünen, gençlerin ahlâkî, fikrî ve sıhhi inkişafı üzerinde tahripkâr bir tesir icra eden ve “ika ve icra eylediği telkinler sebebiyle” hayali lüzumundan ziyade ve zamansız tahrik eyliyen neşriyat da gençlerin mütenevvi suçlar işlemesine ve onların düşük ahlâklı kimseler haline gelmesine sebeb olmaktadır. Gençler üzerinde fena tesir yapan ve haiz olduğu telkinlerin tesirinde kalan yavruların heder olmasına sebeb olan eserlerin, roman ve emsali kitapların bu kanun çevresine sokulması iktiza eder.

Türk Ceza Kanununun 426, 427, 428 inci maddelerinde müstehcen ve hayasızca neşriyat hakkında çok cüzi olan cezai müeyyidelerin ademi kifayeti ve ademi tatbiki

188 Ömer Lütfi Bozcalı, 24.05.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Yasama Yılı, 65. Birleşim, s. 203.

189 Hilmi İncesulu, 24.05.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 65. Birleşim, s. 205.

190 Ömer Lütfi Bozcalı, 24.05.1962, Cumhuriyet Senatosu, 1. Toplantı Yılı, 65. Birleşim, s. 205.

sebebiyle küçüklerin seciyelerini bozmakta ve onların muhayyileleri için harâb edici tesirler yapacak derecede acayip sergüzeştle dolu bir alem içinde bulundurarak veya açık ve müstehcen resim ve fotoğraflarla küçüklerin zamanından evvel birtakım hislerini tahrik etmektedir. Bu gençlerin bir kısmı gangsterliğe, bir kısmı hırsızlığa ve bir kısmı artislığe ve bir kısmı sergüzeştlere ve bir kısmı da kötü itiyatlara alışmaya başlıyorlar.

Her memlekette olduğu gibi Türkiye'de intişara başlayan muzır neşriyattan korunmak üzere Alman Hükümeti bu gibi kanunu ilk kabul eden bir memlektir. Almanya'da neşrolunan bu kanunun mucip sebepleri lâyihasında sinema ve tiyâtlardaki açık ve müstehcen figürleri havi roller ve danslar ve müstehcen romanlar olduğu neticesine varılmıştır.

Yine aynı kongrede erkeklerde dikizcilik (röntgencilik) ve kadınlarda ise kendisini teşhircilik (exhibitionizm) denilen cinsî sapıklık hastalığının arttığıdır.

Gazetelerde her zaman okuyoruz. Erkeklerden pek çok sapığın röntgencilik yaptığı yazılıyor. Geçenlerde bir gazetede bir dansözün İstanbul Vilâyetine müracaat ederek çıplak oynamak islediğini söylemesi de kendisini teşhir hastalığından değil midir?

Yine kongrede cinayetlere sebeb olduğu da tesbit edilmiştir. Müsaade ederseniz bizden misaller arz edeyim. Meşhur bir Sarıyer cinayetini hatırlarsınız. Bir berber çırağı, masa üzerinde duran açık ve müstehcen resimleri görerek şehvi hisleri tahrik oluyor. Orada bulunan dilsiz bir yavruya tecavüz ederek kirletiyor ve sonra da öldürüyor.

Bir subay arkadaşımın anlattığına göre, musevi bir şirket açık kadın resimleri koyduğu para cüzdanlarını ucuz fiyatlarla satışa arz ve erlerimizin ahlâklarına tesir, genç delikanlı, çıplak kadın resimlerini koynunda saklamakla kuvvet ve kudretlerinin heder olmakta bulunduğunu üzülerek aldatmıştı. Bu şirkete badema böyle resimler koyarak cüzdan imal etmemesi mevzuunda mektup yazıldığını da ilâve etmişti.

Sanayii nefise, ismini suiistimal ederek sanayii şehviyeye inkılâbettirmek suretiyle, gençlerin hayvani ve şehvi hislerini vaktinden evvel tahrik ve hayallerini altüst ederek onların birçok suç işlemesine sebeb olanlar hakkında artık muhterem Hükümetin ve Meclisin çare arama, zamanı çoktan gelmiş ve geçmiştir,

Asil Türkün ahlâk ve edep anlayışına göre, sadece, kullanıldığı yerlerin hatırlanmasına sebeb olacağı düşüncesiyle kadın çamaşırları teşhir edilmez, çamaşırlar yıkandığı zaman onlar ayrı ve gizli yerlerde kurutulurdu. Bugün, mahremiyeti malûm olan yerlerin teşhirinden içtinab olunmuyor...

Müsaade ederseniz size gazeteden bir paragraf okuyayım. "İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi birinci sınıf talebelerinden Güngör Uysal, bu akşam üzeri Konak meydanındaki bir gazete müveziinden satın aldığı 10 aded mecmuayı Emniyet Müdürlüğünün kapısı önünde yakarken küçük çapta bir nümayişe sebebiyet vermiştir."

(Müstehcen yayınlardan gençliğin dejenere olmasını istemiyoruz) diye bağırarak mecmuaları ateşe veren genç kız, bir anda, toplanan kalabalık bir halk kütlesi tarafından şiddetle alkışlanmış ve lehinde tezahürat yapılmıştı. Küçük bir kız evlâdımız dahi bu müstehcen resimler karşısında heyecana, gelmiş ve cebindeki 10 lira harçlığını bu mecmualara vererek almış ve yakmıştır. Takdire şayandır. Bu yavrunun gösterdiği hassasiyeti hepinizin daha derinden düşünerek nazarı itibara almanızı ve bu işlerin önlenmesini istirham ediyorum.

Yine bu arada gençliğin müstehcen ve hayasızca yapılmakta olan muzır neşriyatın korunması için tedbirler düşünürken, Marmaris'te bu yıl 1000 kişilik bir Çıplak-

lar Kampı kurulacakmış. Bu hususta Fransız Şirketi tarafından yapılan müracaata Hükümet tarafından müspet cevap verilmiş. Bu mevzuu, gazetelerimizde okumuş bulunuyoruz. Bu haberin yanında bir yazı ve bir de tamamen çıplak bir kadın resmi bulunmaktadır. Resim yanımda; tamamen çıplak bir vaziyettedir. Hemen her gün okuduğumuz bu çeşit gayriahlâki yazıların, neşredilen resimlerin içtimai bünyemizde büyük zararlar tevliedettikleri muhakkaktır. Mektep çağındaki gençlerimizi, üniversiteli gençlerimizi kötü yollara, sevk ettiği gibi cinayetler, suiistimaller, rüşvet alıp vermeler, mukaddesata hürmetsizlik gibi cemiyeti ahlâki yıkıntılara götürür. Bu şekilde yıpratmalar gittikçe artarken diğer taraftan da bir kamp kurarak maksatlarını bu yoldan sağlamaya çalışmaktadırlar. Hüviyetleri meydana çıkınca sinsî yollara sararak içimize vücudumuzdaki kanlar gibi girmişler ve korkunç tarzda yıpratmalarına devam etmeye başlamışlardır. Bunların emellerinin ve yapmak istedikleri şeyin ne olduğunun artık bilinmeyecek bir tarafı kalmamıştır, işte ilk tezahürleri kurmak istedikleri şu arz ettiğim kampla belirmistir. Bu itibarla Meclisin ve Hükümetin bu mevzu üzerinde hassasiyetle durmalarının ve ileride telâfisi gayrikabil hâdiseleri tevliededecek olan bu gibi teşebbüslerin şimdiden önlenmesinin bir zaruret olduğuna inanmış bulunuyorum.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)¹⁹¹

Yukarıda da görüleceği üzere, vekilin “ahlaklı” zarar görebilir kaygısıyla verdiği örnek özneler askerliğini yapan erlerden, üniversitelilerin kötü yola sevkolmasından ve genç bir akademi öğrencisi kadının yaptığı eylemden oluşmaktadır. Verdiği örneklerin hepsi 18 yaş üzerindedir. Ancak vekil cinsellik bağlamında, sıklıkla çocukluk ve gençlik hali arasında gidip gelmekte ve iki grubu birbirine karıştırmaktadır. Bu tartışmada dikkat çekici bir başka konu ise, “ahlaklı” genç kız örneğidir. Gençlerin cinselliği söz konusu olduğunda, özellikle genç kadınların cinselliği, özel bir tartışma konusudur. Makbul genç kadınlar namuslarını korumaları gereken ve halihazırda namuslarını koruyan kadınlardır. Dolayısıyla, vekile göre, “muzır neşriyat”ı karakol önünde yakarak eylem gerçekleştirmiş genç kadın, hem kendi, hem de memleketin ahlakı için koruyucudur.

Genç kadınlar, vekillerin tartışmalarında memlekete faydalı olmak üzerinden annelik ve ev hanımlığı rolü ile ya da ahlak tartışmalarıyla görünür olmuşlardır. Gençlikle ilgili yapılan diğer tartışmalarda ya yan aktörlerdir ya da hiç görünmezler.

3

GENÇLİK VE ÖRGÜTLENME

Türkiye’de mevcut temsili demokrasi içinde, 1930’dan 1990’a kadar, gençlerin karar verme ve politika yapım süreçlerinde yer almaları için ya mecliste vekil olarak yer almaları ya da örgütlenerek seslerini vekillere ya da meclise duyurmaları gerekmiştir. Dolayısıyla, gençlerin taleplerini ya da ihtiyaçlarını duyurmaları, karar verme ve politika yapma süreçlerinde yer almaları için ya vekil olarak seçilmeleri ya da bugün sivil toplum örgütü olarak tanımladığımız talebe birliklerinde, gençlik kulüplerinde ya da gençlikle ilgili cemiyetlerde örgütlenmelerine ihtiyaç duyulmuştu. Elbette 60 yıllık bir süreçte, gençlerin örgütlenmesinin önüne hem yapısal (seçilme yaşı ile ilgili, üniversitelerde örgütlenme ile ilgili), hem de temsiliyet halinin askıya alındığı dönemlerde (Mayıs 1960, Mart 1971 ve Eylül 1980) *askeri* engeller çıkmıştır. Dahası vekillerin gençlerin örgütlenmesini çöşkuyla karşıladıkları pek söylenemez.

Araştırmanın bu bölümü vekiller tarafından gençlerin örgütlenmesinin nasıl ele alındığına odaklanacaktır. Farklı dönemlerde, gençlerin karar verme ve politika yapma süreçlerinde yer almaya çalışmalarının, milletvekilleri tarafından nasıl değerlendirildiği Şebeke projesinin amaçları da gözönüne alındığında ayrı bir dikkat gerektirmektedir. Vekillerin gençlerin bu çabasını nasıl değerlendirdiği, farklı dönemlerde nasıl karşıladığı, bugün vekillerin değerlendirmesinde tarihsel olarak hangi değerleri taşıdıklarını ve nasıl düşündüklerini anlamaya yardımcı olabilir. İlgili tartışmalara geçmeden önce, bölümde zaman zaman kullanılacak olan “karar verme ve politika yapım” kavramının 2014 yılının dili olduğunu hatırlatmak gerekir. 1930’lardan, 1990’a kadar süren araştırmada, 60 yıllık bir dönemde gençlerin örgüt-

lenmesine ilgili tartışmalara katılım perspektifinden bakıldı. Dolayısıyla farklı dönemlerde, gençlerin karar verme süreçlerinde ne kadar özne olabildiğinin tartışılması amaçlandığı için, ilgili kavramları kullanmakta sakınca görülmedi. Bu bölümde, gençlerin örgütlenme hallerini vekillerin nasıl tanımladığı üzerinden değinilecektir.

Gençlerin/talebelerin mesailerini siyasete harcamaları kaygısı

Vekiller tarafından gençliğe biçilen en önemli rolün “memleketi kurtarmak/ilerletmek” olduğu düşünülürse, başta üniversitede okuyanlar olmak üzere, gençlerin örgülenmesinin neden vekilleri kaygılandırıldığını anlamak güç olabilir. Zira, eğer gençler memleketi kurtarmak ya da ilerletmek için işaret edilen öznelere, siyasete katılmalarında, diğer bir deyişle, karar verme ve politika yapım süreçlerinde aktif rol oynamaları, zaten, onlardan beklenendir. Ancak bu varsayımın, erken dönemden başlayarak, yerinde olmadığı hızlıca görülür. Gençlerden beklenen öncelikli rol, çalışıp memleketi kalkındırmalarıdır. Dolayısıyla, önce katkıda bulunacak, sonra, yeterince bilgi sahibi olduklarında da (diğer bir deyişle olgunlaştıklarında) karar verme süreçlerinde aktif rol oynayabileceklerdir. Vekiller, iki önemli kaygılarının iç içe geçtiği bir varsayımda bulunurlar. Öncelikle, gençler karar vermek için yeterince olgun değillerdir. Gençliklerinden, “öz”lerinden kaynaklanan, heyecan ile çeşitli cereyanların etkisinde kalabilirler. Diğer bir endişe ise, gençlerin bu cereyanlara kapılarak memleket için çalışmayı bırakabilecek olma ihtimalleridir. Özellikle üniversiteli gençlerin “talebelik” yerine siyasetle uğraşma ihtimalleri vekillerin başlıca endişelerinden biridir. Zira siyasetle uğraşırlarsa, “talebe”liğün kesintiye uğrayabileceği ve memleket için faydalı olabilecekken, siyasetle ilgilenerek talebenin mesaisini farklı alanlara harcayacaklarını düşünürler.

“...Yüksek tahsil gençliği siyaseti ilimden üstün tutan hale getirilmeye çalışılmaktadır...”¹⁹²

Burdur Vekili Mehmet Özbey, 10 Haziran 1954’te, meclise yazılı bir soru vermiş ve Başbakan’dan ve Milli Eğitim Bakanı’ndan üniversite gençlerinin siyasetle uğraşması hakkında yazılı bir cevap istemiştir.

“ 1. ... Bu itibarla üniversite talebesinin siyasetle iştiğalinin kendilerine ve mesailerine zararlı olacağı kanaatindeyim. Yarınımızı kuracak olan, müspet ilimlerle mücehhez bu aziz Türk gençleri hayata atılınca diledikleri ve beğendikleri partinin prensipleri üzerinde çalışsınlar, fakat okulda ve üniversitede dersleri ile meşgul olsunlar, eğitimin olduğu yerde siyaset olmamalıdır.

2. Dünyada ileri memleketlerde Amerika ve Avrupa üniversitelerinde talebeler siyasetle meşgul olurlar mı, olmazlar mı? Her milletin üniversitesinin siyasi bünyesi ve karakteri nedir? Hangi üniversite talebeleri siyasetle iştiğal ederler, hangileri etmezler?”¹⁹³

Yukarıda da görüldüğü üzere, siyaset mesai “çalan” bir faaliyet olarak dile gelmiştir. Dolayısıyla, talebelik ve siyasete dahil olma faaliyeti net çizgilerle ayrılmıştır. Dahası, “ilerlemiş” olarak nitelendirdiği Amerika’dan ve Avrupa’dan örnekleri öğrenmek istemektedir. Benzer kaygıların sıklıkla tekrarlandığı 1954 öncesinde ve sonrasında görülecektir. Ancak ilginç

192 Baki Güzey, 25.01.1965, Cumhuriyet Senatosu, 4. Toplantı Yılı, 29. Birleşim, s. 62.

193 Mehmet Özbey, 13.12.1954, TBMM 10. Dönem, 2. Yasama Yılı, 16. Birleşim, s. 94. Ayrıca Mehmet Özbey’in 2. sorusunun 28.02.1955 tarihli tutanakta cevaplandırıldığı görülür.

olan, Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı tarafından verilen yazılı cevaptır.

"1. Kanuni mevzuatımıza göre, 21 yaşını ikmal etmiş her Türk vatandaşı siyasi haklara sahip olduğu gibi, üniversite öğrencilerinden mezkûr yaşı doldurmuş bulunanlar da bu haklara sahiptir. Ancak, üniversite ve diğer yüksek tahsil öğrencilerinin siyasi cereyanlara kapılarak hareket etmeleri sebebiyle, tahsil hayatları ve müstakbel inkişafı bakımından, doğacak mahzurlar üzerinde dikkatle durulmaktadır.

2. Amerika ve Avrupa üniversitelerindeki talebelerin siyasetle meşgul olup olmadıklarını, bu memleketlerin üniversitelerindeki siyasi bünye ve karakterin nelerden ibaret olduğunu, hangi yabancı üniversite talebelerinin siyasetle iştiğal ettiklerini, hangilerinin etmediklerini tesbit etmek için tetkikler yapıldığını, neticesinin ayrıca bir yazı ile bildirileceğini saygı ile arz ederim."¹⁹⁴

Her ne kadar Celal Yardımcı, üniversite öğrencilerinin siyasetle uğraşmasından doğabilecek sorunlar üzerinde duracaklarını vaat etmiş olsa da, 1954'teki seçme yaşı 21 yaşını dolduranların siyasetle uğraşmasında yasal bir sorun olmadığını belirterek cevabına başlaması önemli bir farklılıktır. "Siyasetle uğraşmak" için 21 yaşın uygun olup olmadığı ayrıca tartışılabilir. Ancak pek çok vekilden farklı olarak, genci "geleceğe" yatırım olarak değil, en azından yasalar önünde, topluluğun eşit üyesi olarak gören bir ifadedir.

Farklı dönemlerde vekillerin siyaseti sıklıkla "Mesaisini çalan", "vaktini/zamanını çalan" faaliyet olarak tanımlamaları tesadüfi olmayabilir. Bu dili seçmelerinin önemli nedenlerinden biri, siyaseti bir iş, meşguliyet olarak tanımlamalarında yatmaktadır. Elbette karar verme ve politika yapım süreçlerine katılmak için "zaman ayırmak" gereklidir. Ancak yurttaşların, bu durumda gençlerin, nasıl bir ülkede yaşayacaklarını belirlemeleri için ayıracakları zaman, işlerine ayıracakları zamandan çalınmış olarak değerlendirilmiştir. Memleketi kurtarma sorumluluklarının önemli bir adımı olan talebeliği bir kenara bırakıp, siyaset yapmaya soyunmuşlardır ki, bu şekilde, zamansız bir faaliyet için "esas" görevlerinden vazgeçmektedirler.

"Arkadaşlar, iktidar o kadar tatlıdır ki, o koltuğa oturanlar bir daha ayrılmak istemiyorlar. Onun için bendeniz evimde bile koltuğa oturmuyorum. (Gülüşmeler) İşte arkadaşlar, ben bundan bir müddet evvel komünizm rejimine tâbi olan gençlik teşkilâtından bir mektup aldım. O mektubu burada okumak hem sizleri sıkır, hem de benim sesime zarar verir. Onun için yalnız bâzı noktalarını okuyacağım ve siz göreceksiniz ki, belki bâzı arkadaşlara da gelmiştir, memleketimiz hakkında ne gibi suikastlar hazırlanıyor? (Hükümete ver sesleri) Bu, bir vesikadır. (Okuyunuz sesleri) Bu vesikayı okumak için çok fırsat aradım. Cenabı Allah çok şükür bana bu fırsatı bahşetti.

Arkadaşlar, Türkiye'den tahsil için ayrılmış olan gençler maalesef komünizm rejimine tamamiyle saplanmışlardır.

(Hepsi değil, hepsi değil sesleri).

Onlardan bir kısmının yazmış olduğu mektup buradadır. Bu mektubu size okuyacak olursam bu mektup içinde bugüne kadar memleketimizde cari olan propagandaların esasları bu mektubun ta kendisidir.

(Tarihi kaç sesleri?),

20 Aralık 1950

Bu mektup diyor ki; Atatürk inkılâplarını muhafaza edin, bu mektup diyor ki; irticaa

karşı koyun, Atatürk'ün yurtta sulh, cihanda sulh tezini müdafaa etmek için toplanın, birleşin. Komşu olan Rusya ile bir ademitecavüz paktı yapın. Sizden asker aldılar, Kore'ye gönderdiler. Fakat sizin memleketinizi müdafaa ederiz, edemiyorlar. Netice itibariyle meali bundan ibaret olmakla beraber bu bütün gençliğe gönderilmiş bir vesikadır. Tabii gençlik bunlara uymuş değildir. Türk gençliği bu memleketin mukadderatını omuzlarına yüklenen Hükümetin ne kadar ağır şartlar altında olduğunu idrak edecek kudret ve kabiliyettedir. Onlar da kahraman babalarının yolunda gitmeyi taahhüt etmiş insanlardır.”¹⁹⁵

Yukarıdaki metinde, her ne kadar komünist cereyanlara kapılan gençlerin serzenişini ön planda olsa da, Türkiye'den tahsil için ayrılan gençlere ilişkin yapılan tespit çok önemlidir. Alt metinde, gençlerin okumak, vakitlerini okula harcamak için gittikleri, ama siyasi bir harekete dahil oldukları tespiti bulunmaktadır. Siyasi düşünceleri gereği yazdıkları mektup, komünist propaganda olarak değerlendirilmiştir.

“... Öğrenci hareketleri var. Bunlar esasta mâkul, “Bütün dünyada öğrenciler yeni bir kuşaktır. Yaşları ile mütenasibolmayan memleket dâvalarına karışmaktadırlar”, diye şikâyet olunuyor. Fakat karışmaları da her yerde, her memlekette mazur görülüyor. (C. H. P. sıralarından alkışlar.) Değişikliklere ayak uydurulması şarttır. Ama bu gençler, nihayet öğrencilerdir. Bunlar ailelerinin, cemiyetin göz bebeğidirler. Ailelerinin, cemiyetin kendilerinden istediği ilk şey öğrenmeleridir. Dünyada öğrencilerin memleket dâvalarına karışmaları var, ama, bu da var. Çoğu öğrenmeyi bir köşeye itip, bir üniversitenin veya bir yüksek okulun bir sınıfında 8 defa kalmış, ilk sınıflarda sürünmekten öteye geçememiş profesyonellerin, öğrenci hareketleri idareciliklerinden elleri mutlaka çektileridir...”¹⁹⁶

“Siyasal cereyanlardan gençleri korumak lazım”

Vekillerin gençlerden isteği, talebelik sürelerini tamamlamaları, olgunlaşmaları, yaşlanmaları ve yeterince “büyüyünce” siyasette yer almalarıdır. Ne de olsa, daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, gençlik, özü gereği heyecanlı, temiz, masum ve saf olandır. Dolayısıyla, siyaset gibi karmaşık ve tüm ulusun geleceğini belirleyecek olan bir konuda fikir beyan etmeleri hem kendileri açısından, hem de millet açısından sakıncalı olacaktır. Bu durumda, gençlerin korunması ve yetiştirilmesi gerekmektedir. Gençlerin korunması gereken ilk konu “siyasi cereyanlar” olmuştur.

“...Orta ve yüksek tahsil gençliği neden bir kısmı hariçten gelen ve dış manzarası yaldızlı ve fakat özü çok zehirli olan cereyanlar önünde, maalesef, sürüklenmektedir. Ulu Gazimizin Türk gençliğine verdiği vazife, gösterdiği hedef malûmdur. Bu gençlerimizi, maatteessür bilmeyerek, anlamayarak sürüklenmekte oldukları bu muzır cereyanlardan kurtarmak, esas vazifelerine sevk etmek için ne yapılmaktadır?...”¹⁹⁷

Yukarıda bahsedilen siyasi cereyanların niteliği ilk dönemde tanımlanmazken, 1940'lara geldiğinde, cereyanlar, yavaş yavaş nitelik kazanmaya başladılar. Öncelikle, cereyanın geldiği

195 Sinan Tekelioğlu, 02.04.1951, TBMM 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 59. Birleşim, s.86-87.
196 İsmet İnönü, 17.12.1969, Millet Meclisi, 9. Toplantı, 3. Birleşim, s. 24.
197 Süleyman Fikri Bey, 29.05.1935, TBMM 4. Dönem, 4. Toplantı Yılı, 60. Birleşim, s. 438.

yön neresi olursa olsun, "aşırı" olduğu durumda, gençler için sakıncalıdır. 1940'ların sonları ve 1950'lerin başlarında, cereyanın içeriği ne olursa gençlerin "genç dimağları" üzerinde tahribat yaratacağı konusunda bir akıl ve dil birliğine varılmıştır. Komünizm hem gençlerin saf/masum duygularını sömüren, hem de "milli/milliyetçi" duygularına zarar veren bir akım olarak gençleri zehirlemektedir/ gençlerin arasında dolaşmaktadır.

Vekiller, gençlerin komünizmden etkilenme ihtimalinin farkındadır. Ancak etkilenme ihtimali olan gençler, zaten, saflıklarından dolayı bu illete tutuluyorlardır.

"... Genç çocuklar Karl Marks'ı okuyup, Mao'yu okuyup, Che Quevera'yı okuyup, yahut sağ tarafta aşırı birtakım şeyleri okuyup heveslenip de hadi şöyle yapalım diye ortaya çıkmış deşillerdir. Onları ortaya sevk edenler, onların körpe dimağlarından, heyecanlarından istifade etmek isteyen kurtlar vardır ve bu, dünyaya yaygın bir teşkilâttır..."¹⁹⁸

Gençliğin tek bir beden olarak ele alındığı söylemlerde, komünizm de gençleri hasta eden ya da zehirleyen bir etkidir. Gençlik tek bir beden olarak tahayyül edilmekte, komünizm de bedeni zayıf düşüren mikrop/zehir olarak ele alınmaktadır.

1960'lardan başlayan dönemde komünizm ile birlikte sol yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Aynı dönem "aşırı sol" ve "aşırı sağ" kavramlarının görüldüğü dönemdir. Cereyanın yönleri belirlenmiş ve nereden gelirse gelsin, vekiller tarafından belirlenen normun üzerinde, "aşırı", olduğu durumda demokrasiye zarar veren ve gençleri olumsuz etkileyen bir durum olarak değerlendirilmiştir.

(aşırı sol) "...Sıkıyönetimin ilânını mütaakıp yurt içinde başlatılan Hükümet ve Silâhli Kuvvetlerimizi vatandaş nezdinde küçük düşürücü, halkı idareye karşı silâhli direnmeye teşvik ve tahrik edici mahiyetteki bildiri, broşür v.s. matbuanın gizli yollardan basılıp el altından dağıtılması, bu amaçla hazırlanmış sloganları havi afişlerin bilhassa büyük kentlerimizde her derecedeki okullarda muhtelif yerlere yapıştırılması ve benzeri yazıların duvarlara yazılması tarafımızdan dikkatle izlenmekte suçlular hakkında gereği yapılmaktadır.

Aşırı solun bu kabil faaliyetlerle taraftarlarına moral vererek, öğrenci sempatizanlarını harekete geçirmek amacını güttüğü yakalanan olay sanıklarının itiraflarıyla sabit olmuştur. Son zamanlarda fakülte ve yüksek okullarımızda yürütülen faaliyet ve meydana gelen olaylar üniversitelerimizin sıkıyönetim imcesi olduğu gibi bir karargâh ve faaliyet alanı haline getirilmek, yaratılacak huzur bozucu olaylarla öğrencilerin sokağa dökülmek istendiğini ve bu konuda bazı organizasyonlara tevessül edildiğini açıkça göstermektedir. Nitekim, uzun süredir görülmiyen öğrenci hareketleri yeniden başlamış, çeşitli fakülte ve yüksek okullarda yaralama ile sonuçlanan münferit veya toplu ideolojik çatışmalar olmuştur.

*Aşırı solun üniversite ve yüksek okullar çevresinde mutasavver faaliyetlerle ilgili olarak, gerekli vasatın hazırlanması ve tansiyonun yüksek tutulması hususunda büyük çaba harcadığı müşahede edilmektedir..."*¹⁹⁹

(aşırı sağ) "... Sayın Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisinin sayın üyeleri; buraya ka-

198 Nihat Erim, 24.01.1972, TBMM Birleşik Toplantı, 11. Toplantı, 6. Birleşim, s. 215.

199 Ferit Kubat, 24.01.1972, TBMM Birleşik Toplantı, 11. Toplantı, 6. Birleşim, s. 190.

dar sol faaliyetlerden bahsetmiş oldum. İkinci bölüm olarak, diğer aşırı ucu teşkil eden sağ faaliyetlerden de kısaca bahsetmeyi faydalı bulmaktayım. Aşırı sağ görüşü benimsiyen ve bu görüşe dayanan bir devlet düzeni kurmayı amaçlayan çevre, Sıkıyönetim devresinde belirli faaliyette bulunmamamayı, çıkarlarına daha uygun bulmakla beraber fakülte, yüksek okul ve öğrenci yurtlarında ağırlıklarını koymak ve varlıklarını kabul ettirmek gayesiyle münferit ve toplu hareketlere girişme gayretlerinde oldukları gözden kaçmamaktadır...²⁰⁰

"... konuşmamı bu çatı altında, Parlâmentonun çatısı altında yapmayı tercih ettim. Çünkü dâva aslında parlömanter rejim davasıdır ve hepimizin müşterek davamızdır. Nedir vaziyet?

Hak olan grevler var, hak olmayan grevler var, öğretmenler ve gençler var, hak olan direnişler, boykotlar var, hak isteyenler var.

Bu, bir taraf.

Bunların hepsi Anayasanın tanıdığı temel haklara ve onları uygulama şartlarına, genellikle gelebilir. Böyle bir hudut içinde, Anayasanın gerçek ruhuna uygun şekilde hak isteme gösterileri demokratik rejimin icaplarındandır. Hükümetin de, memleketin de dikkatini celbeder, kâfi derecede tesirini yaptıktan sonra normal hal avdet eder. Basiretli hükümetler gereken dersi alıp gerekenin icabını yaparlar. Ters yolda kimse inat etmez...

... Mesele şudur: Bugün memlekette ciddî olarak bir bunalım var. Parlâmento rejimini, demokratik rejimi istemiyen, keşfetmeye çalıştığımız, aslını bilmediğimiz, kimin çizdiğini anlamadığımız meçhul hedeflere memleketi götürecektir bir ihtilâl rejimini tahakkuk ettirmek amacıyla bir cereyan var. Âdeta denilebilir ki, bugün memleketin huzuru *aşırı solun* irticasına karşı ve *aşırı sağın* irticasına karşı müdafaasız bir haldedir. *Aşırı sol* irtica ne istiyor? *Aşırı sol*, "Bu demokratik rejim uydurmadır" diyor, "Bu demokratik rejimden kurtulmak lâzımdır" diyor. Kurtulup ne olacaksınız? Diyorlar ki; kurtulacaksınız, demokratik rejimden kurtulacaksınız, Atatürk rejimi asıl o zaman gelecek, Atatürk namına yapılacak, bu.

Ondan sonra? Ondan sonra, asıl hedefleri ne ise, karmakarışık bir hayat içinde o hedefe doğru memleket, sürüne sürüne çürüyüp gidecek. (C. H. P. sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar) Düpedüz budur.

... *Aşırı sağ*, sonunda şöyle olacak, böyle olacaktan evvel, bugün biran önce dört elini kana boyayarak memlekette boğuşmayı bir defa meydana getirmek istiyor. Bilirler ki, böyle bir boğuşmayı *aşırı sol* irticasına, karşı *aşırı sağ* bir defa tahakkuk ettirebilirse, bunun bir Ortaçağ Devrine, memleketin idaresini götürmeye müncer olacaktır. Maksatlarına ererler.

Aşırıların güçleri var mıdır? Güçleri, her ikisinin de yoktur. (C. H. P. sıralarından "Bravo" sesleri alkışlar)...²⁰¹

Öncelikle sol cereyanlara – ama tüm gençlik hareketi – kapılan gençler istenmeyen ilan edilirler.

"... Talebe hareketleri ... fevkalâde ehemmiyeti haiz bir mahiyet taşımaktadır. Muhterem milletvekilleri, birkaç yıldan beri su üstüne çıkan ve çıktığı günden beri de memleketimizde büyük bir huzursuzluğa sebep olan talebe hareketlerinden bahse-

200 Ferit Kubat, 24.01.1972, TBMM Birleşik Toplantı, 11. Toplantı, 6. Birleşim, s. 191.
201 İsmet İnönü, 17.12.1969, Millet Meclisi, 9. Toplantı, 3. Birleşim, s. 22-23.

derken, önce bu hareketleri hakiki menşe ve mahiyetleri itibariyle teşhise mecburuz. Hemen belirtelim ki, bu olaylar masumane ıslah taleplerinin ortaya koyduğu olaylar değildir.

Bu olayların kökü hiç şüphesiz tarihin derinliklerinden gelmektedir. Büyük milletimizi harb cephelerinde yenemiyen menfi kuvvetler bizi içimizden yıkmak için asırlardan beri uğraşmakta ve bu hususta son derece mahir metotlar geliştirmiş bulunmaktadırlar. Milletimiz uzun yıllardan beri kendi öz benliğinden uzaklaştırılmaya çalışılmakta ve millî ve ahlâki gayelerle doldurulması gereken gençlerimizin kalb ve gönüllerinin boş kalması için çeşitli yollardan tesirler vâki olmaktadır. Bu boş bırakılan gönüllere yabancı manevi istilâ hareketlerinin gelip yerleşmesi kolay olmaktadır. Bu yüzden biz, zararlı cereyanların son senelerde inkişaf edebilmesini gerek geçmiş, gerek yeni iktidarların millî eğitim politikasının tabii ve elîm bir neticesi olarak görüyoruz.

Demokratik rejimin hiçbir prensibi gençliğe millî mefkûrenin, ahlâkımızın ve tarih şuurumuzun aşılmasına mâni bulunmadığı halde, müfredat programlarının tanziminde gayrimillî bir yol takibedilmiş, zihinler ve kalbler mefkûresiz bırakılmaya çalışılmıştır. Bu kısır politika, memleketimizi mânevi istilâyâ hevesli olan beynelmilel kültür emperyalistlerinin cesaretini ve faaliyetini artırmıştır.

Memleketimizde marksizmin, kozmopolitliğin ve çeşitli yabancı ideolojilerin yayılma istidadı taşınmasının sebebi iktisadi olmaktan ziyade ideolojiktir ve uzun yıllar devam ettirilen yanlış maarif politikasının neticesidir. *Bu sebepten, birkaç yıldan beri su yüzüne çıkan ve bugün artık gangster baskınları haline dönen talebe hareketlerinin kökünden halli, maddi ve iktisadi kaynaklarla kendisini destekliyen manevi istilâ hareketlerini önlemeyi ve yeni nesilleri milletimize kazandırmayı istiklâl mücadelemiz kadar ehemmiyet vereceğimiz mukaddes bir vazife saymamızla mümkündür.* Manevi istilâ hareketlerinin coğrafi istilâ hareketlerinden daha vahîm olduğunu idrakte mükellefiz. ...

Muhterem milletvekilleri, üniversite ve yüksek okullarımızın bulunduğu şehirlerimizde talebe hareketleri adı verilen olayların artık ne mahiyet aldığını görüyoruz. Hocasının atının ayağından sıçrayan çamuru haiz cübbesinin kabri üzerine örtülmesini vasiyet edecek derecede hocasına, ilme ve âlime hürmet gösteren şanlı ecdadımızın torunlarının bir kısmında bugün maalesef ilim yuvalarına karşı edep ve saygı kalmamıştır. Okumak, öğrenmek isteyen talebelerin ders görmeleri için huzur ve rahat kalmamıştır..."²⁰²

Sağ ya da sol cereyanlar etkisinde kalan gençliği bir yandan betimleme çabası sürerken, diğer yandan "sağcı" ya da "solcu" gençlerin, tüm gençlerle, ki tüm gençler için sıkça kullanılan niteleme "Atatürk gençliği"dir, kıyaslandığında ne kadar ufak ya da önemsiz bir grup olduklarının altı her fırsatta çizilir.

"... Eğer, bir basın hatası değilse, Sayın Ecevit orada Adalet Partisi ve Cumhuriyetçi Güven Partisinin idam sehпасına gönderdikleri gençlerden [Yusuf Aslan, Hüseyin İnan ve Deniz Gezmiş] açıkça özür dilemelerini istiyordu.

Bu sözlerin Sayın Ecevit tarafından söylenmemiş sözler olduğuna kendimi inandırmak istiyorum. Herkes biliyor ki; bu gençleri idam sehпасına gönderenler A. P. [Adalet Partisi] ve C. G. P.'liler [Cumhuriyetçi Güven Partisi] değildir. Konuşmamın başında da ifade etmeye çalıştığım gibi, kilidi kırmadan açık kapı aralığında içeri girmek

isteyenlerin bu alandaki sorumluluğunu tarih takdir edecektir.

Ama biz, Cumhuriyetçi Güven Partililer olarak, Sayın Ecevit böyle istiyor diye adam kaçıranlardan, adam öldürenlerden, banka soyanlardan özür dilemeyeceğiz. Türk Devletini yıkmak isteyenlerden özür dilemeyeceğiz..." Nüfus tezkeresini inkâr eden, mahkemelerde Marksist - Leninist - Maoist olduğunu açıkça söyleyerek Devletin temel nizamına, yurt bütünlüğüne, vatan ve Cumhuriyetin temeline dinamit koyanlardan özür dilemeyeceğiz.

Türk gençliği, başımızın tacıdır. Türk gençliği milliyetçidir, Atatürkçüdür. Marksçı -Lenincileri ve onlarla işbirliği yapanları biz Türk gençliğinden ayrı tutuyoruz.

Bir fıkra yazarının bir kaç gün evvel okuduğum fıkrasında ifade edildiği üzere, Sayın Ecevit, idam sehvasına giden gençlerden milletin özür dilemesini salık vereceği yerde, biz de kendisine o gençlerin ana ve babalarından özür dilemelerini tavsiye ediyoruz..."²⁰³

"... Marksçı ve Leninci ihtilâl teşebbüslerini ve provalarını "Devrimci eylem" diye; yabancı ülkelerde gerillacılık eğitimi görerek her türlü silâhlı saldırıya girişenleri ve onlarla birlikte hareket edenleri "Devrimci gençler" diye; Marksçı, Leninci, Maocu sapıklıkları "İlericilik" diye; Anayasanın yasaklamış olduğu komünizm propagandası faaliyetlerini "Fikir özgürlüğünün icabı" diye yazan - söyleyen Türk Cemiyeti Sıkıyönetim ilânına yol açan bir duruma getirilmiş, bir kısım memleket evlâtları maalesef Atatürkçü ve milliyetçi çizgiden uzaklaştırılmışlardır. ("Bravo" sesleri)..."²⁰⁴

Örgütlenmiş gençler, özellikle de solcular, on yıllar süresince devam eden bir akıl akışı sonucu, aslında iyi niyetli ama "kandırılan" gençlerdir. Gençler henüz yetişmemiş olduklarından, bir yetişkinin liderliğine ihtiyaç duyarlar. Yetişkinin liderliğinden mahrum kaldıklarında yanlış karar verebilirler, ama bu onların "suçu" değildir. Onlar yalnızca kandırılmışlardır. Daha kötüsü ise, gençlerin toyluklarından faydalanılarak kandırılmaları ve bunun sonucunda yanlış liderleri takip etmeleridir. Sondan başlamak gerekirse, ideolojiye ilişkin bir anlatının yanı sıra Maocu, Leninist gibi tanımlamaların, makbul gençlikle, Atatürkçü gençlikle karşılaştırmalarda, bu tonda, sıkça geçme sebeplerinden biri de gençlerin takipçisi oldukları lidere göndermedir. Gençler deneyimsizlikleri ve saflıklarından ötürü, kandırılabilirler. Yok illa bir tercihte buldukları konusunda bir ısrar varsa, yine yanılığa düşmüş ve "yanlış" liderin takipçisi olmuşlardır. Bu anlatı, özneyi, tercih edebilmeyi, bir başka deyişle karar verebilmeyi, gençlere değil, yetişkinlere yakıştıran bir değerlendirmedir. Dolayısıyla, masum gençler, aşırı hareketlerden dikkatle korunmalıdır.

Gençlerin bu denli naif varsayıldığı bir akıl akışında, onların fikirlerini sormak ya da kararlara katılmaları konusunda alan açmak, vekillerin pek de akıllarına getirmedikleri bir durumdur. Hatta gençlerin, karar verme konusunda yeterli olmadıklarını o kadar benimsemişlerdir ki, meclisteki tartışmalarda, zaman zaman, diğer vekillerin düşüncelerini ya da söylediklerini değersiz kılmak için genç nitelemesini kullanırlar.²⁰⁵

Beğenilen/ beğenilmeyen talebe örgütlenmesi / gençlik hareketleri

Vekillerin, gençlerin örgütlenmesi ya da gençlik hareketleri konusunda şüpheci tavırları-

203 Mustafa Kaptan, 24.05.1973, TBMM Birleşik Toplantı, 12. Toplantı Yılı, 17. Birleşim, s. 233.

204 Turhan Feyzioğlu, 25.05.1971, TBMM Birleşik Toplantı, 14. Toplantı Yılı, 8. Birleşim, s. 335.

205 Ahlak bölümünde yer alan ve milletvekilleri tartışmalarında kullanılan hitapları hatırlamak iyi olabilir.

nın tüm gençlik örgütlerini kapsadığını söylemek yanıltıcı olacaktır. 1930'lerden başlayarak, meclis tartışmalarında, talebe birlikleri gibi, gençlik birlikleri gibi örgütlenmelere rastlanmaktadır. Vekiller, farklı dönemlerde, gençlerin örgütlenmelerini masum, memlekete yararlı ve makbul olanla, kandırılmışların da içinde olduğu, şiddet dolu, memlekete zarar verenler olarak ikiye ayırmışlardır.

*"Yalnız, Türkiye'deki talebe hareketlerini esasta mâkul gösteriyor, CHP Sayın Genel Başkanı. Bu hareketler görünüşte masum ve mâkul idi başlangıçta; ama bugün bu hareketler ne mâkuldür, ne de masum. Bunlar tamamen ideolojik çatışma haline girmiştir."*²⁰⁶

Her ne kadar gençlik örgütlenmeleri, özellikle 1960'ların ikinci yarısıyla beraber, "olağan şüpheli" olarak ele alınsa da, beğenildikleri ve desteklendikleri tartışmalara da konu olmuşlardır. Hatta bütçelerden gençlik örgütlenmeleri katkı/destek kalemleri de yansımıştır. Yine meclis kayıtlarında, gençlik örgütlenmelerinden gelen kutlama telgraflarının kayıtlarına rastlanmaktadır.²⁰⁷

*" ... Talebe Federasyonu kongresine hazırlık olmak üzere çeşitli üniversite ve yüksek okulların talebe cemiyetlerinin seçimlerinde ayrıca ve bölücü klik faaliyetleri, uydurma seçimler ve idarenin meşru seçimleri kazananlara belge vermeme çabaları ilkbahar ve yaz dönemlerini kapsadı. Nihayet T. M. T. F. nun [Türkiye Millî Talebe Federasyonu]²⁰⁸ Adapazarı'ndaki kongresi sırasında uydurma ve besleme grupları tarafından Ankara'dan tertiplenen baskınlar ve idarenin, emniyetin taraf tutan davranışları ile kamili hâdiselerin başlamasına ramak kalmıştı. İstanbul'da Teknik Üniversite öğrenci lokaline yapılan saldırının tepkisini biliyoruz. Son günlerde T. M. T. F. nun meşru seçimlerle işbaşına gelmiş yöneticilerine karşı uygulanan yıldırma çabalarını ve bunların mahiyetini de biliyoruz. İktidar safhalarında ve idare kadrosunda talebe hareketlerine el altından bölücü ve satıncı gayretlerde bulunanlar bu faaliyetlerinden vazgeçmelidirler. Her devirde iktidarların bu kabîl faaliyetleri geri tepmiştir. Öğrenci kütlelerini günlük politikaya ve sokağa çekmiştir. Öğrenci teşekküllerinin kendi hallerinde bırakılması onların günlük politika faaliyetlerinin kanalize olmasına yarım eder..."*²⁰⁹

"Uslu" örgütlenmelerden ise çoşkuyla bahsedilmektedir. Hatta, 1940'lar gibi erken bir dönemde talebe örgütlenmeleri için daha fazla "hürriyet" talebine rastlamak da mümkündür.

"... yüksek tahsil gençliğinin vaziyetine temas ile onlara ait bir kaç temenniye de yüksek vekilimize sunmak istiyorum. Yüksek tahsil gençliği hepimizin, bütün memleketin üzerinde hassasiyetle titrediği bir mevzudur. Çünkü nihayet istikbalimiz mevzuu bahistir.

Bunlar hakkında muhtelif rivayetler vardır, içerisinde on sene haşrüneşrolmuş bir ar-

206 Süleyman Demirel, 17.12.1969, TBMM Birleşik Toplantı, 9. Toplantı Yılı, 3. Birleşim, s. 41.

207 Vekiller gençlerin siyasete doğrudan katılmaları konusunda tereddüt sahibi olmalarına rağmen, TBMM tutanaklarında, gençlik kulüplerinden ya da derneklerinden gelen "iyi dilek"lerin sunulduğu telgrafları görmek mümkündür. Her ne kadar telgrafların metinlerine yer verilmesi de, hangi konuda olduğu ve hangi örgütlenmeden geldiği belirtilmiştir. Dolayısıyla vekillerin, gençlerin siyasetle ilgilenmelerinden ya da siyasete katılmalarından ziyade, gençlerin siyasete kontrol altında, hatta "takdir etmek" için katılmalarını beledikleri söylenebilir. Örneğin "Bozkurt Kazası Gençlik Kulübü İdare Heyetinin TBMM'nin açılması münasebetiyle başarı dileyen telgrafi"; TBMM Birleşik Toplantı, 1. Toplantı Yılı, 4. Birleşim, 01.11.1961, s. 4.

208 Parantez yazara aittir.

209 Suphi Karaman, 03.02.1967, Cumhuriyet Senatosu, 6. Toplantı Yılı, 28. Birleşim, s. 607.

kadaşınız sıfatıyla size şu müjdeyi vermek isterim ki, gençlerimiz yurtsever, milletsever yüksek haysiyet ve izzeti nefis sahibi mükemmel Türk çocuklarıdır. (Bravo sesleri alkışlar). Ancak bunların bir teşkilâtı yoktur. Bir teşkilâtı yoktur ve önderleri yoktur, ikaz edenleri yoktur. Bir çoğu şartların kabahatidir, bir çoğu da bizim kabahatimizdir, bir çoğu da talimatnamelerin kabahatleridir. Yüksek tahsil gençlerine taallük etmesi itibarıyla şu noktayı arz etmek istiyorum ki bunlar içinde seçmek hakkını haiz ve hattâ arz edeyim ki, bazıları Yüksek Meclise seçilmek yaşına gelmiş kimselerdir. Böyle olduğu halde gençler tamamıyla kendi işlerine taallük eden bir çok işlerde profesörleri ve doçentleri tarafından idare edilmektedir. Yani talebe birlikleri talimatnameleri bu teşkilâtın bir profesör veya doçent ile idare edilmesini âmir bulunmaktadır ve o şekilde idare edilmektedir ki, o canlı uzviyet kendine yaramayan bir kalıp içine girmiş gibidir. O kalıbı bertaraf etmeye uğraşiyor. Bertaraf etmeğe uğraştığı içindir ki, muhterem rektör talebe birliğinin vazifesini de, işlerinin çokluğuna rağmen kendi üzerine almak mecburiyetine ve vaziyetine düşmüştür.

Hürriyet yerinde olmak ve lâıyk olana tahsis edilmek şartıyla mesuliyet şuurunun ve dolayısıyla disiplinin en esaslı şartıdır. Bunu ve mesuliyet suuriyle beraber hürriyet fikrini bize derslerinde telkin eden muhterem hocamız Hasan Âli Yücel'den yüksek tahsil gençliği namına onlara biraz daha serbestlik, ve hürriyet vermesini huzurunuzda temenniye lâıyk görüyorum.

Dileklerimin nazarı itibare alınacağına kati emniyetle sözlerime nihayet veriyorum. (Alkışlar)."²¹⁰

Uslu durmayıp da hararetle savunulan ve görülen durumlardan biri 6-7 Eylül olayları sırasında yaşanmıştır. Ağustos 1954'te Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin kurulduğunu akılda bulundurma iyi olabilir. Kıbrıs Türktür Cemiyeti, Milli Türk Talebe Birliği ve Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun teşvikiyle, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı'nın katılımıyla Kıbrıs'taki "Türk"lerin haklarını savunmak için kurulmuştu (Güven, 2006; 75). 6-7 Eylül 1955'te farklı şehirlerde, Müslüman olmayan yurttaşların saldırıya uğramaları ile birlikte, mecliste Kıbrıs Türktür Cemiyeti ve 6-7 Eylül olaylarında rol oynayan gençleri de içeren önemli tartışmalar gerçekleşti. Mecliste dönen tartışmalarda, bir yandan gerçekleşen "bu felâket[in] yalnız ve yalnız komünistlerin plân ve programları neticesinde vukua gelmiştir" deniyordu. Komünistlerin "Türk gençliğinin haklı asabiyet ve heyecanını, protesto mahiyetindeki bu toplanmasını istismar etmişlerdi."²¹¹

"Arkadaşlar; ne görüyoruz: *Temiz, necip, asil hislerin tesiri altında kaynaşan, köpüren, şahlanan bir gençlik heyecanı.* Fakat ele alıp bakıyorsunuz, bunun altın gibi parlak ve ateş gibi temiz sâf unsurları arasında akrepler dolaşiyor. (Yılanlar sesleri) Evet yılanlar dolaşiyor. Yalnız değildir arkadaşlar, o temiz kütlede içinde akrepler, çıyanlar, yılanlar var. Öbür tarafta bundan istifade eden bir komünist teşkilâtı var, bir de yağmacı zümresi var."²¹²

Aynı tutanakta, hem dönemin dışişleri bakanı Fuat Köprülü'nün ve hem de dönemin başbakanı Adnan Menderes'in "nezih bir talebe ve gençlik topluluğu"nun nasıl kötü emellere kurban gittiğini anlatan konuşmalarını bulmak mümkündür. Ancak, her ne kadar gençleri "haklı" bulan ya da anlayışla karşılayan bir söylem hâkim olsa da, bir yandan da gençlerin

210 Yavuz Abadan, 26.05.1943, TBMM 7. Dönem, 1. Yasama Yılı, 28. Birleşim, s. 237-238.

211 Mehmet Özbey, 12.9.1955, TBMM 10. Dönem, 2. Yasama Yılı, 80. Birleşim, s. 671-672.

212 Burhanettin Onat, 12.9.1955, TBMM 10. Dönem, 2. Yasama Yılı, 80. Birleşim, s. 678.

siyasetten “korunması” gerektiğinin altı çiziliyordu.

“Gençlerin hepsi yetişkin adamların, güngörmüş adamların olgunluğuna malik değildir. İki kelime üzerine dikkatinizi celbedeceğim, Türk lisanında gençliği “delikanlı” kelimesiyle tarif ederler; gençlik delikanlılıktır. Delikanlıları tahrik ediniz, cemiyetler vücuda gelir, ellerine geçen meseleyi koskoca bir dâva halinde şişirirler ve bunun peşine düşerler. Bu çok defa pek tehlikeli olabilir. Bu sebeple memleketimin selâmeti için temenni ediyorum, Hükümetimizden rica ediyorum: Çok genç zümrelere *iç siyaset ve dış siyaset dâvalarını istedikleri gibi münakaşa etmek serbestisini vermesinler.* (Bravo sesleri)”²¹³

Tanrıöver, yukarıda da görüleceği üzere, gençlerin siyaseti tartışmasını yasaklamayı önermektedir. Her ne kadar, delikanlı oldukları için, bu duruma özel affedilebilir bir tarafları olsa da, gençler sağduyu ve rasyonel sahibi olmadıkları; dahası duygusal, heyecanlı ve abartılı (irrasyonel) oldukları için kontrol altında tutulmalıdırlar.

Gençleri kontrol altında tutmanın yanı sıra, siyasete hazırlamak da vekillerin tartıştığı konulardan biridir. Gençleri yetiştirmenin bir yolu demokrasi terbiyesi kazandırmakken, diğer yolu da siyasi partilerin gençlik kolları içinden, kontrol edilebilir mekanizmalar aracılığıyla katılımlarını sağlamaktır. Gençlik kolları, gençler için, “meşru” görülen bir siyasi oluşumla ilişkilene yolu olarak karşımıza çıkar. Ama daha önemli özelliği, gençlerin rehberlik eşliğinde siyasetle tanışmalarıdır. Ancak partilerin gençlik kollarını örgütlerken, gençleri kandırma ihtimali devam etmektedir.

Üniversitelerde gençlik hareketleri tartışması

Memleketi kurtaracak olan “münevver”lerin örgütlenmesi, yukarıda da anlatıldığı üzere endişeyle karşılanmıştır. Endişelerin önemli bir bölümü memleketin geleceğinin boşa harcanmasından kaynaklanmaktadır. Üniversitelilerin örgütlenmesi konusunda kaygıların artması, genelde, 1960’larla ve 1970’lerle ilişkilendirilir. Oysa 1940’lardan itibaren gençlerin “siyasi” cereyanların etkisi altında kalması konusunda ciddi endişeler vardır. 1950’lerde, Demokrat Parti karşıtı eylemlerle bu kaygılar görünür olmaya başlar.

“Bir taraftan temiz ruhlu Türk’ün dinine bağlılık duyguları, diğer taraftan vatanperver Türk işçisinin geçim durumu istismar edilmek ve işçilerimiz arasında komünist usulünde sınıflaşma istidatları yaratılmak istenmekte idi. Zararlı cereyanlar ayırıcı tahrikler, istikbalimizin ümidi olan *genç üniversitelilerimizi* de şikâr ederek bu *gözbebeğimiz gençleri* büyük kabileler halinde gece yarısı caddelere, sokaklara dökülmelerine sebep olmak suretiyle kanuna uymıyan hareketlere teşebbüs tecrübesine fiilen girişilmiş bulunuyordu... En hazini ise muhalefetin bu karışık manzarayı kendisi için müsait fırsat bilmesi ve kısa vadeli bir siyasi mücadeleyi partilerinin menfaatine uygun sayarak harekete geçmesi idi.”²¹⁴

Üniversiteli gençlerin örgütlenmesi sürecinde partiler birbirlerini gençleri kullanmakla suçlarlar. Gençlere hitap edilirken, vekiller tarafından bile olsa, sol konatasyonlu hitaplar kullanılmasının “sıkıntı” yaratmak için yapıldığı izlenimi vardır.

213
214

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 12.9.1955, TBMM 10. Dönem, 2. Yasama Yılı, 80. Birleşim, s. 682. İtalik tarafımızdan eklendi.
Adnan Menderes, 28.2.1954, TBMM 9. Dönem, 5. Yasama Yılı, 53. Birleşim, s. 1198-1199.

"Kalbleri memleket için çarpan ve yarının müreffeh Türkiye'sine sahibolacak genç nesle:

ilerici gençler, toplumcu aydınlar gibi sınıflarla hitabedenlerin sıkıntılar yaratmak çabasında bulunanların, istihsalı ve mübadele vasıtalarının hepsini devletleştirmek isteyenlerin, elbette bir maksatları vardır, işçi Partisinin kollektivist düşüncelerle, Marks Sosyalizmi ile hitabının, nerelerde ve kimlerde revaç bulduğunun; seçim sandıklarından tesbiti mümkündür."²¹⁵

Hatta gençlik hareketlerinden rahatsız olan vekiller, bir araya gelip, artan olaylar karşısında siyasi partiler ve talebe teşekküllerini de kapsayan öneriler getirirler.

"... 1. Meclislerin ve Hükümetlerin gençlik meselelerine ve hareketlerine eğilme zamanı ve zarureti ortaya çıktığını,
2. Millî Eğitim Bakanlığında gençlik meseleleri ile uğraşmak üzere, bir teşkilât kurulmasını,
3. Bu teşkilâtın arzusuyla üniversitelerarası ve gençlik teşkilâtları mümessilleriyle ve sair ilgilileriyle bir seminer toplantısının yapılmasını,
Talebe teşekküllerine bütçeden kati surette para yardımının yapılmamasına, yapıldığı takdirde üniversite bütçesinden bir bölüm tefrikiyle sarfının üniversite muhasebe kayıtlarına intikal ettirilmesini,
Siyasi Partiler Kanununda tadilat yapılarak kayıt için tesbit edilen 22 yaş şartının 18'e indirilmesi suretiyle gençliğin fiilen siyasi partiler bünyesine alınmasının ve bu suretle parti teşkilâtlarında gençlik kollarının ortadan kaldırılmasını,
Her fakülte ve üniversitede birden fazla talebe cemiyetlerinin kurulmasına imkân verilmesini,
Talebe cemiyetlerinin kuruluş ve faaliyetine dair Cemiyetler Kanunu dışında ayrı bir kanun tedvin edilmesi suretiyle her türlü tereddüt ve münakaşadan uzak, gençliğe yaraşır şekilde cemiyet çalışmalarının düzenlenmesini ve bu çalışmaların Millî Eğitim Bakanlığında yeniden kurulması teklif olunan teşkilâtı tarafından takibedilmesini teklif ve tavsiye eylesenmişlerdir..."²¹⁶

"Suçlanan" bir diğer özne ise öğretim üyeleridir. Bu grubun gençleri politikaya karıştırmak ya da alet etmek ile itham edilmesi 1940'lara kadar uzanmaktadır. 1949'da bir milletvekili Ankara Üniversitesi'ndeki profesörlerden bazılarının politika yaptıklarını öne sürmektedir. Konu meclisin gündemine gelmiş ve Millî Eğitim Bakanı tarafından cevaplanmıştır.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına,
Gazetelerde bâzı profesörlerin yüksek tahsil gençliğini sokak politikasına alet ettiği okunmaktadır. Üniversitenin bağımsızlığını hiçe sayan bu profesörlere karşı talebe velileri teessür duymaktadır. Hükümetin öğrenciler arasında politika yapan bu profesörler hakkında ne gibi tedbirler almakta olduğunun açıklanmasını saygılarımla rica ederim."²¹⁷

"Sayın arkadaşlar; arkadaşımın sorusunda bahsi geçen meseleyi Ankara Üniversitesinden sordum. İlgili fakülte profesörleri toplanmışlar ve hiçbirinin bu toplantı ile

215

Baki Güzey, 01.02.1964, Cumhuriyet Senatosu, 3. Toplantı Yılı, 34. Birleşim, s. 25.

216

Osman Zeki Gümüüşoğlu, 03.02.1967, Cumhuriyet Senatosu, 6. Toplantı Yılı, 28. Birleşim, s. 626.

217

Ahmed Ulus, 06.06.1949, TBMM 8. Dönem, 4. Yasama Yılı, 102. Birleşim, s. 304-305.

alâkalı olmadıklarını ifade etmişlerdir. Arkadaşımın bu izahatımla iktifa etmesini rica ederim.”²¹⁸

Görüldüğü üzere, bu durumda profesörlerin beyanı yeterli olmuştur. Ancak 1960’lar ve 1970’lere gelindiğinde, üniversite öğretim üyeleri gençleri tahrik etmekle suçlanacaktır.

“Bugün için vazife ve selâhiyetleri, okutmak ve öğretmek olan ilmi heyetimizden bâzı yolunu şaşırılmışların, vazife ve gayeleri okumak ve öğrenmek olan talebe ulûmdan bir kısım *gençleri şu veya bu sebep ve bahanelerle tahrik ederek* hergün bir fakültede üzücü hâdiseler çıkarmaktadırlar.”²¹⁹

Her ne kadar bir kısım denilerek tüm profesörler zan altında bırakılmasa da, gençlerin kendilerine ait bir iradelerinin olmadığı varsayımından, gençliği “bozan” aktörler tespit edilmişlerdir. Tayfur Sökmen, yaklaşık 1 yıl sonra yapılan başka bir toplantıda da profesörleri gençleri kontrol etmemekle suçlayacak ve Adalet Partisi sıralarından alkışlarla karşılanacaktır.

“Arkadaşlarım, nasıl olur da mekteplerde, yurtlarda disiplin tesis edilmemiş; nasıl olur da hocalar, profesörler, idare adamları elleri tabancalı, dinamitli çocukların tavır ve hareketlerinden habersiz kalabilmişler? Bunlar ya âcizdirler (A. P. sıralarından “bravo” sesleri alkışlar) veya çocukları kendileri tahrik etmişlerdir. Bunun başka bir ifadesi var mıdır? Hepimiz gençlik devresini geçirdik, *18 - 20 yaşındaki bir genç tabii olarak yerinde duramaz*, fıkır fıkır kaynayan enerjimin kötüye kullanılmaması hocaların, profesörün vazifesidir. Arkadaşlarım, birkaç gün evvel Senato kürsüsünden de arz etmiştim; kafasında ve kalbinde Stalin veya Mao doktrini taşıyan, kendini sağcı, solcu ve sosyalist sayan ve gösteren hocalar, profesörler, doçentler ve asistanlar ve hattâ elleri tabancalı, dinamitli gençler de asla ve asla Atatürkçü değiller ve olamazlar. (A. P. sıralarından “bravo” sesleri alkışlar)”²²⁰

Şiddet ve gençliğin eşleştirilmesi

1960’larla beraber başlayan süreçte, gençlik hareketleri şiddet ile ilişkilendirilmeye başlanır. Gençlik ve şiddet arasında kurulan bu yakın ilişki, gençlerin “deli dolu, ölçsüz, öngörüsüz” olması gibi niteliklerine bağlanır.²²¹ Sıklıkla karşılaşılan tanımlama ise “anarşi”dir.

“... Biz 1965-1969 devresinde çeşitli hâdiseler oldu, olağanüstü idareye gitmedik. Gitmemizi icabettiren çok haller çıkmıştır meydana. Bizden evvelki devirlerde çok daha az hâdiselerde olağanüstü idareye gidilmiştir, biz gitmedik. Biz demokrasinin bir müsamaha rejimi olduğuna inanıyoruz.

Bu müsamaha rejimi olmak, kanunları tatbik etmemek mânasına değildir. İhmal etmek mânasına da değildir, bunu hâdiseleri büyütecek şekilde değil, hâdiseleri darlaştıracak şekilde kanun takipçiliği yapmak lâzımdır. Kaldı ki Türkiye’deki toplum hâdiseleri bilhassa talebe ve işçi hareketleri yeni hadiselerdir. Her memlekette talebeye bir şakiye yapılan muamele yapılmıyor, her memlekette talebeye özel muamele yapılıyor. Ne yapalım ki bunda üzülecek taraf yoktur. Gençliğimiz üzerinde

218 Tahsin Banguoğlu, 06.06.1949, TBMM 8. Dönem, 4. Yasama Yılı, 102. Birleşim, s. 305.

219 Tayfur Sökmen, 19.11.1970, Cumhuriyet Senatosu 10. Toplantı Yılı, 9. Birleşim, s. 72.

220 Tayfur Sökmen, 23.07.1971, TBMM Birleşik Toplantı, 10. Toplantı, 10. Birleşim, s. 394.

221 Gençlik ve şiddet arasında kurulan ilişkinin, vekillerin gözünden yapılan bir anlatı olduğunu akıldta tutmak gerekir.

milletimiz çok hassastır, kusurlarının zaman zaman bağışlanmasını ister, şiddetli bir hareket gösterdiğiniz takdirde körpe yavrularımız eziliyor şeklindeki bir propagandanın hâdiseleri küçülmeye değil, büyütmeye yarıyacağı ortaya çıkar. Ama bugün artık meydana getirilen hâdiselerin gençlik hâdiseleri olmadığı meydana çıkmıştır. Bunların arkasında birtakım ideolojik kavgaların bulunduğu bir gerçektir. Ayrıca gençlik liderliğini ve anarşiyi sanat haline getirmiş, anarşi liderleri çıkmıştır, ki bunların bir kısmı bugün hapishanelerde ve biliyoruz ki hür bir düzende ideoloji kavgalarını yasaklarla önlemek mümkün değildir her zaman, gayet tabii ki polis vazife görecek, zabıta vazife görecek..."²²²

Gençler şiddet kullanmaktadırlar, çünkü kandırılmışlardır ve ellerine silah tutuşturulmuştur. Gençler "kötü niyetli güçler" (hatta "dış mihraklar") tarafından kullanılmaktadırlar.

"...Birtakım gençlerimizin şu veya bu zihniyetle bazı anarşik hadiselerin içine itilmesinde elbette onların bu hadiselere girmelerini sağlayan iç mihraklar kadar dış mihrakların da rollerinin olduğunu görmeli, bununla ilgili tedbirleri almamız değerli arkadaşlarım..."²²³

"...Son 150 günde 1.100 cana kıyan teröristlerin amaçları, bugünkü toplum otoritesini ve insan hak ve özgürlüklerine dayalı Anayasal demokratik düzeni yıkıp yerlerine, amaçlarına uygun bir siyasal sistemi getirmektir. Polisye önlemler dışında alınması gereken ve bugüne kadar geciktirilerek alınamayan sosyo-ekonomik önlemlerin en kısa sürede ülke gündemine getirilmesi zorunludur. Terör olaylarının gerçek kaynağına inmeden, ellerine silah verilmiş olan genç insanlara karşı kent sokaklarında hırsız polis oynamakla anarşi önlenemez..."²²⁴

1980'lere gelindiğinde, mecliste hüküm süren egemen dilden, gençliğin siyasetten uzak durması gerekir dilinden farklı seslere de rastlanmaya başlanır.

"Cumhuriyet Halk Partisinin 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında Ankara'da toplanan İkinci Kurultayında Büyük Atatürk Türk Gençliğine olan sarsılmaz inancını coşkuyla dile getirirken, gençliğe olan bu güvenini, o yıl yapılan seçimlerde seçmen yaşının 18 olması ile somut bir biçimde bir kez daha ortaya koyuyordu.

Evet sayın üyeler, "Büyük Nutuk"un yazıldığı 1927 yılında Türkiye'de seçmen yaşı, bir önceki seçim döneminde olduğu gibi, yine 18'dir. Önce 25 olan ve daha sonra 18'e indirilen seçmen yaşı, daha sonra 22'ye çıkarılmış ve 1961 Anayasasından sonra yeniden 21'e indirilmiştir.

Sayın üyeler, genç Cumhuriyetimizde 18 yaşını tamamlayan her Türk vatandaşı; temyiz kudretini haiz kişi olarak rüştünü ispat etmiş sayılır, evlenebilir, devlet memuru olabilir, şirket kurabilir, ortak olabilir, vatandaşlıktan çıkarılabilir, ehliyet alabilir, vâsi ve kayyum tayin edilebilir ve hatta asılabilir; kısacası, her Türk Vatandaşının haiz olduğu haklara sahip olur, ancak seçemez. "Seçemez; çünkü medenî rüşt yaşı ile siyasî rüşt yaşı ayrıdır, seçmen yaşı indirilirse politika okullara girer, askeriyeye de girer" diyenlerin daima baskın çıkmasından seçemez.

1950'lerden beri seçmen yaşı 18'den yukarıdır. Türkiye'de demokrasi 3 kez askıya

222 Süleyman Demirel, 11.11.1969, Cumhuriyet Senatosu 9. Toplantı Yılı, 5. Birleşim, s. 275.

223 Oğuzhan Asiltürk, 18.04.1980, TBMM Birleşik Toplantı 19. Toplantı Yılı, 27. Birleşim, s. 286.

224 Azimet Köylüoğlu, 18.04.1980, TBMM Birleşik Toplantı 19. Toplantı Yılı, 27. Birleşim, s. 288.

alınmıştır. Gerçekte, bu örnek dahi tek başına, seçim yaşı yükseldikçe doğru seçim kabiliyetinin artmadığının kanıtlarından yalnızca birisidir. Kimine göre, gençliğin başka ve önemli sorunları vardır, seçme yaşı bunların yanında önemsiz olanıdır; kimine göre ise, Türkiye'nin 12 Eylül gelmesinin nedeni gençliğin politize olmasıdır. Sayın üyeler, eğer gençliğin yasal zeminlerde politika yapmasını istiyorsak, yasa dışı örgütlerle ilişki içerisine girmelerini istemiyorsak, onlara seçme hakkı vermeliyiz. Seçme hakkını 18'ini tamamlayıp 19'undan gün aldıktan sonra alan gençlik, Anayasamızın 68 inci maddesi gereği, 21 yaşını tamamlamadan siyasî partilere üye olmayacak ve aktif politika yapamayacak; ancak alınan kararlardan etkilenen kesim olarak parlamentonun oluşmasına yalnızca oylarıyla katkıda bulunacaktır; tıpkı oy kullanabilen, ancak siyasî parti üyesi olmayan kuruluşların mensupları gibi.

Sayın Başbakan, iktidar partisinin sayın genel sekreteri, genel başkan yardımcısı, grup başkanvekili, 18 yaşını tamamlayan ve 19'undan gün alan gençlere de oy hakkı verilmesi hususunda gelecek önerileri destekleyeceğinizi birçok kereler söylediniz. Seçmen yaşının indirilmesini içtenlikle savunan 'biri olarak, bu konuyla ilgili teklif için bugüne kadar 85 imza topladım ve toplamaya devam ediyorum. Sayın Başbakan, bu imzaları çoğaltmak kanımca artık size düşmektedir ve bu güç sizde mevcuttur. Yüce Parlamento her şeyin üstünde ve millî iradenin temsil edildiği tek mercidir. Parlamentoda alınan kararlar, millet adına alınan kararlar olup, onay mercii de yalnızca Türk Milletidir.

Sayın üyeler, "Gençlik Yılı"nda Türk gençliğine verilebilecek en büyük armağanın, onlara seçme hakkının verilmesi olacağı inancını taşıyıyordum. *Uyuşturucu madde kullanan, bir kulağı küpeli bir gençlik doğmasına engel olmanın kanımca en etkili yollarından birisi, gençliğe siyasî sorumluluk verilmesidir.* İşsiz, okulsuz, yurtsuz gençliğimizin sorunlarını, onlardan kopuk ve soyut düzeyde tartışmak yerine, millet olarak onlara güvendiğimizi göstermenin artık zamanı gelmiştir. Kaldı ki, gençliğe bu hakkın verilmesi, verilmesi gerekenler yanında yalnızca bir tanesini teşkil etmektedir. Bırakınız gençler gelsinler, ülke yönetiminin belirlenmesinde oy sahibi olsunlar."²²⁵

Gençlerin oy verme yaşının 18'e indirilmesi konusunda mecliste konuşan vekil, her ne kadar gençlerin siyasete katılımını destekler gözükse de, gençleri seçmen olarak görmek ister. Gençlerin siyasette varoluşu "elinde silahla" ya da "anarşist" nitelermeleri ile anılmamakla birlikte, karar verme mekanizmalarına katılımlarına ilişkin bir iyileştirme çabası da gözükmemektedir. Gençliğe siyasî sorumluluk vermeyi vaadeden ve diğer vekilleri de desteklemeye çağıran Canver, gençlerin ülkeyi yönetmelerini değil, yönetimin belirlenmesinde katkıda bulunmalarını istemektedir.

Geneline bakıldığında, gençliğin siyasetle kurduğu ilişki 60 sene boyunca, vekiller tarafından, kontrol edilmesi gereken bir alan olarak görülmüştür. Vekiller, genelinde yetişkinler, gençleri temsili demokrasi içinde ehil olarak tanımlamalarına rağmen – seçme hakkı üzerinden değerlendirilirse – örgütlenmelerine, daha doğrusu, kendi başarılarına örgütlenmelerine olumlu yaklaşmamışlardır. Gençlerin zeki, entelektüel, çalışkan, becerikli, sorumluluk sahibi, dinamik, enerjik ve yaratıcı olmasını beklemişler, ancak bu özelliklerini "memleketin yararı" için kullanmalarını talep ve tercih etmişlerdir. Dolayısıyla, kendi kararlarını verebilecekleri yapılarda yer almalarını hoş karşılamamışlardır. Vekillerin perspektifinden gençler, yeterince ehil olduklarında, yine vekillerin tanımladığı sınırlar içinde siyaset yapmaya yetki-

lidirler. Ancak şartlar olgunlaşmadan örgütlenebilecekleri alanlar yetişkinlerin kontrolünde olmalıdır, hatta öbür türlü zaten mümkün değildir. Nitekim gençlik örgütlenmeleriyle ilgili eleştirileri getirirken, vekillerin sıkça, gençlerin kandırılmalarına ya da kullanılmasına ilişkin vurguları, özne olarak gençleri değil, "başkalarını" görmelerinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, gençlerin, gerek seçilerek temsili demokrasi içinde, gerekse örgütlenerek sivil inisiyatifler aracılığıyla karar verme süreçlerine katılımları "zamanı gelince" gerçekleşecek bir olay olarak ele alınmıştır.

4

SONUÇ

Uzun bir dönemi, genel hatlarıyla ele almaya çalışan bu araştırma, Şebeke projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla projenin ana hedefi olan genç yurttaşların karar verme ve politika yapım süreçlerine katılımını desteklemeyi amaçlamaktadır. Yurttaşların (gençler de dahil olmak üzere) karar verme süreçlerine doğrudan katıldığı mekanizma meclistir. Bu bağlamda da araştırma temsili demokrasinin ana mekanizması olan mecliste gençlerin hangi bağlamda tartışıldığını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Gönül isterdi ki, meclis içinde genç vekiller olsun ve onların söylemleri ayrıca analiz edilebilsin. Ancak, daha önce belirtildiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti kanunları, gençlerin meclise seçilmesine yakın zamana kadar imkân vermemiştir. Halihazırda da gençlerin seçme ve seçilme yaşı arasında 7 yıllık bir fark bulunmaktadır. Bu nedenle araştırma vekillerin gözünden gençlerin nasıl görüldüğüne odaklanmıştır.

Bu çalışma her ne kadar uzun bir dönemdeki söylemleri ele alsın da, amacı bu söylemlere kuşbakışı göz atmaktır. Dolayısıyla çalışmanın, sonrasında devamı gelecek kapsamlı ve derinlikli çalışmaların ilk bölümü ya da açılış bölümü gibi ele alınması daha anlamlı olacaktır. Çünkü çalışmada değinilen başlıkların hem daha ayrıntılı tartışılmasına, hem de bağlamında (dönemi, söyleyeni ve söylendiği olay bağlamında) değerlendirilmesine ihtiyaç olduğunu söylemekte yarar vardır.

Bu çalışmada, anakronizme düşmeden, gençlerin nasıl hayal edildiğine ilişkin bir izlek takip edilmeye çalışılmış, aynı zamanda bugüne ilişkin ipuçları da elde edilmiştir.²²⁶ 1930-1990 arasında, mecliste, vekiller tarafından yapılan tartışmalar incelendiğinde gençlere ilişkin iki temel kaygıyla yola çıktıklarını izlemek mümkündür. Bunlardan ilki, gençleri ko-

226

izlek, TDK'nın tanımıyla keçi yolu, patika demektir.

rumaya yönelik bir çabadır. Gençlerin korunması gerektiğini düşünen ve uygulamalarını bu çerçevede belirleyen akıl, yöntem olarak gençler için, geniş anlamda, "kapatma" anlayışını sergilemiştir. Her ne kadar "kapatma" iddialı bir tanımlama olsa da, vekillerin, gençlerin istenmeyen konu ya da durumlara temas etmemesini sağlamak için görünmez (ve bir o kadar da görünür) bir çerçeve çizdiklerini vurgulamak gerekir. Vekiller görünmez sınırı, diğer bir deyişle, kabul edilir ya da edilemez normları belirlerken, bir yandan bu sınırın ihlal edilmemesi için gençleri sıkı sıkıya tutmaktadırlar.

İkincisi ise, vekillerin dillerinden düşürmedikleri gençlerin eğitimi alanıdır. Vekillerin söylemlerine baktığımız dönem boyunca, gençler, istenilen gençliğe ulaşmak için sık sık eğitimin gerekliliğinden söz etmişlerdir. Vekillerin çabası, iyi bir "öz"ün üzerine gerekli niteliklerin inşasıdır. Hal bu olunca, vekiller, aileden zorunlu eğitime, askerlikten üniversiteye kadar pek çok farklı mecrada, birbirinin içine giren ya da birbirleriyle kesişen konularda gençlerin eğitilmeleri için yasalar çıkarmış, politikaları uygulamaya koymuş ya da ilgili özneleri haretle teşvik etmişlerdir. Dolayısıyla, makbul gence ulaşabilmek için heyecanlı bir düzenleme ve inşa faaliyeti sürmüştür. Ancak temel sorun gençlerin bu inşa sürecine kendi adlarına konuşabilen özneler olarak katılamamasıdır.

Bu araştırma ile, uzun bir dönemde, gençliğe ilişkin tartışmaları derleyerek bir resim çizmeyi planladık. Bu resmin hem eksik kalan yerleri, hem de araştırma boyunca karşımıza çıkan konular dikkate alındığında, gençlik alanına ilişkin tartışmaların derinleşmesi ve çeşitlenmesi için yeni araştırmaların yapılmasına ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz. Son bölümü bitirmeden önce, katkı sağlayacağını düşündüğümüz konuları belirtmek istedik. Aşağıda, gelecekte araştırılmasının tartışmalara katkı sağlayacağını düşündüğümüz konuları sıralı olacak bulacaksınız. Umarız, karar verme sürecinin önemli aktörlerinden olan vekilleri ve gençlikle ilgili söylemlerini bir miktar görünür kılabilişizdir.

Önerilen konular:

1. Meclis tutanaklarındaki tartışmalarda, vekiller kişisel görüşlerini bildirirken ya da bildirmelerinin yanı sıra (bağımsız olmadıkları durumda) üyesi oldukları siyasi partinin ve siyasi görüşün dilini ve aklını da aktarmaktadırlar. Dolayısıyla, gençlikle ilgili söylemlerin incelenmesinde, vekillerin kişisel geçmişlerinin ve geldikleri siyasi akımın söylemlerini ne kadar etkilediğinin incelenmesine ihtiyaç vardır. Siyasi partilerin, kurum olarak gençliğe verdikleri önemi ise tüzüklerinden izlemek mümkündür. Dolayısıyla, hem aynı dönemde, hem de farklı dönemlerde karşılaştırmalı olarak, partilerin tüzüklerini analiz etmek önemli bir katkı olabilir. Ayrıca parti tüzüklerini, bunların gençliğe olan vurgusu bağlamında incelemek, dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal koşullarını anlamaya da yardımcı olacaktır.
2. Tutanaklar boyunca, zaman zaman, talebe birliklerinden ve partilerin gençlik kollarından bahsedilmiştir. Hem talebe birlikleri, hem de partilerin gençlik kolları gençlerin örgütlenme alanları olarak önemli mecralardır. Tutanaklarla sınırlı kalmayan kapsamlı araştırmalar, hem gençlerin örgütlenme modelleri, hem de özelinde sağ siyaset, genelinde ise gençlerin siyasete katılımlarıyla ilgili ipuçları sağlayacaktır.

3. Mecliste, gençlerin sağlığından, terbiyeli ve itaatkâr olmalarına kadar bedenlerini düzenlemeye ilişkin düzenlemeler yapılmış ya da yapılan düzenlemelerin sebepleri tartışılırken sağlıklı, terbiyeli ve itaatkâr olmalarına hizmet ettikleri öne sürülmüştür. Her ne kadar, bu konuda, cumhuriyetin erken dönemini kapsayan çalışmalar olsa da, ilerleyen dönemleri kapsayan tartışmalar eksiktir. İlerleyen dönemlerde gençliğin içinde geçtiği tartışmaların arttığı düşünülürse (özellikle sayısal olarak), ilgili tartışmaların katkısı görülecektir.
4. Önemli çalışma konularından biri, gençler için ayrılan geçmiş yıllara ilişkin bütçelerin karşılaştırılması olabilir. Tutanaklarda, yıllık bütçelerin yanı sıra, kalemlerdeki değişikliklerin talep nedenleri de vekiller tarafından tartışılmıştır. Karşılaştırmalı bir inceleme, hangi dönemlerde, gençlikle ilgili hangi konulara daha fazla kamu desteği sağlandığı ve hangi dönemlerde, hangi konuların ikincil önemde ele alındığı konusunda ipucu sağlayabilir.
5. Bu araştırmada bahsetmeden geçilen, üniversitelerin özerkliğine ilişkin meclis tartışmaları, günümüzde üniversitelerde yaşanan örgütlenme özgürlüğü ile ilgili sorunları anlamamızı kolaylaştırabilir. 1940'larda yükselen üniversitelere muhtariyet tartışması, 1970'lerde öğrenci hareketinin de etkisiyle yeniden gündeme gelmiş ve günümüze kadar uzanan pek çok tartışmanın kırılma noktalarını oluşturmuştur.

Kaynaklar:

- Ahıska, M.** (1999) Genç Olmayan Gençler Üzerine Bir Deneme 11-19, Defter, sayı 37.
- Akın, Y.** (2004) Gürbüz ve Yavuz Evlatlar, Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akşit, E. E.** (2005) Kızların Sessizliği Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Araslı, O.** (1989) Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987), Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ankara.
- Anderson, B.** (1996) Imagined Communities, Verso Publishing, 7. Baskı, New York.
- Aykaç, Ç. E.** (2003) Kemalist Ütopya: Propaganda dergisi La Turquie Kemalist üzerine bir çalışma (Kemalist Utopia: a study of the propaganda magazine La Turquie Kemaliste 1934-1948), basılmamış yüksekisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Bora, T.** (2002) Giriş, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik Cildi içinde, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bozdoğan, S.** (2002) Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür, Metis Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Chatterjee, P.** (2002) Ulus ve Parçaları, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Copeaux, E.** (2000) Tarih Ders Kitaplarında Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Foucault, M.** (1977) Discipline and punish the birth of prison, Vintage Books, New York.
- Foucault, M.** (2011) Özne ve İktidar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Goven, J.** (2000) New parliament, old discourse? The parental leave debate in Hungary, Susan Gal ve Gail Kligman, Reproducing Gender: Politics, Publics, and Everyday Life After Socialism, (der.) içinde, Princeton University Press, New Jersey.
- Göle, N.** (2012) Mühendisler ve İdeoloji, Metis Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
- Grosz, E.** (1994) Volatile Bodies, Indiana University Press, Bloomington ve Indianapolis.
- Günel, A.** (2008) Health and Citizenship in Republican Turkey: an analysis of the socialization of health services in republican historical context, basılmamış doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Güven, D. (2006) Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Strateji Bağlamında 6-7 Eylül Olayları, İletişim Yayınları, İstanbul.

Kaplan, İ. (2013) Türkiye’de Milli Eğitimin İdeolojisi, İletişim Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.

Karaömerlioğlu, A. (2006) Orada Bir Köy Var Uzakta, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Koçak, C. (1989) Siyasi Tarih 1923-1950, Çağdaş Türkiye 1908-1980 içinde, Cem Yayınları, İstanbul.

Koçak, C. (2013) Türkiye’de Milli Şef Dönemi, İletişim Yayınları, 6. Baskı İstanbul.

Lüküslü, D. (2009) Gençlik Miti, İletişim Yayınları, İstanbul.

McClintock, A. (1993) Family Feuds: Gender, Nationalism and the Family, Feminist Review, No 44.

Neyzi, L. (2001) Object or subject? The paradox of “youth” in Turkey, International Journal Middle East Studies, 33, s. 411-432.

Özden, B. A. (2004) Turkey’s Experience with Planning in the 1960s, basılmamış yüksekli-sans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Özgişi, T. (2011) Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosunun Yeri, Türkiyat Mecmuası, cilt 21/Güz, s. 291-323.

Öztan, G. G. (2013) Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Phillips, A. (1995) Demokrasinin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul.

Plumwood, V. (2002) Representing Reason, Feminist Reason and Formal Logic, Rachel Joffe Falmagne ve Marjorie Hass, Rowman (der.) içinde, Littlefield Yayınları, Oxford.

Pitkin, H. (1967) The Concept of Representation, University of California Press, Berkeley ve Los Angeles.

Sirman, N. (2002) Kadınların Milliyeti, İletişim Yayınları, İstanbul.

Somay, B. (1999) Hamlet Kuşağı, Defter, s. 50-57, sayı 37.

Şaylan, G. (1983) TBMM’nin kuruluşu ve gelişimi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

TÜİK (2002) Milletvekili Genel Seçimleri, Ankara.

Üstel, F. (2004) Makbul Vatandaşın Peşinde, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yaşin, Y. N. (2000) 'Evde Taylorizm': Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında evişinin rasyonelleşmesi (1928-40), Toplum ve Bilim Dergisi, no: 84, s. 51-74.

Yentürk, N., Kurtaran, Y. ve Nemutlu, G. (2008) Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yurttagüler, L. (2004) Social Policies on the Female Body in Turkey in the 1930s, basılmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Zürcher, E. (2009) Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, 23. Baskı, İstanbul.

EK 1: Metin içinde yer verilmeyen tutanaklar

Çocuk – genç arasında tanımlama:

"...Sonra ikinci bir vakayı anlatayım. Allah rahmet eylesin Mustafa beyle burada otururken bir genç ağlayarak bana müracaat etti. Bu genç demiştir ki tahsilimi bitirip ihtiyat zabıtlığımı yaptıktan sonra gerek kendimin ve gerek karımın malını satarak 3000 lira temin ve bir makarna fabrikası kurdum. - Bunları söylemekten maksadım tekerrürüne mâni olsun diyedir. - Bir az sonra bana 4000 liralık bir vergi geldi, ihbarnamenin ardında 15 gün zarfında itiraz edilebilir kaydı vardı. Bendeniz de 11 nci gün itiraz ettim. Fakat, bu 15 günlük müddet sonradan 10 güne indirilmiştir diye itirazımı kabul etmediler ve istersen sana bu ihbarnamayı getiren hakkında mahkemeye müracaat edebilirsin dediler. Bu genç bunları ağlayarak anlattı. Allah razı olsun bunu Maliye vekili beyefendiye ve o zaman müsteşar bulunan Faik beyefendiye söyledik. Vukua gelen bu yanlışlığı düzelttiler. Ve burada çocukta Temyizde davayı kazandı ....."²²⁷

genç kahraman İsmet İnönü:

"... İsmet İnönü'nün muharebe meydanlarının zaferlerinden ve Lozan zaferinden bir genç kahraman olarak döndüğü zaman ilk emin olarak vatandaşların kulağına şu sözleri söyledi. (Bir milletin yıkılması için başka hiç bir sebebe lüzum yoktur, milleti bütçe açığı bir rutubetin bir binayı çökertmesi gibi mahvetmeğe kâfidir.)"²²⁸

Danslı çay partisine katılım – ahlak:

Afyon Karahisar Milletvekili Hasan Dinçer'in, Y. M. C. A. dershaneleri hakkında yapılan yayına dair Başbakanlıktan olan sorusuna Millî Eğitim bakanı Tahsin Banguoğlu'nun sözlü cevabı (6/323)

Başkan: Hasan Dinçer? (Burda sesleri).

Başkan: Soru önergesini okutuyorum. Yüksek Başkanlığa

1. Yenısabah Gazetesinde birkaç günden beri devam eden ve (Y. M. C. A.) lisan ve sanat dershanesinin Alemdar'daki şubesinde cereyan ettiği bildirilen ve umumi efkârda derin infial ve teessür uyandıran danslı çay toplantıları hakkındaki neşriyat doğru mudur?
2. Hükümetin bu husustaki düşünce ve tedbirleri nelerden ibarettir?

Sorularımın Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederim. Saygılarımla. Afyon Milletvekili Hasan Dinçer

Başkan: Hükümet adına Millî Eğitim Bakam cevap verecektir.

Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl): Bir Amerikan harb gemisinin İstanbul'u ziyareti vesilesiyle yapılan ağırlama programına dâhil olmak üzere İstanbul'da Amerikan Lisan dershanesinde bir danslı çay verilmiştir. Bu çaya Amerikan gemicileri ve bu dershanenin bir kısım talebesi iştirak etmişlerdir. Çayda bir usulsüzlük vardır. Millî Eğitim Müdürlüğünden, bu çayın tertibi için müsaade alınmamıştır. Bu cihetten lâzımgelen muameleyi yapmaktayım. Çay gündüz saat 15,30 da başlamış ve 1.8 de bitmiştir. Çayda içki içilmemiş, müsafirlere pasta ve çay ikram edilmiştir. Bu çay toplantısı esnasında bâzı mübalâsız tavırlar olduğu

227 Mazhar Müfid Kansu, 22.05.1939, s. 139.

228 Fuad Gökbudak, 22.05.1939, s. 140.

anlaşılmaktadır. Ancak yaptığım tahkikata göre, burada, bir gazetenin yazdığı gibi, bir rezalet cereyan etmemiştir. Nezahet dairesinde dans edilmiş ve misafirler gemilerine dönmüşlerdir.

Hasan Dinçer (Afyon Karahisar): Arkadaşlar, içtimai yaralarımızı, şu veya bu düşüncelerle, örtbas ettikçe marazın büyüdüğünü ve yeni yeni ihtilâtlar yaparak bünyemizi tehlikeli bir şekilde kemirdiğini birçok acı misallerle artık kâfi derecede müşahade etmiş bulunuyoruz. Yarayı görür görmez neşteri vurarak tedavi etmenin, yangını olduğu yerde söndürmenin lüzumuna kaani bulunuyorum. Danslı çay toplantısına ait takririmi de bu düşüncelerin tesiri altında verdim. Her şeyden evvel açıkça ifade etmek isterim ki: Şuradan buradan fısıldandığı veya ima edilmek istendiği gibi bu hâdisenin deşilmesinde Türk - Amerikan dostluğunu zedeliyecek hiçbir cihet görmüyorum. Başka milletlerin istiklâl ve hürriyetleri için bütün maddi varını ortaya koyan ve bu milletlerin kendilerine mahsus ahlâk telâkkileriyle ananelerine hürmetkârlığı bilinen dost Amerikan milletinin bu mevzuda Türk umumi efkârının gösterdiği hassasiyeti anlayışla karşılayıp derin bir hürmet havası içinde mütalâa edeceğinden asla şüphe etmiyorum. Arkadaşlar, takririmde neşriyatın doğru olup olmadığını sormakla beraber bir defa da yerinde tetkik ve mütalâa etmek üzere İstanbul'a gittim bu hususta en geniş neşriyatı yapmış olan Yeni Sabah Gazetesiyle temas ederek yapılan neşriyatın ciddiyetini teyid eden; vesika, fotoğraf, evrak ve saire hakkında kâfi malûmat aldım.

Ayrıca Alemdar'daki "Amerikan Lisan ve Ticaret Dersanesi" ile Türbe'deki "Amerikan Lisan ve Sanat Dersanesi" ne de giderek müdür, ikinci müdür ve müdirelerinden izahat aldım ve bu müesseseleri gezdim. Birçok hamiyetli ve münevver vatandaşlarımın millî heyecanlarının şevkiyle yazıp gönderdikleri mektuplardaki malûmatı ve gösterdikleri delil ve şahitleri tetkik ettim. Bütün bunlardan sonra vardığım netice şudur:

İstanbul'u son olarak ziyaret eden Amerikan gemisi er ve erbaşlarını eğlendirmeyi düşünen Amerikan Atesenvali Türbe civarında bulunan Türk kızlarına lisan ve sanat öğretmek gibi bir maksatla açılmış olan dersanede erler için bir danslı çay tertibini istiyor. Müdire bu tekli fi kabul etmekle beraber salonlarının darlığı bu toplantının Alemdar'daki binanın müsait bulunan salonunda yapılmasını söylüyor ve mütaaddit defalar olduğu gibi bu kere de aynı yerde toplanılması kararlaştırılıyor. Her iki dersanenin müdür ve müdiresi bu toplantıyı hazırlamak için teşriki mesai ediyorlar. Lüzumlu yerlere dağıtılan davetiyelerle temin edilen kızlardan başka Türbe'deki "Amerikan Lisan ve Sanat Dersanesi" ne aileleri tarafından, lisan ve sanat öğretilmek üzere gönderilen kız talebelerden 35-37 kadarı müdireleri marifetiyle bahriyelilerin bulunduğu bu yere götürülüyor. Müessese müdürlerinin bana verdikleri izahata göre bu nevi toplantılar şimdiye kadar üç defa yapılmıştır.

Şifahen ve mektupla malûmat veren ve işin iç yüzüne vakıf bulunan kimselere göre, her Amerikan gemisinin ziyaretinde tekrar edilmektedir. Son geminin ziyareti vesilesiyle de üst üste iki gün devam eden bu eğlenceler, mezkûr müessesenin yurt kısmına devam eden bir öğrencinin, gördüğü manzaraya artık tahammül edemeyip gazeteye haber vermesiyle de umumi efkâra aksetmiş bulunuyor.

Gazetelerde intişar eden resimler bu sözde samimî toplantının iç yüzünü aksettirmekten çok uzaktır. Zira bu resimler müessesenin temin ettiği fotoğrafçıya çiftlerin arzu edip çektikleri resimlerdir. Başkalarının girmesi memnu olan bu toplantıya girmeye muvaffak olan gazeteciler sadece bir poz çekebilmiştir. Objektifin tesbit edemediği sahneleri ise, millî hislerimizi rencide etmeye kâfi gelen bu sözde ciddi ve samimî pozlardan anlamak güç değildir. Hâdis gazetesinin yazdıklarından ve benim kısaca anlattığımdan çok daha hazindir.

Arkadaşlar; böylece vukuunda ve şimdiye kadar birçok defalar tekrerr etmiş olmasında

şüphe kalmayan bu danslı çay toplantıları Millî Eğitim cephesinden son derece önemlidir. Bir kere toplantının cereyan ettiği bina ve salon bu nevi toplantılara kapılarını kapaması lâzımgelen ve maarifimizin kontrolü altında bulunması ieabeden ve adı derslane olan bir yerdir. Kapılarına taktıkları "Lisan ve sanat dersanesi" levhalarıyla Türk kültürüne hizmet iddiasında olan bu müesseselerin bu nevi toplantıları tertip veya bunlara salonlarını açmaları hiçbir veçhile tecviz edilemez.

Toplantı en temiz bir hava içinde cereyan ettiği takdirde bile ne millî eğitim prensiplerimiz ve ne de anelerimiz bunu müsaade ve müsamaha gösterilmesine müsait değildir. Çünkü Türkiye'de dersane veya mektep adı verilen kimseler kendilerine tevdi edilen talebeleri ne denizci ile, ne de havacı ile eğlenmeye götüremezler. Diğer taraftan kız talebelerin bu toplantılara arzu ile gitmiş olmaları gibi bir mütalâa karşısında şu noktayı belirtmek isterim. Türk ananesinde öğretmenin mevkii en az ana ve baba derecesindedir. Bu itibarla öğretmenleri tarafından toplu olarak oraya götürülen talebeleri bir dereceye kadar masum saymak mümkündür. Arkadaşlar; en çok esefle karşılanacak ve teessür verecek tarafı ise; sık sık tekerrür eden toplantılardan gerek zabıtamızın gerekse Millî Eğitim makamlarımızın malûmattar olmalarıdır. Bu nevi toplantıların emniyet teşkilâtımızın gözünden kaçması mümkün olmadıktan başka son toplantıda İstanbul Emniyet Müdürlüğü âmirlerinden, ismi malûm, bir zat da bulunmuştur.

Zabitanın malûmatı altında cereyan eden bu hâdiseden Millî Eğitim teşkilâtının haberdar olmamasını kabul etmek mümkün değildir. Danslı çay toplantılarının Türk gençleri tarafından alâkalı makamlara ayrıca haber verilmiş olduğunu bir kere de on beş imzalı bir mektubun şu satırlarından okuyalım: "Bizim Millî hislerimiz rencide olarak muhtelif yerlere yaptığımız müracaatlar hasıraltı edilmiştir."

Arkadaşlar; alâkalı makamların önceden haberdar edildiklerini anlamak için daha fazla delil aramaya ihtiyaç yoktur sanırım. Türk – Amerikan dostluğu zarar görür gibi yersiz ve idraksiz bir telâkki ile vakıaların böylece örtbas edilmiş olduğu artık açıkça anlaşılmaktadır. Bu toplantıyı tertip edenlerin yanında ve belki onlardan daha çok haberdar oldukları halde, göz yuman ve örtbas edenler mesul mevkidedirler. Arkadaşlar; gönül ferahlığı ile ifade etmek isterim ki, Türk milleti kapılarını bütün yabancı ilim, fen ve sanat öğretici müessese ve öğretmenlerine açık bulundurmaktadır ve daima da açık bulunduracaktır. Yalnız, bu müesseseleri açan ve idaresini deruhde edenlerin Hükümet makamlarına verdikleri beyannamelere, millî eğitim prensiplerimize ve ayrıca bir millet olarak varlığımızın temelini teşkil eden yüksek anelerimize hürmetkâr olmakta sadakat göstermeleri lâzımdır. Aksi takdirde onları, sınırları dışına çıkmış ve muayyen bâzı maksatlara hizmet etmiş telâkki etmeye mecburuz. Sözlerimi bitirirken bu işlerde murakabe vazifesi almış olan Millî Eğitim Bakanlığının vazifesini yapmadığı hakkındaki kanaatimi teessürle ifade etmek isterim.

Başkan: Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu.

Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl): Arkadaşım da bu işi merak etmişler, bilhassa İstanbul'a gitmiş ve tahkikat yapmışlar. Elde ettikleri malûmatla, o günkü çay toplantısı hakkında müphem bir fikir edindikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Buna mukabil biz o günkü çay toplantısının başından sonuna kadar nasıl cereyan ettiğini bütün vuzuhi ile bilmekteyiz. Gerek benim yaptırdığım tahkikat, gerekse, emniyetten aldığım rapor bu toplantının cereyanı hakkında bizim gözümüzde en küçük karanlık bir nokta bırakmamaktadır. Binaenaleyh, daha neler cereyan etmiştir, kim bilir daha neler olmuştur, tarzında işin içine bir ipham sokarak efkârı umumiye, bilhassa bu konuda çok hassas olan muhterem efkârı

umumiyeyi vehme düşürmek yanlış bir tarzı harekettir. Bu çay toplantısı 3,5'dan 6'ya kadar devam etmiş, altıda herkes evlerine gitmiştir. Çayda bulunanların isimleri vardır. Böyle bir toplantı mahiyeti itibarıyla arkadaşlarıma itimat verir zannediyorum. Bu çayda Amerikan Konsolosu ve refikası, Amerikan kolonisine mensup bâzı aileler, Türk mihmandar deniz yüzbaşısı Mücahit Şenol, Emniyet Birinci Şube Müdür Muavini ve bir sivil komiser, yurdun erkek öğrencilerinden bir grup, Kız Sanat dershanesi müdavimlerinden bir grup, Amerikan Donanma subaylarından bir binbaşının nezaretinde 30 kadar deniz erbaşı hazır bulunmuşlardır. Bunu, şüpheli bir şekilde tasvir ederek Türk kızları için tertip edilmiş bir tuzak şeklinde efkârı umumiyeye aksettirmek doğru bir hareket değildir, arkadaşlar. Arzetmek istediğim nokta budur.

Hasan Dinçer (Afyon Karahisar): Ben Sayın Bakanın bu hâdiseyi bu kadar hafife alacağını ciddi tahmin etmiyordum. Toplantının mânasını ve ruhunu yüzleri kapalı fotoğraflardan anlamak mümkündür. Kendileri de laubali ve münasebetsiz tavırları kabul ettiler. Benim ifadelerim efkârı umumiyede ipham yaratmak gayesine matuf değildir. Benim ifadelerim Türk halkını ve Türk ananelerini temelinden alâkadar eden bir mevzuda Türk Maarifinin hasasiyet göstermesini temine matuf tur. (Sağdan, bravo sesleri).

Ve ben bu toplantıların defalarla tekerrür ettiğini ve Millî Eğitim teşkilâtımızın buna vâkıf olduğu halde örtbas etme fikriyle vazifesini yapmadığını ifade ettim. Evet bu ifadelerim doğrudur ve samimidir. Çünkü elimde birçok mektuplar var, Türk talebeleri tahammül edememişler, millî hissiyatın rencide olması karşısında isyan etmişler ve İstanbul Maarif Müdürlüğüne çok zaman evvel müracaatta bulunmuşlardır. Maarif Müdürlüğü müfettiş göndermiş bu işi tahkik ettirmiştir, toplantıların bütün iç yüzünü bütün çıplaklığı ile müfettişe talebeler ifade ettikleri halde, müfettişin verdiği cevap şudur arkadaşlar; şunu da ilâve edeyim ki, bu bugün hayata bir dış doktoru olarak atılmış milletini seven bir vatandaşın mektubudur. Mektupta bu sahneye şahit olanların isimleri ve hüviyetleri yazılıdır, müfettiş çocuklara diyor ki: "Aman çocuklar şimdi Amerika ile aramız iyi, bunları kapatın, iş çıkarmayın." Ben bu takriri sözlerimle, bize zarar veren bu hastalığa el koyup mutlaka tedavi etmek ve örtbas zihniyeti ile mücadele etmek için verdim. Toplantı nezâhet içinde geçmiş olsaydı, Sayın Bakana soruyorum, Türk eğitim prensipleriyle bağdaşır mı? Niçin cevap vermediler? Tahkikatın yapıldığını ve danslı çay toplantısının her safhasının tesbit edildiğini ve benim, ifade ettiğim kadar hazin olmadığını söylüyorlar. Güzel, demek ki, tahkikatın arkası alınmış, herşey kendi Bakanlıklarına göre halledilmiş, bunun müsaadesiz yapıldığı ve millî gayelerle kabili telif olmadığını da ifade ediyorlar. Fakat bu toplantının devamını da bildikleri halde örtbas edenlerle tertip edenlerin mesuliyeti bahis mevzuu olunca tahkik ediyorum yapacağım gibi müphem ifadeler kullanıyorlar. Türk efkârı umumiyesi artık bu nevi hâdiselerin tekerrür etmemesini ve mesullerin mutlaka cezalandırılmasını istiyor. Eğitim teşkilâtımızın bu millî dâvalarımızda artık hassas olmasını rica ediyorum. Ve bunu istemekte kendimi haklı buluyorum.²²⁹

Üniversite öğretim görevlilerinin gençlerin "aşırı" cereyanlardan etkilenmesi:

"... Muhterem arkadaşlarım, beynelmilel komünist ajanları, memleket dahilindeki işbirlikçilerini daha ziyade *üniversiteler muhitinde* bulmuşlardır. Evlâtları takibata mâruz kalan, ana ve babalar, yavrularımız kendiliklerinden mi bu hale geldiler, bunların beyinlerini yıkayan, şartlandıran hocalar nerede diye, feryadı figan etmekte ve milletçe haklı oldukları kabul

229

Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu ve milletvekili Hasan Dinçer arasında soru önergesi. 02.05.1949, s. 24-27.

edilmektedir. Miktarları çok az olan bu hocaların, hemen tamamı üniversitelerde vazifelerine devam etmektedirler. Sıkıyönetim dolayısıyla belki bugün ses çıkaramamaktaysalar da, yarın fırsat buldukları takdirde, müsellemler olan o ustalıkların izah ederek yeni hücreler kuracakları, yeni militanlar yetiştirecekleri meydandadır. Bu bir avuç insandan dolayı ilim yuvalarımız şaibe altında kalmaktadır. Üniversitelerimiz sapıtılmış elemanları açıkça bilmektedir. Bunların sinerek gösterdikleri kurnazlığa pirim vermeden ilim yuvalarımızdan ayıklanması, normal devreye geçiş bakımından olduğu kadar, gençliğimizin, istikbali, üniversitelerimizin şerefi hakımından da millî bir vazife haline gelmiştir. (AP. sıralarından, "Bravo" sesleri)...²³⁰

Üniversite öğretim görevlilerinin gençlerin "aşırı" cereyanlardan etkilenmesi:

" ... Çünkü, geçenlerde bir münasebetle arz etmiştim, birtakım sapık ve satılmış profesör, doçent ve asistanlarla, bâzı politikacıların, bu meyanda kalemleriyle zehir saçan 3-5 muharririn tahriklerine kapılan bir avuç üniversite gencinin çıkardığı bolşevikvari olaylar hâlâ bitmemiştir....

Arkadaşlarım, bir münasebetle bir müddet evvel yine arz etmiş olduğum 1968 senesindeki hâdiselerin başlangıcını sapık ve satılmış ilim adamları, gençliğin zaruri ihtiyacından doğmuş masumane bir davranış olarak göstermeye gayret etmişlerdi. Nasıl ki, yalancının mumunun yatsıya kadar yanacağı gibi, bu hareketlerin de az sonra, bolşevikvari olduğu bütün çıplaklığı ile ortaya çıkıverdi. (A. P. sıralarından "Bravo" sesleri.) Bu bolşevikvari hareketler önlenmek istenince de, yaygaracı profesörler, biran evvel iktidara gelmenin hevesi ve heyecanı içinde gözleri kararmış politikacıların, Anayasanın yanlış tefsire müsait tarafından faydalanmayı ihmal etmeyip, "üniversite özerkliği elden gidiyor, kız talebelere tecavüzde bulunuluyor." feryat ve yaygaralarının uğultusu Türkiye'mizin semalarını kaplıyordu. Dinamitler patlayıp, silâhlar atılırken bu ölüm - kalım çabası arasında insanların behimî hislerinin harekete geçmeyeceği tıbben de sabit olduğu halde, bu vicdansız sapık ve satılmış, hâşâ ilim adamları; memleketin asayişini korumak, huzurunu temin etmek için geceyi gündüze katan cefakâr zabıta kuvvetlerine böhân ve iftira etmekten çekinmemişlerdir. (AP. sıralarından "Bravo" sesleri)...²³¹

Atatürk İlkeleri ve Milli Eğitim:

" [Ülkenin darboğazdan çıkışı hakkında gündem dışı konuşmadan] ... Milli eğitim ve TRT milli olmalıdır, Atatürk ve ilkeleri çok iyi öğretilmeli, gençlerimiz başka başka önderler ve örnekler peşinden koşarak birbirleriyle vuruşmaktan kurtarılmalıdır..."²³²

Gençleri alkolden korumak hakkında:

"... Ben, bu kanun vesilesiyle iki noktaya Yüksek Heyetin dikkatini çekmek istiyorum. Alkolün her türünün istihlakı memlekette endişe verici boyutlara ulaşmıştır ve bilhassa bizi endişelendiren taraf, alkolün gençlik arasında büyük bir hızla yayılmış olmasıdır. Buna karşı mücadele Devlet'in, bütün kurumların, hepimizin ve bilhassa eğitimin vazifesidir. Bu vazifenin gereği gibi yapılmadığı intibaindayım. Özellikle son yıllarda Devlet Radyo ve Televizyonunun her türlü alkollü içkiler üzerinde bir nevi teşvik edici, methedici rol oynaması, Devlet parasıyla kurulmuş olan bu müesseseye hiçbir suretle yakışmamaktadır. Ne yapıp yapıp es-

230 Ahmet Nusret Tuna, 24.01.1972, TBMM Birleşik Toplantı, 11. Toplantı, 6. Birleşim, s. 206.

231 Tayfur Sökmen, 24.01.1972, TBMM Birleşik Toplantı, 11. Toplantı, 6. Birleşim, s. 210.

232 Hamdi Özer, Cumhuriyet Senatosu, 12.06.1979, 18. Toplantı, 74. Birleşim, s. 857.

kilerin, büyüklerimizin Ümm-ül-habais dedikleri her türlü habasetin anası olan alkole karşı çok sistemli bir mücadele vermek mecburiyetindeyiz...”²³³

“... Bugün piyasamızda, gençlerimizin ağızda çiğnenmekte bulunan Amerikan menşeli sakızlarda dahi, belirli nispet içerisinde alkol bulunmaktadır. Yaptığımız incelemelerde, istatistik bilgilerin içerisinde biranın satımından bu yana, meyhanelerin dışındaki biranın satımına izin verilen yerlerde sarhoşluk fiillerinin işlendiğini ve arttığı yönünde bir bulguyla karşı karşıya gelmemekteyiz...

Gençlerimizi biz spor salonlarına, kütüphanelere sevk edemediğimiz bir ortamın içerisinde, bu tesisleri kuramadığımız bir ortamın içerisinde gençlerimizi, bizatihi meyhaneye götürme zorunluğunu hissettirmekten öte bir davranışın içerisinde girmeyeceğiz. Zira, bu gençlerimiz birtakım ihtiyaçlarını aldıkları biranın cevabında bulabilmektedirler...”²³⁴

Üniversitelerimizin amacı:

“Atatürk şöyle demişlerdi :

Büyük dâvamız en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi, beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste, başarı, ancak töreli bir plânla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir. İşaret ettiğim umdeleri Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir. (Soldan alkışlar)”²³⁵

Beden Terbiyesi Bütçesi Tartışmaları:²³⁶

“... Suphi Batur: ... Muhterem arkadaşlarım, eğitim denilince bütün dünyada gençliğin sıhhati, ahlâkı, karakteri ve kendinden başkası için yaşama itiyadının tesis fikrini ve gayretini anlamak gerekir. Bugün bu saydığınız vasıflara sahibolarak yetiştirilmemiş bir nesille ne endüstri, ne tarım, ne de ticaret hayatının güçlüklerini yenip özenilen kalkınmaya varmanın imkânı yoktur.

Yeni bir şeyler keşfetmeye heves etmiyelim. Gençlerin nasıl yetiştirildiğini icad etmiyelim. Bütün medeni dünyada bunu bulmuş ve tatbik edegelmiştir. Bizim de bu örneğe uymaktan başka bir çaremiz yoktur.

Bir mektep mi açacaksınız? Yanında stadı olacak, bir endüstri sitesi mi kuracaksınız? Sağlık ve spor tesisleri içinde olacak. Yeni bir mahalle mi kuruyorsunuz? Çocuğun oynayacağı, gencin kuvvetleneceği, yaşlının sıhhatini koruyanı ve boş zamanlarını değerlendireceği her türlü tesis içinde olacak....

... Sayın arkadaşlarım, bugün yeni imkânlarla Devlete hiçbir külfet yüklemeyen birçok eserler yapılmakta ve gençliğin hizmetine konulmaktadır. Bunu memnuniyetle kaydederken, bir üzüntümüzü de açıklamadan geçemeyeceğiz. Şunu da hemen belirtmeliyiz ki, bu üzüntünüze sebeb olan hususu şahısların ve hükümetlerin kusuru olmaktan ziyade, şartların icabı oluşudur. Yapılan tesislerin bir prensibe bağlı bir karakter taşımadığı meydandadır. Bunların inşasında ve serpiştirilmesinde mahallî şartların hesaba alınmadığı, ihtiyaçların

233 Sadi Irmak, Cumhuriyet Senatosu, 18. Toplantı, 77. Birleşim, s. 962.

234 Sadettin Demirayak, Cumhuriyet Senatosu, 18. Toplantı, 77. Birleşim, s. 964.

235 Celal Bayar, 01.11.1950, 9. Dönem, 2. Yıl, Celal Bayar'ın meclis açılış konuşmasından alıntı.

236 Beden Eğitimi bütçesi hakkında tartışmadan seçme alıntılar.

sıraya konulmadığı ve karakterleri üzerinde titizlikle durulmadığı açıktır. Okul karakterli sahalar mı? Büyük halk kütlelerini çekecek stadyumlar mı? Okullar, endüstri tesisleri, mahalle stadları mı? Sıraya konacak ve bunların sorumluluğunu kim taşıyacak hesabını kim verecek halen bilinmemekte ve mevcut mevzuatla da bilinmesine ve takibine imkân görülmemektedir...

... Zorlamadan yol göstererek, her türlü imkânları gençlerin önüne sererek, onları her yönden murakabe ederek yetiştirmektir. Buna amatör sporun gelişmesi derler, adı budur.

... Bu hasılatın son iki yılında, kulüplere yaklaşık olarak 13 milyona, yakın bir isim hakkı ödenmiştir. Bu bir nevi âmme hizmeti yapan ve Devlete genç nesillerin yetişmesinde yardımcı olan kulüplerin hizmetlerinde sporcu halkın destek olmasıdır...

... Şunu kesin olarak bilmek lâzımdır ki, iştirakçi toto oynarken parasının bir kısmının spora ve gençliğe gittiğini, bir kısmının kendi kesesine dönüdüğünü sarahatla bilmektedir...

... Pek muhterem senatörler, Cumhuriyet Halk Partisi Senato Grubunun derin saygılarını kabul buyurmanızı istirham ederek huzurlarınızdan ayrılıyor ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Bütçesinin Türk sporuna, Türk gençliğine hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ediyoruz. (Alkışlar) Tabii bütçeyi siz iktidar partisi olarak tatbik edeceksiniz. Ben bilhassa sizinle konuştum. Gençliğe ehemmiyet verirsiniz sizi onlar da sırtında taşır. (Alkışlar)

... Mehmet Çamlıca: ... Beden Eğitimi Uyum Müdürlüğü özellikle, gençliğimizin ruh ve beden yapısını geliştiren iyi ahlâk ve arkadaşlık duygularını olgunlaştıran bol tesislere bilgili öğretmenlere, disiplinli ve plânlı bir çalışma sistemine dayanırsa olumlu neticeler alınabilir. Artık beden eğitimi kaba kuvvetlerin mücadelesi olmaktan çıkmış modern tekniğe, sistemlere göre uygulanan bir ilim ve kültür konusu haline gelmiştir.

... Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü, okul dışında kalan gençlik ve her yaşta insanın fizik ve moral eğitimini, 20'yi aşkın federasyonlarla ve 67 vilâyette bölge başkanlıkları ve bölge müdürleri ile yürütür. Federasyon başkanları ve bölge başkanlıklarının çoğu fahridir. Federasyon başkanlarını umum müdürlük tâyin eder ki biz A.P. Grubu olarak bu başkanların seçimi işbaşına gelmelerine taraftarız.

67 vilâyette kurulan bölge başkanlıkları ve müdürlükler vilâyet gençlik kulüplerini kurmuşlardır. Bu kulüplerde 15 futbolcu vardır. Yalnız sporu futbol olarak kaoul ederler. Sporun başka branşlarına önem vermezler. Beden Terbiye Umum Müdürlüğü yetkilileri de bu kulüpleri: yetersizliğinden, kulüp temsilcileri de teşkilâtın alâkasızlığından yakınırlar...

... Bu kulüplerin yanısıra Beden Terbiyesi Teşkilâtı, Türk sporuna fayda sağlayacak kulüpleri de bir yana itmiştir. Her vilâyetin gerçek gençlik kulüplerine ihtiyacı bulunmaktadır. Vilâyet kulüplerinin kurulması ve her çeşit spor dallarını içine alan spor severleri o klüplere bağlanması zaruretine inanıyoruz. Bilhassa profesyonel sporun yanında amatör spora fazlaca ehemmiyet verilmelidir...

... Biz eğitimin insan doğumuyla başladığına kaaniiz. Bu bakımdan beden eğitimi ilkokuldan ele alınması zaruretine inanıyoruz. Halbuki bu eğitimin ilkokullarda yapıldığına kaani olmadığımız gibi, ilkokullarda bu mânada yetiştirilmiş öğretmen de yoktur. Beden Terbiyesi Kanununun 1 inci maddesi der ki : İnsanın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılâpçı amaçlara göre gelişimini sağlamak jimnastik, oyun, spor vasıtasıyla mümkündür. Kanunun tarif ettiği mânada insanı yetiştirmek için nasıl ki fikri terbiyede ilkokullarda 28 harften ibaret alfabeden başlarsa beden eğitiminin alfabesi de jimnastiktir. Spor varılacak hedeftir. Oyun jimnastikle spor arasında köprü vazifesi görür. Spor insan için varılacak hedef olduğuna göre üniversite gençliğinde yapılacak faaliyettir.

Halbuki Türk gençliğini üniversite çağına gelinceye kadar geçen zaman devresinde beden

eğitimi ruh ve fikrinin gençliğe aşılanması gerekmektedir. Bunu da bugün Millî Eğitim Bakanlığı yapamamaktadır. Çünkü, yıllar yılı bu bakanlık okullarını inşa ettirirken beden eğitimi faaliyetlerini yapacak saha ve salonlarını düşünmemiştir. Yeter sayıda spor faaliyetlerini yürütecek öğretmene de sahip değildir. Millî Eğitim Bakanlığı beden terbiyesi faaliyetlerini okullarda yürütebilmek için 30 yıl evvel Gazi Eğitim Enstitüsünde bir beden terbiyesi şubesi açarak senede 25-30 öğretmen yetiştirmektedir. Yalnız Türkiye’de beden eğitimi sahasında bu şube eleman yetiştirir. Bunun dışında Türkiye’de hiçbir müessese beden eğitimi öğretmeni yetiştirmemektedir. Yetişen bu öğretmenler bugün okullara kâfi gelmemektedir. 2.000 mevcutlu bir lisede bir beden eğitimi öğretmeni vardır. Beden eğitimi dersi de ders programlarında haftada bir saattir. 2.000 mevcutlu bir lisede fikrî eğitime asgari 40-50 öğretmen hitabederken aynı mevcutlu lisede bir tek beden eğitimi öğretmeni 2.000 öğrenciyeye hitabeder. Bu eğitimin okullardaki hali de budur. Bu sebeptendir ki, beden eğitimi faaliyetleri bugün okullarda hiç denecek derecede fonksiyonunu kaybetmiştir. Ancak Millî Bayram günlerinde bir protokol gösterisi halini almıştır.

... Yukardan beri izahına çalıştığımız beden terbiyesi faaliyetlerini yalnız Devlet örgütünün bir müessesesinde değil, bütün Devlet teşkilâtı içinde toptan mütalâa etmek gerekir. Diğer taraftan umum müdürlüğün 32 milyon Türk vatandaşına şâmil bir şekilde teşkilatlanması lâzımdır. Okul gençliğinin, okul dışı gençliğin, işçi kütesinin, silâhlı kuvvetlerin, diğer resmî ve özel sektör mensuplarının bütün spor faaliyetlerini ahenk ve işbirliği halinde yürütmek için teşkilâtın Hükümet seviyesinde ele alınması lüzumuna kaaniiz.

... Netice olarak belirtelim ki, gerçekten olağanüstü bir yaradılış niteliğinde olan gençlerimizi bol tesislere, öğretmenlere, antrenörlere, plânlı, disiplinli bir çalışma sistemine kavuşturduğumuz zaman, Millî Spor seviyemizin Milletlerarası alanda lâyıık olduğu şeref ve itibar mevkiine er geç ulaşacağımıza gönülden inanıyor, 1987 yılı Beden Eğitimi Genel Müdürlüğu bütçesinin Türk Milletine ve gençliğine hayırlı olmasını A. P. Grubu olarak temenni ediyoruz. Saygılarımla. (Alkışlar)

... Ahmet Naci Arı: .... Cumhuriyet Senatosunun çalışmaya başladığı ilk günden bu yana, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğu bütçe tenkidlerini izleyenler, bilâhara tutanak dergilerinde okuyarak inceliyezdiler göreceklerdir ki, bu teşkilâtın verimli, olumlu çalışabilmesi imkânlarını yeterince kullanabilmesi, Türk gençliği ve sporuna bugünkünden çok daha yararlı olabilmesi için, her şey söylenmiş, ısrarla tekrarlanmış, ama, söylenenler için ilgililer, daha çok sakıt kalmayı tercih etmişlerdir...

... Oysa ki, spor sadece temaşa ile zevk, heyecan veren bir nitelikten çoktan sıyrılmış, genç neslin beden ve ruh eğitiminde en makbul, en arzulanan bir branş olmuştur...

... Türkiye’de, gençliğin beden, ruh ve ahlâk yapısını etkiliyecek, yetiştirici faaliyetler, organizasyonlar ile sportif faaliyetleri halk kütlelerinin benimsemesi ve sevmesi, hattâ bu faaliyetlere bilfiil imkânları nisbetinde katılması, hangi sahadadır ve belli bir süre sonra ulaşılmasına çalışılacak hedefler düşünölmüş, saptanmış mıdır?...

... Kanaatimce bizde yapılacak ilk iş, kısır tartışma ve çekişmelerden ziyade, Devletin spora karşı olan tutum, davranış ve durumunu yeni baştan bütün yönleri ile gözden geçirilerek, gençlik ve spor konusunda, bir genel politika tesbit edip, bunu her yönü ile başarıya ulaştıracak ehil kimselere görevleri emanet etmektir. Bugün zaman zaman sokaklara dökölme, çeşitli akımlar ve çarpık fikirler peşinde didişmeler görölüyorsa, bunun nedenlerinden birinin de gençlerin, aylakların, boş zamanlarını değerlendirme için yapamadığımız spor tesisleri, bulamadığımız sportif faaliyet ve oyun yerlerinin noksan oluşunda aramalıyız. Sözerime son verirken, 1967 yılında Türk gençlik ve spor sorunları için özlener amaca bütün

yönleriyle ulaşmasını diler, bütçelerinin yurt ve millet hizmetinde hayırlı, faydalı, başarılı olmasını temenni ederim. (Alkışlar)

... Kamil Ocak : ... Bilhassa teşilâtımız hakkında güzel ifadelerde bulunan ve bizleri teşvik yollu konuşan Sayın Suphi Batur'a teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Hakikaten eğer bu memlekette Spor-Toto gelirleri olmasaydı bu tesisleri yapmak ve gençliğe bu tesisleri kazandırmak imkânı olmazdı. Onun için, biz totonun daha mükemmel bir hale gelmesini, totonun gittikçe genişlemesini ve bir arkadaşımın ifadesine rağmen hiçbir zaman kumar olarak telâkki etmediğimiz bir oyunun Türkiye'de daha fazla oynanmasını Türk Gençliği namına bilhassa arzu etmekteyiz ki, bu ileride bütün Türkiye'yi güzel, sportif tesisleriyle donatacak bir gelir kaynağı olacaktır....

... Bu sene memnuniyetle ifade ediyorum ki, çok kötü bir şekilde devri teslim aldığımız tesisleri bugün Türk gençliğinin hizmetine açmak bahtiyarlığına erişmiş bulunuyoruz..."²³⁷

Yurtdışındaki Türk uzmanların Türkiye'ye geri getirilmesi:

"... Dış memleketlerde çalışan Türk uzman ve ilim adamları Türkiye'ye getirilmeli ve bunlardan hem üniversitelerimizde, hem de araştırma ve geliştirmede faydalanılmalıdır..."²³⁸

Memleketin geleceği Türk genci – Nasıl bir Türk genci:

"... O halde, Türk Milletinin asgari olarak iktidardan istedikleri nelerdir? Türk Milleti iktidardan demokratik rejim içinde, yarının büyük ve müreffeh Türkiye'sinin temsilcileri aydın Türk gençliğini, bugünden, çağdaş medeniyete aşına, bu medeniyeti benimsemiş, dünya milletleri arasında sulhun tesisinde müessir ve onu korumaya muktedir ve Türk Milletinin tarihi ile müftehir bir gençlik yetiştirilmesini istiyor..."²³⁹

Sol cereyanlar, yasaklama ve gençler:

"... Bir fikir daha ortaya atılıyor. Sol aşırı cereyanlar vardır. Binaenaleyh bu aşırı sol cereyanlara karşı bu hususta yazılmış olan eserleri neşrettirmeyelim. Meselâ bu noktai nazara göre Eflâtunun eserlerini neşrettirmeyeceğiz, Jean Jacque Rousseau'nun eserlerini neşrettirmeyeceğiz. Karl Marx'ı okumayacağız, Engels'i okumayacağız, Babeuf'u okumayacağız. E, bunları okumadan iktisadi ve içtimai durumumuzu gençlik nasıl idrak edebilecektir? Bunu nasıl anlayabilir? Bunlardan korkmamalıdır. Neden korkmalıyız ? Demin arz ettiğim gibi halkın sefaletinden cehaletinden korkmalıdır..."²⁴⁰

Gençler arasında komünist avı:

"... Geçen Mart ayında iktidara yakın organların Komünist avı başladı yaygaraları ile hepimizin bildiği, içlerinde 14 yaşında çocukların, kırmızı ışık altında kitar çalan gençlerin, kırmızı elbiseli orkestracların buldukları seri halinde tevkifler yapıldı. Uzunca bir tutuklamadan sonra tabii bunların çoğu serbest bırakıldı. Fakat bütün bu davranışlarla elde edilen, Anaya-

237 Suphi Batur, Mehmet Çamlıca, Ahmet Naci Arı ve Kamil Ocak 02.02.1967, Cumhuriyet Senatosu, 6. Toplantı Yılı, 27. Birleşim, s. 502-511.

238 Haydar Tunçkanat, 03.02.1967, Cumhuriyet Senatosu, 6. Toplantı Yılı, 28. Birleşim, s. 576.

239 Lütfi Tokoğlu, 25.01.1965, s. 18.

240 İhsan Hamit Tıgrel, 25.01.1965, s. 45-46.

samızın temel hak ve hürriyetlerinin zedelendiğidir..."²⁴¹

Masum gençlik hareketleri değil:

"... Zaman zaman gençlik olaylarının vukuunda Adalet Partisi olarak, Yüce Meclisin kürsülerinde bunların masum talebe hareketleri olmadığını defaatle tekrar edip, bu hareketlerin, bu olayların Türk Devletini yıkmaya, demokratik nizamı heder etmeye matuf olduğunu ifade ve beyan etmiştik, inkişaf eden hâdiseler bizi haklı çıkartmıştır. (C. H. P. ve D. P. sıralarından gülüşmeler)..."²⁴²

18 yaşında oy hakkı verilmeli mi tartışması:

"... Programda önemli gördüğüm ve ileride seçimlerde memleket yanında mühim izler bırakacağına kani olduğum 18 yaş meselesine geliyorum. Orta tedrisat içinde öğretim görenlerin 18 yaşını doldurmasına rağmen, şayet 18 yaşını mebde kabul edeceksek, seçimden uzak tutulmasını ben hayretle karşılıyorum. 18 yaşında değil, 15 yaşından itibaren diyebilirim. Parti kademelerinde gençlik teşkilâtı namı altında vazife gören genç dimağları, genç vücutları nazarı dikkate almadan, orta öğretimde bulunuyor diye 18 yaşına gelmiş bir kimseyi seçmen sandığının uzağında tutmak hatalı olur. Yine söylüyorum, eğer 18 yaşını mebde olarak tayin edeceksek, ister okul dışında, ister okul içinde olsun onun muhakkak surette sandık başına gitmesini temin etmeye gayret edelim. Üniversite çağında bulunan bir kimse de okul içinde bulunmaktadır. 16-17 yaşını bitirmiş kimseler bugün üniversitede öğretim görmektedir. Bunlara bu hakkı verirken, orta öğretimde bulunuyor diye bunları bu haktan mahrum etmek abes olur kanısındayım..."²⁴³

Yetişmiş genç (elit) işsizliği:

"... Sayın milletvekilleri, memleketimizdeki yoğun işsizliğin yanında, bir de 1402 sayılı Yasa veyahut da güvenlik soruşturmaları sonucunda işsizliğe ve yoksulluğa itilmiş büyük bir topluluk vardır. Bu topluluğun tamamını da eğitilmiş "Elit tabaka" dediğimiz genç nesillerle, bu millete hizmet edecek durumda olan topluluk oluşturmaktadır..."²⁴⁴

Dil – harf inkılabı:

"Çünkü bu gün yeni Türk harfleri gayet kuvvetleşmiştir. Onu müdafaa edecek nesil bu gün 20 yaşındadır. 20 yaşındaki gençler eski harfleri bilmiyorlar ... Arkadaşlarımın endişeleri, inkilâbın bütün umdelerine sadık olanların, bilhassa genç olanların, kendileri gibi genç unsurların daima heyecanla beslenmeleri şayanı temenni olan tezahürlerdir... bunlar alınırsa bütün yeni nesil onlarla mı beslenecektir? İlk mekteb kütübanelerine arab harflerle yazılmış kitabları almaya lüzum ve imkân var mı? ve bir ilk mekteb müdürü böyle bir kitab alırsa tabiatile mesul olacaktır. Bir ingiliz ansiklopedisi dahi olsa yine mesul olacaktır... Bunlardan ilk mekteb çocukları istifade edemezler... Ben ümid ederim ki genç, heyecanlı arkadaşlarım da bu maksadı gayet tabii bulurlar..."²⁴⁵

241 Suphi Karaman, 03.02.1967, Cumhuriyet Senatosu, 6. Toplantı Yılı, 28. Birleşim, s. 608.
242 İbrahim Aytac, 25.05.1971, TBMM Birleşim Toplantı, 10. Toplantı Yılı, 8. Birleşim, s. 348.
243 Turgut Cebe, 05.02.1974, Cumhuriyet Senatosu, 13. Toplantı Yılı, 26. Birleşim, s. 426.
244 Salim Erel, TBMM 17. Dönem, 3. Yasama Yılı, 82. Birleşim, s. 359.
245 İbrahim Alâettin Gövsa, 10.05.1939, 6. Dönem, 1. Yasama Yılı, 10. Birleşim, s. 39.

Dil konusu:

"... Müşterek derdlerimizden bir tanesi, bilhassa gençlerimiz arasındaki bizim Türk dilimizi istihfafa doğru olan cereyandır. Biz aşağı yukarı dilsiz millet değiliz. Yeni kelimeleri öğrenmesin diyecek kadar da müteassıb değiliz. Fakat yabancı malını kendi dil hüviyetimize, millî hüviyetimize idhal etmeğe de asla taraftar değiliz. (Yaşa sesleri, alkışlar)"²⁴⁶

Gençler öldürülüyor:

"... Ey mülkün temeli adalet neredesin?

Sayın savcılarımız, sayın hâkimlerimiz, her gün koyun gibi boğazlanan Türk gençlerinin kanlarına girenlerin, bir insafın sesine kulaklarını tıkayarak gözlerimizin önünde sürdürdükleri bu katliama bizler hâlâ seyirci mi kalacağız?...

Gençler ölüyor sağdan, soldan, bu memleketin yetiştirdiği evlâtlardır bunlar. Bunlar genç fidanlardır. Bu körpe fidanların yere yıkılmasına nasıl müsaade edeceğiz?...

... Kanuna ve demokratik rejime, Atatürk milliyetçiliğine Türk genci daima sahip çıkacaktır. Onun yemini budur..."²⁴⁷

246 Refik İnce, 22.05.1939, s. 144.

247 Reşat Oğuz, 13.05.1976, Cumhuriyet Senatosu, 15. Toplantı Yılı, 67. Birleşim, s. 250-253.

Şebeke: Gençlerin Katılımı Projesi'nin amacı, genç yurttaşların ve gençler ile çalışan sivil toplum kuruluşlarının (STK) kamusal tartışmalara ve karar alma mekanizmalarına katılımını güçlendirmektir. Aynı zamanda, gençlerin toplumsal katılımlarının desteklenmesi hedeflenmektedir.

Türkiye'de gençlerin katılımı tartışmasının önemli boyutlarından biri de gençlik kavramının tarihsel olarak nasıl değiştiği, dönemsel siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerden nasıl etkilendiği konusudur. Bu nedenle, TBMM çatısı altındaki siyasi karar vericilerin gençleri nasıl algıladığı, gençlik kavramına hangi değerler yükledikleri ve gençlere konuşmalarında nasıl bir yer verdikleri böyle bir araştırma için önemli ipuçları sağlayabilir.

Meclisin Gençlik Söylemi: 1930-1990 Araştırması, gençler ve gençlik kavramının temsili demokrasi içinde, başka bir deyişle Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) içinde milletvekilleri tarafından nasıl tartışıldığını incelemektedir. Bu araştırmanın Türkiye'de siyasi partilerin, gençlik alanında çalışmalar yürüten kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına katkıda bulunacağını umuyoruz.

Laden Yurttagüler İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi'nde öğretim üyesidir.

ISBN: 978-605-399-340-7

İstanbul
Bilgi Üniversitesi

LAUREATE INTERNATIONAL UNIVERSITIES

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
Sivil Toplum Kuruluşları
Eğitim ve Araştırma Birimi

Gençlik Çalışmaları

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu yayın Avrupa Birliği mali desteğiyle hazırlanmıştır. Yayının içeriğinden yalnız Yazar(lar) sorumlu olup hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.